

ԳՆԱՆՔԻ ԵՐԿՐԱՆԵՐԸ

1976 2

2/1976

საბჭოთა ხელოვნება

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს
ყოველთვიური ჟურნალი

შინაარსი

ლევან ფრუიძე — ცხრიკების კანონები	2
მრგვალი მაგილა. გამოფენა „ღიღობა შრომას“	10
კოტე ნინიაშვილი — არჩილ ჩხატარაშვილი	25
ინტარკიშ არჩილ ჩხატარაშვილთან	29
„ბაში“	30
ანზორ ერქომაიშვილი — ბურული სიმღერა	32
ვახტანგ ბერაძე — ბავშვთათვის სიტყვა	42
თენგიზ კვიციანი — ისტორიული ამგალი და თანამედროვეობა	44
გივი გვიგუშვილი — ბულაბაბის ბახსინება	55
მრგვალი მაგილა. ქუთაისის საოპერო თეატრი	58
პლატონი — სუკრატეს პარაფრაზი (თარგმანი და წინათქმა ბაჩანა ბრეგვაძისა)	68
ტარიელ ხავთაძი — „მ. ი. ლინინი და აინოს საპიტხიბაი“	82
შოთა ხოდაშვილი — ამთილ-შობილური საამბო	84
ანტონ ჩეხოვი — სამი და (თარგმანი და შესავალი წერილი ლულა სულხანიშვილისა)	86
ბრონიკა	113

**თეატრი
გუსიკა
მხატვრობა
კინო
არქიტექტურა
პორტოგრაფია**

მთავარი რედაქტორი:
თამაზ შილაძე

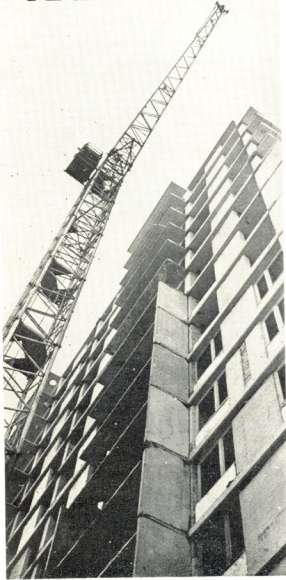
სარედაქციო კომიტეტი:
აბაი ზაქარაძე,
მანანა ბერიძე,
ჯუმბერ თითქარია
(პასუხისმგებელი მდივანი),
ნოდარ გუგუნიძე,
მანოელ კიქნაძე,
ნოდარ მგალობლიშვილი,
ჯორჯ ნიშანაძე,
გივი თარგმანიძე,
ნათელა ურუშაძე,
არვან ჩხიშიძე,
ანტონ ფულუაძე,
ნიკო ჯაფარიძე,
ნოდარ ჯანაშია

საბჭოთა კულტურის სამინისტრო
თბილისი

მარტოში-ლენინოში გვასწავლის, რომ, ბაზისის შევსების მიუხედავად, ზედნაშენი მოვლენები მეტ-ნაკლებად ატყვევებულია განანგარბობენ და ტრადიციების თუ გადმონაშთების წახილთა ერთნაირ ახალ ყოფას, ახდენენ მასზე გარკვეულ ზეგავლენას და ზოგჯერ დაბრკოლებადაც იქცევიან. თუ რა გამძლეობა აქვს ყოფა-ცხოვრების ძველ წესს, განსხვავებულს რწმენა-წარმოდგენებში, ადათებსა და ჩვეულებებში, ამის მაგალითად ჩვენი სამშობლოს ისტორია ავიღოთ. ქართველმა ხალხმა ქრისტიანობა იმ დროს მიიღო, როცა ეს მოძღვრება დაინხვეწა მაშინდელი საზოგადოების იდეოლოგიად ჩამოყალიბდა და უპირველეს ყოვლისა, კარგად მოურგო ქართულ ნაციონალურ მოდელს. ქართული ქრისტიანობა ინკვიზიციამდე არასდროს დაეცემა, მაგრამ ე. წ. წარმართულ იდეოლოგიასთან ბრძოლა ჩვენთანაც შეუპოვრად წარმოებდა. სწორედ ამის შედეგია, რომ მსოფლიოში ერთ-ერთი უძველესი ანბანის მქონე ხალხს ქრისტიანობის წინარე სამწერლობო ძეგლები ჯერჯერობით, არ გვაგვანია, ხოლო წარმართულ ტაძართა ნაშთებს მხოლოდ ახლაც ამიშველებენ არქეოლოგები. მიუხედავად ამ უკომპრომისო და უშეღავათო შინაომისა, ქრისტიანობამდელი წარმოდგენები და შეხედულებანი ქართულ ყოფას ისე რელიეფურად შემორჩა, რომ ცნობილმა ეთნოგრაფმა ვერა ბარდაველიძემ როცა 40-იან წლებში ქართველთა რელიგიის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული შესწავლის შედეგები შეაჯამა. უყოყმანოდ განაცხადა: „ქართულ რელიგიურ სინკრეტიზმში ქრისტიანულ ელემენტებს წარმართული სჭარბობს. ქრისტიანული წმინდანების სახელით, უმრავლეს შემთხვევაში, უძველესი ხალხური ღვთაებები იგულისხმება, ქრისტიანული უკმედღესასწაულების სახელწოდებით და ამ უკმედღესასწაულთათვის განკუთვნილ დღეებში არსებითად წარმართული წეს-ჩვეულებები სრულდებოდა“.¹

ყოველ ცოცხალსა და მოქმედ ერს თავისი დვრიტა ყოველთვის შეუბღალავად აქვს შენახული, სწორედ ის აძლებინებს და უნარჩუნებს თავისთავადობას. ქართველი ხალხის დვინქისებური ადგომი-განახლება და უკვდავება სწორედ იმ დვრიტის მადლია. ზოგადად, ეს დვრიტა მკვნი უძველესი დედანა. შინაგანი მალაღი კულტურა და ქუბეზად დაყოლილი ჰუმანიზმი. ყოველივე ამას თუ დვარძლი შეფრეოდა, მაშინვე ხმას აღიმალღებდნენ ერისკაცნი და უებარ წამასაყ გამონახავდნენ ხოლმე. სწორედ ასეთი დონითა და თვალთახედვით უნდა განვიხილოთ დღეს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება: „მაენე ტრადიციებისა და წესჩვეულებების წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერების ღონისძიებათა შესახებ“. ეს მეტად მნიშვნელოვანი დადგენილება მიზნად ისახავს ჩვენს რესპუბლიკაში მოაწესრიგოს ყოფა-ცხოვრების მრავალი საჭირობოტოტო საკითხი, რაქ დღემდე, ძირითადად, მხედველობიდან იყო გამოჩენილი. დადგენილების პირველსავე აზუსტში წერია: პარტია იღვწის. რათა „მშრომელთა ფართო მასების აქტიური მხარდაჭერით დაძლეულ იქნას და მოიღიანად აღმოიფხვრას ჩვენი საზოგადოებისათვის უცხო ზენ-ჩვეულებანი“. ეს ზენ-ჩვეულებებია წარსულის მიძიმე მემკვიდრეობით მიღებული გადმონაშთური მოვლენები და გარემომცველი კაპიტალისტური სამყაროდან

1921-1976

გეოგრაფია

საკვლეო

საქართველო

55-ე წლისთავი!

¹ ვ. ბარდაველიძე, ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან, თბ. 1941, გვ. 2.

სსოპრობის კარნახით

ლევან ფრუიძე

შემნაჟონი რეციდივები, რაც ფსევდოტრადიციების, კიჩის თუ მოდერნიზებული ადათების სახით ეუფლება ჩვენი საზოგადოების ზოგიერთ ნაწილს, რაც ჩვენი ხალხის წინსვლისა და განვითარების აშკარა ბოროტი იქცა, მეტად რეკონტროლობის, მოშვებულობის და ნეგატიურ მოვლენათა აყვავების ხანგრძლივ პერიოდში. მოხდა გაუმართლებელი რამ. ვატრობისა და ფულის მიმართ ბედოვლათობამდე მისული გულგრილობა, ყბადღებული „უდარდელობა“ გობსევისეულ სიხარბესა და მოხვეჭელობაში გადაიზარდა. ფული გახდა დამანაშავთა გამმართლებელი, უნიჭოთა ნიჭის შემჭენი, ამქვეყნიურ პრივილეგიათა მომპოვებელი და ა. შ. ამის შედეგი იყო უსახურ და უგემოვნო სასახლეთა წამოჭიმვა, საჩუქრად ოქროს ქათმებისა და კვერცხების მიტანა. ზოგიერთი სტუდენტი კი არ ამბობდა საგანი ჩავაბარეო—„ჩავაწყვეო“. დიასახლისი თუ ოჯახის კაცი „იყოიდეს“ ნაცვლად „ვიშოვეო“ გაიძახოდა. ენამ მაშინვე ასახა საყოფაცხოვრებო მოვლენათა მანკიერებანი.

მიკერძობა, ნათლიმამობა, კუთხურობა, პროტექციონიზმი, რომელთაც დღეს სასტიკი ბრძოლა გამოეუხადეთ, მეცნიერების სფეროშიცაა ფეხმოკიდებული და, სამწუხაროდ, აღმოფხვრილი არ არის.

ამ ფაქტმა საზოგადოებაში დისერტაციებისა და დისერ-

ტანტთა მიმართ საფუძვლიანი ნიჰილიზმი დაბადა. ლიტერატურული ჟურნალების განხილვის დროს რედაქციებს ხშირად საყვედურობენ, ჟურნალის ესა და ეს ნომერი „მეცნიერულ-სადისერტაციო მასალებით არის გადატვირთული“. აქ, უპირველესად იგულისხმება დაბალი გემოვნება და წარმოდგინეთ, უმეცრეა კი. გამომცემლობათა ხელმძღვანელები დისერტაციების მოძალებით დამფრთხალნი არიან და ბოლოს ისე წაივია საქმე, რომ ვერაფრით ვერ იჯერებენ, რომ შესაძლოა, დისერტაციაც კარგი იყოს და მისი პუბლიკაციაც აუცილებელი. ასეთ უკიდურესობამდე მისვლაც ჭირია, რომელიც თავს არ დამალავს.

აქვე ის მწარე სიმართლევ უნდა ვაღიაროთ, რომ სამეცნიერო ხარისხებისაკენ ლტოლვა ყოვლისმომცველია. რომელიმე თანამდებობის პირი, სხვათა შორის, ხარისხსაც „აკეთებდა“. აქ თითქოს ცუდი არაფერია, — მოქალაქე კვალიფიკაციას იმაღლებს, მაგრამ ძნელია ორი კურდღლის დაჭერა. მეცნიერება მძიმე საქმეა, ის ადამიანების მთელი ძალების დაძაბვას, დღე-ღამე შრომას მოითხოვს. ჭეშმარიტ მეცნიერს თავისუფალი დრო არ გაჩნია, მას ერთი წუთი მოცლა არა აქვს. „ხარისხის მკეთებელთა“ გარემოცვაში კი მისი მოწამებრივი შრომა უფასურდება. რამდენად საწყენი და მტკივნეულია ყოველივე ეს!

მეცნიერება დღეს საწარმოო ძალადაა ქცეული. სკკპ XXIV ყრილობამ დასახსნის ისტორიული ამოცანა — სამეცნიერო-ტექნიკური რევოლუციის მონაწილად ორგანული შერწყმისა მეურნეობის სოციალისტური სისტემის უპირატესობასთან. საბჭოთა მეცნიერება წარმატებით ანხორციელებს პარტიის მიერ დასახულ ამ საპატიო ამოცანას. სწორედ ამიტომ, მოუთმენელია ყოველგვარი ნაკლოვანება, რომელიც კი ოდნავადაც ხელს უშლის და აბკოლებს მეცნიერების ჯანსაღი აზრის სპეტაკ მდინარებას.

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებამ ფართო ასპარეზი გადაუშალა ქართული ჰუმანიტარული მეცნიერების განვითარებას, მეტადრე დიდი პასუხისმგებლობა ეკისრება ეთნოგრაფიას. მეცნიერების ამ დიდად საჭირო და საზოგადოებრივი დისციპლინებიდან ერთ-ერთ ყველაზე უფრო პრაქტიკულ დარგში აუცილებელია ახალ მეთოდების გამოყენება. შესაბამისად გარდაიქმნას მუშაობა, იმ მიზნით, რომ სრულყოფილად შესაძლებელი იყოს მთელი კოლექტივის პოტენციურ შესაძლებლობათა გამოვლენა-გამოყენება. ამის გარეშე თითო-ორთა წარმატებული ცდა სასურველ შედეგს ვერ მოიტანს. დღეს მოუთმენელია ის ფაქტი რომ ქართულ ეთნოგრაფიას სისტემატური კურსი და საკუთარ გამოცემათა ლიმიტიც კი არ გააჩნია, ხოლო საველ-საექსპედიციო მუშაობის ტექნიკური დონე შეუწყნარებლად დაბალია, რატომ უნდა. ძირეული გარდაქმნების გარეშე, ნაკლებფექტური იქნება პარტიის მიერ დასახულ ამოცანათა გადაჭრა.

ყოველ ეპოქაში იყვნენ მუცელმშენებლები და სულითმშენებლები. პირველი სებადნენ, ჭამდნენ, მადარნი და კმაყოფილნი გარდაიცვლებოდნენ. მეორენი იღვწოდნენ, იბრძოდნენ, იტანჯებოდნენ, ან აღწევდნენ, ანდა ნათელი მომავლისთვის იხოცებოდნენ, და მაინც კმაყოფილნი იყვნენ. მოკლედ, სიამოვნება ათასნაირია ამ ქვეყნად კაცობრიობა ყოველთვის სულმტკიცეთა გაწაღდული გზით მიდიოდა, ხოლო „მედნიერი“ მუქთახორები მუდამ ისტორიის სანაგვე ყუთში ცვიოდნენ. მაგრამ მართოდნენ იდეებითა და პაერით არავინ ცხოვრობდა, თვით მითლოგიური ღმერთებიც კი. და სწორედ სულმტკიცეთ არ უნდა სჭირდებოდეთ დროის ფლანგვა და ნერვების წეწვა ყოველდღიურ წერილმან საზრუნავზე, რომელიც, ჯერჯერობით, ვერ მოგივრებია.

მომსახურების სფეროში, რატომაც, დაიკარგა მოქალაქეთა რიდი და პატივისცემა. უხეშობასა და უკმეზობას შეხვდებით ყოველ ნაბიჯზე. ხმა თუ ამოიღებ ვაი შენი ბრალი. ვერც გაითვალისწინებ და მოიფიქრებ, ისეთ შეურაცხყოფას მოვაყენებენ. თბილისის ძველ მოქალაქეებს ახლაც ასსოვთ ხაბაზების ბაყლებს, სურაჯების, მიკიტნების, ყასბებისა და სხვათა და სხვათა თავაზიანობა, მოწიწება, მართალია, არცთუ უანგარო, მაგრამ მაინც ზრდილობიანობა — გამომდინარე იმ შეგნებიდან, რომ მუშტარს პატივისცემა უნდა. რათა მორედაც მოვიდეს და საქონელი გასაღდეს. კიდევ მეტი, მსვლავანი თბილისელები იმასაც გვიამბობენ, რომ ვაჭარ-ხელოსნები ძველად, თავიანთი ბიჭების ხელით, ოჯახებში გზავნიდნენ ნისიას და საკუთარ

ე. ერისთავი.

განერუბასთან.

23 თებერვალი
საბჭოთა
კრილისა და
სამხედრო-საზღვაო
ფლოტის
დღე

ნაწარმს. საფასურს, ჩვეულებრივ, თვის ბოლო: მიიღებდნენ. მდმივე მუმტარს ძლიერ ეფერებოდნენ, სასურველებს და ამაჟირის დღემომხედველ კი პატივადღებენ. მართალია, ეს ყველაფერი წარსულს ჩანარდა, მაგრამ რატომ არ უნდა ავიღოთ, თვენი იმ წარსულიდან რაციონალური, სახელდობრ, კლიენტის მიზიდვის ისტატობა, რაც არცერი ჩვენ მალაზიას არ აწყვედა. იქ, სადაც კაპიტალი ბატონობს, ყველა დარგი და, მით უმეტეს ვაჭრობა, საყოფაცხოვრებო მომსახურების სფერო, ზემოგების მიზნებს ემსახურება. ბიზნესი, ყოვლისმომცველი რეკლამა იჭრება ადამიანების საცხოვრებელი, სტიქიკამი და, უნდათ თუ არ უნდათ, იძულებული არიან შეითავაზებულნი საჭიონელი გასართონ. საბჭოთა წყობილება ამ მანქანებისაგან თავისუფალია, ჩვენი დაწესებულებანი მხოლოდ ადამიანის საჭიროებისათვის არსებობენ. აქედან გამომდინარე, არავის არ აქვს უფლება საბჭოთა კანონი და საბჭოთა დაწესებულების მართლის დროს, მიწოდება გააუკუღმართოს, როცა რესპუბლიკანი მკაცრად დაიბოძო მუშაობის მანკიერი სტილი და მეთოდები, როცა, როგორც საკართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის მისის პლენუმზე აღინიშნა, რომ ნაკლოვანებებთან ბრძოლის მეორე ეტაპში შევედით. ისე არასდროს არ ყოფილა საჭირო ნეგატიური მოვლუბების დრმა ახალიზი, როგორც დღეს. სწორედ მათი ფესვების მიგნება და მათითი ამოწვავა საჭირო. საკართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმებზე არავითგვის აღინიშნა, რომ ყოფაცხოვრებაში ნაკლებად ხორციელდება მეცნიერული მეთოდების დანერგვა. ჯერჯერობით, ხალხის ყოველდღიურ საჭიროებას კონკრეტული სოციოლოგიური თვალსაზრისით ნაკლებად სწავლობენ. გაუმართლებელია, ვეცით, რისთა და მწვაწინითი მოსახლეობის ასე სტიქიურად მომსახურება. ჩვენი აზრით, აქ მალაზიები სრულიად თუ არა, წაწილობრივ მაინც უნდა შესვკავოს დატარებობა ვაჭრობამ. ოღონდ წინასწარ უნდა იყოს შესწავლილი ამა თუ იმ რეგიონის, ქალაქის, უბნის, ქუჩის, უბის, ოჯახის მოთხოვნილება. კერძო მეტყვევებ და მემწვანადირებ ახლაც კარგად იყოს. მისი მუმტარი ყოველდღიურად რამდენ პროდუქტს მოიხმარს და იმდენს მიაზაროებს ხოლოდ მას ბინაზე. რატომ არ შეიძლება, საშუალო განჯერებობით, ეს ითოდეს სახელაწიფო-საჯაქრო ორგანიზაციებმაც და სწრაფფუტეებადი, ყოველდღიურად საჭირო პროდუქტი სათანადო ეტიკეტით მიაწოდოს მომხმარებელს, თუ ბინაზე არა, სასლოთან ახლოს მაინც, მტანჯერობი რიგის გარეშე, გრაფიკის მკაცრად ადვილი. მაშინ რამე, ხორცი და მწვანელი პროდუქტები აღარ იქნება. საჭიროა მოქალაქეებს შეეძლით წინასწარი დაკვეთების მიცემაც: უნდა გაესწინას ნოსიად ვაჭრობასაც. ერთი სიტყვით, სრული წლიობა და კონტრაქტი უნდა დამყარდეს მომხმარებელსა და მომხმარებელს შორის. აქ წარმოშობითი შეუთანხმებლობა არა მარტო შეუფერებელი, უსიამოვნო, არამედ ჩვენი წყობილებისათვის ყოვალად დაუშვებელია. დროა გადავიხედოთ ფასდების მიღმა, მიჩვენებით თითქმის ყოველგვარის თავი დაღაღწიოთ, საკუთარ ხელში ავიღოთ საერთო წესრიგისა და კვილიდღობისათვის ზრუნვა. იქ, სადაც ცხოვრებანს ადვილი მიგვიჩინა, თითოეული ჩვენგანი უნდა ვიყოთ ხალხის მსახურა, მით უმეტეს, რომ ხალხი ჩვენგან — ინდივიდებისაგან შესდგება. ამას დღეს მგზნებარედ მოვიცივლოებს საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტები. ჩვენც ქალეუ კაცი უნდა დავიარაზებოთ, რათა ზღვარი დაედოს ე. წ. „საქმისან-წილოსანთა“ სისარბებს და მათ უკუღმართ, ფილოსოფიას — უზრუნველი, დამაქრული ცხოვრების შესახებ. რასაც ისი-

ნი არმად ნაშოვნი ფულის მეოხებით აღწვევენ. ამასთანავე ყოველდღიურად ქმნიას და ამტკიცებენ ახარებობანი ფლანკურად, დღევიცტური საქონლის სპეკულაციის, ურთიერთ მამბელობის, კანონის საწინააღმდეგეო ქმედებაში მხარდაჭერის მავნე ადათებს, შემუშავდა მკვებარობის, უკადრისობის, ჩვეულებრივისაგან გახსნაგებულობის მანხივი კონცეფციები. განხე დაუხსნახურებელი უპირატესობის ბინძური პობი, ჩარჩული, მტკადასაშულისგული ფსიქოლოგია, ორმძელი გამბახტულება პოულობის ფსუედორელიგიური და კიჩის ზიხულ-პაიკლებანი, ძვირფასი ავეჯით გაქვილი უცემებრი ბინებსა და პომპეზურ სასაფლაოები. ჩვენი პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ დასახული გახსნაგება-გაჯანსაღების ეს ღონისძიებანი რომ არა, ყოველივე ამის შემქურე მძრომელ, პატიისან ადამიანებს გული გაუტყდებოდათ და ქართველი კაცი თავის მარჩენელ და ძალის მომცე მიწას მოწყვედებოდა.

დაიას, დღეს ამის ხმაალა თქმა იმტომ შეგვიძლია, რომ საკართველოს კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა ტუმმარითად გიჩურელი ბრძოლა წაპიწყო, რათა წინსვლის მავნე შედეგები და ჩვენს თვალწინ გამოჩეილი კიჩის უხსანი რეკიდივიეი, ყველა სფეროში, რაც შეიძლება, მალე აღმოფხვრას.

დადღევიდებამ აღნიშნულია: „საერთო მემკირების ტენდენციის მიუხედავად მთელ რიგ რაიონებში ადამიანის ცხოვრების ძირითად ეტაპებს — დაბადებას, სრულწლოვანებას, ქორწინებას, სიკვდილს — უფო უფრო ხშირად აღინიშნავენ ტრადიციული რელიგიური ფორმებით და პირობითობით“. და ეს, უპიოვლეს ყოვლისა, იმის შედეგია, რომ ნაკლებ ვინტერესდებით თითოეული პიროვნების ბედით, მისი ყოველდღიური ცხოვრებით. ჩვენ აქამდე ცხოვრების გარეგანი მხარე — ფასად გვანიტერესავდა, ამიტომ ცხოვრებასთან კვილინი ვართო დაჩრქილი პიროვნება ყოველხარის ხავს ეტიდებოდა. და, როგორც დადგენილებაშია პითითებული: „მით სარგებლობდა საქმისნებით, კომბინირებული, წაყვლევაგები, რომლებიც ტრადიციულობას ამოფრებულნი. მისი მთაველი წაწილის ტუმმარტ შინაარსს ამახინჯებდნენ“. სწორედ ამათ შეიღწეს ქართული სუფრის წმინდა წყებით და ის მოტიქელობის, ბახალური ხობტის შესხმის არენად აქციეს, ხოლო მოხდნილი, კოლორიტული ქეივი, ჩვეული დიდსულოვნება და ხელდაწილობა ფულის ამაზრუნე ფლანგვად. ამ დროის მოქალაქეთა უმრავლესობა, „ქართველობით“, „მამა-პაპური ადათებით“ შეტოვლილი. თვინივად ზის და მომინებებით ემორჩილება ერთი გაქილი მუცელმწერთას ადვირასანილობას. არა, ამის მომინება აღარ შეუძლება და ასეი საყოფაცხოვრებო „წერილ-მანება“ მართლა უკომპრომისო ბრძოლა სჭირდება. და ეს ბრძოლა უნდა იყოს მისწინსწრავული, გვემსახურებო, ისეი, როგორც დადგენილებაშია მითითებული. სარგველას ფესვი თუ არ ამოუგდე, ისე ვერ გადააშენებ, თავს გადააყვავებ, და პირითად, უფრო აღორძინდება. ცენტრალური კომიტეტის ეს დადგენილება ჩვენი ყოფა-ცხოვრების განწყენდა-გაჯანსაღებას გულისხმობს არა აკრძალვით, არა აღმინისტრიერებით, არამედ მითინებით, დარწმუნებით, უარესის უყვევითი მუცელით.

გაზუგადებული ქორწილისა და ტირილის წინააღმდეგე კამპანია ახალი მოვლენა არ არის. ვისაც XIX ს. საქართველოში გამოსული პრესა გადაუფურცლავს, მსგავს პოლემიკას ხშირად შესდგება. მაშინაც იწუნებდნენ და ახლაც ზოგ ადამიანს, სახაიგებოდ გვთავაზობენ მხამარეულ რეცეპტს — „ასე მოვიქეთოთ!“ დაკვირვებამ დაგვარწმუნა: რეცეპტი განჯე რჩება, ცხოვრება კი თავისი გზით მიდის. ხაზგასმით უნდა აღვნი-

კომუნისტური პარტია ცნობს, რომ საქირაო სათვალად, შერჩევით მივუდგეთ წარსულის ტრადიციებს, ვავარჯიშოლებს, რომ ნიპილისტურად, ტყუილ-ღურალოდ არ უარყვით რაიმე და ადმინისტრაციული აჩქარება არ გამოვიჩინოთ ამ საქმეში. იგი გადაქარაი უქერს მხარს პროგრესულ ეროვნულ ტრადიციებს, მაგრამ ამასთანავე ეროვნების მიუხედავად თვითიული საბჭოთა ადამიანის სულიერა, ინტელექტუალური და ფიზიკური სრულყოფის გზაზე პარტია გადაქარაი ადგვის ყოველივე ამას, რაც პაროვნებას ჩამორჩენლობისა და შეზღუდულობის კაობასკენ მიაქანებს. ამიტომ ყოფითი კულტურის ანაღლებისათვის ზრუნვა წარმოდგენილია, თუ არ გავთავისუფლოთ იმ მაინე ტრადიციებისა, რამდენიცაა, რომელიც ჩამოყალიბდა ექსპლოატორულ საზოგადოებაში და ადამიანები წარსულის ტყვეობაში ჰყვას. ამავე მიზნით თავისუფალი დროისა და მისი გონიერული გამოყენების გამოყენების განვითარებული სოციალისტური საზოგადოების პირობებში სულ უფრო მეტ კოლექტურ სიმწვავეს იძებს და სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა აქვს.

მშით, რომ ზედაპირული განსჯა ისეთი სერიოზული საყოფაცხოვრებო მოვლენებისა, როგორც ტირილი და ქორწინება, რომლებიც ავამბენ ადამიანის ცხოვრების უმნიშვნელოვანეს ეტაპებს. ყოვლად დაუშვებელია. ერთი რამ ნათელია: ქართულ ქორწილსა და ტირილი შემხვევითობა გამოირცხვლია. იქ საუკუნეთა მანილიზე გათვლილი და დაკანონებული ყოველივე—ხარკადან მოკიდებული, ჩქილა ხის მოჭრის ჩვეულებამდე, ყველაფერს თავისი საფუძველი და გამართლება გააჩნია. ამიტომ, როგორც დადგენილებაშია მითითებული, საქირაო, ჯერ შევისწავლოთ, სწორად ავხსნათ ესა თუ ეს წესი თუ ნიუანსური დეტალი და, მერე დავგმით, თორემ ტრადიციის ხელაღებით უარყოფას ხანდახან საკვალაო შედეგი მოსდევს. რატომ გხდა თანამედროვე ტირილის ან ქორწილის საფუძველად ანგარება. — აი, ეს არის ასახსნელი, მისაგნები და დასაგნობი. გარდაცვალება ან ახალი ოჯახის შექმნა განსაკუთრებული ფსიქოლოგიური აქტია და მისი გაუნრღობება გამოუსწორებელი ზარალს იწვევს. უნდა ვაღიაროთ: ამ ორ უმნიშვნელოვანეს მოვლენასთან დაკავშირებით, ეკლესიის მიერ შემუშავებული ნორმები, ნაწილობრივ, კვლავ ინარჩუნებს უპირატესობას. არც ისე დიდი ხანია „მმარის“ ბიუროების ნაცვლად „ქორწინების სახლები“ შემოვიდეთ (ჯერჯერობით დედაქალაქისა და ზოგიერთ მოზრდილ ქალაქში). მაგრამ სვე აქაც იჩინა თავი ტრაფარეტულია ერთფეროებებამ, არარტის-მომქმელმა მოსაწყენმა ცერემონიალმა. თოჯინებოა და ქმეტქულა ქსოვილებით მორთული მანქანებით ამას ვერ მივადწევთ.

ხშირად ვახსენებთ „წარსულის მაინე გადმონათობებს“. მაგრამ თვით ბუნება გადმონათობისა ამომწურავად გარკვეული არ გვაქვს. ზოგჯერ არ, რაც წარსულის გადმონათობა მიგვაჩინია, ჩვენს წიაღშია წარმოშობილი, მაგალიათისთვის ავიღოთ მომხვეჭლობა, სპეკულაცია, ლოთობა, სულიგნობა. ძნელია ზუსტად განისაზღვროს. სად და რიდის შეიძინა კაცობრიობამ ეს მანიერებანი, მაგრამ ერთი რამ ცხადია, ქართველი ხალხისთვის არაყრთი მათგანი ტიპური, მით უმეტეს, ტრადიციული, არ არის. ისინი შემდგომმა შეუცისებელი და მათი მანით ამოწვა თუ ვეინდა, ჯერ, როგორც დადგენილება პრინციპულად მოითხოვს, ფესვებს უნდა მივანგნოთ, რადგან აფეთციებიანი სიმისენის ზე და პირულ მკურნალობას აზრი არა აქვს.

მეტად მწვავედ დგას თავისუფალი დროის შინაარსიანად გატარების პრობლემა. ამასთანავე, ნაკლებად ვზრუნავთ, თვით შრომის პროცესი ხალხისიანი რომ გავხავთ. როგორც დადგენილებაშია ნათქვამი, რატომ დავივიწყებთ მამაპაპური ნადი და მამათადა. მთელი ბულგარეთი დღესასწაულობს ვახისა და დღეინის დღეს, ჩვენთან კი ამის მსგავსს ვერ შეხვდებით, მაშინ როდესაც საქართველოში ყველა ოჯახმა იცოდა „როველის ჩამოლოცვა“, „კალოკერობა“. ეს იყო მოსავლის მოწვევისა და დაბინავების დღეობა, სადაც ავამბედნენ წლის ნაამაგარს, ხარობდნენ და ზეიმობდნენ შრომის ნაყოფი. აქებდნენ გამრჯე ადამიანებს, ქირდავდნენ და დასცინოდნენ ზარმაკებს. ბუნებრივია, ამას დრმა აზრი ჰქონდა, კარგად ჩანდა. რელიეფურად ვლინდებოდა ხალხის სიბრძნე და მოზანდასახულობა.

ნადი-მამათაში თავისი დამასათავებელი რიტუალებით, ცეკვა-სიმღერებით. მახვილსიტყვაობით, კავიაობით. გონიერი ხუმრობა-სცენებით ხომ კოლექტიური შრომის აპოთეოზი იყო. ჩვენი ძველები შრომაში სიხალისეს ისეთსავე მნიშვნელობას ანიჭებდნენ, როგორც წესიერ კვებას. ასე მაგალითად, მესვეურად (თონის, მკის, რთველის, ტეხა-კრეფის და სხვა დროს) იწყებდნენ კარგ მუშას, იუმორის ნიჭით დაჯილდოებულ გაეკაცს. რომელსაც სიტყვაც უჭირდა და სვეს გატანაც ემორჯებოდა. მოლხნა და სიმღერაც საუკეთესო იცოდა. მესვეური მხოლოდ მოწვეული უნდა ყოფილიყო. იგი მუშებს საკუთარი მაგალითით აქეზებდა და ამხნებებდა. თუ ვინმე სიზარმაცის გამო ჩამორჩებოდა, გააკლიტებდა, ისარივით სტყორცნიდა ფრთიან სიტყვას. დროდადრო შრომის რიტმის გასაცხოველებლად და გასახალისებლად სიბრძნესაც დაავკუნებდა და ნაღს ორმაგ საქმეს აკეთებინებდა. საქართველოში ჯერ კიდევ გვაყავს ასეთი მესვეურები, მაგრამ მათ ჯერჯერობით ბოლოედ ვერ გავლენთ და ვერ ვიყენებთ. ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ ზროზის პროცესში დავიწყებული გვაქვს მორალურ-ესთეტიკური ფაქტორები. მინასავს ზოგიერთი თავმჯდომარე ან ბრიგადირი, კოლმეურნეს ემუქრება: სამუშაოდ თუ არ გამოხვალ, საკარმადაში ნაკვეთს ჩამოგართმევთ. დამეთანხმებით, ბევრი ვერაფერი წახალისებია.

შრომის ორგანიზაციის თანამედროვე ფორმებს გადასინჯვა სჭირდება. ჩვენ არა მარტო მიქალაქეთა სამუშაოდ გაყვანისათვის უნდა დევნოდეთ, არამედ მათი კულტურულად დასწენებაც დაუცხოომელი ზრუნვის საგანად უნდა გავიხადოთ. რელიგიამ უქმეს გატეხვა ღვთის საწყენ საქმედ შერაცხა. უქ-

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილებაში. დან კაპან ტრადიციებისა და წინაგვეულებაში წინააღმდეგ ბრძოლის გაპლირების ღონისძიებითა უსახეა.

მწერალი, ურნალისტი, კომპოზიტორი, არქიტექტორი, მხატვარი, კინემატოგრაფისტი კავშირებს, საქართველოს კულტურის სამინისტროსა და თეატრალურ საზოგადოებას საქართველოს სსრ მსუბუქი მრეწველობის სამინისტროს დაწავალით შექმნა ახალი სახეობა წესწვეულებების, რიტუალების, დღესასწაულებებისა და მასობრივი რიტუალური ღონისძიებების საწინამშუო სცენარ-პროსექტები, მოამზადნ მათი მუსიკალური აკომპანემენტი, შეიმუშაონ შენაბაა გუნდების, სარიტუალო ტანსაცმლის, სიმბოლიკის ესკიზები და სხვ.

მე დღეს მომუშავე გლეხკაცს დარბევითაც კი სჯიდნენ. და ამას ჰქონდა თავისი აზრი, კარგი დავეწენება ნაყოფიერი, ეფექტური წრობის საწინდარი.

ძველია ყველა სოფელს, წლის სხვადასხვა დროს, ჰქონდა თავისი დღეობა, რა თქმა უნდა, რელიგიურ სამოსელში გახვეული, მაგრამ აქ იყო ერთი რაციონალური მარცვლი. რომელის აღორძინება დღესაც არ გვაწყვენდა. სახელდობრ, ამ დღეობის მეშვეობით, წელიწადში ერთხელ, საოჯახო სუფრასთან. თავს იყრიდა ყველა ახლობელი, ნათესავი. ეს იყო ადამიანთა შემაკავშირებელი, კარგი, უნაგარო ჩვეულება, რომელიც პიროვნების შინაგან მოთხოვნილებასაც აკმაყოფილებდა და კოლექტივიზმის გრძობასაც პასუხობდა. რელიგიური ფანატიკზმა ჩვენ ხალხს არასდროს არ ახასიათებდა, მაგრამ ამ წესს წმინდად იცავდა, რადგან მარიამობა, გიორგობა, ახალციხე, ელიობა და სხვ. საბაბი იყო მთელი წლის უნახავი საყვარელი და სასურველი ადამიანების შეხვედრისა. ჩამოვაშორით ამ ტრადიციას რელიგიური საბურველი და კვლავ დავეწვით ის ყოფიბი.

სრულიად დაუსმასხრებლად გვაქვს დავიწყებული სახალხო კარნავალები, კერძოდ, ყვენიობა-ბერიკაობა. ამ უძველეს გრანდიოზულ გართობაში თვით ილია ჭავჭავაძეც კი მონაწილეობდა. ხალხური გართობა-თამაშობები და სპორტი ხომ უკანასკნელ დღეებს ითვლის...

საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტმა აღნიშნული დადგენილებით ერთხელ ვიდევ ცხადყო, რომ მახინჯი მოვლენების წინააღმდეგ ბრძოლა კამპანიური ხასიათისა კი არ ღებნა, არამედ მიზანსწრაფული, ეგემსზომური და, რაც უფროა, უშედავით. სწორედ ამიტომ საქართველოს ყოველი ყოფიბი მოვლენა გამოვრდილივით ზესსაჭიროა. როგორც დადგენილებაშია საზგასმული, კომპლექსურად მეცნიერულ საფუძველზე უნდა იყოს გარკვეული „ქართული ხალხის ძველი ტრადიციების გენეზისი, ფესვები და გამძლეობის ფაქტორები, ახალი, რელიგიური, ინტენაციონალური, საბრძოლო, შრომითი, მოქალაქებობრივ-ყოფითი და ეთნიკური ტრადიციების სოციალური განსომილებანი, მოსახლეობის ცალკეული ფენებისა და საბჭოთა საქართველოში მცხოვრები სხვა ხალხების წარმომადგენელთა ტრადიციებისაში სხვადასხვა დამოკიდებულების მიხეზუბი“. ეს გადადგეული აოცანა, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გადაჭრის უპიანტარული დარგის დისციპლინებშია, ამ თვალთახვეობის დიდა ენოკრაფიის არილი, რაზედაც ბუნებრივია, შედარებით ვრცელად შევერდებით ეთნოგრაფიის კვლევის საგანა ხალხია, ხალხი — ისტორი-

ის მთავარი მამოძრავებელი ძალა და ნივითიერი დოვლითის უშუალო მწარმოებელი. ეთნოგრაფიას ხალხის ცხოვრების ყოველი ასპექტი აინტერესებს მის დიალექტკურ განვიითარებაში; აინტერესებს ადამიანს და ადამიანთა კოლექტივში, მათი საწინამშუო ბუნებრივ-გეოგრაფიული გარემო, საწარმოო და სოციალური ურთიერთობანი, მთელი მატერიალური და სულიერი კულტურა, ის ფასეულობანი, რაც ადამიანმა ხანგრძლივი არსებობის მანძილზე შექმნა და თაობიდან თაობას გადასცა. ყოველივე ამის შესწავლას ეთნოგრაფია დიფერენციული მიდრომით აღწევს, ოდნოდ, სხვა დარგთაგან განსაგებებით, მისი ძირითადი წყარო და ამოსავალი ცოცხალი ყოფა — ადამიანია. ეთნოგრაფიის უპირველესი საკვლევაძიებო სფერო არის ის ემპირიული ცოდნა-გამოცდილება, რაც კაცობრიობას არსებობისათვის ბრძოლაში მიუზოვებია. ხალხის წიაღში ეთნოგრაფმა სწორედ ეს მასალა უნდა მიაკვლიოს, მეცნიერულ დონეზე გადააქუთასო და შემდგომ ისევ ხალხს დაუბრუნოს. თუ არქეოლოგი ვვლად გადის, ზეგრავს პირველყოფილი ადამიანების სადგომსა ნაშთებს. ნაყოფიერებს ან ნაქალაქიერებს, წინასწარ თვალისწინებს და სახლგრავს, მიწის ქვეშ რისი მიგნება შეიძლება. ეთნოგრაფი სოფელში ამ ქალაქში მიმგზავრება და უშუალო კონტაქტი ამყარებს მცხოვრებლებთან. შესწავლილი აქვს სასლვევი რეგონის ისტორია და სხვა მიზანცემებით, ამიტომ დაახლოებით იცის, რა სახის მასალას მოიპოვებს. არქეოლოგი ბარს იმარჯვებს და კულტურული ძეგლის მისაგნებად საცლად იხიროს გაავლებს. ეთნოგრაფი პირველსიულ ტაქტს მიმართავს და შერჩეულ მიხრობელთან სასურველ საუბარს გაავაშს. ასე იწყება ორი წიაღსება — მიწის სიღრმეში და ადამიანის სულში. სწორედ ამიტომ სჭირდება ეთნოგრაფს განსაკუთრებული სიფრთხილე, მოთმინება და არჩეული თემის ღრმა ცოდნა. მიხრობელი არა მარტო ინფორმაციონია, არამედ მივეკრძობებელი გამომცდიელი, ეთნოგრაფი კამეცნიერია და მეცნიერულ დოვლებს თვალისმინივით უნდა გაფრთხილება. ცოცხალ სინამდვილეში, უწულად დაკვირვების გზით, ხალხის ყოფისა და კულტურის შესწავლა, მრავალმხროვი, ფსიქოლოგიურად რთული და შრომატევადი პროცესია.

საველ მუშაობა მხოლდ მიხრობელთან ურთიერთობით არ ამოიწურება. ეს ეთნოგრაფიული მუშაობის ერთი მხარეა. ეთნოგრაფი უშუალოდ უნდა აკვირდებოდეს ყოველს მთლიანობაში, შესწავლებს მისი აღქმის უნარი, უნდა იფრთხიას, განიცადლოს თითოეული ჩვეულების თუ შრომის პროცესის არსი, სწორედ მაშინ შესწლბებს ჩასწვდეს და შემოქმედებითად გადაბოსცეს მასალა, წინააღმდეგ შემოხვევაში, ზედპირული აღწერა გა-

მოვა, რაც ტრაფარეტის ჩ.რომებს ვერ გამოირდება. ამდენად, საველე-ეთნოგრაფიული მუშაობა შემოქმედებითი-მეცნიერული კვლევა-ძიების განუყოფელი და არსებითი ნაწილია. მოკლედ რომ ვთქვათ, ყოფილი მოთხოვნები მასალა განასაზღვრავს ეთნოგრაფიული ნაშრომის ცირსებას და მას შემეცნებითის გარდა, პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. დადგენილების შექმნე ნათელი გახდა, რომ ეთნოგრაფია დღეს გამოყენებით მეცნიერებად იქცა. მის გაუთვალისწინებლად შეუძლებელია სრულყოფილად წარმართის საქართველოს მთიანი რეგიონების რეორგანიზაცია. საერთოდ, განსახლებისა და ურბანიზაციის მიმდინარე პროცესების მეცნიერული მართვა მხოლოდ ამ შემთხვევაშია შესაძლებელი, თუ აკად. გ. ჩიტაიას მიერ შემუშავებული კომპლექსურ-ინტენსიური მეთოდის მომარჯვებით, სოციოლოგიურ-ეთნოგრაფიული თვალთახედვით, დეტალურად შევისწავლით მთიანეთის თანამედროვე ყოფას, მთლიანად გამოვავლენთ იმ ბუნებრივ-სამეურნეო და ისტორიულ-გეოგრაფიულ საფუძვლებს, მის შედეგადვე დღემდე ცხოვრობდა და არსებობდა მთის თითოეული სოფელი. მხოლოდ ასეთი შესწავლით მივიღებთ სწორ დასკვნებს და შემიცნებით ნიადაგზე წარმართათუ მთის დასახლებების ბედ-იბრბას.

საქართველოს ყოველი რეგიონის სასოფლო-სამეურნეო განვითარება, ძირითადად, უნდა გაეფიქროს იმ მრავალსაუკუნოვანი საწარმოო ცოდნა-გამოცდილების მიხედვით, რომელი ჩვენმა ხალხმა თავისი ხანგრძლივი არსებობის მანძილზე გამოიმუშავა, ცნობილია, რომ ჩვენთან ვერტიკალური ზონალობის ზუსტად დაცვით ჰქონდა მიჩენილი ადგილი ყველა სათვის თუ მრავალწლიან კულტურას, რასაც, სამწუხაროდ, პრაქტიკაში ხშირად როდი ეწევა ანგარიში. სწორედ ხალხის გამოცდილების უგულვებლყოფამ, სახელმწიფო, ზურგის დაბლოწხე — მდინარეთა ჭალაებში გაშენებამ გამოიწვია მათი მასიური მოწყობა. უარყოფითი უნდები მოაქვს, აგრეთვე, ვაზის ჯიშების ზემოტე სტანდარტიზაციას, როგორც ღვინის ხარისხზე, ისე ბუნებრივი მოვლენების მიმართ ენჯანის გამოყოფაზე. სათესი კულტურების ნაირგვარობა, არა მარტო ნიადაგის ნაყოფიერებას ზრდიდა, არამედ მრავალფეროვან და მაღალ კალორიულ საკვებს იძლეოდა. ახლა, თითქმის დაიწყებული გვაქვს ძველქართული ხორბლეულის ჯიშები, ცერცენისნარიები, ფეტვისნარიები და სხვა. მამასადამე, როცა რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის დარგების განვითარებას და სპეციალიზაციის მოდელირების საქითი წყდება, სტრუქტურული ანგარიში უნდა გაეწიოს ეთნოგრაფიული კვლევის შედეგებს.

ხალხის მიერ ხანგრძლივი დაკვირვებით მიღებული სპონანეცემების გამოყენებლად შეუძლებელია პირველადი საკვები სავარგულების რაციონალური ექსპლუატაცია. მხედველობაში გვაქვს მსხვილფეხა და წვრილფეხა საქონლის შერჩევითი ძოვება: ა. ი. საბლახოების დანიშნულების მიხედვით ტრადიციული განაწილება, რაც დღეს, რატომღაც, უარყოფილია.

ნიადაგის დაცვის ხალხური საშუალებების გაუთვალისწინებლად, ძალზე ძნელია წყლისმიერი და ქარისმიერი ეროზიის წინააღმდეგ ბრძოლა. ტყის ხალხური ექსპლუატაცია მის მოვლასაც გულსისხმობდა, დღეს ბევრმა აღარ იცის ფერდა და ჭაღლის ტყეების ჭრის ყადრი.

სხვას რომ თავი დავანებოთ, ტურისტთა განვითარების თანამედროვე დიდი უკმეველს ხდის ჩვენი დამაკლავების და სოფლების ეროვნული კოლორიტის შენარჩუნებას და ამ სამკვილენილო საქმეში გადაწყვეტი სიტყვა ეთნოგრაფიას ეკუთვნის. აუცილებელია ეთნოგრაფიული ძეგლების (ხალხური

არქიტექტურის ნიმუშები, იარაღ-ჭურჭელი, კოსტუმები და სხვ.) შენარჩუნება. ხალხური გამოყენებითი ხელოვნების მინახაწისნობის ადგილობრივი კერებს განახლება, გადავღებოთ ეთნოგრაფიული ნაკრძალების შექმნა (ნაკრძალად შეიძლება გამოცხადდეს მთელი სოფელი ან ქალაქის უბანი, ნაგებობა ან ნაგებობათა კომპლექსი, რომელსაც სანახაობითი, უფრო სწორად, ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ხასება აქვს შენარჩუნებული).

კუმშარტიკად დღიდა ეთნოგრაფიის როლი საყოფაცხოვრებო მოვლენების (ქორწილი, ტირილი, ნათლობა და სხვა) გათანადრეოლებასა და სათანადოდ ნორმირების საქმეში. კვების რაციონის მოწესრიგებას და აზრინა ვართობა-თამაშობების ორგანიზაციაში. აგრეთვე რელიგიური ცრუწმენების წინააღმდეგ ბრძოლაში.

წარსულის მავნე გადმონათობებს და, ასევე, მავნე უცხოურ ზეგავლენასაც ეთნოგრაფია უნდა იკვლევდეს, სწავლობდეს და ებრძოდეს. რამდენადაც ეთნოგრაფია ხალხის შემსწავლელი მეცნიერებაა, ის ვალდებულია პასუხი გასცეს ყოველგვარ ყოფით მოვლენას — დადებითსა და უარყოფითს, ადამიანის სოციალიერის თუ სისუსტის მასსიათებელს. მთელი ეს პრობლემატიკა, რომლის ნაწილია აქ ჩამოთვლილი, სადვიოსოდ მოსავლელი და გადასაჭრელია. ქართული საბჭოთა ეთნოგრაფიული სკოლა მსკოვანი აკადემიკოსის გიორგი ჩიტაიას ხელმძღვანელობით წარმატებით გაართმევს თავს პარტიის მიერ დასახულ ამოცანებს. ეს მით უფრო საჭიროა, ვინაიდან, რომელიც გნებავთ ყოფითი ინსტიტუტე სათავეს იღებს კარპობის ინსტიტორის სხვადასხვა საფეხურზე და მისი წვდომა, დათარილება ყოველივე ვერ ხერხდება. მაგრამ დღეს, ძველის და ახლის კიდეის ვერაძალზე, როცა განვითარების თავბრუდამხვევი ტემპია, როცა ახლანდელი სთი წლით აფოდალური ეპოქის ათ საუკუნეს უდრის, ხოლო უფრო ადრეულს, ასს და მეტსაც თითქმის ყოველდღიურად უნებური მოწმენი ვხვდებით ძველი ინსტიტუტების გადაშენებისას. ამა თუ იმ მოვლენის, ან მატერიალური კულტურის ელემენტთა გაქრობის მომენტში, ეთნოგრაფს არა აქვს უფლება მაზარტებელი მღვდელივით ინერტული იყოს, საჭიროა ამ პროცესის მეცნიერული ფიქსაცია ტემპიის თანამედროვე საშუალებებით, რაზედაც საგანგებოდ ამახვილებს ყურადღებას ამ მრავალჯგის სხენებული დადგენილება. ამჯერად არა აქვს მნიშვნელობა დადებითსა და უარყოფის, ფიქსაციის დროს დაწვევებია რომელიც მათგანისათვის უპირატესობის მინიჭება, აღრიცხვა ერთია და მისი მეცნიერული ინტერპრეტაცია — მეორე.

საყოველთაოდ აღიარებული ფაქტია, რომ მსოფლიო ინდიუსტრიალიზაციამ ადამიანი შეაჭრეოვა. უფრო მეტიც, დედამიწაზე ბუნებრივი ძარბონიის დარღვევის რეალური საფრთხე შეიქმნა. თუ ადრე ადამიანს სტიქიის დაუძლველი შიშე ცრუმორწმუნეობასა და მისტიციზმში აგდებდა, ახლა, ბუნებაზე გამარჯვებულმა, საკუთარი მიღწევების მსხვერპლად გახლობის საშიშროება შეიქმნა. გიგანტურმა ფაბრიკა-ქარხნებმა, ნაგებობებმა, მანქანებმა არარაობად აქციეს პირველქმნილი ბუნების ის ნაწი მუდგროება და უბრალოდ, არც ყოველი ეპოქის მსკოვრებთა ნორმალური არსებობისათვის არის აუცილებელი. ეს პროცესი, ჯერ კიდევ, საუკუნეზე მეტი ხნის წინათ შენიშნა კარლ მარქსმა და მიუთითა, რომ პირველქმნილი ბუნება უკვე ადარსად არსებობს, „გარდა ავსტრალიის ცალკეული

უახლოესი წარმოშობის მარჯნის კუნძულებისა.² დღეს ამიტომ იწერება წიგნები ასეთი სათაურებით: „ვიდრე ბუნება მოკვდებოდეს“, „მკერდში დაჭრილი ბუნება“ და სხვა. ამიტომ გაჩნდა დიზაინი, რომელიც ფუნქციას და ფორმის იდეალური შერწყმით ცდილობს შეთანხმოს უტილიტარული და ესთეტიკური ერთად ამყოფოს ია და ბუღლოზური, მარტენის მიგაზონე ღუმელი და თოვლის სპეტაკი ფანტელი. დიას, ადამიანს სჭირდება ერთიც და მეორეც, რის გამოც მოზრთონე კაცობრიობის საკუთესო ნაწილი, დღეს — მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქაში, მათი შეთანწყობიანობის წარმატებით იღვწის.

დიზაინი. ბუნებრივია, ეყრდნობა და იყენებს იმ ცოდნა-გაიცილობებს, რაც ხალხს საუკუნეთა მანძილზე მოუპოვებია. მაგრამ როგორც ვ. ი. ლენინი საგანგებოდ მიუთითებდა მაქსიმ გორკის, „ყოველივე „წარმოდგენა ფუფალზე და ფუფალურზე — ეს არის „ხალხური“ სირღუნე, დაბეჭავება, სიმეფე, სასებით ცხოვრე. როგორც „ხალხის წარმოდგენა“ მეფეზე, ქაჯზე, ცილებს ცემა-ტყეპაზე. როგორ შეგიძლიათ თქვენ „ხალხის წარმოდგენას“ ღმერთზე „დემოკრატიული“ უწოდოთ, აბსოლუტურად ვერ გაიგია.“³ სწორედ ამის გამო დიზაინერთა გვერდით ეთნოგრაფი უნდა იდგეს და წარსულის შემკვიდრებობიდან აწყოსა და მომავლისათვის არჩეველს რაციონალურს, საკუთესოს. რომლის საჭიროებასა და ღირებულებას ჯამთა სვლა ვერაფერს აკლებს. პროგრესული ძველშიც არის, ოღონდ მას მივება და ახალ ყოფაში შესაბამისი ფორმითა და შინაარსით დანერგვა უნდა. დიდი ლენინი გვახსნავს: „საჭიროა ლამაზი შევინარუნოთ. ავიდოთ ის, როგორც ნიშუში, დავეყრდნოთ მას, თუნდაც ის „ძველი“ იყოს. რატომ უნდა შევაცქიოთ ზურგი კემშირითად მშენებელს. უარყოფით ის, როგორც გამოსავალი ბუნქტი შემდგომი განვითარებისათვის მხოლოდ იმის საბაბით, რომ ის „ძველია“? რატომ უნდა მოვიხაროთ ქედ ახლის წინაშე, როგორც ღმერთის წინაშე, რომ ის „ახალია“? უაზრობაა, სრული უაზრობა!“⁴.

ეთნოგრაფი, ისევე როგორც დიზაინერი, უნდა ებრძოდეს კიხს, რომელიც ფუნქციის უარყოფით, ბრჭყვილა აქსესურებით და საეჭო ზიზილ-პიპილებით ცდილობს მსოფლიოს დაპყრობას. კიჩი დიზაინის მსგავსად ახალი არ არის. ორივე მათგანის ჩასახვა ალბათ მაშინ მოხდა, როცა ადამიანმა მატერიალურ და სულიერ ფასეულობათა შექმნა იწყა.

ზოგიერთი სოციოლოგი დასავლეთში კიხს პიროვნების თავისუფლების ნიშანსეკტად აცხადებს. მართლაც, კიჩი ბურჟუაზიული ზრუნადი მორალის ხორცმცხმხა, რომელშიც კარგად გამოისატება პიროვნების ვითომდა თავისუფლება — პათოლოგური ინსტინქტების ჩათვლით. კიჩი აღუნებს მასების კლასობრივ სიფიზღეს, აიძულებს ადამიანებს შეეგუოს უპერსპექტივი სინამდვილეს და დამყოლ, მორჩილ მასად აქციოს ისინი. კიჩი XX საუკუნის სუპერერლიგიაა — ხალხთა ოპიუ-

შია. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ჯანსად, სოციალისტურ, სახალხოზოგადოებაში მას საფუძველი არ გააჩნია, რეციდივის სახით: მინც აღწევს. ხშირად კიხს „წარსულის მანე გადმონაშად“ ვნათლავი, თუმცა იგი „ძველის“, „ტრადიციულის“ მხოლოდ ქურქითაა წემისილი, ხოლო შინაარსს ახალს ატარებს. ამის მაგალითად ჩვენთან გამოდგება მოსაწვევი ბარათებით ხალხის დაპატკება და ანგარების მიზნით უზარმაზარი ქორწილის ან ქეღების გადახდა, ყოვლად გამოუყენებელი, გვებერთელა სახლების აგება და სამშენისებით მორთვა, ხალხურის ან კლასიკურის მიზანა და დასხვა მისთანანი. დიას, დროდადრო უტლისამრევი კიჩი ჟინავს ჩვენს ყოფაში და, რაც მართალია მართალია, აქამდე მას საჭირო ენერგითა და შურეტიგებლობით ვერ ეუბრძოდით. უპირველეს ყოვლისა, კიხს ეტანება ყოველი მიმხვევი, რომელსაც კმაყოფილი, მაძღარი ადამიანის სნობიზმი დაუფლებია და აწვალებს ცდუნება, თანამემამულეთან რითიმე განსხვავდებოდეს. ეს კიჩიანი ლტოლვა „უკვადეებისაგან“, სამწუხაროდ, უკვე ამწინავე ჩვენს დასახლებებს, ისტორიულ ძეღებს, სასაფლაოებს...

კიხს უნდა დაეპირისპიროთ ჯანსადი, ხალხური ტრადიციებით და მას ფეხისმოკიდების შესაძლებლობა არსად არ მიეცეთ. აგრეთვე უნდა გამოვიყენოთ დიზაინი, რომელიც კიხის საწინააღმდეგო მოვლენაა და, როგორც დაიწახებთ, ფრადე კეთილშობილურ მიზნებს ისახავს.

თუ აქამდე ეს ღონისძიებანი კეთილი სურვილების სფეროში რჩებოდა და ქმედითი, სასურველად ორგანიზებული არ იყო, ახლა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის ისტორიული დადგენილების გამოქვეყნების შემდეგ სახელმწიფოებრივ საქმედ და, აქედან გამომდინარე, რესპუბლიკის ყველა მოქალაქის საბაბით მოვალეობად იქცა.

² ვ. მ. ა რ ს ი, ფ. ე ნ გ ე ლ ს ი, ფოიერბახი, მატერიალისტური და იდეალისტური შეხედულებების დაპირისპირებულობა, თბ. 1968, გვ. 45.

³ Жан Дост. До того, как умрет природа, М: 1968.

⁴ ვ. ი. ლ ე ნ ი ნ ი, თხზ., ტ. 35, თბ. 1971, გვ. 120.

⁵ ვ. ი. ლ ე ნ ი ნ ი, კულტურისა და ხელოვნების შესახებ, ძეგლის შეგობარი, VI, 1965, გვ. 22.

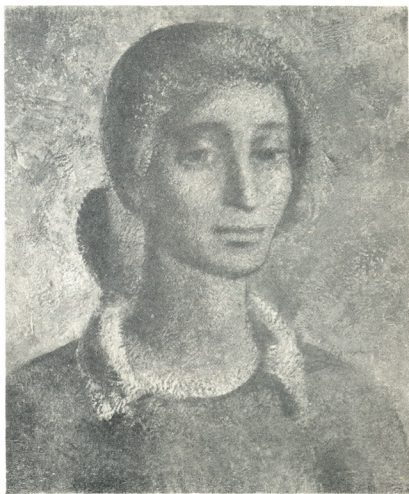

ბაგოფენა

„ლილეა

შრომას“

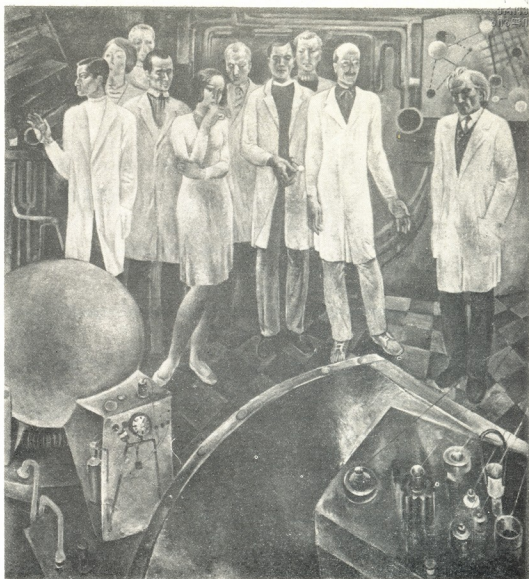
- ს. ცინცაძე. სერიიდან „სურათები შუენებლობიდან“.
- რ. გურული. მეტოველე ე. ტატიშვილი.
- თ. შირზაშვილი. სოციალისტური შრომის გმირის ე. შა-
ლავეშაძის პორტრეტი.

სკკკ

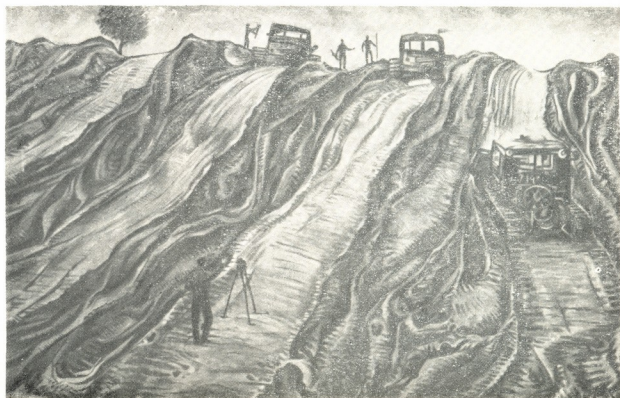
XXV

მრილოვის
შისახვედრად

რ. თორდია, ფიზიკოსები.

ა. კაკაბაძე, ახალი გზები.

გაეოფენა

„დიდება შრომას“

დღივ ოპტიმის სოციალისტური რევოლუციის წინა-ე წლისთვის ზეიმი დაღებში, მეტყვე ზოგწელ-ღის დამამთავრებელი წლის დასასრულს, ქართველი მხატვრები ახალი დიდი რესპუბლიკური გამოფენით წარსდგენ საზოგადოების წინაშე. თბალისის სახელმწიფო სურათების გალერეაში მოწოდებული ფართო ექსპოზიცია — გამოფენა „დიდება შრომას“ ჩვენს გმირ შრომელ აღამიანებს მიეძღვნა და საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXV ურილობის შესახვედრად მზადების პერიოდში თვალსაჩინო მოვლენად იქცა ჩვენი ხალხის კულტურულ ცხოვრებაში. გასულ წელს საქართველოს მხატვრებმა უკვე მეორე ასეთი მანშტაბური გამოფენა მოამზადეს, თუ აღარაფერს ვიტყვით რიგითი საგაზაფხულო და საშემოდგომო გამოფენებზე. შედარებით მოკლე დროში ასეთი რთუ-

ლი შემოქმედებითი სამუშაოს შესრულება იოლი არ არის და ჩვენი მხატვრების ინტენსიურ, დაძაბულ შრომაზე მიტყველებს.

რედაქციამ სოხოვა ჩვენს მხატვრებსა და ხელოვნებათმცოდნეებს გამოუთქვათ თვინათი აზრი ამ გამოფენის ირგვლივ, და ვინაიდან გამოფენა ამის საბაბს იძლევა, ესაუბრაო ჩვენი მხატვრობის სპეციბორტო საკითხებზე.

რედაქციამ მოწვივა ხელოვნებათმცოდნე კბინი მბ-ჩაბბლი, ფერმწერები — ბიბი ნარბანიბა და რაღიშ მორღიბა, მოქნდაცე ლიბან მხიბიბ, კერამიკოსი ნანა კინნაბი, გრაფიკოსი ბურაბ ლლონბი.

საუბარს წარმართავდა უფრნალ „საბჭოთა ხელოვნების“ სახვითი ხელოვნებისა და არქიტექტურის განყოფილების გამე ლიბნა თაბბაბაშვილი.

ლ. თაბუკაშვილი:

ქართველმა მხატვრებმა პასუხისმგებლობის გრძნობით იმუშავეს ამ დიდი საანგარიშო გამოფენისათვის. არ დარჩენილა ჩვენი ხალხის შრომითი საქმიანობის არცერთი სფერო, რომ ტილოებზე, გრაფიკასა და ქანდაკებაში კვლავ არ ლეესხა ხორცი შრომელი აღამიანების სახეებს — მენავთობებს თუ გემომშენებლებს, მეცხოველეებს თუ მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლებს. შრომის თემატიკა, შეიძლება ითქვას, ტრადიციულია და, აზავდ დროს, მრავალბლანიანი, ამოუწურავი. ქართული სახვითი ხელოვნების საუკეთესო ფონდშია შესული ამ თემატიკაზე შექმნილი მრავალი ნაწარმოები. ამჟამადაც, ექსპონატების სიუხვე მოწმობს თუ როგორი ენთუზიანიზით მოჰქიდა ხელი შემოქმედთა ამ დიდმა კოლექტივმა ას-ალი ამოკანების გადაწყვეტა.

სასაინტერესოა იხივ, რომ რესპუბლიკის კოლმეურნეობებმა და საწარმოებმა, დარგების მიხედვით, სპეციალური პრიზებიც დააწესეს მხატვრებისათვის.

„დიდება შრომას“ თითქმის ახალგაზრდული გამოფენაა

საერთოდ ამ ბოლო წლებში „სიხალგაზრდავე“ ნიშნადობლივად იქცა ჩვენი ექსპოზიციებისათვის და ეს თითქოს კანონზომიერიცაა: ქართველ მხატვართა რიგები ყოველწლიურად იცესბა შემოქმედებითი წყურვილით აღსავსე ნიჭიერი ძალებით, რომლებსაც საკუთარი თავის პოვნის სურვილთან ერთად მოაქვთ გამოსატვის ახლებური ხერხები და საშუალებები.

მას შემდეგ, რაც ორმოცდაათიან წლებში მნიშვნელოვანი ძვრები განიცადა ქართულმა მხატვრობამ, ისევე როგორც მთელმა საბჭოთა სახვითმა ხელოვნებამ, იდეურ-მხატვრული ოსტატობის ამაღლების სახელოვანი გზა განვლო. ოსტატობის ამაღლება კი, ცხადია, დაკავშირებული იყო ინტენსიურ ძიებებთან მხატვრული ფორმის დარგში. ეს ძიებანი, რომლის თაოსანი ქართულ სახვით ხელოვნებაში სწორედ ახლად-მოსული თაობა განხლდათ, მას შემდეგ თანმიმდევრულად გრძელდება და ამ წლების მანძილზე გარკვეულ ეტაპებზე გაიარა. მასსოხვე, მაგალითად, ერთ პერიოდში ფერწერაზე პუანტილიზმი გავრცელდა და მხატვრები რამდენადმე დაემსგავსნენ ერთმანეთს, მეორე პერიოდში დეკორატიული სიბრტყობრიობა და პანსო პრინციპები შეიჭრა დაზგურ ფერწერაში, იმ-

ძღვარა გრაფიკულმა ხერხებმა. ბოლო ხანებში ფერწერა სულ უფრო დაუბრუნდა მის სპეციფიკურ საშუალებებს. მაგრამ აქ საკმე მართკ სპეციფიკაში არ არის — სპეციფიკის გათვალისწინება და მისი გამოვლენისათვის სურუნა საფუძვლად უდევს სხვადასხვა დიზაინ ბევრი მხატვრის შემოქმედებას — ფერწერა იქნება ეს თუ მოქანდაკე, გრაფიკოსი თუ გამოყენებით-დეკორატიული ხელოვნების ოსტატი. მთავარი ის არის, რომ უფრო ღიდას და რთულ ამოცანებს ისახავენ ჩვენი მხატვრები. — რამდენადაც საკმე ეხება მნიშვნელოვანი იდეების, დღევანდელობის მღვდელად თემების ხორცშესხმას შესატყვისი სახეით ხერხებით. ეს ამოცანები ბევრ შემთხვევაში ღირსშულად გადაიჭრა, მოთხოვნილება მრავალი გამარჯვება, რასაც მოკვება ხილმე ქართული მხატვრობის საერთო აღიარება → რეკლამულიკის მხატვართა ნამუშევრების წარმატება საკავშირო გამოვლენაზე.

ჩვენი მხატვრების შემოქმედებით-პროფესიული შესაძლებლობანი, რაც მათ არაერთგზის გამოავლინეს, უნებურად გადაეხადა სურვილი ვიხილოთ მათი უფრო დიდი შემოქმედებითი გამარჯვებანი, ვიდრე ეს იყო გუშინ ამიტომ, სასურველია, ამ გამოვლენას შევხედოთ შედარებითი პოზიციებიდანაც და საერთოდ იმ ტენდენციების გათვალისწინებით, რაც მქვადენება ბოლოდროინო ქართულ მხატვრობაში.

პირადად მე მიმაჩნია, და ამის შესახებ აღვნიშნავდი კიდევ ერთ-ერთ სტატიაში, რომელიც გასულ წელს გამართულ დიდ რესპუბლიკურ გამოვლენას ეხებოდა, რომ ცალმხრიობა გამოხატვის ხერხთა შერჩევისას, უკვე არსებულს, ზოგჯერ უცხოურის გადმოღება ჩანს ზოგი ავტორის ნამუშევარში. სწორედ ამიტომაც რეალისტურ ეროვნულ მხატვრულ სახეებს აქა-იქ ცვლის სქემები, ხასიათს მოკლებული, ნახატის მხრივ გაუ-მართლად უსახური ტიპაჟი. სამაგიეროდ, ავტორი პოზიორობს როგორც კოლორიტი, რომელსაც სურს მაკურნებლთან მხოლოდდ ვერა გააბა დასაუბარი. ეს ემართებათ როგორც ნიჭიერი, ისე ნაკლები ნიჭის მქონე შემოქმედით, უფრო ხშირად კი სწორედ ნაკლები ოსტატობისა და ნიჭის მქონეთ. რომელსაც სურთ გარკვეული ეფექტებით გავიდნენ ფონს. ამას კი მანინდამინც დიდი ოსტატობა და პროფესიონალიზმი არ ჭირდება.

საინტერესოა, რა აზრის არიან ამის შესახებ ჩვენი მხატვრები და ხელოვნებათმცოდნეები.

გ. ნარმანი:

დღეს ქართული სახეითი ხელოვნება ფართულა ცნობილი. შეიძლება ითქვას, — როგორც ჩვენს რესპუბლიკაში, ისე მის ფარგლებს გარეთ არ გამართულა არცერთი გამოვლენა. რომ მას საკართველო მხატვრებისათვის წარმატება არ მოეტანის. გამოვლენა „დიდება შრომის“ მათ შორის სათანადო ადგილს დაიკავება, უმეტეს საერთოდ მხატვრული დონით იგი. ჩემი აზრით, ვერ გაცდა მის წინამორბედ გამოვლენებს, და სწორედ ამასთან გაკვირბნი მინდა აღვნიშნო, რომ მეტის გაკეთება შევვიძლია. როგორც ა¹ სამართლიანად ითქვა, ჩვენი მხატვრული ძალებისაგან უფრო მეტ წარმატებას უნდა მოვლოდეთ.

მე მინდა უფრო უარყოფით მომენტებზე გავამახვილო ყურადღება, რამდენადაც ზოგმა არასასურველმა ტენდენციამ შეიძლება გავლენა იქონიოს ქართული სახეითი ხელოვნების მომავალზე, ყოველ შემთხვევაში, გარკვეულ პერიოდზე.

სახეითი გეოანზნებით იმაში, რომ ზოგიერთი ნამუშევარი

არ დგას სათანადო დონეზე. მართლაც, მათი მხატვრული კონსტრუქციები მოჩვენებითია. ზედაპირულობა — ამ ნაწარმოებთა ძირითადი ნაკლია. ყოველივე ამაზე პირდაპირ უნდა ვთქვათ: ცალბ პოზიციებზე დგებიან ისეთი შემოქმედნი, ვისაც საკუთარი ინტერესები არ გააჩნია. ამეთ ვითარებაში, მართლაც, გზა ესენება უნიჭობებს, ვინც იოლ ასეთი ხერხებით არჩევს ხელოვნებაში.

ლ. თაბუკაშვილი:

აქ უნებურად მასხენდება ცნობილი რუსი კომპოზიტორის დიმიტრი კაბალევსკის ერთ-ერთი სტატია, სადაც ის წარღნიჭიერების და უნიჭობის განურჩევლობაზე: „სწავნი, ფაქტიურად კომპოზიტორის ნიჭიერების პრობლემა მთლიანად მოხსნილია (მით უმეტეს, მოხსნილია ის კრიტიკოსის მიმართ). თუკი უნიჭი ვერ მავუითებით სოლმე ავტორის ნიჭიერებაზე, თითქმის ყვერ მოვიგონებთ ვერცერთ შემთხვევას, როცა კომპოზიტორისა და კრიტიკოსის სუსტი შემოქმედებითი ნაყოფი ახსნილი იქნას, უბრალოდ ავტორის არასაკმაო ნიჭიერებით, თუცა კი ეს სწორედ ასეა ხილმე არცთუ იშვიათად“.

ქუმშარიტებაა, მაგრამ არა თუ უნიჭობის აღიარება. ჩანს, ვერიდებით კრიტიკულ შენიშვნებსაც, მივდევართ კომპრომისებზე. იგრძნობა, რომ საგამოფენო კომიტეტაც უსდებთ ზოგჯერ დათმობაზე წასულა. მამ რით უნდა ავხსნათ ნიჭიერი და უნიჭო ნაწარმოებების მეზობლობა საგამოფენო დარბაზებში? რაც შეეება კრიტიკას, ალბათ ამის შესახებაც ვისაუბრებთ.

გ. ნარმანი:

მინდა რამდენიმე სიტყვა ვთქვა დღევანდელ ქართულ ფერწერაზე. ფერწერა, ჩემი აზრით, ადამიანის შემოქმედებით ბუნების, მისი მხატვრული მონაცემების გამოვლენების ერთ-ერთი ურთულესი ფორმაა. ადერ არსებობდა უმართლესო აზრი, თითქოს ფერს სურათში მომკარალებული ფუნქცია აკისრია, თითქოს, მხოლოდ და მხოლოდ დამხმარე ელემენტია. წარსულმა ჩაბარდა ის მუხედულებაც, თითქოს ფერწერით არ შეიძლება ჩადმოიცეს ადამიანის განცდები, ემოციები. როცა ფერწერაზე ვსაუბრობთ, ვფიქრობ, მხედველობაში უნდა გვკონდეს ადამიანის ნიჭის ის მხარე, რომელსაც თავისი სპეციფიკა და შინაგანი ლოგიკა გააჩნია, დაფუნდებული ხელოვანის ინდივიდუალურ თვისებებზე.

თანამედროვეობამ უდავოდ მნიშვნელოვანი ამოცანები დააყენა ფერწერის წინაშე. მაგრამ ეს ამოცანები, ჩემი აზრით, ყველა შემოქმედმა თავისი პოზიციებით უნდა განსაზღვროს. თანამედროვეობა არ არის ის, რომ ცნობილი მხატვრების პრობლემატი ბრძამ გადმოვიტანათ, ანდა ერთხელ გატკეპნილი მეოცობებით ვიზუმათ. ქუმშარიტ ხელოვანს საკუთარი ამოცანები უნდა გააჩნდეს. მან თავისი შემოქმედება უნდა წარმართოს საკუთარი შინაგანი მოთხოვნილებებით.

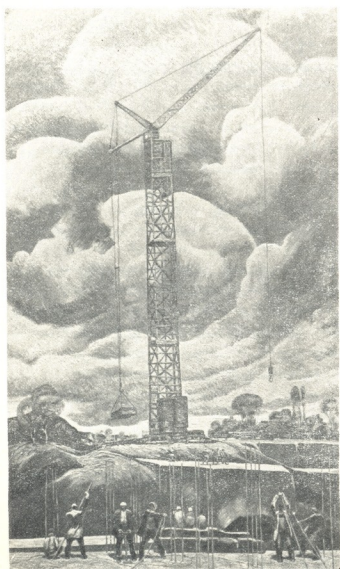
როცა რმბრანდტის ტილოები ვუხვრით, ვგრძნობთ თუ რა დრამა ჩაჴვდა მხატვარი ადამიანის ცხოვრებას და მის ბუნებას, რა დრმა განცდით მოიტანა ყოველივე ეს ჩვენამდე. მცდარი იქნებოდა აზრი, თითქოს ჰოლანდეელი ოსტატი ამას აღწევს იმით, რომ ხატავს უმეტეს შემთხვევაში სახელანაოებულ, წელში მოხრილი მამრალ ადამიანებს. ეს არ არის სწორი. რემბრანდტის შემოქმედების სიდიადის საიდუმლოება მის ფერ-

სკკპ
XXV
ყრილობის
შესახებ

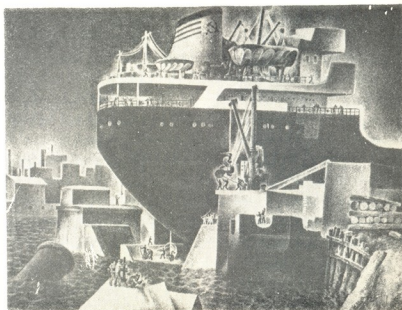
გეომონა

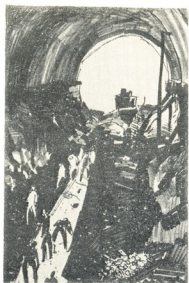
„დილა“

შრომს“

- მ. აბოძაძე, ვარციხის ქვის მუხენებლობა.
- დ. ნოღია, სერიიდან „დილა“ შრომს“.
- გ. დოღენჯაშვილი, გეომონა მუხენებლები.

- ა. გორგაძე. გვირაბის მშენებლობა.
ბ. მჭედლიშვილი. მწევესი.
გ. მონასელიძე. მინდვრის დედოფალი.
დ. სამსონაძე. არის ქართული ნავთობა.

წერაში იმალება, ფერწერაში, რომელიც შეგვაგრძნობინებს ამ ტიტანის სულს. ბუნებას, მისწრაფებებს, რემბრანდტის ფერწერა მრავალფენოვანია და ყოველი ფენა აფრქვევს მის დამოკიდებულებას გარემოსადმი. ვგრძობთ, რომ ფერთ მუშაობის მიუღი პროცესი მისი შემოქმედებითი ცხოვრების განუყრელი ნაწილია.

ავილით ვან გოგი — სულ სხვა ეპოქის მხატვარი. ვან გოგი არ ხატავს ადამიანებს ისე, როგორც ამას რემბრანდტი აკეთებს. მისი პერსონაჟები არ არიან რემბრანდტის ტიპის, დეტალებში კონკრეტული ადამიანები, მაგრამ თავისი ემოციურობით, სინამდვილის გადმოცემის ძალით, ვან გოგი, ჩემი აზრით, რემბრანდტის დონაზე მხატვარია. ამით მე მინდა ვთქვა, რომ ფერწერას ძალუს სულ სხვადასხვა ხერხებით გადმოსცეს და გახსნას მხატვრის აზრი.

რ. თორღია:

ჩემი სტუდენტობის დროს, მაგალითად, რაც არცთუ ისე შორეული პერიოდაა, პედაგოგები ერიდებოდნენ ვან გოგზე საუბარს...

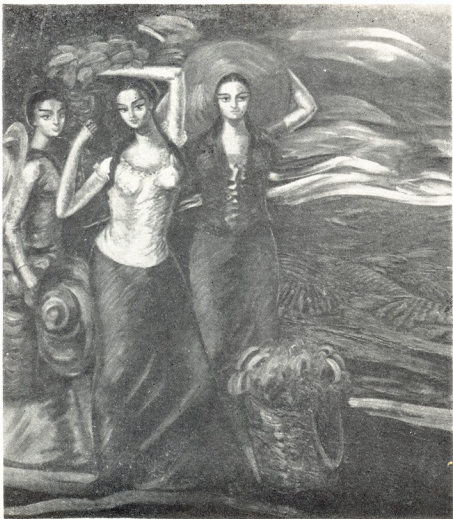
გ. ნარმანია:

ლიტერატურაში, ხელოვნებაში ბევრი რამ შეიცვალა, ძიებები უფრო თავისუფალი გახდა, მაგრამ ამჟამად ისეთ არასასურველ ტენდენციებსაც აქვს აღვილი. რომ ამაზე ლაპარაკი აუცილებელია. თითქოს ვიზრძვით ფერწერის მნიშვნელობის

ამაღლებისათვის და ამ დროს ზოგჯერ მას ფუნქციებს ვუკარგავთ. მე მინდა ვთქვა, რომ ნუ გავაიოლებთ ამოცანებს: უფრო დიდი და უფრო ღრმა პრობლემები დავისახოთ და კარგად გავარჩიოთ რომელი გზაა დღესდღეობისკენ და რომელი წინსვლისკენ. ამის მაგალითებია კი გამოფენაზე საკმაოდ გახლდათ.

რ. თორღია:

გამოფენა „დიდება შრომას“ მეტად მრავალფეროვანი იყო მხატვართა ინდივიდუალობით, მხატვრული ამოცანების სხვადასხვაობით და სწორედ ამით ეს ექსპოზიცია, ჩემი აზრით, გამოირჩეოდა წინა გამოფენებისაგან. თუ ადრე ფერმწერლები სურათებში ნაკლებად ისახავდნენ ფერის ამოცანებს, უპირატესობა ენიჭებოდა კომპოზიციას, ნახატს, პლასტიკას. ახლა წინა პლანზე ფერის პრობლემები წამოვიდა. ჩანს სერიოზული დამოკიდებულება თემებისადმი. ბევრი სურათი საინტერესო კუთხიდან იყო გახსნილი, ექსპონატების სიუხვეც იმას მოწმობს, რომ საქართველოს მხატვართა კოლექტივი ერთსულოვნად ჩაება ამ შთამაგონებელ შემოქმედებით სამუშაოში ჩვენი მშრომელი ადამიანების სადიდებლად. რა თქმა უნდა, აქ შეხვდებოდით რიგ სუსტ ნამუშევრებსაც. შენიშნავდით იმასაც, რომ მხატვართა ერთი ნაწილი ვერ გამოვიდა თავისი შემოქმედებითი შესაძლებლობის შესაფერად, მაგრამ, ვიმეორებ, ამოცანებისა და მხატვართა ინდივიდუალობის მრავალფეროვნებამ ბევრით განსაზღვრა ინტერესი ამ ახალი ექსპოზიციისადმი.

ბაქოვანა
„ლიჯაა
პროკას“

ნ. იანქოშვილი.

ჩ.ი.ი.

ლ. მხეიძე:

გამოფენაზე სკულპტურული ნამუშევრებიც სწორედ ამ ინდივიდუალური, განსხვავებული ამოცანებით იზიდავდა ყურადღებას, თუმცა ვერ ვიტყვი, რომ ბევრმა ავტორმა მიაღწია მაღალ მხატვრულ დონეს. ძერწვის ემოციურობით, პლასტიკურობით, ადამიანის ხასიათის წვდომით უთუოდ გამოირჩეოდა კიკალიშვილის „ქიმიკოსის პორტრეტი“, მჭედლიშვილის „მწყემსი“, მონასელიძის „მინდვრის დედოფალი“, ჭყონიას „ჯანსუღ კახიძის პორტრეტი“ და სხვ.

სურათის შექმნის პრობლემები ახლა ბევრად გართულებულია. თუ ვერ კიდევ ორი ათეული წლის წინ არასებობდა ერთგვარი კანონები, მხატვრები არ სცილდებოდნენ ტონალურ ფერწერას, დღეს ფერმწერლებს სურთ თქვენ ახალი სიტყვა და ამ სურვილში ისინი ყოველთვის ვერ იცავენ წონასწორობას, რომელიმე მხარეს იხრებიან ან გავლენების ქვეშ ექცევიან.

ლ. თაბუაშვილი:

ძიებებს წარმატება მოაქვს, როცა ფორმისეული პრობლემები ღრმა იდეური ჩანაფიქრიდან გამომდინარეობენ და ნაწარმოების მხატვრული გამომსახველობის მისაღწევად ისახებიან. კომპოზიციის, პლასტიკის, ფერის სფეროში წარმართულმა ამ ძიებებმა ბევრს საკუთარი თავიც აპოინა, საკუთარი კრედიო და შემოქმედებითი სახე ჩამოუყალიბა. დღეს ეს თვალათლივ ჩანს მრავალი მხატვრის მაგალითზე, მათ შორის არიან ისინიც, ვინც ვერ კიდევ გუშინ „ახალგაზრდებს“ შორის ირიცხებოდა. თავიანთი პროფესიული მონაპოვრებით ეს მხატვრე-

ბი უკვე გასცდნენ ახალგაზრდულ ასაკს და თანმიმდევრულად სრულყოფენ ისტატობას, სწორედ საკუთარი მრწამსის ფრთხილად გულება და ოსტატობის სრულყოფისაკენ სწრაფვა განაპირობებს მუდამ მათ საინტერესო გამოსვლას გამოფენაზე.

ლ. მხეიძე:

დაიხ, მხოლოდ გულწრფელობაა ორიგინალური და ემოციურად გამომსახველი ნაწარმოებებს შექმნის პირობა. არ არის დასაძალი, რომ ასეც ხდება: ერთი-ორი შემოქმედი გულწრფელი ექსპერიმენტით რაღაცას საინტერესოს მიაღწევს და გამოინდებიან მიმდევრები, მკვიდრდება ერთგვარი მოდა, ეტალონი, ჩნდება მანერული, ნაძალადევი ნამუშევრები.

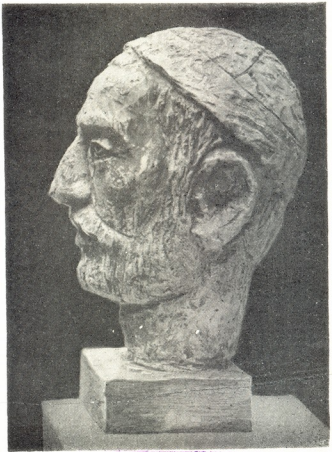
ლ. თაბუაშვილი:

ზურაბ ნიჭარაძის ხელოვნებას, მაგალითად, უამრავი თაყვანისმცემელი ყავს და არა მარტო ჩვენს რესპუბლიკაში, მაგრამ მას გამოუჩნდნენ თაყვანისმცემელი-მიმბაძველებიც ახალგაზრდა მხატვრების სახით და ესეც იგრძნობა ამ გამოფენაზე. მაშინ, როცა ნიჭარაძე კვლავ ახალ ამოცანებს და ახალ გზებს ისახავს, ხდება მისი ტილოების ფერწერული ენის ერთგვარი გადამღერება. ეს გადამღერება უღიმღამო და უსუსურია, როგორც ყოველი მიბაძვა. მიბაძვები კი აქა-იქ სხვა დარგებშიც იჩენს თავს.

აქ ლევან მხეიძემ აღნიშნა, რომ ქანდაკებამო დროდადრო მკვიდრდება მოდა. რას გულისხმობთ კონკრეტულად?

ფ. ანამიატოვი. სსრ კავშირის სახალხო არტისტის მ. საბიროვას პორტრეტი.

კ. ონიანი. მწყემსი.

ქართული სახ. საგ. სსრ
ხელოვნებასა და კულტურის
მინისტროს ბიბლიოთეკა

ლ. მხეიძე:

იყო ერთი პერიოდი, როცა ქართულ ქანდაკებაში მკვირივ, მოკლობით პლასტიკად ითვლებოდა ფიგურის გაზვიადებულად სქელი ფეხები და ამგვარი მიდგომით ძერწავდა ბევრი მოქანდაკე. ამოცანები კი განსხვავებულია — არის დეკორატიული ხასიათის ქანდაკება, არის თანრული — თათოვულს თავისი ამოცანა და დანიშნულება გააჩნია, ამას გარჩევა უნდა.

რ. თორღია:

ცულია ისიც, რომ რომელიმე ავტორიტეტული მხატვარი საკუთარ ფერწერულ თეორიას შეიმუშავებს და ყველას ასევეს ეტყობ. ამტკიცებს. ითქვას მხოლოდ კონტრასტზე აგებულია ფერწერა ნამდვილი ფერწერა. პრობლემის ამგვარად დაყენება ყალბია. მას მხოლოდ დაღმავალი გზისკენ მიიყვანს მხატვრები, ან ერთ საფეხურზე აწერებს.

ლ. მხეიძე:

ყოველივე ამას გაანალიზება ჭირდება და ქართული ხელოვნებისმცოდნეობა და კრიტიკა კი მოწოდების სიმალღეზე არ დგას. პირდაპირ ვიტყვი — მას გამოცლილი აქვს მეცნიერული საფუძველი, არ გავაჩნია პოლიემის, აზრთა გაცვლა-გამოცვლის ტრადიცია. გამოფენების განხილვები ძალიან უფერულად ტარდება. როგორც ჩანს, მოძველდა განხილვების ამგვარი ფორმა, ახალი გზის მოძებნა საჭირო ხელოვნებამცოდნეებისა და მხატვრებს შორის ურთიერთობის დასამყარებლად. საინტერესო მეცნიერული დისკუსიების მოსაწყობად.

რ. თორღია:

რა თქმა უნდა, ავ-კარგი უნდა გაიჩრქოს. მით უმეტეს, რომ, როგორც ჩანს, ჩვენი ხელოვნების შემდგომი განვითარების გზა არცთუ სწორხაზოვანია, ჩრდილოვანი მხარეებიც ახლავს. საერთოდ კი ის, რომ ჩვენი მხატვრები დიდი ყურადღებას უთმობენ ფორმისეულ პრობლემებს, უთუოდ მისასალმებელია, რამდენადაც მაღალმხატვრული ფორმის გარეშე მაღალიდევს იმ ნაწარმოები ვერ შეიქმნება. ეს გზა ბუნებრივად გრძელდება იმ ეტაპებზე სვლის შემდეგ, რომელზეც აქ იყო ლაპარაკი. ახალი ფორმის ძიებები თავისთავად მოიტანა დრომ, თანამედროვეობის ღირსეულად ასახვის ამოცანებში. ამ გზის დასაწყისში ეს პრობლემები მოგვევლინა აგრეთვე როგორც რეაქცია ერთფეროვნებასა და ერთგვაროვნებაზე, რეალობის მეთოდის არასწორ გაგებაზე. მივიგინოთ, ერთ პერიოდში როგორ გავდა ნაწარმოებები ერთი მხატვრის დახატულს, ერთ ქარგაზე გამოქრისლს.

ლ. თაბუკაშვილი:

მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა და ოსტატობის ამაღლები-სათვის ჩვენი მხატვრების ბრძოლის შედეგია სწორედ ის, რომ ქართული მხატვრობის ყველა დარგმა დღეს დიდ სიმაღლეებს მიაღწია. ძნელია გვარების ჩამოთვლაც კი, ვის სახელებთანაც დაკავშირებულია ჩვენი ერთგვანი სახეობი ხელოვნების წინსვლა. ბევრი მათგანი მონაწილეობს გამოფენაზე „დიდება შრომა“. კვლავ საინტერესოდ გამოვიდნენ შურამ ნიკარაძე,

დინარა შოღია, თვაკ ივანაძე, მამია ახობაძე გივი თოიძე ბეჟან წოდები, კონკა მირზაშვილი და სხვები. აქ აღინიშნავს ფერს ვაშბით უფროსი თაობის მხატვართა სახელოვნებო მომადგენლებზე — ელენე ასხელდინაზე, ლადო გუდიაშვილზე, რომელთა ნამუშევრები მუდამ ამდიდრებს ჩვენს ექსპოზიციონს.

კ. მაჩაბელი:

აქ იმდენი საინტერესო, მნიშვნელოვანი და საჭირობო-ტო საკითხი წამოიჭრა, რომ მიძნელებდა რომელი მათგანით დაიწყო. რაკი ჩვენი საუბარი კრიტიკასაც შეეხო, მინდა თავდაპირველად სწორედ ამის შესახებ ვთქვა. თვალს ნუ დაეცხუ-ჭათე იმაზე, რომ ყველაზე მძიმე მდგომარეობა კრიტიკის სფეროშია. გასუთებში, ეურნალეებში იშვიათად იმდენად წერილები სახეობი ხელოვნების საკითხებზე, მაგრამ რაც იმეუბლება, ისიც ხშირად უხუსური, აზარბოფესიული, მძარე ხარისხისაა. ერთსა და იმავე გვარსაც შეხვდებით: არ დიწერება სურათი, არ შეიქმნება ქანდაკება, რომ მეორე დღესვე ქვენდება ქებით სასე სარეკლამო წერილები.

თბილისის სამხატვრო აკადემიის ხელოვნებათმცოდნეობის ფაკულტეტზე ამჟამად დიდი მუშაობა მიმდინარეობს თეორიულად და პრაქტიკულად მომზადებული კადრების აღზრდისათვის. ამ ფაკულტეტის კურსდამთავრებულები უკვე ჩაებნენ ჩვენი რესპუბლიკის მხატვრულ ცხოვრებაში. საჭიროა მომავალში ხელოვნებათმცოდნეთა ამ კადრების სათანადოდ გამოყენება.

ლ. თაბუკაშვილი:

მხატვართა შემოქმედებითი პრაქტიკისა და სახელოვნებათმცოდნეო კრიტიკის შეუსაბამობა ძალზე შეაზარა. ეს საკვალლო ფაქტია, რომელსაც ვერსად გავიქვცივით. თქვენი აზრით, რომ თბილისის სამხატვრო აკადემიის კურსდამთავრებულები უკვე ჩაებნენ ჩვენი რესპუბლიკის მხატვრულ ცხოვრებაში, და რომ საჭიროა ამ კადრების სათანადოდ გამოყენება. მაგრამ ჯერჯერობით მათი ეს ჩაბმა, ერთი-ორი გამონაკლისით. არ იგრძობა. არც პრესის ფურცლებზე, არც განხილვებზე. მიუხედავად მრავალგზის თხოვნისა, ვერც ჩვენს რედაქციამში მივიზიდეთ ისინი. ეურნალი „სახბოთა ხელოვნება“ კი ყველაზე უფეთესი ასპარეზია მათი სახელოვნებათმცოდნეო-კრიტიკული მუშაობისათვის.

კ. მაჩაბელი:

აქ აღინიშნა, რომ საგამოფენო კომიტეტი ყოველთვის არ იჩენს პრინციპულობას და გზას აძლევს ისეთ ნაწარმოებებსაც, რომლებიც ამას არ იმასხურებენ. ამ მდგომარეობაშია კრიტიკოსიც. მე შემიძინა მოვიყვანო იმის ფაქტები, როდესაც ხელოვნებისმცოდნის დასაბუთებულ, სამართლიან კრიტიკულ შეფასებას მოსდევს ნაწარმოების ავტორის განაწყენება, ამაგვარი ურთიერთდამოკიდებულება შეუქმნარებელია. თუ მხატვარი შენიშნავს მიუღებლად მიაჩნია, მან თავისი მხრივ უნდა დაუპირისპიროს კრიტიკოსს სასუთარი თვალსაზრისი. ასეთი მოქმედებით თანამოხრომობა ცაცილებით ნაყოფიერი იქნება. თანამედროვე ქართულ ხელოვნებაში უადრესად მნიშვნელოვანი და საინტერესო მოვლენები მიმდინარეობს. მხატვარ-

თა წინაშე მდგომი დიდი ამოცანები შესაბამის მხატვრულ გადაწყვეტას მოითხოვენ. ამაში, რა თქმა უნდა, გარკვეული როლი ხელოვნებათმცოდნეობამაც უნდა შეასრულოს. საჭიროა მუშაობის წარმართვა მაღალ მეცნიერულ დონეზე. პრინციპული პოზიციების დაკავება, დასაბუთებული ანალიზი, რათა მხატვარმა კრიტიკოსს დაუჯეროს. აუცილებელია თანამედროვე ქართული ხელოვნების საკითხებზე ხელოვნებათმცოდნეთა დიდი და სერიოზული მუშაობა.

ზოგჯერ რატომღაც ხელოვნებისმცოდნეებს დებენ ბრალს მხატვრები იმაში, რომ იქმნება მხატვრულად სუსტი ნაწარმოებები. ხელოვნების ისტორიამ არ იცის იმის პრეცედენტები, რომ უმართებულო კრიტიკას სწორი გზიდან აეცდინა ქვეშაირი, თავისი პოზიციების ერთგული ნიჭიერი მხატვარი.

აქ აღნიშნული იყო, რომ გამოფენა „დიდება შრომისა“ დიდად არ გამოირჩეოდა ადრინდელი გამოფენებიდან თავისი მხატვრული დონით. მხატვრები ალბათ მეტი გულისყურით უნდა მოეკიდნ ასეთ თემატურ გამოფენებს. შრომის თემა ძალიან ფართოა და დიდ შესაძლებლობებს აძლევს შემოქმედით, მთავარია მოინახოს მისადმი შემოქმედებითი დამოკიდებულება. ავიღოთ თუნდაც პეიზაჟის ჟანრი. განა პეიზაჟში არ შეიძლება ვაჩვენოთ ადამიანის შრომის ნაყოფი? ხელოვნების განვითარების მთელ მანძილზე წედევრები სწორედ შრომის თემაზე იქმნებოდა. როცა ნაწარმოები მიზნობრივი გამოფენისათვის კეთდება, ეს იგივე შეკვეთაა. ველსაკეპი, რემბრანდტი და ბევრი სხვა განა შეკვეთით არ მუშაობდნენ?

გ. ნარმანია:

შევეთხა დაფუძნებული ხელოვნება და მომავალშიც ასე იქნება, მაგრამ აქ საკმე დროშია. ვადები კი ზოგჯერ არ არის საკმარისი. მხატვარი ვერ ასწრებს სათქმელის დასრულებას, თავისი პოზიციის დახვეწას. ხდება ისეც, რომ შემოქმედი რაღაც დონეს მიაღწევს და აღარ სურს მას გასცდეს. ეს არის ყველაზე ცუდი -- სურვილები და მიზნები განუხორციელებელი რჩება.

კ. მაჩაბელი:

თემატიკური სურათის შექმნა, ცხადია, რთული ამოცანაა. მის განხორციელებას ბევრი ფიქრი ჭირდება. ასეთ შემთხვევაში ფერის, კოლორიტის ძიებანი, როგორც აქ ითქვა, თვითმისთანს კი არ წარმოადგენს, არამედ ღრმა შინაგანი აუცილებლობითაა განპირობებული. საერთოდ, ნაწარმოების ყოველი კომპონენტი ერთი აზრით უნდა იყოს გაერთიანებული და შინაგანად გამართლებული მხატვრული ამოცანიდან გამომდინარე.

აქ გავლენებზე იყო ლაპარაკი. შესანიშნავი მაგალითი გვაქვს ამ მხრივ ჩვენი სახელოვანი მხატვრების — ელენე ახვლედიანის, დავით კაკაბაძის, ლადო გუდიაშვილის სახით: ისინი იმ დროს აღმოჩნდნენ პარაზში, როცა ყალიბდებოდნენ

მ. ბაქრაძე.

მ. კანკავას პორტრეტი.

გ. ნიოლაძე.

გოგონა.

ნ. იენაძეო.

მოკარტის ბალეტის ექსპოზ.

ა. მონსელიძე.
ტიდაობა.

როგორც შემოქმედნი, ევროპა კი ამ დროს დღედა: რამდენიმე მიმდინარეობა, რამდენი სიახლე... ამ პერიოდში აქ რამ-მისავე ვედრილიყო ნაკლები შინაგანი მომზადების, ნაკლები ინდივიდუალობის მქონე პიროვნება, საკითხავია, რა გზით წაირმართებოდა მისი შემოქმედება... მაგრამ სამივე მხატვრის მაგალითზე ჩანს, თუ როგორ ხდება ტემპორიტ შემოქმედთან გარე სამყაროს მოვლენათა აღქმა და გადამშავება, როგორი შედეგულია მისი ინდივიდუალობა ზედაპირული გავლენებისაგან.

ახლა ახალგაზრდა მხატვრებს მეტი შესაძლებლობანი აქვთ გაეცნონ მსოფლიოს ხალხთა ხელოვნებას, მაგრამ იქიდან, სამწუხაროდ, მხოლოდ რაღაც ზედაპირული გადმოქვეთ, უფრო ხშირად კი საფრანგეთის ოციანი წლების მხატვრობას მიაყურობენ სოლომე ყურადღებას. იშვიათად მიმართავენ ქართული ფერწერის სავანტებს. საბედნიეროდ, ჩვენამდე მოღწეულია ქართული ფრესკების შედევრები. ფერის, ფორმის, კოლორიტის არაჩვეულებრივი სიმდიდრით. ამ სიმდიდრის დანახვა თანამედროვე ადამიანის თვალთ, მათი თავისებური გააზრება უსარგებლო არ იქნებოდა მხატვართა შემოქმედებისათვის.

ლ. თაბუკაშვილი:

ა. სემენცოვი. დილა თბილისში.

გავლენები გასაგებია შემოქმედის საწყის ეტაპებზე, მაგრამ როცა უკვე თითქმის ჩამოყალიბებული ფერწერი, რომელმაც რაღაც საკუთარი, გულწრფელს მიაკლავა, ამ გზით სვლის ნაცვლად ექსპერიმენტებს იწყებს ნაძალადევიდ თავს მოიფეული. უცხო მხატვრის ხელოვნების გავლენით, იგი კარგავს არა მარტო საკუთარს, არამედ შორდება ნამდვილ პროფესიონალიზმს. მე ვხედავ მაგალითებს იმისა, რომ ფერწერი შესანიშნავად ხატავდა, მყარად აგებდა კომპოზიციას, ქმნიდა სახეს — ეროვნულს, მართალს, ახლა კი საღებავების ზღვაში ჩაფლობას ღამობს, და ნაკლებად ფიქრობს იმაზე, თუ რა უნდა გეითხრას ამ ექსპერიმენტულმა მსუყე და მედერმა მონასებმა. ასე წარმოდგებიან ჩვენს წინაშე ადამიანთა უსახური სქემები და სამწუხარო ისაა, რომ ხდება ასეთი ნაშუშვრების წახალისებაც. ხომ არ გვეკარგება კრიტიკიუმები ნამდვილად მხატვრული და მოწინებითად მხატვრული ნაწარმოებების გამოსარჩევად? გულსატკენია, როცა სწორედ ნიტიერი აცდება გზას.

კ. მარჩბელი:

რ. მხაკაიანი.
გოგონა.

მიქელანჯელო უკვე საკმაოდ სახელმწიფეილი ოსტატი იყო, როცა წლობით იჯდა და მიზაჩოს და ჯოტოს ფრესკების ასლებს აკეთებდა. ბევრმა ახალგაზრდამ, ჩანს, არ იცის, რომ მარტო ნიტი არ კმარა. მისი რეალიზაციისათვის დიდი შრომა და უსასურლო მიმოიხეწელობა საჭირო. კაკობრიობის მიერ დაგროვილი მხატვრული მემკვიდრეობის ათვისება, მისი შემოქმედებითი გააზრება რთული პროცესია, სათანადო მომზადებას და ხედვის ფართო დიაპაზონს ითხოვს. გაცილებით ადვილია უბრალო მიმზადება, რაც ზოგჯერ საკუთარ შემოქმედებად საღდება. უსარგებლო განმეორება, აღმოჩენა დიდი ხნის წინათ აღმოჩენილისა, მხატვრის წინსვლაში ვერ დაეხმარება. მას უნდა ახსოვდეს, რომ სხვადასხვა ეპოქისა და სხვადასხვა ქვეყნისათვის კრიტიკიუმები განსხვავებულია. მეტროპოლიტენ-მუზეუმის ექსპონატთა გამოფენაზე მოსკოვში მხატვრებმა ალბათ ნახეს ბიკასოს ქალის პორტრეტი. ეს უაღ-

რესაღ თანამედროვე პორტრეტია და ამგვე დროს კლასიკის მწვერვალამდე ასული. მიოდლიანის პორტრეტის გვერდით იგა განსაკუთრებით ავლენდა განსხვავებულ მიდგომას ფორმის, ხაზის, ფერის მიმართ. დღეს ბევრი მხატვარია გატაცებული პიკასოს შემოქმედებით და ცდილობს მიბაძოს მას. მაგრამ ხომ საჭიროა იყოფნენ, საიდან დაიწყო პიკასო და როგორი გზა გაწვლო.

ლევან მხეიძემ აღნიშნა, რომ არ შეიძლება ქართული ხელოვნებათმცოდნეობა მეცნიერების რანჟში ავიყვანოთ. ასეთა ზოგადი ხასიათის განცხადების გაკეთება არ შეიძლება. ყოველ მიუღებელია მხატვართა ამგვარი ნიჟილი ტური დამოკიდებულება მეცნიერების ისეთი დარგისადმი, როგორც ხელოვნებათმცოდნეობაა. ამით გაიგივებულია სუსტი, უნიათო კრიტიკა და ხელოვნებათმცოდნეობა, როგორც მეცნიერების დარგი. განსაკუთრებით მიუტევებელია ამგვარი მსჯელობა დღეს, როდესაც ქართულ ხელოვნებათმცოდნეობას. მეცნიერთა თვლი თათბის მოღვაწეობის წყალობით, მსოფლიო აღიარება აქვს მოპოვებული.

ლ. თაბუკაშვილი:

აქ ითქვა, რომ გამოფენების განხილვის ფორმა მოძველდა და იგი ინტერესს აღარ იწვევს, რომ საჭიროა ახალი ფორმის გამოტანა. უდავოა, განხილვები უფერულად ტარდება და ეს უფერულობა იმდენად „ტრადიციული“ გახდა, რომ ამ თავყრილობებმა აუღიტირია თანდათან დაკარგა. დაეუშვათ, რომ აქაც კრიტიკოსები სცოდავენ და მათი არასაკმაოდ ღრმა და ყოვლისმომცველობას მოკლებული კრიტიკული შეფასებანი ნაკლებდამაჯერებელია. სად არიან თვით მხატვრები? იმინი ამ განხილვებს ნაკლებად ესწრებიან. თუ აღიარებენ ვიჭერებს იმაზე, რომ არც პოლემიკაში მონაწილეობენ, აუ ეკამათებიან და არ აკრიტიკებენ მომხსენებლებს — ხელოვნებისმცოდნეებს, ასე, რომ განხილვების ფორმა რაც არ უნდა განახლებეს, თუკი იქ გუგორილობა და ჩაურევლობა დაისაუბრებს, სიასხლე საქმეს ვერ უშველის. საქმიანი შერება კი ძველი ფორმითაც შეიძლება სასარგებლო აღმოჩნდეს.

ნიშანდობლივია და საესებით გასაკვირი, რომ გამოფენების განხილვებზე ბოლო ხანებში ძირითადად ახალგაზრდობა იყრის თავს—ახალგაზრდა მხატვრები. მათი გულშემატკივრები. ისიც გასაკვირი, რომ მათ სურთ მოისმინონ მსჯავრი საკუთარ აუ თავისი კოლეგების ნაწარმოებზე. საესებით მასართლიანი იყო ამასწინანდელ განხილვაზე ახალგაზრდა მხატვრის გულისწყურება, მორიგი ინფერანუებით გამოწვეული, მაგრამ იქებ თვით განხილვის ორგანიზატორსა სჭირდება უფრო გულდასმითი, უნაწარმო მოფიქრება. მაგრამ. მასში ახალგაზრდა ხელოვნებისმცოდნეების, მხატვრების ჩაბმა. იმათი. ვისაც სურვილი აქვს თავისი აზრი გამოისთქვას საჯაროდ და არა ნიშნოდ მეგობრების ვიწრო წრეში.

რ. თორღია:

ხელოვნებისმცოდნეობაში, კრიტიკაში, სახვითი ხელოვნების პროპაგანდის საქმეში, მართლაც, მნიშვნელოვანი ხაკლოვნებანია. სწორად თქვა კიტი კამახელმა, პრესაში ვხვდებით უხუსურ, არაპროფესიულ, კურორულ წარმოდგენას კი სახვითი ხელოვნების ამა თუ იმ მოვლენაზე. საინტერესოა, რედაქციებში ყავთ თუ არა ამ დარგის მასალებზე პასუხისმგებელი პირი. ეს ხომ ძალიან სპეციფიკური და რთული დავარაგია, ისევე როგორც ხელოვნების სხვა დარგებიც, მოთხოვნა სპეციალურ ცოდნას და შეფასების უნარს.

ხელოვნების რედაქციებში, რადიოში, ტელევიზიაში, როგორც წესი, ამ განყოფილებას პროფესიონალი არ ხელმძღვანელობს. ეს მაშინ, როცა რესპუბლიკა ყოველწლიურად უშვებს ახალგაზრდა ხელოვნებისმცოდნეებს.

ნ. კიკნაძე:

სახვით ხელოვნებას უფრო ფართო პროპაგანდა ჭირდება. დღეს ხალხი უფრო იცნობს მწერლებს, პოეტებს, ვიდრე მხატვრებს. თუნდაც ჩვენ სახელოვან, საამაყო მხატვრებს. მეორე მხრივ კი დღედა ახალგაზრდების ლტოლვა სამხატვრო აკადემიისაკენ და სავალალო ისაა, რომ ხშირად უმაღლესი სამხატვრო განათლებისათვის ისწარაფვიან არა მოწოდებით, არამედ სხვა მოსაზრებებით.

გ. ნარმანია:

სახვით ხელოვნებას უფრო ფართო პროპაგანდა ჭირდება. დღეს ხალხი უფრო იცნობს მწერლებს, პოეტებს, ვიდრე მხატვრებს. თუნდაც ჩვენ სახელოვან, საამაყო მხატვრებს. მეორე მხრივ კი დღედა ახალგაზრდების ლტოლვა სამხატვრო აკადემიისაკენ და სავალალო ისაა, რომ ხშირად უმაღლესი სამხატვრო განათლებისათვის ისწარაფვიან არა მოწოდებით, არამედ სხვა მოსაზრებებით.

გული მტკიავა იმაზეც, რომ ჩვენი ხელოვნების მუზეუმი ცუდ მდგომარეობაშია, იგი სათანადოდ ვერ ასრულებს ვერც სახვითი ხელოვნების ნაწარმოების საპროპაგანდის, ვერც ექსპონატთა მოვლისა და დაცვის საქმეს.

ნ. კიკნაძე:

მინდა ქართული დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების მტკივნეულ საკითხებს შევხები. კარგად იცით, რა სინალებებს მივალწა ამ დარგმა, რომელიც ბოლო პერიოდში ძალიან გამარავალფეროვანდა ახალი სახეობებით, როგორცაა, მაგალითად, გობელენი, ბატეკა და სხვ. თუ ქართული ხელოვნება ფართო სარბილზე გავიდა, მისი მიღწევები საბჭოთა კავშირის ფარგლებს გასცდა, ამაში მთავარი დამსახურება მიუძღვის ორ დარგს — კერამიკასა და ჭედურობას. დღეს ჭედურობას ბევრი ჩრდილოვანი მხარე აქვს. იგი შეიჭრა იქაც, სადაც არ უნდა შეჭრილიყო, გავრცელდა ჭედური პანოები, მაგრამ საქმეს ის კი არ არის, რამდენ კვადრატულ მეტრს მოჭედავ, არამედ ისაა, თუ რას მოჭედავ და რისთვის.

დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნება და ამ დარგის მხატვრები მეტ ყურადღებას და დაფასებას საჭიროებენ სხვა დარგის თავიანთი კოლეგების მხრიდან. როცა დიდი რესპუბლიკური გამოფენა „დიდება შრომის“ გაიხსნა, პარალელურად ხელოვნების მუშაკთა სახლში მოწყო დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების ნიმუშთა გამოფენა, როგორც ადრინდელ გამოფენებზე, ამ ექსპოზიციაში წამყვანი იყო მხატვრული გობელენი — არა იმიტომ, რომ ექსპონატება იყო შედარებით უნაად გამოფენილი. არამედ მათი მხატვრული შინაარსის მხრივ. გობელენების დეკორატიულ გაღწევებსა საფუძვლად დაემდო შრომის თემა და ნაქოთთა სპეციფიკის ჩარჩოებშიც იქ თვლილი საინტერესოდ აქვრდა.

არ შემიძლია გულისტკივილი არ გამოთქვა იმის გამო, რომ ამ დარგის მხატვართა შესაძლებლობები მასიურ წარმოებაში არ არის გამოყენებული. სამხატვრო აკადემიის კურსდამთავრებულებს საშუალება არ აქვთ თავიანთი შემოქმედება სასოფადობას მოახსარონ. თითქმის არ ხდება მათი ნამუშევრების შექნა. ამ მხრივ სხვა რესპუბლიკებში უფრო კარგადაა

საქმე მოგვარებული, გამოყენებითი ხელოვნების დარგების მხატვართა შემოქმედებაზე უკვე გარკვეული ლიტერატურა შეიქმნა, მაშინ, როცა ჩვენში ამ მხრივაც კურჯურობით არაფერი გაკეთებულა.

კ. მაჩაბელი:

მინდა ცოტა რამ პლაკატის ხელოვნებაზე ვთქვა. ძალიან გულსატკეპია, რომ ის აღორძინება, 10-15 წლის წინ რომ დაიწყო, შეფერხდა. ეს იყო მთელი ეტაპი, შეიქმნა მკაფიო ნიჭიერიები აღბეჭდილი პლაკატები. ახლა, როცა ხელაზრკობით დღევანდელ-გამოყენებითი, მიონუმენტური ხელოვნების დიდ მნიშვნელობაზე, რა არის უფრო კარგი ასპარეზი ფერწერისა თუ გრაფიკოსისათვის, ვიდრე პლაკატი. იგი ფართო შესაძლებლობებს აძლევს შემოქმედს დღევანდლობის შესატყვისი ახალი ფორმის მოსაძებნად. ახლახან ქუჩაში შევინახე ნინას და ნანას მატჩისადმი მიძღვნილი მეტად მეტყველო პლაკატი და გული დამწყდა, რომ მაღალმატერული პლაკატი იმეოთია ჩვენს ქალაქში.

ლ. თაბუკაშვილი:

არც ასეა საქმე. ჩვენს სამხატვრო გამოფენებზე ხშირად მეტად საინტერესო, აზრას სიმახვილითა და მხატვრული მიზნებებით აღბეჭდილ პლაკატებს ვეცნობით. ქართულმა პლაკატმა მრავალწლის გაიმარჯვა საკავშირო გამოფენებზე. იყო რიგი საინტერესო პლაკატების ან უკანასკნელ გამოფენაზეც.

ნ. კიკნაძე:

კიტი მაჩაბელს მხედველობაში აქვს მასობრივი პლაკატი. სხვათა შორის, მასობრივი პლაკატის მხატვრულ დონეს ხშირად აქვეითებს პოლიგრაფიული შესრულების უხარისხობა — დენდის ღირსებები იკარგება.

გ. ლლონიძე:

გამოფენაზე „დიდება შრომას“ წარმოდგენილ პლაკატებს შორისაც იყო საყურადღებო ნაშუქები. მაგალითად, გორდელაძის, ნარჩქეშვილის, ვარგარიძის, სარჩიშვილის, კაშიანიანს მიერ შესრულებული პლაკატები. აქედან რამდენიმე შერჩეულია და მასობრივი ტირაჟით გამოვა.

ლ. თაბუკაშვილი:

გრაფიკაში, კერძოდ, დაზგურ გრაფიკაში, ბოლო პერიოდში მრავალად მოვიდნენ ახალგაზრდა ნიჭიერი მხატვრები. გამოფენაზე „დიდება შრომას“ და პარალელურად მოწყობილ საშემოდგომო ექსპოზიციაზე სწორედ გრაფიკული ენის სინატიფითა და ლაკონიურობით მიაპყრო ყურადღება რიგმა ნაშუქებებმა. საწარმოო და ინდუსტრიული ეპიზოდები, ხედვები, საკოლმეურნეო ცხოვრების ამსახველი ჯანრული ფურცლები გამომხატვდნენ ჩვენის ხალხის შრომით ყველადღიურობას. აღმშენებლობის პათოსი. იმ თაობის მხატვართა წაოზომადღენელი, ვისაც მე ვგულისხმობ, დღეს აქ ზის: გურამ ლლონიძე არა მხოლოდ ნიჭიერი გრაფიკოსია და საინტერესო დაზგური თე-

მატური ფურცლების ავტორი, არამედ აქტიური ახალგაზრდა საზოგადოებრივი მუშაობაში. საინტერესოა რას გვეტყობა იგი თავისი კოლეგების შემოქმედებაზე და კონკრეტულად ამ გამოფენის ირგვლივ.

გ. ლლონიძე:

მოგესვენებათ, გრაფიკა, თავისი სპეციფიკის გამო, სახვითი ხელოვნების დარგთა შორის შედარებით გავრცელებული სახეობაა და ამავე დროს მრავალგვარ მასალას იყენებს. იყო პერიოდი, როცა რამდენიმე შენელებ ინტერესი ისეთი მასალის მიმართ, როგორცაა ქსილოგრაფია, ლითოგრაფია, ოფორტი. ლინოგრაფიურა. სამოცდაათიან წლებში მოსულ ახალგაზრდა მხატვართა დიდი ნაწილი განსაკუთრებული ინტერესით მოვიდა სწორედ ამ მასალეობით მუშაობას და ეს გამოიხსნა კიდევ ბოლო პერიოდის გამოფენებზე — დიდ, სამამულეო ობში გამარჯვების 30 წლისთავისადმი მიძღვნილ ექსპოზიციაზე და გამოფენაზე „დიდება შრომას“.

რამდენადაც „დიდება შრომას“ თემატიკა, გასაგებია, რომ აქ ძირითადად თემატური დაზგური ფურცლები იყო წარმოდგენილი და მათ შორის, კერძოდ, ახალგაზრდა ავტორთა შორის, ჩემი აზრით, გამოირჩეოდა დოლენჯაშვილის ნაშუქები. რომლებიც გემომშენებლების შრომით საქმიანობას ასახავს, აგრეთვე დვისაძისა — ქუთაისის ავტოკარნის მუშათა ცხოვრებიდან. შესრულების ტექნიკის მხრივ საინტერესო იყო, თუმცა რამდენადაც ერთფეროვანი, ფაქულის სერია...

ლ. თაბუკაშვილი:

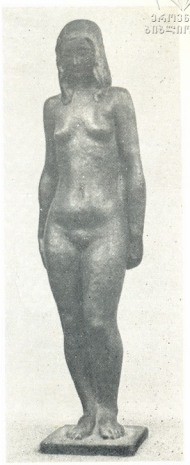
გამოფენის გრაფიკული ნაწილი, ძირითადად, ორ დიდ ციკლად წარმოგვიდგა. ერთი მხრივ, ეს იყო საწარმოო და ინდუსტრიული ეპიზოდები და მეორე მხრივ, საკოლმეურნეო სოფლის ცხოვრების ამსახველი, უფრო ჯანრულ-ყოფითი პლანში გადაწარმოებული დაზგური ფურცლები. რა თქმა უნდა, ერთი და მეორე გზითაც მხატვრები გამოხატავენ ჩვენს ხალხის შრომით ყოველდღიურობას, აღმშენებლობის პათოსს. ავტორები ფართოდ მიმართავენ გრაფიკულ პირობითობას, სიმბოლიკას. ექსპოზიციაში მთელი რიგი საინტერესო დადაწვევები თემატური ფურცლები ვიხილეთ, მაგრამ იყო უფერულიც. ნაჩქარევი. პროფესიულად არცთუ მაღალ დონეზე შესრულებული ნაწარმოებები. იმ მხატვრებზეც კი, რომელთა შემოქმედებით შესაძლებლობებს კარგად ვიცნობთ, ამჯერად თავიანთ ახალ ნაშუქებებში რამდენადაც გაგვიერებს იმედს. ძირითადად კი გამოფენის გრაფიკული ნაწილი უთუოდ ბევრი მხრიდან იწვევდა ინტერესს. მაგალითად, დინარა ნოდიას ნაშუქებების ციკლი ამ გამოფენის ერთ-ერთ ყველაზე საინტერესო ქმნილებებდა მიხანია. ეს ციკლი თავისი გრაფიკული ინტერპრეტაციით, მხატვრული ამოცანებისადმი მიდგომით, ერთგვარად აგრძელებს მის წინამორბედ თემატურ ციკლს, მაგრამ ჩემი აზრით, მასში კიდევ უფრო დაიხვეწა მხატვრის ოსტატობა. გამდიდრდა მისი სახვითი ენა და უფრო მეტყველო, უფრო ემოციური გახდა.

ამასთან დაკავშირებით მინდა შევნიშნო, რომ საერთოდ, გამოფენაზე, — ვგულისხმობ ვეფლა დარგს, — განსაკუთრებით გამორჩეული ნაწარმოებები არ იყო, ძირითადად მაინც ერთ დონეზე იდგა და, შესაძლოა, ამიტომაც ჩვენი საუბარი უფ-

რო ზოგადად წარმართა, ყურადღება ვერ გავამახვილებთ ცალკეულ ნაწარმოებებზე. გრაფიკაში კი დინარა ნოდიას ციკლი აშკარად გამოირჩეოდა.

საქართველო

გაგოფანიძე

გ. შვებაკაბაძე. მოკურავე.

გ. ლლონტი:

ნოდიას ნაწარმოებები უთუოდ მხატვრის წინადადგმული ნაბიჯია. ასლებური მიდგომა გამოამჟღავნა სპარტაკ ცინცაძემ თავის ვრცელ სერიაში „სურათები მწვემელობიდან“. ქსილო-გრაფიკაში შესრულებული კომპოზიციები გამოითქვან ჩვენი ცნობილმა გრაფიკოსმა ლადო ქუთათელაძემ. სხვათა შორის, ამ მასალით იშვიათად მუშაობენ მხატვრები და ვფიქრობთ, ახალგაზრდები მიუბრუნდებიან მას.

ლ. თაბუკაშვილი:

საწარმოო ცხოვრების ციკლის გარდა, გრაფიკაში არანაკლებ საინტერესო იყო ჩვენი სოფლის ყოველდღიურობის ამსახველი კომპოზიციები, ზოგჯერ კი მთელი ციკლი. მათ შორის ჩემზე განსაკუთრებით კარგი შთაბეჭდილება დატოვა გოგი წერეთლის, ანზორ თოდრიას ნამუშევრებმა. თოდრიას ამ ფურცლებში აღსანიშნავია მასალის სპეციფიკის გრძობასთან შეწყვეტილი ტექნიკური შესრულების სინატიფე და პოეტური განწყობა. უბრალო ყოფითი სცენები, სოფლის ხედები მხატვარს განცდით და ლელვადურად აქვს გადმოცემული. ემოციურობით და ამაღლებული განწყობილებით განსაკუთრებით გამოირჩეოდა „ჩემი სოფლის ზეცა“.

გ. ლლონტი:

ნიშანდობილი მხარე ბოლო პერიოდის ჩვენი დაზგური გრაფიკისათვის — არის ის, რომ იგი უფრო ფერწერულობისაკენ წავიდა, შუქ-ჩრდილის მკაფიო კონტრასტებზე აგებული კომპოზიციები იშვიათად გვხვდება. შესაძლოა, მართებული იყოს ამის ასხნა ბალტიისპირეთის გრაფიკის ერთგვარი გავლენით. მაგრამ მამში არაფერი საგანგაშო არ არის, რამდენადაც ეს არის არა პირდაპირი გადმოტანა. არამედ ქართულ ნიდაგზე გამოყენება, ქართული სულის შეტანა გამოხატვის ამ ფერწერულ ხერხებში. ბალტიისპირეთში საერთოდ ძალზე მაღალ დონეზე გრაფიკა, შტრისის კულტურა. ურთიერთგამოცდილების გაზიარებით, რაც შემოქმედებითი მივლინებისას ხდება ხოლმე, ჩვენი მხატვრები არა მარტო იღრმავებენ პროფესიულ დონეს, არამედ განამტკიცებენ მეგობრობას თავიანთ კოლექტივთან.

რ. თორღია:

მართალია, საგანგაშო არაფერია წმინდა სახვითი ხერხების ათვისებაში, მაგრამ ის კია, რომ გრაფიკოსები ცოტა ერთმანეთს დაემსგავსნენ.

გ. ლლონტი:

სხვა დარგების მსგავსად, ჩანს, ანალოგიური მდგომარეობა გრაფიკაშიც. თუ ერთი რომელიმე ავტორი თავისი შინაგანი გრძობით, განცდით მიიღწევს ასლებურ და საინტერესო გადაწყვეტას, მას გამოუწვევებიან ხოლმე მიმდევრები. ძირითადად კი შავ-თეთრით მუშაობა ქმნის ერთფეროვნების შთაბეჭდილებას.

შ. დავითია:

ბალტი.

ლ. თაბუჯაშვილი:

ზოგჯერ მხატვრები საყვედურს გამოთქამენ იმის გამო, რომ სახვით ხელოვნებაზე წერენ არასპეციალისტები, თუნდაც მწერლები, პოეტები. მე ეს საყვედური სრულიად გაუმართლებლად და უმართებულად მიმაჩნია. პირიქით, განა საინტერესო, გასათვალისწინებელი და ფასეული არ არის ის თუ როგორ გრძნობს, როგორ აღიქვამს. როგორ შემოქმედებას ახდენს შემოქმედ პიროვნებაზე (ან თუნდაც არაშემოქმედზე) ესა თუ ის ნაწარმოები? მით უმეტეს, რომ მათი განსჯა, ნაზრები — პირადი ემოციების ნაყოფი — თავისთავად უკვე საინტერესოა, რაც არ უნდა აცილებული იყოს იგი წმინდა პიროვნულ ჩაღრმავებებს იმ მხატვრულ-ტექნიკურ ხერხებში, რითაც ეს ნაწარმოები შეიქმნა.

თ. შირვაშვილი.

„აკლია-ადამიანის“
ილუსტრაცია.

რ. თორღია:

მე მგონი, აქ მყოფი არცერთი ჩვენთაგანი არ იზიარებს იმ თვალსაზრისს, რომ უნდა წერონ მარტო სპეციალისტებმა ხელოვნებათმცოდნეებმა, კრიტიკოსებმა თუ თვით მხატვრებმა. პირიქით, მივესალმები საზოგადოების მიერ აზრის პირუთნელ გამოთქმას.

კ. მაჩაბელი:

ყველა მხატვრისათვის ეს საინტერესო უნდა იყოს, თუნდაც სტატიის თუ წერილის ავტორი რაღაცაში ვერ გაერკვეს.

რ. თორღია:

აქ მინდა შევნიშნო, რომ არასპეციალისტს პროფესიული ანალოზის პრეტენზია და კატეგორიულობა არ უნდა ჰქონდეს. და როცა ტონი კატეგორიულია, ეს წარმართავს საზოგადოებრივ აზრს და, შესაძლოა, მედარად წარმართოს.

კვლავ მხატვართა ნაწარმოებების პოპულარიზაციის საკითხს მინდა დავებრუნდე. ჟურნალ-გაზეთებში ძალიან ცოტა იბეჭდება ნამუშევართა რეპროდუქციები. მართალია, მხატვართა კავშირის ინიციატივით ამ ბოლო დროს ფერადი რეპროდუქციებიც გამოიცა, მაგრამ ეს ცოტაა. ნაწარმოებები, რომელზეც ავტორები თვეობით მუშაობენ, გამოფენის დახურვის შემდეგ ისტორიას ბარდობა. ამიტომ სასურველია, რომ ისინი სადღაც აღიბეჭდოს, მე არ ვამბობ, რომ ეს მოხდეს: განურჩევლად — კლიერიცა და სუსტიც, მაგრამ საინტერესო ნამუშევრებიდანაც უმრავლესობა არსად არ იბეჭდება. პირველ რიგში ჟურნალი „საბჭოთა ხელოვნება“ მოწოდებულა მხატვართა ნამუშევრების პოპულარიზაციისათვის, მაგრამ აქაც არ ეთმობა ფართო ადგილი მხატვართა ნაწარმოებებს.

ლ. თაბუჯაშვილი:

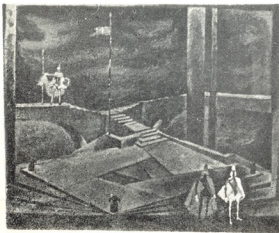
აქ უამრავი ყურადსაღები და მტიყნეული საკითხი წამოიჭრა. გასაანალიზებელი და მოსავგარებელი კიდევ ალბათ ბევრია. ჩვენ მხოლოდ ზოგადად ვისაუბრეთ მხატვართა შემოქმედებითი პრაქტიკისა და სახელოვნებათმცოდნეო კრიტიკის შესახებ. ყოველივე ამას უფრო ფართო და უფრო კონკრეტული განსჯა ჭირდება, რაც ერთი შეკრების ფარგლებში ვერ ჩაეტევა. დიდად სასურველია, რომ აქ წამოჭრილ შემოქმედებითსა თუ ორგანიზაციულ საკითხებზე თავიანთი აზრი გამოთქვან მხატვრებმა, ხელოვნებისმცოდნეებმა, სახვითი ხელოვნების მოყვარულმა საზოგადოებამ. ჟურნალი სიამოვნებით დაუთმობს უურცლებს საკმარის კრიტიკულ გამოსვლებს.

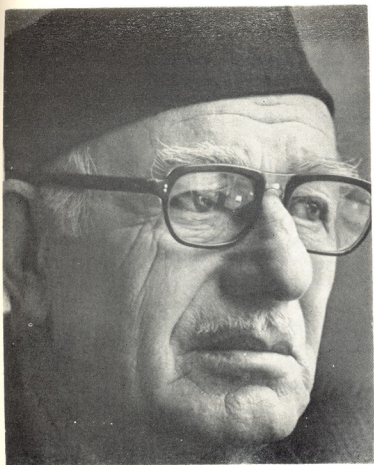

რ. გაჩეჩილაძე.

ბიკის პორტრეტი.

ფ. ლაბაშვილი. სექტაკლ „ბეტელს“ ესკიზი.

არჩილ ჩხარტიშვილი

კოტე ნინიკაშვილი

არჩილ ჩხარტიშვილის რეჟისორული შემოქმედების შთაგონების წყარო მდიდარი ქართული კულტურაა: ძველი ქართული ფრესკული ხელოვნება, უძველესი ხალხური სიმღერები, საგალობლები, რიტუალები, ხალხური პოეზია და ისტორიული ძეგლები. რომელი ქვეყნის ლიტერატურულ მასალასაც არ უნდა ანხორციელებდეს იგი სცენაზე, ყველგან ცხადად იგრძნობა შემოქმედის ეროვნული ბუნება.

რეჟისორულ ხელოვნებას არჩილ ჩხარტიშვილი კოტე მარჯანიშვილისა და სანდრო ახმეტელის ხელმძღვანელობით დაეუფლა, მათგან შეითვისა სასცენო ხელოვნების ურთულესი კანონების ამოხსნის ოსტატობა...

...თბილისის გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ არჩილ ჩხარტიშვილი რუსთაველის სახელობის თეატრის სპექტაკლების მასობრივ სცენებში გამოდიოდა. კოტე მარჯანიშვილმა მას „მზის დაბნელებაში“ ეპიზოდური როლის შესრულებაზე კი დააკისრა.

1924 წელს მარჯანიშვილმა განიზრახა პირველად დაედგა ქართულ თეატრში პანტომიმა და 1926 წელს დადგა კიდევ ეს იყო „ნუეთამაშე“. ამ სპექტაკლზე მან რეჟისორის თანაშემწის თანაშემ-

წედ დანიშნა არჩილი. ა. ჩხარტიშვილი გრძნობდა, რომ მასაც შეეძლო ადამიანის რთული ფსიქოლოგიის ამოხსნა, ცხოვრებისეული პრობლემების სცენურ სამყაროში გადატანა. უნდოდა ბედი ეცადა რეჟისურაში.

ასე დასრულდა არჩილ ჩხარტიშვილის „აქტიორული“ კარიერა. მაღელ იგი რეჟისორის თანაშემწედ დანიშნეს. კოტე მარჯანიშვილი, როცა კი შესაძლებლობა მიეცემოდა, რჩევასა და მითითებას აძლევდა, ხშირად ჩურჩულითაც კი უთქვამს რეჟეტიციაზე: „დააკვირდი ამ სცენას, გამოგადგებაო“. როდესაც მარჯანიშვილი წავიდა რუსთაველის სახელობის თეატრიდან, არჩილმა სანდრო ახმეტელთან გააგრძელა მუშაობა და რეჟისორის თანაშემწე იყო „ანზორში“. რუსთაველის თეატრის მუზეუმში დაცულია არჩ. ჩხარტიშვილის მიერ ჩაწერილი სარეჟეტიციო დღიურები, რომელია გაცნობისას ნათლად იგრძნობა, რომ რეჟეტიციის მსვლელობა აღწერილია განათლებული, თეატრის ღრმად მცოდნე ადამიანის მიერ, რომელიც ჩინებულად სწვდება დამდგმელის მიზანდასახულობას. ქართულ თეატრში დღესაც სანიმუშოდ ითვლება რეჟეტიციის ცოცხალი პროცესის იმევა-

რი აღნუსხვა, როგორც ნახევარი საუკუნის წინ შესძლო არჩილ ჩხარტიშვილმა.

1929 წელს ა. ჩხარტიშვილი თბილისის სატი-რის თეატრში, რომელსაც გ. ბუხნიავიშვილი ხელმძღვანელობდა, ასალგაზრდას სცემისმოყვარეობას დაგამა მცირე ფორმის სატირულ ნაწარმოებებს, ავტოკიური ხასიათის სცენებს.

1931 წელს მარჯანიშვილის თეატრიდან ქუთაისში წაიყვანა ასალგაზრდების ჯგუფი: სერგო ზაქარაძე, აკაკი კვანტალიანი, ალექსანდრე გომელაური, მერი დავითაშვილი, მედეა ქორელი, მერი ქორელი, აგრეთვე რამდენიმე რეჟისორი: ვახტანგ აბაშიძე, გრიგოლ სულაიშვილი, ალექსანდრე მიქელაძე და არჩილ ჩხარტიშვილი. პირველ დადგამა არჩ. ჩხარტიშვილმა აირჩია ჩემი სატირისთვის იარსისლავ ჰაშვეის „ყოფილ ჯარისკაცი შვეიცი“.

სპექტაკლი საინტერესო გამოვიდა. კოტე მარჯანიშვილმა გამარჯვება მიულოცა ასალბედა რეჟისორს და დასძინა: „მიხარია, რომ ჩემი გზით გადავიწყვეტია სიარული“.

პირველმა ნამუშევარმა ფრთა შეასხა ასალგაზრდა რეჟისორს. ამჟამად იყო, არჩ. ჩხარტიშვილის სახით ქართულ თეატრში პოეტი ნიჭიერი, პროფესიული ცოდნით აღჭურვილი შემოქმედი. „თანამედროვეობის გარეშე თეატრი არ არსებობს“ — კოტე მარჯანიშვილის ეს აზრი არჩ. ჩხარტიშვილმა შემოქმედებით გარიყარაქუე შეიხისხლორცა და შემდგომი მისი მიღწევაქობა ქუთაისის თეატრში უშუალოდ დაუკავშირდა თანამედროვე ქართულ დრამატურგიას.

1934 წლის სესონის დასასრულს არჩ. ჩხარტიშვილს გადაწყვეტილი ჰქონდა ორი წლით მოსკოვში გამგზავრებუღიყო, რათა ცნობოდა რუსული თეატრალური კულტურის მიღწეებს, დასწრებოდა ცნობილი რეჟისორების რეპეტიციებს, სპექტაკლებს. ამასთან დაკავშირებით მან საქარეთლოს განათლების სახალხო კომისარიატის თანხმობაც მიიღო და თბილისში ჩამოვიდა კიდევ, მაგრამ ა. ახმეტელმა დაიბარა და ჩერნ-

ინგუეთში წასვლა შესთავაზა. საქმე ის იყო, რომ ა. ჩხარტიშვილი სათავეში უნდა ჩადგომოდა ჩერნინგუეთში ეროვნული თეატრის აღორძინებას. მან მიიღო ეს წინადადება.

1937 წლის ბოლოს ა. ჩხარტიშვილი ახლად შექმნილი ბათუმის თეატრის ხელმძღვანელად გადმოჰყავთ. ბათუმის თეატრში მიღწევაქობამ (1937-1940 წ. წ. 1944-1948 წ. წ.) მის შემოქმედებით ბიოგრაფიაში ღრმა კვალი დატოვა. ა. ჩხარტიშვილის სახელთან არის დაკავშირებული საქართველოს სხვადასხვა თეატრის საუკეთესო სესონები: ვ. აბაშიძის სახელობის თბილისის მუსიკალური კომედიის თეატრში (1940-1941 წ. წ.), მოზარდ მაყურებელთა ქართულ თეატრში (1943-1944), მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში (1963-1964) და რუსთაველის სახელობის თეატრში (1966-1968). არჩილ ჩხარტიშვილი 1960-1961 წლებში დაღესტნის ეროვნული თეატრის შექმნასაც მესეეურობდა. 1968 წლიდან კი თბილისის სახელმწიფო ფილარმონიის მთავარი რეჟისორია.

სანამ არჩილ ჩხარტიშვილის მიერ შექმნილ მნიშვნელოვან სპექტაკლებს შეეხებოდეთ. გავცნოთ რეჟისორის შემოქმედებით პროცესს, მისი მუშაობის თავისებურებებს მსახიობთან, მხატვართან, კომპოზიტორთან.

არჩილ ჩხარტიშვილი დიდ დროს ანდომებს სპექტაკლის მომზადებას. წინასწარ ითვლისწინებს ყოველგვარ წერილმანს, დამხმარე საშუალებებს, ხეფს — ამოკლებს (ან გადაადგილებს) პიესის ავტორისეულ ტექსტს, მაგრამ ისე, რომ არ დაირღვეს ავტორის მიზანდასახულობა. მხოლოდ მაშინ, როცა გამოიკვეთება სპექტაკლის ფორმა, იწყება ჩანაფიქრის განხორციელება. რეჟისორი პირველ რიგში პიესის დადგენილ ტექსტს კიდევ ერთხელ გადახედვას მსახიობებთან ერთად. შემდეგ გააანალიზებს პიესაში ასახულ კონკრეტულ მასალას. ეპოქას, პერსონაჟის სოციალურსა და ისტორიულ გარემოს. ამასთან, იგი ვრცელ ლიტერატურულ მსჯელობებს არ მიმართავს, ლექ-

სცენა ბათუმის თეატრის სპექტაკლიდან „ოიდიპოსი მეფე“.

ცივებს არ უკითხავს მსახიობს, მხოლოდ გამოყოფტას მთავარს. მიანიშნებს ზოგიერთ აუცილებელ დეტალს, ესკიზურად მოსაზრებს სპექტაკლის ძირითად კონტრუსა და მოქმედ გმირებს. ჩამოაყალიბებს სპექტაკლის გამჭოლ მოქმედებას და განასაზღვრავს მომავალი სპექტაკლის ზეამოცანას.

რა თქმა უნდა, ძირითადი კულმინაციური მიზანსცენები არჩილ ჩხარტიშვილის წინასწარ რეპეტიციის დაწყებამდე აქვს მოფიქრებულ-გააზრებული (ეს ჩანადიერი თვითმხიზური არ არის, რადგან იგი კარგად იცნობს კონკრეტულ მსახიობს, ვინც ეს მიზანსცენა უნდა განახორციელოს. იცის მისი პლასტიკური გამოსახვის შესაძლებლობანი). მიუხედავად ამისა, წინასწარ მოფიქრებული მიზანსცენა საბოლოო სხვის მაინც მუშაობის პროცესში იღებს, ვინაიდან იგი აუცილებლად დაკავშირებულია მსახიობის შინაგან სამყაროსთან და ცოცხლდება მის ინდივიდუალობასთან შერწყმის შემდეგ. თუ მსახიობმა რომელიმე მიზანსცენა ვერ გაამართლა, რეჟისორი იქვე უარყოფს ძველ მიზანსაზს და ქმნის ახალს. თითქმის მამნივე იბადება მსახიობის შინაგანი მდგომარეობის თანხმირი და მოქმეული სიტუაციის შესაფერისი სხვა მიზანსცენა, ამ დროს მსახიობი და რეჟისორი ერთმანეთს ავსებენ. ამიტომაც არჩილ ჩხარტიშვილის მიერ გამოკვეთილი მიზანსცენა მუდამ მნიშვნელოვანი, მოულოდნელი და სპექტაკლის სტილის გამომხატველია.

არჩილ ჩხარტიშვილი ბუნებრივ გარემოცვას და საჭირო მდგომარეობას უქმნის მსახიობს სცენაზე სამოქმედოდ. მისი ფანტაზია უსაზღვროა. მუშაობისას გარეგნულად მღელვარება არ ეტყობა. რეპეტიციებს მშვიდად ატარებს. პრემიერამდე ყველა დელავს, ა. ჩხარტიშვილი კი მშვიდად ამთავრებს სპექტაკლზე მუშაობას და მხოლოდ თითქმის ბოლო რეპეტიციავზე შეიტანს ხოლმე რაიმე ისეთს, რაც მთლიანად კრავს წარმოდგენას. რეჟისორს უყვარს კონტრასტები, შუქ-ჩრდილების მონაცვლეობა, კლასიკური პიესების განხორციე-

ლებისას მუდამ იგრძნობა თანადროულობასთან კავშირი. იგი იშვიათად მიმართავს პედაგოგიურ ჩაგონებას, სრულ თავისუფლებას აძლევს მსახიობს.

არჩილ ჩხარტიშვილის სპექტაკლები რიტმულია. ამას იგი პიესის თავისებური მონტაჟის, სცენური მოქმედების განვითარების ხასიათით, სცენების ქმედითი ცვალებადობით ასერხებს. გმირთა ცხოვრების რიტმულ დაძაბულობას რეჟისორი სათანადო მუსიკალური თანხმებით აძლიერებს, რიტმულად აკავშირებს სპექტაკლის ცალკეულ ნაკვეთებს, პარმონიამი მოჰყავს სპექტაკლის ყველა კომპონენტი, ისე ადუღებებს ანსამბლის მოლიანობას, როგორც ღირთიორიან ოსტატური ხელი — ორკესტრს.

რეჟისორისა და მხატვრის თანამშრომლობის კლასიკური ნიმუშებია კ. მარკანიშვილისა და ს. ასნეტელის სპექტაკლები. მათგან ისწავლა არჩილ ჩხარტიშვილმა მხატვართან მუშაობა. ათვისთა თეატრალური მხატვრობის თავისებურებანი. იგი მხატვრისაგან მოითხოვს ისეთ კონსტრუქციას, რომელიც დიდ სცენურ სივრცეს შექმნის, შემდეგ კი მას რეჟისორული კომპოზიციით ასუსებს. დეტალებს ისე განალავებს, რომ მათ გარეშე სცენის წარმოდგენა შეუძლებელია. ზოგჯერ დეკორაციული დეტალი მსახიობის მოძრაობის გაგრძელებაა, ან პირიქით. სპექტაკლი ყველაფერი მხატვრული განზოგადების, პიესის დედაზრის გამოკვეთასა და მისი შინაგანი არსის წვდომის ემსახურება.

მუსიკა არჩილ ჩხარტიშვილის სპექტაკლებში მხოლოდ განწყობილების შექმნას როდი გულისხმობს. იგი ხელს უწყობს მაცურებლის მიერ სპექტაკლის აღქმას და ამბაფრებს იმ ემოციურ განწყობილებას, რომელიც გამომსახველობის სხვა სერხებთან და მსახიობის ოსტატობასთან ერთად, თეატრის განუყოფელ ნაწილს შეადგენს.

ჭეშმარიტი რეჟისორი არასოდეს დრამატურებს. ერთი ფრანგი მსახიობისა და რეჟისორის თქმით, „რეჟისორის მოვალეობა ისიცაა, რომ დაუბრუნოს ნაწარმოებს ის რაც დაკარგა ავ-

„ბებერი მეზურნეები“ რუსთაველის სახელობის თეატრში.

ტორის ჩანაფიქრიდან ხელნაწერამდე¹. რევისორის ინტუიციითა და ფანტაზიით სწორედ ასე იცხება ჩხარტიშვილისეული სპექტაკლები, იცხება სახიერად, მტკიცველად.

ჯერ კიდევ 1946 წელს ბათუმის თეატრში განხორციელებულ სოფოკლეს „ოიდიპოს მეფეში“ გამოვლინდა რევისორის ტალანტის მასშტაბი. გამოჩნდა მისი შესაძლებლობის ახალი პორიზონტი. სპექტაკლი მოიცავდა არჩილ ჩხარტიშვილის რეჟისორული ინდივიდუალობის თითქმის ყველა ნიუანსს. მის მიზანს შეადგენდა ბედისწერისადმი მორჩილება შეეცავლა ბრძოლით. ოიდიპოსის (მსახიობი ი. კობალაძე) სახის თანამედროვე გაგება კი მას მეფე-მოქალაქის, ქვეშობიარე და სახალხო გმირის იდეის წინ წამოწვივს აუცილებლობაში ესახებოდა ანტიკური ტრადიციის ერთი უმთავრესი ელემენტოვანი — ქორი საზოგადოებრივი აზრის გამომხატველი ადამიანების უბრალო ჯგუფად კი არ წარმოედგინა, არამედ მოქმედების მსვლელობაში ჩართულ აქტურ ძალად. რეჟისორი სწორედ ამ ასპექტში ავლენდა და აწვითარებდა სპექტაკლის იდეურ მიზანდასახულობის ლოგიკურ ხაზს.

ამ სპექტაკლში გამოჩნდა არჩილ ჩხარტიშვილი, როგორც მასობრივი სცენის დიდოსტატი. დასაწყისში მასობრივი სცენა გადმოსცემდა შავი ჭირით გამოწვეულ ხალხის დიდ უბედურებას. ფინალში კი გამოწვავდა ბედნიერი მომავლის რწმენას. ოიდიპოსის პირადი ტრაგედიით შეძრწუნებული ხალხი აქ თანაგრძობით აცილებდა მეფეს კითურონის მივლისაკენ. სპექტაკლის ფინალის სიდიადე იმაშივე ვლინდებოდა, რომ თვალდათხრილი ოიდიპოსი გვევლინებოდა გონებაგაბრწყინებულ ადამიანად. დაბრმავებული ოიდიპოსი ქვევით კი არ უშვებოდა, არამედ უსასრულო კიბეებით ზემომართებოდა... იგი ტოვებს თებებს, რათა ხალხს განშორდეს საშინელი სენი და მედნიერება დაეშვეოდროს. ამაღლელებულია მისი უკანასკნელი სიტყვები: „თქვენ კი თებესგვლო, აწ განწმენდილთ ბოროტებისგან, თხოვით მოგმართათ. აწ და მარადის: სიმართლე გქონდეთ ცხოვრების საგნად“... სწორედ ეს იდგა ყოველგვარი ბოროტების წინააღმდეგ ხალხის ბედნიერების ქვეშობიარეებისა და სამართლიანობისათვის ბრძოლის იდეა ააქურა არჩილ ჩხარტიშვილმა სპექტაკლში „ოიდიპოს მეფე“.

თეატრმა მაყურებელზე ძლიერი, ემოციური ზეგავლენა უნდა მოახდინოს. ესა ჩხარტიშვილი-ხელოვანის პოზიცია და შემოქმედებითი მრწამსი, რასაც ახორციელებს სათანადო რეპერტუარის შეჩვენებით. მის მიერ პიესების რეჟისორული წაკითხვა ყოველთვის მაღალი ემოციურობით ხასიათდება, ამასთანავე გამოირჩევა დიდი გრძობითა და სიმართლით. ეს თვისებები გამოჩნდა 1949 წელს მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში განხორციელებულ მის. მრეველიშვილის „მარტაქანთ კერაზი“.

ნაღვლიანი მუსიკით, მკრთალი განათებით, მიზანსცენების მტკიცველი ვალაგებით რევისორი სპექტაკლის დასაწყისშივე ქმნის თანაგრძობის განწყობილებას. და ამ დროს ნელა შემოიჭრება გულში ჩამწვდომი, ლალი კახური სიმღერის მომხმბებელი პანგები, რაც წინასწარ გვარწმუნებს ბედნიერებისა და სიცოცხლის განაგრავებაში. კიდევ უფრო შთამბეჭდავი იყო ნატოს სამუშაოდ გასვლის ეპიზოდი, როდესაც დაწვზრებულ ქალს იტაცებს ირგვლე გამაღებული შრომის ძალა და ხარატანთ კურსთან წამდგელ სასალხო შრომის მონატრებელი მიუშურება ახალი ცხოვრებისაკენ... სინათლის სხივით განათებული ნატო (მსახიობი თამარ თეთრაძე), რომლისთვისაც პერსპექტიული გზა გამოჩნდა, ამაყად მიაბიჯებდა. ეს უსიტყვო ეპიზოდი, აგრეთვე სიხარულითა და ენთუზიაზმით გამსჭვალული, ომის დამთავრებისადმი მიძღვნილი მიტინგი და ალანხის ველზე მოსავლის აღების სცენები, მეტად ამაღლელებული იყო სპექტაკლში.

პატრიოტიზმის თემა მთავარია არჩილ ჩხარტიშვილისათვის. ამ თემის თეატრის ენაზე გადატანა ემოციურად, შთამბეჭდავად ხორციელდებოდა. გავისენითი ეპიზოდები ვაჟა-ფშაველას „მოკვეთილიდან“ (მარჯანიშვილის სახელობის თეატრი, 1957 წელი).

„...სამშობლოს არვის წავართმევ, ნურც ნურვინ შეგვეცილება“ — ისმის ვაკაცურად შემარბული ხალხური მუსიკის მელოდია. გუნდის ხმადაბალი სიმღერა თანდათან ძლიერდება და მივლდარბაზს მოიცავს, ამაღლებული განწყობილება ეუფლება მაყურებელს. ასე იწყება ვაჟა-ფშაველას „მოკვეთილი“ არჩილ ჩხარტიშვილის დადგმა. ჩამუქებული სამყარო ნათდება და საუცხოო თეატრალური სანახაობა გადაიშლება. სცენაზე ფშავის მოუკარებელი, ამაყი მთები აღმართულან (მხატვარი ი. სუშბათაშვილი). ამ ფონზე უფრო იკვეთება გმირთა რთული, წინააღმდეგობებით აღსავსე სახეები, უმაღრვე კონფლიქტები. წარმოდგენაში რევისორს შეუძებს ვაჟას სამაირო სატრფიალო პოეზიის ნაწყვეტები და ხალხური პოეტური ნაკვესები, რითაც სპექტაკლის ხალხური საგმირო ეპოსის სურნელებით აესებს.

„მედია“ მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში.

სიცოცხლის დაუცხრომელი ჟინითაა გაჟღერებული მ. ელიოზუშვილის მოთხრობა „ბებერი მეზურნეების“ მიხედვით შექმნილი სპექტაკლი რუსთაველის სახელობის თეატრში (1966).

სრულყოფილია არჩილ ჩხარტიშვილის რეჟისორული ოსტატობა ევრიპიდის „მედეას“ განხორციელებისას. კიდევ ერთხელ მძლავრად აქაღრდა თემა — სამშობლოს მოწყვეტილი ადამიანის ტრაგედიისა, რომელმაც სათავე ჯერ კიდევ სპექტაკლ „მოკვეთილში“ პპოვა. არჩილ ჩხარტი-

შვილმა წინა პლანზე წამოსწია უთვისტომო ქალის ბედი. ხაზი გაუსვა, გაამუქა ეს საკინძობა-მივიღეთ არა მხოლოდ შურისმაძიებელი და ამაყი მედასა, არამედ თავის ხალხს მოწყვეტილი ადამიანის ტრაგედია.

არჩილ ჩხარტიშვილმა სიბრძნის ასაკს მიაღწია. ნახევარი საუკუნის მანძილზე მისი ხელოვნება გამოიწერა, განმტკიცდა, საყოველთაო აღიარება პპოვა. მისგან კიდევ მრავალ საინტერესო სპექტაკლს მოველოთ.

ფურნალ „საბუთა ხელოვნების“ კორესპონდენტის კითხვებს პასუხობს ს.ბ. ქოთა კავშირის სახალხო არტისტი არჩილ ჩხარტიშვილი.

კითხვა: რას მიიჩნევთ დღეს ჩვენი თეატრის საკმარისობის მთავარ ნიშნად?

არჩილ ჩხარტიშვილი: აქტუალობას, სწრაფვას სიახლისკენ! ჩვენი თეატრი უფრო ახლოს მივიდა ცხოვრებისეულ სინამდვილესთან.

ჩვენი დღევანდელი ყოფის მწვავე პრობლემები დრამატურგისაგან მოითხოვს ცხოვრებისეულ სიღრმეებში წვდომას, ხოლო ჩვენი რეჟისორებისა და მსახიობებისაგან — უშუალო, მაღალპროფესიულ, ყოველგვარი სიყალბისაგან დაცლილ შემოქმედებას.

კითხვა: რა როლს ანიჭებთ მსახიობის დღევანდელი თეატრალური ხელოვნების განვითარებაში?

არჩილ ჩხარტიშვილი: ჩემი აზრით, თეატრში მსახიობის ყოველთვის ენიჭებოდა და ენიჭება პირველხარისხიანი მნიშვნელობა. მართალია, დღეს რეჟისორის როლი თეატრში უაღრესად გაიზარდა, რადგან სწორედ რეჟისორია ის პიროვნება, ვისაც ვვალება მასალის ორგანიზაცია,

ინტერვიუ

არჩილ

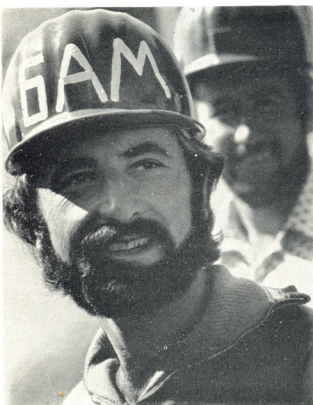
ჩხარტიშვილთან

ყველა კომპონენტის ერთმანეთთან ორგანულად დაკავშირება და მსატერული ნაწარმოების შექმნა, მაგრამ თეატრალურ ხელოვნებაში პირველხარისხოვანი როლი მაინც მსახიობს ენიჭება. იმდენად დიდ მნიშვნელობას ვანიჭებ მსახიობს, რომ, იმედი მაქვს, მარჯანიშვილის სახელობის თეატრი სწორედ დაბრუნებული ნი-

ჭვირი მსახიობების მეშვეობით შესძლებს გამოხატველობის ახალი გზების პოვნას და შექმნის თანამედროვე საინტერესო სპექტაკლებს.

კითხვა: თქვენი აზრით, რა განსაზღვრავს მაყურებლისა და თეატრის ურთიერთობის პრობლემას?

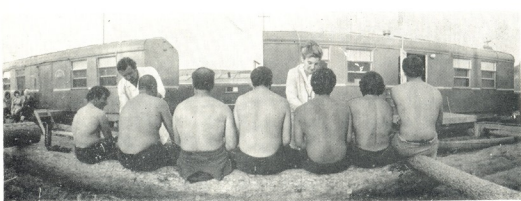
არჩილ ჩხარტიშვილი: მაყურებელი არ დადის მხოლოდ იმ თეატრში, რომელიც არ პასუხობს მის მოთხოვნილებას. ყველასთვის ცხადია, რომ, როცა სპექტაკლი ჭეშმარიტად ხელოვნების ნაწარმოებია, როცა მსახიობები დიდი ოსტატობით თამაშობენ, როცა რეჟისორი დგამს მართლაც ორიგინალურ, საინტერესო სპექტაკლს და ეხმარება მაყურებლის გულსიქმას, ასეთ სპექტაკლზე, ასეთ თეატრში მაყურებელი ყოველთვის ხალისით დადის და აჯილდოებს კიდევ ტაშით მთელ შემოქმედებით კოლექტივს. რა თქმა უნდა, დიდი მნიშვნელობა აქვს მაყურებლის აღზრდას, მის კულტურულ დონეს, მაგრამ ძირითადი მაინც შემოქმედებითი კოლექტივის პროფესიული დონე და საკუთარი საქმისადმი სიყვარულია. მაყურებელი აუცილებლად ივლის თეატრში, თუ შევძლებთ თანამედროვე მაყურებლის მოთხოვნილების შესაბამისი, საინტერესო სპექტაკლების დადგმას.

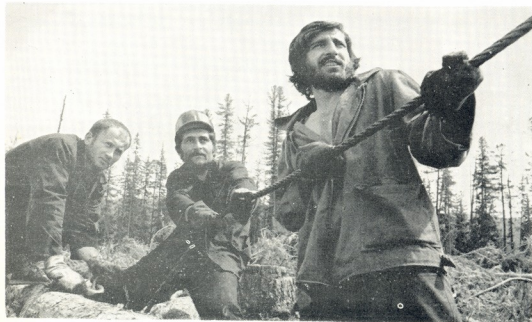
როგორც თურქესტან-ციმბირის რკინიგზა და დნეპრის ჰიდროელექტროსადგური, ამერის კომსოლოსკი თუ მაგნიტკა, ბაიკალ-ამერის მაგისტრალიც საყოველთაო-სახალხო მშენებლობად, საბჭოთა ადამიანების დიდ შრომით გმირობად იქცა. ციმბირის შორეულ ჩრდილო-აღმოსავლეთ რაიონებში გზა იკვლება უქმდიდრესი ბუნებრივი საგანძურებისაკენ, საძიკველი ეყრება ამ ზოანს ახლებურ სიცოცხლეს.

მიწანარე ნიას ნაპირებზე, ბაიკალ-ამერის მაგისტრალის ერთ-ერთ უბანზე, თავდადებით შრომობენ საქართველოს წარგზავნილები. სწორედ მათმა შრომითმა შეპართებამ შთააგონა ფოტოჟურნალისტი ბონდო დადვაძე, რომელიც გასულ ზაფხულს ეწვია შორეული ტიკის ამ უბანს და ფოტოებზე აღბეჭდა ქართველ ბამელთა ყოველდღიური ყოფა.

ეს ფოტოებოება, რომლის მიერ ნაწილს აქ ვაჭეყნებთ, ავტორმა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXV ყრილობას უძღვნა.

„ბაში“

ბ უ რ უ ლ ი ს ი მ ლ ე რ ა

(თავისებურებათა ზოგადი მიმოხილვა)

ანზორ ერქომაიშვილი

დღი მოხანია მომწიფდა ქართული ხალხური საგუნდო შემოქმედების უნიკალური მელიდური, კარმონიული. პოლიფონიური თუ რიტმული ფორმების საფუძვლიანი შესწავლის აუცილებლობა. მეცნიერული კვლევის სფეროში უკვე კარგა ხანია მოქმედებდა აღმოსავლეთ საქართველოს ხალხური სასიმღერო შემოქმედება. დასავლეთ საქართველოს ხალხურ მუსიკას, მის ნაირფეროვან განმტკბებებს კი ჩვენს მუსიკალური მეცნიერება დღემდე ეპიზოდურად თუ შეხვებია. სადღეისოდ ამ დარგში ხელთ გვაქვს შემდეგი გამოკვლევები: ვ. ახობაძე — „ქართული აჭარული ხალხური სიმღერები“ (ბათუმი 1961); მ. ჟორდანია — „მოძახილი მაღალი ბანის საკითხებისათვის“ (ხელნაწერი № 1723. 1968/69); მ. ჟორდანია — „მოქმედისა და მოძახილის ფუნქცია ქართული ხალხურ სიმღერასა და საგლობლებში“ (ხელნაწერი № 1955 1971/72); ო. ჩიჯავაძე — „შრომის სიმღერები დასავლეთ საქართველოში“ (ხელნაწერი № 1956, 1970/71 წ.); გრ. ჩხიკვაძე — „ივ. ჯავახიშვილი და ძველი ქართული მუსიკალური კულტურა“, დაკავშირებული მის შრომასთან „ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები“ (ხელნაწერი № 1341)¹; ს. ნასიძე — „გურული ხალხური სიმღერების პოლიფონიური თავისებურებების შესახებ“ ჟურნალი „საბჭოთა ხელოვნება“, 1970 წ. № 2. ცხადია, აღნიშნული გამოკვლევები ვერ ამოწურავენ ამ დიდ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებულ ყველა საკითხს თუ პრობლემას.

გურული სიმღერა ქართველი ხალხის მუსიკალური შემოქმედების ფრიად თავისებურ განმტკბებას ქმნის. ამ მილავრსა და თვითმყოფად ეროვნულ საუნჯეს სრულიად განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს თავისი პოლიფონიური, კარმონიული, ინტონაციური და არქიტექტონიკური თავისებურებებით.

ცნობილია, რომ 30-იან წლებში გურული სიმღერები მოისმინა დიდმა ფრანგმა მწერალმა და მუსიკათმცოდნემ რომენ როლანმა. იგი განცვიფრდა, რომ ესოდენ მაღალი პოლიფონიური ოსტატობით შექმნილი სიმღერები ხალხურია და არა პრობლემა დიდი კომპოზიტორის შემოქმედების ნაყოფი.

როლი ივრს სტრავინსკის აზრით:

Одно из важных музыкальных впечатлений — это запись грузинского народного полифонического пения, сделанные в горных селениях возле Тбилиси.

Это — традиция активного исполнения музыки, идущая от древности, и это — великодушная находка, которая может дать для исполнения больше, чем все приобретения новой музыки...².

გასული საუკუნის 60-იან წლებში საქართველოში შეიქმნა გურული გალობის აღმდგენელი კომიტეტი. დაიწყო საგლობლების შეკრება და ჩაწერა.

„ჯერ კიდევ 1862-63 წლებში, ეკსარხოსის ვესევის დროს აღძრული იყო საკითხი ძველი ქართული საეკლესიო გალობის აღდგენის შესახებ. დაარსდა კიდევ კომისია, რომლის თავმჯდომარეობაც კარგა ხანს ეპისკოპოსი ალექსანდრე ითვლებოდა...“

...ვინაიდან არხიმანდრიტების მაკარისა და გრიგოლის ჩაგონებით ძველი ქართული გალობა დარჩენილია მხოლოდ გურიაში. რომ რვა ხმასაც შეიშლს საქართველოში ვითომ მხოლოდ და მხოლოდ იქ გალობდნენ. დაადგინეს, ჯერჯერობით გურული გალობა აღდგინათ. დაიბარეს იქაური გამოჩენილი მგალობლები, დაიქირავეს მუსიკის მცოდნე პირნი. — რომელთაც ეს საგლობლები უნდა ნოტებზედ გადაეკეთათ. დაუნიშნეთ მათ ყველას ჯამაგირები და მიჰყვეს ხელი გურული საგლობლების ჩაწერას...³.

გურული საგლობლების შეკრებაში დიდი წვლილი მიუძღვის მომღვალად ფილიმონ ქორიძეს, მაგრამ მის მიერ ჩაწერილი საგლობლები არ დაბეჭდილა და მხოლოდ ხელნაწერის სახითაა შემორჩენილი.

გურული მომღერლები, რომლებმაც შთამომავლობას შემოუნახეს ესოდენ დიდი განძი, თანდათან წაივდნენ ჩვენთან. სიმღერებს დაკარგვის საფრთხე დაემუქრა. მაგრამ ბოლო დროს საქმეს ჯეროვანი ყურადღება მიექცა. მუსიკოსები დაინტერესდნენ გურული სიმღერების ჩაწერით (გ. ჩხიკვაძე, ვ. ახობაძე, კ. როსენაშვილი, ო. ჩიჯავაძე და სხვება). მომზადდა და მზადდება კრებულები, სადაც ამ კუთხის ძველი სიმღერების სხვადასხვა ვარიანტებია ჩაწერილი.

მახარებში, 1969 წელს სპეციალური სასწავლებელიც კი გაიხსნა, სადაც ძველ ხალხურ სიმღერებსა და საგლობლებს ასწავლიან.

ქართული ხალხური და კერძოდ, გურული სიმღერების შესწავლისა და პოპულარიზაციის საქმეს მთელი თავისი ცხოვ-

რბა შვალთა არტემ ერქომაიშვილი. იგი დაიბადა 1887 წელს სოფელ მაკანეთში, ცნობილი მგალობელ-მომღერლის გიგო ერქომაიშვილის ოჯახში. გიგო ერქომაიშვილი დახლოებული იყო მაშინდელ სახელგანთქმულ მომღერლებთან: გიორგი ბაბილოძესთან, სამუელ და ლარიონ ჩავლეიშვილებთან, გიორგი იობაშვილთან, ივლიანე კეკეყამაქსთან და ა. შ. ისინი ხშირად იკრიბებოდნენ გ. ერქომაიშვილის ოჯახში და მღეროდნენ ძველ სიმღერებს. ასე რომ არტემმა პატარაობიდანვე შეისწავლა და შეითვისა თითქმის ყველა გურული სიმღერა. ახალგაზრდა არტემის სიმღერა მოისმინა სიმღერა-გალობლის აშვითან მცოდნემ მელქისედეკ ნაკაშიძემ. იგი გააოცა არტემის ხმამ, მუსიკალობამ და წინადადება მისცა თან წაჰყოლოდა გალობის შესასწავლად.

რამდენიმე წლის განმავლობაში მელქისედეკ ნაკაშიძემ არტემს შეასწავლა მრავალი უძველესი გურული საგალობელი. თავად მ. ნაკაშიძეს და იმ დროინდელ სხვა ცნობილ მომღერლებს გალობა შეუასწავლიათ განთქმული მგალობლის, ანტონ დუმბაძისაგან. ამიტომ გურიაში საგალობლებს დუმბაძის კილოს უწოდებენ. დუმბაძის „კილოზე“ აღიზარდნენ ცნობილი მგალობლები: დავით დუმბაძე, ნესტორ და ანტონ კონტრძიები. ვარლამ სიმონიშვილი, დიმიტრი პატარავა, სამუელ ჩხიკვიშვილი არტემ ერქომაიშვილი და სხვა. ხოლო ზოგიერთი მათგანი გურიის გარდა იმერეთსა და სამეგრელოში ასწავლიდა საგალობლებს.

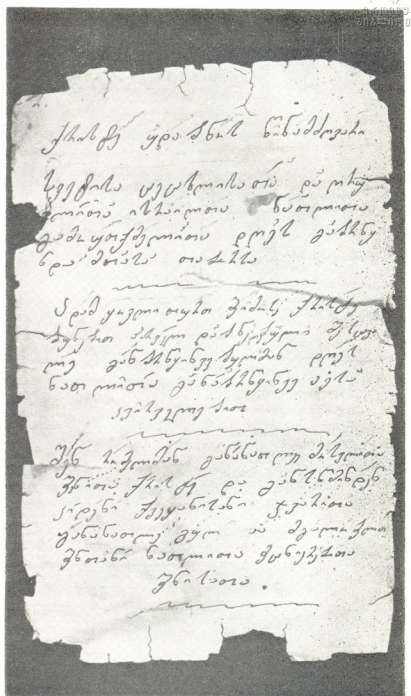
ასე რომ, არტემ ერქომაიშვილი სანდო მუსიკალურ საფუძველზე აღიზარდა და გურული სიმღერები და საგალობლები შთამომავლობას დაუტოვა იმ სახით, როგორც მას ჩააბარა წინა თაობამ.

1961 წელს არტემ ერქომაიშვილისაგან ჩაიწერე პირველი საგალობელი — „ქრისტეშობის საგალობელი“. შევარჩიე საგალობლისთვის მოხერხებული რეგისტრი, განვსაზღვრე საწყისი ბგერის სიმაღლე, დეტონაციის თავიდან ასაცილებლად ყოველი ხმა დაეყვი ფრაზებად — და ყველა ფრაზის საწყისი და ბოლო ბგერა აღვნიშნე სანოტო ფურცელზე. ამის შემდეგ არტემს ვამღერე საგალობლის ერთი ხმა ბლომდევ, რომელიც სანოტო ფურცელზე ჩაიწერე და აღმოჩნდა, რომ იგი სრულიად დაემთხვა ჩემს მიერ წინასწარ ჩანიშნული ფრაზეზების დაბოლოებებს. ზედა ხმის ჩაწერის შემდეგ, ასევე ფრაზებად მე თვითონ ვმღეროდი ჩაწერილ ხმას, არტემი კი შუა ხმას მიმღეროდა. ამრიგად, მე უკვე შემქმელი შუა ხმის ჩაწერა. ახლა არტემისთვის „პარტიზორი“ ვიყავი, ამიტომ ის მღეროდა ისევე თავისუფლად, როგორც ადრე, ჩვეულებრივ უმღერია ხოლო მგალობლებთან ერთად. ასეთივე წესით ვმღეროდი შუა ხმას და არტემი ბანს შევებებოდა.

ბგერებს, რომლებიც მაღლა ან დაბლა ეღვრდა ტემპირირებულ წყობისთან შედარებით, აღვნიშნავდი ისრებით, შესაბამისად ზევით ან ქვევით. მუსიკის დროს არტემი იკონებდა, თუ რომელ მომღერალს, რა დროს, როგორი ვარიანტით უმღერია ესა თუ ის სიმღერა ან საგალობელი. ზოგჯერ იგი თავის ძმებთან ვლადიმერ და ანანასთან ერთად ამოწმებდა ამ ვარიანტებს, არჩევდა უკეთესს. ამრიგად, არტემის იშვიათი მესსიერების წყალობით, საწულებამ მოგვეცა ასეთი წესით ჩავეწერა სიმღერა-საგალობლების საუკეთესო ვარიანტები.

საგალობლის ჩაწერის დროს სიმღერის გასწენების მიზნით არტემი იყენებდა ხელნაწერ, ხალხურ ნოტებს — (ნევმებს).

ნევმები არ განსაზღვრავს ბგერაობა არც სიმაღლეს და არც

არტემ ერქომაიშვილის ხელნაწერი ნევმებით (1909 წ.).

რიტმს. იგი ბგერათა მოძრაობის მიმართულების მაჩვენებელია და იხმარება მელიოდის შესასვენებლად, ე. ი. მომღერალს მიუნიშნებს ხმის ამაღლებას, დადაბლებას, გაჩერებას იმავე სიმაღლეზე და „გავარჯიშებას“.

ნევმები იწერება მარცვლების თავზე. ისინი შესდგებიან წერტილებისა და სწორი, რკალისებური, ან რამდენიმე კბილისაგან წარმოქმნილი ხვეული საზღოებისაგან, რომლებიც ქვევით ან ზევით ემატებათ წერტილებით. თუ ბგერა ერთ სიმაღლეზე ჩერდება, მაშინ მარცვლის თავზე იწერება სწორი ხაზი. თუ მელიოდა ზევით მიიწევს, მაშინ მარცვლის თავზე იწერება იმდენი წერტილი ან გასამეორებელი ხმოვანი ასო, რამდენადაც აღდგება მელიოდა. როცა მელიოდა ქვევით ჩამოდის, მაშინ მარცვლის თავზე იწერება დადამავლობის მაჩვენებელი იშვიათი. თუ ერთ მარცვალზე სრულდება მელიოდის მთელი მონაკვეთი, მაშინ მარცვლის თავზე იწერება ხვეული ხაზი წერტილებით. ნევმებით ხალხური მომღერალი უცნობ სიმღერას ვერ იმღერებს. ნევმები ეხმარება მხოლოდ სიმღერის მა-

ლე შესწავლას და ძველი სიმღერის გახსენებას. არტემის გადმოცემით. ნემების კარგ მცოდნეს შეეძლო დღეი ათამდე საგალობელი შესწავლა, აზიოტმაც მგალობელ-მომღერლები და მოსწავლეები ნემებით სარგებლობდნენ.

სიმღერების ჩაწერის დროს წადაწედი სიმღელებს ხმების დასახელების გამო. გურულ სიმღერებსა და საგალობლებში ხმები თავისი ხასიათით 1'-დასახევადა: პირველი (ესა) ხმები, რომლებსაც მიჰყავთ მელოდური ხაზი მდრედ ან საკმაოდ მოძრავად. მათ მიეკუთვნება: პირველი (სმა და მოძახილი). მეორე (ხმები, რომლებიც თავიანთი მნიშვნელობით წამყვანი არ არიან, მაგრამ თავიანთი რიტმითა და ინტონაციებით, როგორც ჩუქურთმა ისე აშვენიებენ გურულ სიმღერას. ასეთებია: კრიმანჭული და გამყვიანი ანუ წვრილი). და მესამე (ბანი, რომელიც ერთდროულად წარმოადგენს პარმონიულ ფუძეს და ამავე დროს მოძრავ და მეტად მელოდოზირებულია).

გურულ სიმღერებში ხმების დასახელება განპირობებულია ცალკეული მელოდის რიტმული და ინტონაციური აღნაგობის, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში, შესრულების წესის მიხედვით.

არტემ ერჭომაიშვილის აზრით სამხიან სიმღერებში — მაღალ ხმაში კრიმანჭულის ან წვრილის მონაწილობით, ხმების დასახელება რეგისტრების მიხედვით ასეთია: ა) კრიმანჭული ან წვრილი, ბ) დამწყები, გ) ბანი („ხასანბეგუა“, „ალიფანა“, „მეჭრული“). თხმხიან ნადურ სიმღერებში კი — წვრილი, დამწყები, შემხმობარი და ბანი („კორეტი“, „საჯავახურა“).

დამწყებს ხშირად პირველ ხმას უწოდებენ იმიტომ. რომ იგი იწყებს სიმღერას. მიჰყავს სიტყვიერი ტექსტი და საერთოდ წამყვანი ხმა, თუმცა სხვა ხმებთან შედარებით ნაკლებად მოძრავია. განმოსალის შემთხვევაში დამწყები შეიძლება იყოს წვრილი („კალი ხელხვაი“) ან ბანი („ბა დილა“). მიუხედავად ამას, პირველი ხმა მაინც შუა ხმაა.

იმ სიმღერებში, რომლებიც იმღერებიან კრიმანჭულის და წვრილის გარეშე (როცა სიტყვიერი ტექსტი და სიმღერა ხმას ერთნაირად მიჰყავს ან სიმღერა უტექსტია ან მოხინდებულებზე სრულდება) ხმების დასახელება ასეთია: დამწყები, მოძახილი, ბანი („მრავალამიერი“, „ჩენი შვიდობა“, „წამოკრული“).

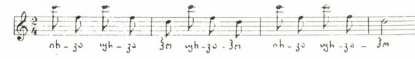
ამ შემთხვევაში შესაძლებელია დამწყების და მოძახილის რეგისტრულად შეზავლება, ვინაიდან მათი დიაპაზონები დიდ და არ განსხვავდებიან.

იმ საგალობლებსა და სიმღერებს (უაკომპანეშენტილ და ჩონგურის აკომპანეშენტი), რომლებიც ერთდროულად იწყება და ყველას მიჰყავს ტექსტი, ხმების დასახელება ასეთია: პირველი ხმა, მოძახილი, ბანი. ყოველი ხმა ვითარდება გარკვეულ რეგისტრში, მაგრამ ზოგჯერ, დროებით, წვრილი ჩამოდის დამწყებზე დაბლა, ან ბანი აღის დამწყებზე მაღლა.

* * *

კრიმანჭულს განსაკუთრებული კოლორიტი შეაქვს გურულ სიმღერაში. იგი მაღალი ხმაა და მომღერლისაგან სპეციფიკურ ვოკალურ ტექნიკას მოითხოვს. კრიმანჭული ნახტომზეა აგებული. პირდაპირი ნახტომის დაბაჰონია ნახტომად წმინდა კინტა. კინტით ქვემოთ ნახტომის შემთხვევაში კვლავ შეიძლება ჩამოსვლა პატარა ტერცით. შეიძლება გაკეთდეს სვლით ნახტომი (კინტის გავლით) სუბტიმაზე. რაც შეეხება ზემოთ

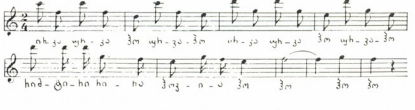
ნახტომს, იგი კეთდება ქვემოთ კვანტით და სუბტიმით ჩამოსვლის შემდეგ პირდაპირი ნახტომით:

ამრიგად. თუ სუბტიმით ქვემოთ ჩამოსვლა ხდება სვლით კვანტის გავლით, ზემოთ მწვერვალზე აბრუნება ხდება უკვი პირდაპირ სუბტიმური ნახტომით:

კრიმანჭული ძირითადად სამი ბეგრისაგან შედგება, მაგრამ მოდულაციის დროს შესაბამის ტონლობაში გადასასვლელად სჭირდება გამწვლევი ან დამხმარე ბეგერი. ხშირად მოდულაციას „კრიმანჭული“ იწყებს, ხანდახან აგვიანდება კიდევ. ეს დამოკიდებულია მომღერალზე, მაგრამ მოდულაციის შემდეგ საყრდენი მაინც ზემოთ ჩაწოფილი ინტონაციებია. ხშირ შემთხვევაში საქმე გვაქვს კომბინირებულ შესრულებასთან. მომღერალი ერთ ფრაზაში წვრილსაც ხმარობს და კრიმანჭულსაც. (კრიმანჭული წვრილში გადაიხრდება მხოლოდ ფრაზის ან სიმღერის დაბოლოებისას).

კრიმანჭული და წვრილი, (განსაკუთრებით კრიმანჭული) სხვა ხმებისაგან დამოუკიდებლად ისე იცვლიან რიტმს. ისეთ ხმებადასეგავარ რიტმულ კარვას ქმნიან, რომ პოლიფონიურად ისედაც რთულ სიმღერას კიდევ უფრო ართულებენ.

კრიმანჭულისა და წვრილის შესრულება მომღერლისაგან დიდ ტექნიკასა და ბუნებრივ მონაცემებს მოითხოვს. სახელდობრ. მას უნდა ჰქონდეს მახვილი სმენა, ვიღორფლად უნდა ესმოდეს სამი ან ოთხი (ნადურებში) ხმა, უნდა გააჩნდეს რიტმული ცვალებადობისა და იმპროვიზაციის განსაკუთრებული უნარი. თუ ერთ-ერთი მათგანი აკლია, იგი კრიმანჭულის ან წვრილის კარგ შემსრულებლად არ ჩაითვლება. კრიმანჭულის შესრულებისათვის არ არის აუცილებელი მეორე ოქტავის დის ან რეს ალება პროფესიონალი ტენორისა და გვარად. თუმცა მას ეს ბეგერები სიმღერის დროს მაინც სჭირდება, მაგრამ მომღერალი მას იღებს არა ტენორივით წინ წამოწეული ბეგრით, არამედ სხვა ხერხით, სპეციფიკური კინით-ასრისმიერი ბეგრებით, რომლის წარმოითქმაში მთავარ როლს ასრულებენ: ყელი, ენა და რეზონატორი. კრიმანჭული უტექსტოდ სრულდება. ტექსტის მაგივრად, ბეგრების დასაკავშირებლად, იხმარება შორისდებულები: „ია“, „უ“, „ირია“, „ურუ“, ან „ირიაპო“, „ურუპო“ და სხვა. მაგრამ ეს „ია“ და „უ“ არ გამოითქმის ისე, როგორც ჩვეულებრივი ლაპარაკის ან სიმღერის დროს, კრიმანჭულის შესრულებისას იხმარება ყელისმიერი მოკლე „ი“ და „უ“.

საინტერესოა კრიმანჭულის რიტმი. იგი ძალიან ხშირად არ ემთხვევა დანარჩენი ხმების რიტმს. გამოცდილი მომღერალი განგებ ცდილობს გაართულოს რიტმი და ამით კიდევ უფრო გაამარავალფეროვნოს სიმღერა. რიტმის შეცვლა იწვევს კრიმანჭულის ბგერების შეცვლას.

შორისდებულებიც ყოველთვის ამ ბგერებზეა აგებული, რაც აუცილებელია სპეციფიკური კრინის — „კრიმანჭულის“ წარმოსათქმელად.

ო-ხი ა- ჰო-ო- ხი ა- ჰო ო-ხი-ა ჰო- ო-ხი-ა ჰო

ო-ხი ა- ჰო-ო- ხი ა- ჰო ო-ხი-ა ჰო- ო-ხი-ა ჰო

თუ კრიმანჭულის შესრულების დროს არ არის აუცილებელი მაღალი ბგერების აღება პროფესიონალი ტენორის მსგავსად. წერილის შესრულებისათვის კი ეს საჭირო და აუცილებელია. წერილი უფრო მელოდოზირებულია, მუერადია, ხანაითდება ძირითად სკანდური მოძრაობით, თუმცა ვხვდებით ნახტომებსაც. აქ მომღერალს საკმაოდ გამოსახველად და ნიელი ხმით უხდება მაღალ რეგისტრში სიმღერა:

ხაბ დი-ხი ხი- ხა ო- კო ღი-ღა კო ხი ხა- კო

თუ კრიმანჭული შეზღუდული იყო სამი საყრდენი ბგერის სქემით (როგორც გვიჩვენებს წინა მაგალითებმა), წერილს ამ შემთხვევაში ეძლევა სრული თავისუფლება, ამიტომ იგი უფრო იმპროვიზირებულია და მომღერლისაგან დიდ ტექნიკას მოითხოვს.

პირველ ტაქტში კრიმანჭული იწყება მწვერვალთან და მომღერალი ხმარობს მარცვლებს ირი-ა, ურუ-ა. მეორე ტაქტში კრიმანჭული იწყება ფუძიდან და არა მწვერვალთან. მაშინ მარცვლები ასე დალაგდებიან: ჰი-ო რი-ა-ჰო (ურ-რუ-ა-ჰოს ნაცვლად შეიძლება მომღერალმა იხმაროს ი-რი-ა-ჰო მომღერალი ამ ბგერებს ცვლის თავისი სურვილი: მიხედვით).

პირველ ტაქტში „ძლიერ დროზე“ მოდიოდა სექტიმის მწვერვალი, მეორე ტაქტში მოდიის სექტიმის ფუძე. ხილდ ყოფილი „ძლიერი დროს“ ბგერები ხვდებიან სხვა ხმებისათვის „სუსტ დროზე“, რაც სხვა ხმებთან გარკვეულ პოლირიტმიას იწვევს.

თუ კრიმანჭულის სქემის წარმოვიდგენთ, როგორც ბგერებს სექტიმის, კინტისა და ტერციის შემაღვენლობით (პირობითად):

მაშინ მათი წარმოსათქმელი შორისდებულები სიმაღლის მიხედვით აუცილებლად ასე დალაგდებიან:

ო- ხი- ა- ჰო- ან უ- ა- ჰუ- ა- ჰო

ეს განაწილება სიმაღლის მიხედვით ძალაში რჩება ყველა შემთხვევაში, როგორც არ უნდა გადაადგილდეს კრიმანჭულის შემაღვენული ბგერები (პირობითად დო, ფა, რე) წარმოსათქმელი შორისდებულებიც თან მიჰყვებიან მათ. ხორი ამ ბგერების გადაადგილება და რიტმის შეცვლა შუა (1) ხმასთან წყარადებით დამოკიდებულია მომღერალზე, მის ნიჭსა და იმპროვიზაციის უნარზე:

წერილის შესრულების დროსაც (იპვევ როგორც კრიმანჭული) იხმარება მუსიკალური ბგერების შესართობლად შორისდებულები, რომლებიც ბოლომდე დაკანონებული არ არის (რი-მ-ტირი-რირა-ორი-რა, ო-გია-ჰო, აბა-დელა-დელა-ჰო და სხვა. მიმდევრობა სრულდება ნებისმიერად).

იმ შემთხვევაში თუ მომღერალი მაღალ რეგისტრში მღერის, ძირითადად წარმოსთქვამს „რიმ-ტირი“ და „ჰო-გია“-საგან შემდგარ შორისდებულებს. ეს შემთხვევითი არაა. შორისდებულები, რომლებშიც „რ“, „ტ“, „პ“, „ჟ“, „მოკოლ“ „ი“ და „უ“ შედის, მაღალ რეგისტრში ადვილად წარმოსთქმება. უღერადა, ჰაერს კარგად ჭრის და შორ მანძილზე ისმის. ეს განსაკუთრებით საჭიროა ნადურების შესრულების დროს. ამიტომაც არის, რამე კრიმანჭული და წვრილი. რომელსაც თითო კაცი ასრულებს, მაინც მკაფიოდ ისმის გუნდში.

ჩვენ ჩამოვთვალეთ მაღალ რეგისტრში წერილისათვის დამახასიათებელი ოთხი თანხმოვანი. ამათ გარდა ყველა წერილის მიერ საშუალო და დაბალ რეგისტრში იხმარება ყველა ხმოვანი (ა, ე, ი, ო, უ) და ექვსი თანხმოვანი (დ, ნ, ლ, ბ, თ, ს) ამ ხმოვნებისა და თანხმოვნების კომბინირებულ შეფერვების შედეგად მიიღობს ის შორისდებულები, რომლებიც წარმოითქმევა არა მარტო წვრილის, არამედ სხვა ხმების (დამწვეები, მოხახილი, შემხმოზარი, ბანი) შეარულების დროს ყველა რეგისტრში თუ ისინი უტექსტოდ სრულდებიან. მაგალითად: „რიმ-ტირი“, „რი-რა“, „ორი-რა“, „ო-დი-ლა“, „ვადლა“, „დი-ლა“, „იო-დე-ლო“, „ა-ი“, „ო-ი“, „ნა-ნი-ნა“, „ნა-ნა“, „აბა-დე-დე-ლი-ა-სა“, „ვა-ჰე-ა“, „ვა-ჰა-ჰე-ა“, „ჰეი-და“, „ვა-დი-დე-და“, „რა-ბა-ლა-ლი“, „თარ-ნა-ნა“, „არ-ლა-ლუ-ლი-ო-და“ და სხვა.

კრიმანჭულთან შედარებით წერილის შესრულება მომღერლისაგან უფრო დიდ სასიმღერო ტექნიკასა და იმპროვიზაციის უნარს მოითხოვს.

ძველად გურიაში მომღერლები შესამჩნავდებოდნენ და სიმღერებს „ავარჯიშებდნენ“ ხოლმე. ასე იქმნებოდა მომღერალთა ჯგუფები, რომლებიც ეკობრებოდნენ ერთმანეთს სიმღერის ცოდნასა და შესრულებაში სხვადასხვა დღესასწაულის დროს. შემჯობრივ ხდებოდა როგორც დიდ, ასევე პატარა (ტრიო) ჯგუფებს შორის.

გურულ სიმღერებს ძირითადად სამი კაცი (ტრიო) ასრულებს, მაგრამ, შესაძლებელია, მეტიც, ზოგიერთ სიმღერას ერთმანეთს მონაცვლოებით მიერს ორი ჯგუფი, თუ მეორე ჯგუფი იმეორებს პირველის მიერ შესრულებულ მუსიკალურ მონაკვეთს, ასეთ სიმღერას „ორპირული“ ეწოდება („ლაშქრული“, „მაყრული“).

განსხვავებით ორპირული სიმღერებისაგან, არსებობს აგრეთვე გადაძახიანი სიმღერები. ამ შემთხვევაში მეორე ჯგუფი „გადაძახილი“ ასრულებს ტრიოს საპასუხოდ სხვა მუსიკალურ მონაკვეთს (უმეტესად იმავე სუბექტზე). გადაძახილი, როგორც რეჟირები მეორდება მიიღი სიმღერის მანძილზე.

გადაძახილი არსებობს ერთმანაირ, ორმანაირ და სამანაირი. როცა გადაძახილი ერთმანაირა, მას ასრულებენ ბანები („პატარა საყვარული“), როცა გადაძახილი ორმანაირა, მას ასრულებენ ბანები და პირველი ხმები („ხასანბეგურა“). ხოლო როცა გადაძახილი სამანაირა, მას ასრულებენ ბანები, პირველი ხმები და კრიმანჭული ან წერილი („ვახტანგური“).

გადაძახილი სიმღერებში ტრიოს ენაცვლება ოთხი ან მეტი კაცი. სიმღერა „შეიღაცასა“ სახელი წარმოსდგება მისი შემსრულებლების რაოდენობიდან, რადგან ამ სიმღერას ზეიდ კაცზე ნაკლები ვერ იმღერებს (ტრიო და გადაძახილი, რომელსაც ასრულებენ ერთი პირველი ხმა, წერილი ან კრიმანჭული და ორიც ბანი). თუ კრიმანჭულის მეორე შემსრულებელი არა ჰყავთ, მაშინ ტრიოს „მოკრიმანჭული“ გადაძახილსა ჯერ ემზარება, მაგრამ ასეთი სიმღერა ნაკლებად სანატრებოა. ჯერ ერთი, მოკრიმანჭულ მალე იღლება, მეორე, ეპარება შეჯიბრი „ტრიოს“ და გადაძახილის „მოკრიმანჭულს“ შორის, რაც აუცილებლად პირობაა იმისათვის, რომ სიმღერა მრავალფეროვნად გახდეს.

ალსანიშნავია, რომ გადაძახილიან სიმღერებში ტრიო სრულდება იმპროვიზებულად, ხოლო გადაძახილის შემსრულებლებს ძირითადად ამის საშუალება არა აქვს, რადგან თითოეულ ხმას ხშირად რამდენიმე კაცი ასრულებს. გარდა კრიმანჭულისა, არის შემთხვევები, როდესაც მეორე ჯგუფი ასრულებს გადაძახილის სხვადასხვა ვარიანტს („ხასანბეგურა“, „ვახტანგური“).

შეიღერა კაცის წემამდგენლობით სრულდებოდა „ხასანბეგურა“, „ვახტანგური“ და თითქმის ყველა გადაძახილიანი სიმღერა წერილისა და კრიმანჭულის მონაწილეობით. რაც შეეხება ოთხმანაირ ნადურებს, მათ შესასრულებლად, სულ ცოტა, რვა-ათი კაცია საჭირო.

ძველად გურულები ყოველთვის ცდილობდნენ სიმღერა გამოსცილენ მომღერლებსაგან ესწავლიათ. კარგი მომღერალი არასოდეს არ კმაყოფილდებოდა ერთი ხმის შესწავლით, მიუხედავად ხმის დიაპაზონისა, იგი მანაც სწავლობდა ყველა ხმას. ამ ხმების შესწავლა საშუალებას აძლევდა ძირფესვიანად ჩასწავლოდა ყველა ხმის მელიოდის ურთიერთდამოკიდებულებას, სიმღერის დროს უკვე ესმოდა და ითვალისწინებდა სხვა ხმების მოძრაობას. ამით იგი მეტ თავისუფლებას ანიჭებდა თავის ხმას. უფრო მეტად ალამაზედა მელიოდის და თავის

ვის „დალს“ ასვამდა მას, ამატებდა და ცვლიდა კიდევ იმას, მის შეცვლაც მიზანშეწონილად მიიჩნდა.

ამ გავლილია: გურიაში ახლაც ფართოდ არის გავრცელებული ცნობილი ლოტბარის, ხელოვნების დამსახურებული მიღვანის ვარლამ სიმონიშვილის მიერ დამუშავებული ხმები (კრძობა, ბანები) ძველ გურულ სიმღერებში, სადაც მან დამუშავდა და კრიმანჭულს წუფავდა თავისი გემოვნებით დამუშავებული ბანი (მაგალითად „ხასანბეგურა“), ან კიდევ ცნობილი დამუშავების, საშუალო ჩაღლიშვილის მიერ შესრულებული „ჩვენ მშვიდობა“, „წამოგურული“. იგივე ითქმის გიორგი ბაბილოძესზე, ილიარიონ ჩაღლიშვილზე, თვით ინჟინრ-ველზე ვლადიმერ ბერტინიშვილზე, ვლადიმერ ერქომიშვილზე და სხვა გურულ მომღერლებზე, რომლებმაც თავიანთი გემოვნების მიხედვით განავითარეს გურული სიმღერა.

ცნობილია, რომ გამოცდილი გურულ მომღერლებს წინდაწინ ესმოდათ ფრაზების დაბოლოებები. მათ შეეძლოთ დამოუკიდებლად ყველა ხმის შესრულება და დაბოლოებამდე ათეული ტაქტის ადრე ყურში უგრძობად სიმღერის დაბოლოებული ბგერა. რომლისცენაც ყველა მათგანი თავისუფლად, სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით და სხვადასხვა გზით მიისწრაფოდა.

გამოცდილი მომღერლები უცნობ მომღერალთან შეხვედრის დროს მალულად ცდიდნენ მას. (ეს წესი ახლაც არის შემორჩენილი) ისინი ისე ჩაახვედნენ ხოლმე თავიანთ ხმებს, თუ ართულებდნენ სიმღერას, რომ თუ მომღერალს კარგი სმენა და გამოცდილება არ ჰქონდა, აუცილებლად ასცდებოდა სხვათა ხმებს.

ვისაც ამ გამოცდის კარგად ჩააბარებდა თავისთავად ცხადა,

მიანი ავტორიტეტი მომღერლების თვალში მაღლდებოდა. ასეთი შეჯიბრების დროს ხალხური სიმღერა მდიდრდებოდა ახალი ვარიანტებით. მოხუცებს ახლაც ასხოვთ. თუ რა უბრალო იმღერებდა „წავი შავში“ მე-19 საუკუნის დასასრულს მას შემდეგ ეს სიმღერა განვითარდა ნიჭიერი მომღერლების წყალობით. ახლა იგი ერთ-ერთ ურთულეს სიმღერას წარმოადგენს გურიაში. იგივე შეიძლება ითქვას სხვა სიმღერებზეც: „წამოგურული“, „ჩვენ მშვიდობა“.

ამგვარი შეჯიბრებები წესად იყო შემოღებული ქორწილსა და სხვა წვეულებებში, სადაც სხვარს ერთ მხარეს სტუმარი მომღერლები ისდნენ, მეორე მხარეს — მასპინძლები. თუ სოფელში არ იყვნენ კარგი მომღერლები, მაშინ მათ სხვა სოფლიდან მოიპატავებდნენ ხოლმე. მდგომარეობა, ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს და ამ შეჯიბრებამაც განვითარდნენ თვით სიმღერასაც და საკუთარი ოსტატობასაც.

სიმღერის მცოდნე კაცს გურიაში დიდი დაფასება ჰქონდა, როდესაც ქალს ათხოვდნენ. ყოველთვის იცთხადნენ — სიძემ იცის თუ არა სიმღერა. თუ იცის, მისი ავტორიტეტი ერთ-ერთად იზრდებოდა ქალის სათესავების თვალში. გურული მომღერლები ცდილობდნენ ცილი მომღერალთა ოჯახიდან შეერთოთ. რათა მემკვიდრეს მუსიკალური ნიჭი დაეკოლოდა.

ვინაიდან მომღერალს დიდი დაფასება ჰქონდა, ყველა ცდილობდა ესწავლა სიმღერა. სწავლობდნენ, სხვას ასწავლიდნენ, თვითონვე ავარჯიშებდნენ. სხვას გადასცემდნენ, ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ, არჩევდნენ საუკეთესო ვარიანტებს. ამით ხელს უწყობდნენ სიმღერის გართობას და ცდილობდნენ იგი თაობიდან თაობაზე გადასულიყო განვითარებული, გალამაზებული სახით და, ამასთან, შეენარჩუნებინათ წმინდა გურული საძირკველი.

გურიაში რთული პოლიფონიური სიმღერების შესწავლა-შენარჩუნებასა და განვითარებას ხელი შეუწყო შემდეგმა ფაქტორებმა:

1. ბუნებრივმა მუსიკალურმა მონაცემებმა და შემოქმედებითმა სურამმა.
2. შეჯიბრებებმა (სიმღერაში).
3. სასიმღერო ტექსტის ნაკლებობამ.

შორისდებულებმა უფრო მოძრავე გახადა მელოდია, რაც მომღერალს მეტ თავისუფლებას აძლევდა განვითარებისა მელოდიური ხაზი. აღსანიშნავია, რომ ის სიმღერები ან სიმღერის მონაკვეთები, რომლებიც უტექსტოა და მხოლოდ შორისდებულებზე სრულდება, გაიცელებით პოლიფონიურია („წამოვრდები“; „ფიქრის სიმღერა“; „გრძობილი ღიღინი“) ვიდრე ის სამღერები, სადაც ყველა ხმაში სჭარბობს სიტყვიერი მასალი („შავილა“; „ბატონები“; „ნანა“). თვით სიმღერებშიც კი, ის ხმა, რომელსაც მიჰყავს სიტყვიერი ტექსტი, ნაკლებად მოძრავეა სხვა ხმებთან შედარებით („ხასანბეუ-რა“; „ალიფაშა“).

ზოგიერთი სიმღერის ტექსტი, რამდენიმე სიტყვის ან რამდენიმე წინადადებისაგან შედგება, მაშინ ტექსტის თითოეულ მარცვალზე ხშირად ან დიდი მუსიკალური ფრაზა იმღერება ან ტექსტი იცემა შორისდებულებით, რაც მელოდიას ისევ აძლევს მოძრაობის დიდ თავისუფლებას („ჩენე მშვიდობა“; „მრავალკამიერა“; „წმ. ნინოს საგალობელი“; „სიკაბუკის ყვა-ვილი დაჰქონო სიკვილიმა“ და სხვა).

პოლიფონიური გურული სიმღერები ხშირად იცვლიან ტექსტს. არსებობს ძველი ფირფიტები, 1927 წ. გერმანელების მიერ თბილისში გამოცემული, სადაც ცნობილი გურული მომღერლები ვარლამ სიმონიშვილი, ბესო ინჟერავლი და სამუელ ჩავლიშვილი სიმღერას „მეღა გურაში მარა“ მღერობენ „ოლაფილის“ ტექსტზე. ასე, რომ სხვა სიტყვიერი ტექსტის გამოყენება ან სულ უტექსტოდ შესრულება ჩვეულებრივი მოვლენა იყო.

გურული სიმღერები კანრების მიხედვით იყოფა სამ ჯგუფად. პირველი დაკავშირებულია გარკვეულ წესებსა და რიტმულებთან (სამურხალთა, სამლოვარო, საველსითი და საერთო საგალობლები, შრომის სიმღერები, საქორწილო და საფერული სიმღერები). მეორე — საყოფაცხოვრებო სიმღერები რიტუალის და წესის გარეშე (საყოფაცხოვრებო, ისტორიული, ლირიკული და მგზავრულები). მესამე — დაკავშირებულია შესრულების ფორმასთან (ფერხულები და სიმღერები ჩონგურს თანხლებით).

სხვადასხვა რიტუალთან დაკავშირებით სრულდება ამ რიტუალის შესატყვისი სიმღერა-საგალობელი. ეს წესი საუკუნეების მანძილზე მტკიცედ იქნა დაცული, რამაც სიმღერა რიტუალის შემადგენელი ნაწილი გახადა.

ცნობილია, რომ სიმღერა ითვლებოდა გურიაში ერთ-ერთ განმკურნებელ საშუალებად. სიმღერას განსაკუთრებული ადგილი ენიჭებოდა სახალდო, კერძოდ წითელა, ყვანახველა და ყვავილი ბატონებით დაავადებულის განსაკურნავად. ავადმყოფის ლოცინა და თოხს მორთავდნენ წითელი ნაჭრებითა და ყვავილებით. ავადმყოფს დაუთვებდნენ თავისი საწილებსა და ბაზმას, ე. ი. ნიგოზს, რომელიც წვის დროს სასიამოვნო სურნელებს გამოსცემდა. ავადმყოფის თიხში ასხურებდნენ ვარდის წყალს. შემდეგ ავადმყოფს თავზე „შუქაოლებდნენ“ შესაწირავს (ყვინჩილას. ვარიას ან თიანს) და ბატონებს

შეპირდებოდნენ, რომ ფეხშიშველი მივიდოდნენ ცელსიასთან და დაიბრებულ შესაწირავს „შესაწირავდნენ“; ე. ი. გაუმშებლად ნენ ეკლესიის უხონო. შემდეგ იწყებოდა ბატონებისათვის „მობოდიშება“-დალოცვა და ჩონგურზე „დალიღინება“ (ძველად ჩონგურის თანხლებით სიმღერას „დალიღინებას“ ეძახდნენ).

თუკახის წყვრები და ხშირად მეზობლებიც (მეტწილად ქალები) მიუსდებოდნენ ავადმყოფს ლოცინთან და ჩონგურზე „ბატონებს“ დალიღინებდნენ. მამაკაცთა თანდასწრებით ქალები იშვიათად მღეროდნენ. დამისევეის დროს ავადმყოფთან სწორედ მათ უხდებოდათ ჩონგურზე დალიღინება. „საბოდიშო“ იმღერებოდა ასეთი ტექსტით:

„ბატონებო მოუოსო, მოუოხეთ ბატონებო, ლაშპი ბატონებია, ია და ვარდ მვენია, თუერი ტანისაპოსებით ვობაძანდებინა ბიქები, ლაშპი ბატონებია, ია და ვარდ მვენია, ბატონებს ცხვეწებინა, ცხვეწებინა ბატონებს შტოვარჯი იას და ვარდს და დაგინთებ წინდა ბაზმას, თუერი ცხვარი და თხის ჭკაე შობის, თიანმა იხტუნა, გაუხარა ბატონებმა და უცხათ პირი იბრუნა“.

გურულ სიმღერას „ბატონებო“ აღმოსავლეთ საქართველოში შესაბამემა სიმღერა „იანანა“, რომლის ტექსტში მოხსენებულია ბატონები. „იანანა“ ვარდ ნანა იავ ნანინო, ბატონების მამიდას იავ ნანინოა. ჭახეთში ფანდურის თანხლებით „იანანა“ სრულდებოდა „ბატონებიან“ ავადმყოფთან.⁵

აკად. ივ. ჯავახიშვილმა დაამტკიცა, რომ „იანანას“ სიტყვიერი ტექსტი წარმოადგენს უძველეს ნიმუშს, რადგანაც ეს ტექსტი შეესაბამება ბაბილონის ავგაროსის გამოსახულებას. რადგან არსებობს ამგვარი კავშირი ძველი ბაბილონის ავგაროსზე გამოსახულ რიტუალსა და ზემოთ ხსენებულ ძველ ქართულ რიტუალს შორის, ცხადია, საქართველოშიც „იანანა“ და „ბატონებო“ გამოიყენებოდა ჯერ კიდევ უძველეს დროში, იხვედმყოფი დაავადების განსაკურნავად.

ავადმყოფთან დამისთვის გარდა ჩონგური გამოიყენებოდა ქალების თავშეკრების დროს, რომელიც ხშირად იმართებოდა სხვადასხვა ხელსაქმესთან დაკავშირებით. ჩონგური ქართული ხალხური საკრავებიდან ყველაზე განვითარებული და ყველაზე პოპულარულია გურიაში, სამეგრელოსა და აჭარაში. ჩონგურზე უკრავდნენ ქალებიც და კაცებიც. მასზე ძირითადად სრულდებოდა საწილო, სატრფიალო, საგმირო, საოხუნჯო, ნანები. საჭურნალო სიმღერები და საცეკვაო მელოდებები. იგი აკომპანემენტს უწევდა „როგორც ერთხმად, ისე სამხმად სიმღერებს“.

ჩონგურზე დაძვერულ ქალს გურიაში დიდი დავასება ჰქონდა: „ერთ ქალად მარტოა იგი ღირს, ის რომ ჩონგურზე დალიღინებოს“, „მისი დალიღინება მკვდარს ვააცოცხლებსო“ — იტყვოდნენ გურულები.⁶ ჩონგური საუკეთესო სამახსოვრო საწუქარსა და მზითვის აუცილებელ ნივთს წარმოადგენდა. აღინიშნავს სიმების დასახელებას და იწინებებს, რომლებიც განსაკუთრებით გავრცელებულია საჩონგურო სიმღერებში.

„გურული ჩონგურის პირველ სიმს ეწოდება დამწყვეტი ანუ მოქმედი, მეორეს — მოძახილი, მესამეს — ბანა“.⁷ როგორც ჩანს, ჩონგურის სიმების დასახელება ეთნოგრაფს ჩვენს მიერ ზემოთ აღნიშნული სასიმღერო ხმების დასახელებას სამხმად საჩონგურო სიმღერებში. მეოთხე სიმს ეწოდება „ზი-

ლი“, იგი ყველაზე მაღალი ხმაა. „ზილი — წულილი ხმის ცემა“ არის.

ჩონგურის სიმებს აბრუნების ძაფისაგან აკეთებდნენ და გარკვეული ტემბრის მისაღებად სათანადო სისქისას გრესდნენ.

მაგ. ბანის სიმი ყველაზე მსხვილი იყო. ხოლო ზილისა ყველაზე წერილი. (მე მინახავს როგორ გრესდა ბაბუაჩემი არ-ჩონგურის აბრუნების ძაფებს სხვადასხვა სისქის სიმებზე, თავლის სანთლით გასანთლავა და ისე აუბამდა ჩონგურს).

ყველა სიმღერა იწყება საინოვაციო შესავლით. სიმღერები, ჩონგურის თანხლებით, კუბლეტურია. ჩონგურის წყობა: მისა სიმების ინტერვალურ დაშორებას გამოხატავს.

გურიაში ძირითადად გავრცელებულია სამი წყობა.

მესამე წყობას გურიაში „შუა ამობილი“ ეწოდება, „ამობილი“ მოშვებულს ნიშნავს, ხოლო „შუა ამობილი“ მოშვებულ შუა ძაფს, რომელიც ერთი ტონით ქვევით იწვეს. რაც იწვევს „ზილის“ აწევას ასევე ერთი ტონით. ასე ვიღებთ ზე-მართ ნაჩვენებ III წყობას.

გათარა ზემოთ ჩამოთვლილი წყობებისა, ელ. ახობაძის მიერ აჭარაში აღმოჩენილია ასეთი წყობა:

დ. არაყიშვილის მიერ დასახელებული სამხმანია წყობები, რომლებიც ორი სიმის უნისონურა შეწყობითა მიღებული, გურიაში გავრცელებული არ არის.

იგი ჯაგანხიშვილის აზრით, მთავარი წყობა არის I წყობა⁸. ხოლო მთავარი სიმები „დამწყები“ და „ბანი“. ზემოთ ჩამოთვლილ სამივე წყობაში ძირითადი ხმები უცვლელნი არიან, ხოლო წყობის შეცვლას იწვევს „ზილი“ და „მობ-ხილის“ ბეგრათა სინაილის შეცვლა.

პირველი წყობაში სრულდება სიმღერები: „ბატონები“, „დილა“, „ხორუმი“ და სხვა. მეორე წყობაში: „ზაღვა ჩემო“, „შავილი“ და სხვა. მესამე წყობაში: „სატრფალი“, „ნივილი“, „მარბეკლა ჯამის ქალო“ და სხვა. ხმური მუსიკის გაგლეჩით პარამონიულ შესაძლებლობათა გაფართოებამ ჩონგურის წყობათა სხვადასხვაობა გამოიწვია, ხოლო უფელესი სიმღერების არსებობა ჩონგურის თანხლებით („ბატონები“), „ზილის“ გაჩენასთან არ უნდა იყოს დაკავშირებული.

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მიცვალებულს დასავლავების სხვადასხვა წესი არსებობდა. განსაკუთრებული დაცირება იცან ფშავში, ხევსურეთში, სვანეთში. ხმით დასტირება ჩაწერილი იქნა რამდენიმე ექსპერიმენტის მიერ და მის შესახებ გამოქვეყნდა მასალები. რომელსაც ჩვენ ამგვამდ არ შევეხებით. გურია ამ მხრივ სრულიად გამოუკვლეველი კუთხეა.

გლოვას გურიაში თავისი წესი ჰქონდა. მიცვალებულს დასავლავება სამგლოვიარო საგალობლების თანხლებით ხდებოდა.

მიცვალებულს ოჯახში გარდაცვალების დღიდან თავს იყრიდნენ ახლობლები და ნათესავეები, რომლებიც თავდებოდნენ იჭერდნენ თადარიგს მიცვალებულს გასასპატიოსნებლად. სხვადასხვა სოფლებში დასავლავებზე მიიწვევდნენ ნათესავეებს და ახლობლებს, რომლებიც მეზობლებისა და მოზარეების თანხლებით მოდიოდნენ მიცვალებულს დასატირებლად.

„მიცვალებულს“ წესის აგების“ შემდეგ ცხედართან მდგომი მღვდელი ან დიაკვანი წარმოსიკვამდა ანდერსს, თითქოს გარდაცვლილის მაგიერ:

„ხტირდეთ ჩემთვის ძმანო და მეგობარნო, მოვანსო და მეცნიერნო, რამეთუ, გუზინ თქვენთანა შორახელ ვიყავ მე. და აღეს მოიწია ჩემზე ეში სიკვდილისა, და წავლდი იქ, სადაც არ არის უფალება. მწუხარება და სულთქმა, სადაც მონა და უფალი ერთად წარსდებანა“.

ანის შემდეგ სრულდებოდა „ზარნი“ და „სულთათანა“. თუ გარდაცვლილის ნათესავეებს მოზარეები არ მოჰყვებოდათ, მაშინ მათ ადგილობრივი მოზარეები ჰიშკართან დახვდებოდნენ და ზართი მიაცილებდნენ იმ ადგილამდე, სადაც მიცვალებული ესვენა. სშირად ზემოში გროვებოდა მოზარეთა რამდენიმე ჯგუფი. მაშინ ისინი რიგრიგობით მიაცილებდნენ მობტრირლებს მიცვალებულამდე.

მიცვალებულს თავზე ტვირთს ჰტრირსუფლის მიერ მოყვანილი მოზარე მგალობლები, ხოლო ნათესავეების მიერ მოყვანილი მოზარეებს „ზარის“ შესრულების უფლება არ ჰქონდათ იქ. სადაც მიცვალებული ესვენა. იმ დროს, როცა მობტრირების მხლებელი მოზარეები გალობდნენ, ჰტრირსუფლის მოზარეები ისვენებდნენ.

„ზარნი“ არსებობს ტექსტიანი და უტექსტო. ტექსტიანი „ზარნი“ ყველა მოზარემ არ იცოდა, ასეთ „ზარს“ მხოლოდ ცნობილი მგალობელ-მომღერლები ასრულებდნენ. „ზარისა“ და „სულთათანას“ გარდა გურიაში გავრცელებული იყო შემდეგი სამგლოვიარო საგალობლები: „ვგოდებ და ვიგლოვ მე“, „საფლავისა აღებას“, „წინაშე საფლავსა შენსა მდგომარე“, „შემწე და მსხნელი“, „ცა ვრცელი განცივრებულ არს“, „სიხტაუვის ყვადობი და:ტკნო სიკვდილმა“ და სხვა.

უტექსტო „ზარნი“ იხმარება ერთადერთი შორისდებული „გაი“. „ზარნი“ სამხმანია. დამწყებს უერთდება მოსახილი და ბანი. იგი მეტად რთული პარამონითა და პოლიფონური ხმების მოძრაობით გამოირჩევა. აქ სშირად შეხვდებით პარამონური კვინტებით სვლას და კანდასებს საბოლოო აპორდის ბანიდან ორი კვინტის დაშენებით.

აღსანიშნავია, რომ უტექსტო „ზარნი“ მელოდია დამწყებს ნიჰკავებს ბანისა და მოსახილის ფონზე.

არტემ ერქომაიშვილს არაერთხელ უთქვამს, რომ არსებობდა მეორე უტექსტო „ზარნი“, მაგრამ იგი, სამწუხაროდ, დაიკარგა.

სავალდებულო „ვგოდებ და ვიგლოვ“ ყველა ასაკის მიცვალებულსათვის ასეთი ტექსტით სრულდებოდა:

„ვგოდებ და ვიგლოვ მე, რა ეშას გულისხმა ვუთ სიკვდილი და ვიხილოთ საფლავს შენა მდგომარე, მშენებრება ჩვენი ხატად ხვთისა დაბადებულთ. შეფრატება უსატიოდ და უსახურად ეთის, საკვირველი რა არს ესა ჩვენი ქვეყანისა ნაშობნი საიდუმლო, ვითარ მივეცემით ხრწრილებანა,

ვითარ შევეყვინით სიკვდილსა, ჭეშმარიტად განჩინებისა ღმრთისათა, ვითარცა უნოლ არს, რომელი მინაჩუბებს მსიკვადოელსა განსვენებასა“.

საკვალიბელი „სიხაბუკის ყვაილი დააჭნო სიკვდილსა“ სრულდებოდა უსაყოოდ ახალგაზრდის დაარქაღვის დროს, თანაც დაბალ რეგისტრში, რაც კიდევ უფრო შემაზრხენს ხილდა მას.

„სიხაბუკის ყვაილი და სიკეთე მწვინიერება და ახოვნება გვაძისა ვაშსა სიკვდილსა დასტუნების, და ახოვნებისა საწყალობით, და თვალსა ნათელი

დასტუბებს,

და ენა და ხორხა მძანავარ დასდუღების, და ფეროვნება პირთა უშვერ და ბნელა იჟნების, და ქელისა სიბჭაკე შემოხუარის, გულისმასა ვუთი ესრეთ ძჰანო, და აწვე განვეშადნეთ, რაჟა მას ვაშსა საზარელსა არ შევერქუნდეთ და ხმა ვუთი აღილუთა“.

ამგვარად სრულდებოდა სამგლოვიარო საგალობლები გუ-რიაში და დასანანია, რომ ამ საგალობლების მცოდნენი მხოლოდ ერთოულებიდა შემორჩნენ.

სამგლოვიარო საგალობლების შემსრულებლებს „მოზარე მგალობლებს“ უწოდებდნენ. ისინი სხვა საგალობლების საუკეთესო მცოდნეებადაც ითვლებოდნენ, ხოლო თუ მგალობელმა ხალხური სიმღერებიც კარგად იცოდა. მას „მგალობელ-მომღერალს“ უწოდებდნენ.

კარგი მგალობელ-მომღერალი დიდი პოპულარობით სარგებლობდა ხალხში, იგი ყველას უყვარდა, ყველასთვის საბატყვემყოფო პიროვნებად ითვლებოდა. მას საზოგადო მოღვაწედ სთვლიდნენ.

გალობა დიდ ესთეტიკურ სიამოვნებას ანიჭებდა მსმენელს. ამიტომაც იმ ეკლესიებში, სადაც კარგი მგალობლები გალობდნენ, გალობის მოსასმენება ბევრი ხალხი დადიოდა.

საკალობლები არსებობს საეკლესიო (რომლებიც სრულდებოდა წირვის დროს) და საერო (ეკლესიის გარეშე). არსებობს ისეთი საგალობლები, რომლებიც ეკუთვნის როგორც საერო, ისე საეკლესიო ჟანრს: „შენ ხარ ენახი“, „ჟამთა და წესთა“, „დიდება ღმერთისა“ და სხვა.

ყველა საღვთისაწაწალო თარიღს, როგორც საერო, ისე საეკლესიო, საზეიმო და სამგლოვიარო მოვლენას თავიანთი შესატყვისი საგალობლები გაჩნდათ, რომლებიც იგალობებოდა ამ შემთხვევასთან დაკავშირებული თავყვირობის დროს.

საეკლესიო საგალობლები შინაარსობრივად დაკავშირებულნი იყო საეროებრივ ტექსტებთან და წირვა-ლოცვა საგალობლებით სრულდებოდა.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ საეკლესიო საგალობლების სიტყვიერი ტექსტები გაცილებით მეტი იყო, ვიდრე სამღერაო ტექსტები. არტემ ერქომაიშვილი იგონებს, რომ ერთი საგალობლი ხშირად ამ ტექსტზე ვკვიდრებოდა.

ტექსტის შევლასთან ერთად ნაწილობრივ იცვლებოდა მუსიკალური მასალაც, განსაკუთრებით კი მისი რიტმი და მეტრი. საერო სიმღერებისაგან განსხვავებით საგალობლები-სათვის დამახასიათებელია ინტონაციის შევლა როგორც ხმოვან, ისე ცალკეულ თანხმოვან ბგერებზე. საგალობელი ნელი ტემპით სრულდებოდა. მომრეაზს ხშირად სუნთქვის ადგმა სჭირდებოდა იქ, სადაც ანას მითითბოვ მულოდია და არა სიტყვა, რადგან სიმღერაში შეიძლება მუსიკალური ფრაზა დამთავრდეს, ხოლო სიტყვა შუაზე დარჩეს გაწყვეტილი ე. ი. სიტყვი-

რი და მუსიკალური ტექსტის ცხურები არ დაემთხვევებოდნენ.

არსებობს საგალობლების ორი ფორმა — კილო და ვარჯიში. კილო არის საწყისი, ვარჯიში იგივე კილოა მაგრამ გართულებული სხვადასხვაგვარად. კილო ისეთსავე დამოკიდებულებაშია ვარჯიშთან, როგორც პროფესიულ მუსიკაში თემა—ვარააციებთან ან გონანტებთან.

გალობლები მომღერლები ჯერ „კილოზე“ სწავლობდნენ გალობას და შემდეგ შეუდგებენ დიდი მულოდის გაგვარჯიშებას. კილოს გაგვარჯიშება დამოკიდებული იყო მომღერლის ნიჭზე. საერთოდ გალობის შესწავლაში კილოს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. იგი ადვილად ისწავლებოდა. ისე კი დღესასწაულზე საგალობლები ძირითადად „ვარჯიშით“ სრულდებოდა.

კილოს კიდევ ერთი დანიშნულება ჰქონდა, თუ რომელიმე მომღერალმა სუსტად იცოდა საგალობელი, რომლის შესრულება აუცილებელი იყო, მაშინ შესარულებდნენ საგალობელს „კილოზე“.

* * *

სიმღერა-გალობა გურიამი საყოფაცხოვრებო წესწვეულებთან იყო დაკავშირებული. ამიტომ დღესასწაული, ქორწილი, შრომის პრიტესტი უსმენდოდ ვერ ჩაიკლიდა.

განსაკუთრებით შრომა და სიმღერა ისე მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ერთმანეთთან, რომ ძნელი გასარჩევია თუ რომელი რომელი ამშვენებდა. სიმღერა შრომის ხალხის უღიძებდა ხალხს. ამიტომ იყო, რომ ნადე, როგორც წესი, პირველად მომღერლებს მოიაბიტიებდნენ ხოლმე. „ნადი“ უწოდებოდა სამუშაოს, რომელიც მეზობლებისა და მეგობრების ერთობლივი დამხმარებით სრულდება. ნადეზე შესრულებულ სიმღერებს „ნადურები“ უწოდებდა. ნადს იწყებდნენ ტყიან საწინების, საშენი მასალის, ან შენის გამოტანაზე. უკრძანის კრეფაზე, თესვასა, თონასა და ყანის ადგენაზე, მოწყობილი სიმღერის გარეშეც და სხვა. ტყიდან საწინების ან საწინი მასალის გამოტანაზე იმღერებოდა „ელესა“... იგივე სიმღერა იმღერებოდა აგრეთვე ყანის თონის დამთავრების დროსაც. თონის დამთავრებამდე „ელესას“ ამ მღეროდნენ, ამასთან, დღეში რამდენ ყანასაც გათიხსნიდნენ. იმდენჯერაც იმღერებდნენ. აღსანიშნავია, რომ ყანაში „ელესას“ მხოლოდ მეორე ნაწილი სრულდებოდა. „ელესას“ უპირატესად მაინც ტვირი საწილი და, კერძოდ, საწინების გამოტანის დროს ასრულებდნენ.

იმისათვის, რომ 20-30 კაცს ერთად მოეწიათ თოკი, საჭირო იყო ვიღაცას ხელმძღვანელობა გაეწია გარკვეული რიტმით. აქ სამსახურს სიმღერა „ელესა“ უწყებდა. რომელიმე მომღერალი მხამალდა დაიხმებდა „ელესა და“. გუნდი უპასუხებდა „ელესა“. ამ ძაბილზე ერთად გამოეცდნენ თოკს.

ამგვარად, შეძახილი „ელესა და“ იყო გამთავრებლობელი ნიშანი. „ელესა“ კი სამუშაოს შესრულების ნიშანი. ასე გრძელდებოდა სანამ საწინებელს სწორ გზაზე არ გამოიტანდნენ. ამის შემდეგ მომღერლები წუდგებოდნენ სიმღერის მეორე ნაწილს. მეორე ნაწილი ორპირულია, დაბოლოების დროს სიმღერა ჩქარდება და მეორედ შეძახილებით „იო“, „იო“ ან „იოი“, „იოი“, რაც სამუშაოსა და სიმღერის დამთავრებას გვაუწყებდა. სიმღერის იმეორებდნენ იმდენჯერ, რამდენსაც მოითხოვდა შრომის პროცესი.

სიმონდის ადებისას ან გარჩევას ძირითადად იმღერებოდა „კალოს ხელწავები“. „კალოს ხელწავი“ ძალიან ძველი

სიმღერა. არსებობს მისი მოკლე და გრძელი ვარიანტი. მათ ერთი და იგივე ტექსტი აქვთ, ხოლო მუსიკალურად სრულიად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.

მოკლე „კალის ხელხვაი“ მეორედება რამდენჯერმე, მას მიმდევრობით ორი ან მეტი „ტრიო“ ასრულებს. გრძელი „კალის ხელხვაის“ შესასრულებლად საჭიროა დიდი ჯგუფი ან გუნდი. სიმღერა სამხმინაია, იწყებს წვრილი (რაც იშვიათი მოვლენაა), შემდეგ მას უერთდებიან პირველი ხმები და ბანები.

ყანაში მუშაობის დროს სრულდებოდა ნადურების მთელი წყება. ყანაში შესრულებულ ნადურს ხშირად „ყანურს“ უწოდებენ. ყანური სიმღერები, განსხვავებით სხვა ჟანრის ხალხურ ერთ სიმღერებისაგან, თოხხმინაია, თოხხმინაი ნადურები ყველაზე გრძელი და ძნელი სიმღერებია გურიაში. „შემხმობარი“ (იგივე მაღალი ბანი) ყველაზე ნაკლებად მომრავი ხმაა, იგი დამწყებსა და წერილთან ერთად ჟღერს სიმღერის პირველ ნაწილში, ხანგრძლივად, როგორც წესი, მეორე ნაწილში ჩაერთვებიან. ყველა ნადური ორპირულია. ხოლო ფორმის მხრივ სამწიწილიანია.

ადრე ნადურებს მხოლოდ ყანაში მღეროდნენ, ხოლო უფრო მოგვიანებით, თავმჯურის ადგილებშიც. მაგალითად, წიწვის შემდეგ შეიძლებოდა კვლავისი გუნდის ემღერათ¹¹.

თოხხმინაი ნადურები მრავალხანარია გურიაში. აღმოსავლეთ გურიის ნადური დიდად განსხვავდება დასავლეთ გურიის ვარიანტისაგან. დასავლეთ გურიის ნადური უფრო ახლის დგას აჭარულ ნადურებთან, ასე, რომ ვინც ნადურის კარგი მცოდნე იყო, მას აჭარლებთანაც შეეძლო ნადურის სიმღერა. მდინარე ჩოლოქის სასღვარეუ გურულებს აჭარლების მეზობლად ყანები ჰქონდათ და ხშირად ერთად უხდებოდნენ მუშაობა. ისინი ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ ნადურის წესრულებებში. ასე რომ, მთელი დღის განმავლობაში ისინოდა გაბმულად „ნადურები“. მუშაობის დროს წინასწარვე იყო დაკანონებული თუ რომელი „ნადური“ უნდა ემღერათ. დილით „დილის ნადურს“ იმღერებდნენ ასეთი ტექსტით:

„ქალი ვიყავ აწნაური გლეხის შვილმა მოთხოვა,
ჩემი ნებით არ მივეცხარე, ძალით თუ არ მომიტაცა.
მომიტაცა, წამიყვანა, ცხრაი მთაი ურჯეთ შიდა“ და ა. შ.

შუადღე რომ მოატანდა, „შუადღის ნადურს“ დაიწყებდნენ. ერთ-ერთი მათგანია „საჯავახურა“. იგი იმღერებოდა ასეთი ტექსტით:

„მოინოსა მწვერი უყვარს, შევარდენსა ნადირობა
თუ მასანძმელს ნადი უყვარს, აწი კია სადილობა“.

ნაშუადღევს მასხინძელი კიდევ მოიტანდა საქემელს, რომელსაც „ზარმელს“ ეძახდნენ და რომელსაც თავისი შესატყვისია ნადური მოჰყვებოდა ასეთი ტექსტით:

„მთას ხობობა დაფრინილა, დაბლა მერე ტკარცალეზადა,
ქიჯობაზე ქიჯვა სკამადა, მოლობაზე მოლობაო,
ზაჩირი ჩამოსულა ქორთა და მექებრთა,
იხვს იქებრე გეხელთა, ნამეტნავად ხობობაო“ და ა. შ.

საღამოს მოკლე ნადურს შესასრულებდნენ, რომელსაც „გორდელა“ ეწოდება. „გორდელა“ არსებობს ტექსტისა და უტექსტო.

აღსანიშნავია, რომ დილის, შუადღის და საღამოს ნადურების შესრულების დროს ტექსტებს ხშირად ცვლიდნენ და ეს

ტექსტები, როგორც ზემოთ ჩამოთვლილი მაგალითებიდან ჩანს, უმეტესად უშინარსოა და სრულებით არ გამორჩეულა წრობის პროცესს. კიდევ ერთი მაგალითი, რომელსაც სხვადასხვა ნადურებში იყენებდნენ:

„ელო თუ მელა, ჩიტო მომიწველია,
კახა გაპატინა, ქალაქი ჩამატინა,
ქალაქელი ქორვაკრები მიდიან და მოდიან,
იგი ქორი არ მოვიდა, თეთრი ქორი მოვიდა,
„შალა და მამალა ქორმა ბოლო გამალა,
მარგალიტი დაყარა...“ და სხვა.

მთელი დღე მუშაობის დროს ნადურებს ისე ომხიზიანად მღეროდნენ, რომ იგი ხშირად რამოდენიმე კილომეტრზე ისმოდა. გარდა ნადურისა, ყანაში სხვა სიმღერას არ იმღერებდნენ, ხოლო საშუაის დამთავრებისთანავე ერთხელ „იღუესას“ შესასრულებდნენ და ამით ყველას ამცნობდნენ სამუშაოს დამთავრებას.

სამუშაოს დამთავრების შემდეგ მასხინძლის ოჯახში გამართული იყო სუფრა, სადაც სრულდებოდა ყველა ის სიმღერა-საგალობელი, რომელიც დღის განმავლობაში არ ემღერათ.

* * *

სიმღერა და საერო საგალობელი განუყრელი ნაწილი იყო გურული სუფრისა. საუკუნეების მანძილზე გურიაში ჩამოყალიბდა ცენტრ წოდებული „სუფრას წესი“, რომელსაც ხალხი ყოველთვის ემორჩილებოდა.

სასემიო წვეულება გურიაში იმართებოდა ქორწილთან, ძეობასთან, ნადვობასთან, სადღესასწაულო თარიღებთან, ნადთან და სხვა საზეიმო მოვლენასთან დაკავშირებით. ასეთ წვეულებებზე არსებობდა გარკვეული წესი სადღესასწაულოების მიმდევრობა და სიმღერა-საგალობლების შესრულებაც ამ სადღესასწაულოებთან იყო დაკავშირებული.

აკად. ივ. ჯავახიშვილის აზრით: „პურის ჭამის დროს მხიარული სუფრული სიმღერები ქართველებს ძველთაგანვე ჩვეულებად ჰქონიათ. არჩილ მეფის V საუკუნეში ამ ჩვეულების აღმოაჩენება და ასეთი სიმღერების მაგერი სასუფრული საგალობლების შემოღება უკედი, მაგრამ როგორც მერმანდელი ისტორიკოსების თხზულებიდან ჩანს, მისი ცდა ამაო გამოიშვარა“.¹²

გურიაში ქორწილი ერთდღიანი ან ერთდღიანი იცოდნენ. მასხინძელი ცდილობდა იმ დროს სახელგანთქმული მონღოლური მოებატყენა, სტუმრებთან რომ არ შერცხვნილიყო. ქორწილი იწყებოდა „მაცურლით“¹³. დედოფლის ეუოსთან მოახლოების დროს ამ სიმღერას შესასრულებდნენ ასეთი ტექსტით:

„ჩვენ მოვდვიართ მაცურები რჩეული და კარგები,
მასხინძელი გეილივე, გავინათე საწოლები“.

ხოლო დედოფლის ოჯახში შესვლისა და ჯვარისწერის დროს სრულდებოდა საგალობლები: „განელო სასძლო და განეშხადა ქორწილი“, „გეხარადეს ქალწულთა სიქადულო“ და „უნე ხარ ჭეფანა“ ნეფის ეუოსთან მიახლოებისას მაცურული იმღერებოდა ასეთი ტექსტით: „ქალი მოგყავს ნათელიო, გავგინათეთ სანთელიო“. არსებობდა აგრეთვე უტექსტო „მაცურლები“ და „მგზავრულები“, რომლებიც ვაშაში სრულდებოდა.

პირველი ცერემონიის დროს გუნდი, რაც გამობიხატებოდა მაცურების მოსვლითა და ჯვარისწერით, თოფების სრლით, მილოცვებით. კარის ზღურბლზე სიძის მიერ თევზის დამტყ-

რეით, სამზადში „კერის“ ირგვლივ დედოფლის სამჯერ შემოტარებით და სხვა, მასპინძელი მიიპატიებდა სუფრასთან სტუმრებს. მღვდელი აკურთხებდა სუფრას და გაისმოდა პირველი საერო საგალობელი „დღეს საღეთო მადლმან შეგვიკრიბა ჩვენ“. ამას მოჰყვებოდა „მოვედით და ესვათ სასმელი ახალი“, ხოლო მესამედ იგალობებდნენ „დიდება ღმერთისა“.

შემდეგ მასპინძელი იღებდა სასმისს და ადღევრძელებდა თამაძებს, რომლებსაც სპეციალურად მოიწვევდნენ. ისინა უნდა ყოფილიყვნენ ენამჭევრნი, სიმღერის მცოდნენი და ღვინის კარგად მსმენნი. ამ სადღევრძელოს მოჰყვებოდა სიმღერა „თამაძებს გაუმარჯოს“, ხოლო თამადა საპასუხოდ მომღერლებთან ერთად შესარულებდა სიმღერას „მადლობებნი ვარ“. თუ თამადა სიმღერა არ იცოდა, მის მაგივრად მომღერლები შესარულებდნენ იგივე სიმღერას.

პირველად თამადა შვიდობის სადღევრძელოს შესვამდა, რასაც მოჰყვებოდა სიმღერა „ჩვენ შვიდობა“. მეორე სასმისით, ქორწილის დროს, თამადა ადღევრძელებდა ნეფე-დედოფალს, რასაც მოჰყვებოდა მისივე შესატყვისი სიმღერა ან საგალობელი — „შენ ხარ ვენახი“ და „მრავალგამიერი“. ძეობაში ახლად დაბადებულს უმღერებდნენ „ქრისტეშობის საგალობლს“. ნათლობაში ახალმონათულს უმღერებდნენ „შენ რომელმან განანათოუ“, ნადის შემდეგ კი ადღევრძელებდნენ იმდღევანდელ საქმეს, ოჯახის ბარაკას, გამრჯე მარჯვენასა და იმღერებდნენ კალისა და სუფრის ხელგაშლას. ქრისტეშობის დღესასწაულის დროს „ქრისტეშობის საგალობლს“ და „ალოლოს“ იტყოდნენ. აღდგომის დღესასწაულის დროს „ქრისტე აღსდგას“ და ასე შემდეგ მომდევნო სასმისი, განურჩევლად წვეულების მიზნისა, მშობლებს ეკუთვნოდა. ამ სადღევრძელოს ყოველთვის თან მოჰყვებოდა „მასპინძელსა მხიარულსა“ და „მრავალგამიერი“, ხოლო გარდაცვლილი მშობლების მოსაგონებლად — საგალობელი „ვაშთა და წულთა“. მომდევნო სასმისი ქორწილში ხელის-მიმოქილებებს, ხოლო ძეობასა და ნათლობაში ნათლებებს ეკუთვნოდა. სხვა შემთხვევაში კი დებისა და ძმების სადღევრძელოს შესვამდნენ.

მეჯარეებს დიდი დაფასება ჰქონდათ, მათი სადღევრძელო ოჯახის წევრების სადღევრძელოზე ადრე ითქმებოდა, რადგან მურღონათულობა მყარ მოყვრებად მიიჩნდათ, რომელიც შთამომავლობას შეიდი თათბის მანძილზე გაჰყვებოდა. ამ სადღევრძელოს მოსდევდა სიმღერები „სადღევრძელო“ და „ჩემო ნათლი დედა“. შემდეგ სასმისი წინაბრების ეკუთვნოდათ. ეს სადღევრძელო სუფრაზე აუცილებელი იყო, „თუ ჩვენ ჩვენს წინაბრებს არ მოვიგონებთ, ჩვენნი შვილებიც აღარ მოვიგონებთ“ — იტყოდნენ გურულები. ამ სადღევრძელოს მოჰყვებოდა საგალობელი „ქებადი“. მომდევნო სასმისი ქორწილში მაყართ მანდილოსნებს ადღევრძელებდნენ და უმღერებდნენ საინფერო სიმღერებს, ხშირად საოხუნჯოსაც. ამ სადღევრძელოსათვის აუცილებელ სიმღერას წარმოადგენდა „აბა დარეჯან“.¹³

შემდეგი სასმისები მაყარ ვაჟაკებს ეკუთვნოდათ, ვინაიდან ვე შეზარხოშებული სუფრის წევრები ვაჟაკობის გამოძინატველ სამბძილო და ისტორიულ სიმღერებს ასრულებდნენ, კერძოდ „სასანგურასა“, „ლაშქრულსა“ და სხვ.

აქედან იწყებოდა ორბარული კრიმინალური სიმღერები შეტრულება და ტრადიციული შეკიბრი სტუმარ და მასპინძელ მომწერალთა შორის. ურომლისოდაც გურული სუფრა წარმოდგენილი იყო. ამ შეკიბრში დიდი პოპულარობით სარგებლობდა სიმღერა „წამოგრილი“, რომელსაც სამი კაცო ასრულებს. ამ სიმღერას ტექსტი არ განიჩნია, იგი შორიდსდებულეზე იმღერება და მომწერალს აძლევს თავისუფალი იმპროვიზაციის საშუალება. იგი მიმდევრობით იმღერება სხვადასხვა ჯგუფების მიერ და თანდათან მალდება ნახევარი ტონით. ამბობენ, ერთ ქორწილში ეს სიმღერა 50-ჯერ გაუმეორებია ცნობილ მომწერალს სამუელ ჩაგუთაშვილს შეკიბრებისას (ცხადია, 50-ჯერ ნახევარი ტონით არ აბამლებდნენ, ალბათ აბამლეს გარკვეულ დონემდე).

მომდევნო სადღევრძელოები ეკუთვნოდათ წვეულ ან ადგილობრივ მანდილოსნებსა და მამაკაცებს, რომლებსაც უკვე შეზარხოშებული მომღერლები სადღევრძელოების შესაფერ სიმღერებს უმღერებდნენ.

მომდევნო სადღევრძელოები უკვე თამადის შემოქმედებითა და იმპროვიზაციულ უნარზე იყო დამოკიდებული.

დილით გამოვიდოდნენ ეუზობი და იმღერებდნენ „ჰადილას“, რასაც საფერხული ცეკვები და სიმღერები მოჰყვებოდა, ხოლო შემდეგ ძალს ცდნენ თოფის სროლასა და ჯარითში. ასეთია, ზოგადად, გურულ სიმღერათა თავისებულება, მათი ბუნება და შესრულების წესი, განპირობებული სხვადასხვა რიტუალური და საწყნარეულეობ ტრადიციით.

შენიშვნები:

- 1 ხელნაწერები ინახება ე. სარაჯივილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიაში.
- 2 Советская музыка № 12, 1966 г., стр. 132.
- 3 აბ. ფლორაშვილის კრებული № 3 ქართლ-კახური ცილო) საეკლესიო საგალობლები წმ. იოანე ოქროპირის წირვის წესისა. გვ. 11, თბილისი.
- 4 დ. არაქიშვილი V ტომი, გვ. 25.
- 5 Г. Ф. Гусин, Народные обычаи и верования Кахетии, Тбилиси, 1905, стр. 65.
- 6 აბ. წულავე, „ეთნოგრაფიული გურია“.
- 7 ივ. ჯავახიშვილი, „ქართული მუსიკის ისტორიის საკითხებისათვის“. გვ. 173, 174.
- 8 სულხან-საბა ორბელიანი „სიტყვის კონა“, თბილისი, 1949.
- 9 ი. ჯავახიშვილი დასაყვებული ნაშრომი, გვ. 312.
- 10 აბ. წულავე, დასახ. ნაშრ. გვ. 20.
- 11 იქვე.
- 12 ივ. ჯავახიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 276.
- 13 სიმღერაში მოთხრობილია ქალის — დარეჯანის გმირობის შესახებ, რომელიც მოხდება მითატყეს, დაპირებულ ფაშას ცოლობას, რასაც სიკვდილი აჩრია.

ფოტო ა. ზალაბუევისა.

გაეოსათსოვარი სიტყვა

ვახტანგ ბერიძე

მეწვე სხვლედინის გარდაცვა-
ლება დიდი უბედურებაა მიწელი თა-
ნამედროვე ქართული კულტურისა-
თვის და დიდა პირადი მწუხარება
ყოველი ჩვენგანისათვის, ყველასა-
თვის. ვინც თუნდაც ერთხელ შეხვედ-
რია ამ საკვირველ ადამიანს, უგრძე-
ნია მისი პიროვნების მომკაცადოე-
ლი ძალა.

შეუძლებელია მისი სიკვდილი
ღრმად არ განიცადოს ყველამ, ვი-
საც გული შესტკივა დღევანდელი
ქართული ხელოვნების სიკეთისათვის,
ვინც ოდნავ მაინც იცნობს ჩვენი
ქვეყნის მხატვრულ ცხოვრებას და
იცის, რა ადგილი ეჭირა ამ ცხოვრე-
ბაში ელენე ახვლედიანს.

ქალბატონმა ელენემ, როგორც
შემოქმედმა, თანამედროვე ქართულ
მხატვრობასთან ერთად აიღვა ფეხ-
რველოლუციის პირველ წლებში და
მას შემდეგ, აი თითქმის უკვე სამო-
ცი წელია, ჩვენს ეროვნულ ხელო-
ვნებას არ ჰყოლია მასზე უფრო გულ-
მხურვალე და თავდადებული მუშაგი,
მასზე უფრო ერთგული მზრუნველი,
მასზე უფრო შეუპოვარი ქომაგი.

ელენე ახვლედიანის ღვაწლი
მხოლოდ იმით კი არ განიზომება,
რომ მან, როგორც მკაფიო ინდივი-
დუალობის მხატვარმა და დიდმა
ოსტატმა, ვაამდირა თავისი ნამუ-
შევრებით ჩვენი ფერწერა, დაზგური
და წიგნის გრაფიკა, სათეატრო დე-
კორაციული ხელოვნება, მისი ღვა-
წლი უფრო დიდია:

ელენე ახვლედიანი — დავით კა-
კაბაძესა, ქეთო მალალაშვილსა და
ლადო გუდიაშვილთან ერთად — შე-
ადგენდა გამოჩენილ ქართველ მხა-
ტვართა იმ დიდებულ ოთხეულს, რო-
მელმაც განუზომლად აამაღლა ახა-
ლი ქართული ხელოვნების მხატვრე-
ლი კულტურა და თანამედროვე მსო-
ფლიოს მოწინავე ხელოვნების დინეს
დაუახლოვა იგი;

ელენე ახვლედიანი — ალექსან-
დრე ციმკურიძესა და დავით კაკა-
ბაძესთან ერთად — ქართული პეი-

საქური მხატვრობის დამფუძნებელია; მან უსუსვლოდ გააფართოვა ქართული პეიზაჟის დიაპაზონი, უმღერა მთელ საქართველოს, ხოლო ძველ თბილისს ხომ არც აყოლია მისთანა მებრტყე და გულში ჩამწვდომა პოეტო;

ელენე ახვლედიანი — ერთი პიონერთაგანია ჩვენი სათვატრო მხატვრობისა. როგორც თეატრის მხატვარს, მას ერთი უპირველესი ადგილთაგანი უჭირავს. ამ მხრივ მისი ასპარეზი დიდად სცილდება ქართული თეატრის ფარგლებს.

ელენე ახვლედიანმა არა მარტო თვითონ შექმნა მთელი ეპოქა ჩვენს ხელოვნებაში, არამედ თავისი შემოქმედებით დიდად აამაღლა საერთოდ ქართული ხელოვნების პრესტიჟი, უამრავი მეგობარი შესძინა ქართულ ხელოვნებას და თვით დიდად ამაღლა მისი — ბევრი მათგანი ჩვენს ქვეყანას სწორედ ქალბატონ ელენეს სურათებით აღიქვამდა, მისი თვალებით ხედავდა.

ელენე ახვლედიანს ბუნებით ჰქონდა მომადლებული თავაყის წინამძღოლის ნიჭი — მუდამ სასოგადო საქმისთვის ზრუნავდა. სხვიანი ჭირი და ლხინი თავის ჭირად და ლხინად მიანდა. იგი, უპირველეს ყოვლისა, მოქალაქე იყო და მთელ ქართული ხელოვნებისათვის გრძნობდა პასუხისმგებლად თავს. ჩვენ ყველამ ვიცით, რამდენ ახალგაზრდა მხატვარს გაუკავა მან გზა, რამდენს გაუმართა ხელი. რამდენს ასწავლა ხელოვნების ნამდვილი სიყვარული და საქმის ერთგულება: ქ-ნი ელენე იყო პირველი მფარველი დაიწყებულთა და მოკრძალებულთა; ყველამ ვიცით, რამდენი მოგზაურმა მოაწყო მან საქართველოს მთასა და ბარში, რომ მარტო თვითონ კი არა, არამედ სხვებთან ერთად აღებებდა ჩვენი სამშობლოს სიღამაზე. მისი წარსული და დღევანდელი დღე, რომელსაც გულწრფელად შეზარდა. გვახსოს, რამდენი საინტერესო გა-

მოფენის მოთავე იყო ქ-ნი ელენე და ყველამ ვიცით, რომ მისი სახელოსნო ჩვენი დედაქალაქის მხატვრული ცხოვრების ერთ-ერთი ყველაზე მიმზიდველი და მნიშვნელოვანი კერა იყო.

იშვიათად მოიძებნება, ალბათ, ელენე ახვლედიანისთანა მთლიანი და თავისებური პიროვნება. რომ დავფიქრდეთ, ვერც ერთი ჩვენგანი ვერ გაიხსენებს, ცხოვრების გზაზე შეხვედროდეს ადამიანი, რომელიც ოდნავ მაინც ჰგავდა ქალბატონ ელენეს.

რა ლამაზი იყო! როგორი ბუნებრივი, თანდაყოლილი არტისტიზმი ჰქონდა, არტისტიზმი, რომელიც თავს იჩენდა მის იერში, მიხრა-მოხრაში, ჩაცმა-დახურვაშიც.

როგორი შფოთიანი და მოუხვეწარი იყო, რა ცვესლოვანი ტემპერამენტი ჰქონდა — მუდამ მაგნიტდა ჩაუქრქალ ვულკანს, რომლის კრატერშიაც ყოველ წუთს გადმოსხვებოდა გამაზადებული ლავა დუღს, და არაგინ არ იცოდა, როდის დაიქუხებოდა, როდის გადმოიფრქვეოდა გაავარგარებულა ნაკადი.

როგორი პირნიმითქმელი და მოურიდებელი იყო!...

და თან, როგორი სიკეთე და გულითადი სითბო ჰქონდა, თუმცა არ ეხერხებოდა მისი გამოჩენა... მაგრამ ამ სითბოს მაშინაც გრძნობდი, როცა ქალბატონი ელენე წარმეტყვლი და თითქოს გაჯაგრებული, სწრაფად და ნაწყვეტ-ნაწყვეტ „გტყორცნიდა“ სიტყვებს... ცვალებადი ხასიათი ჰქონდა, მაგრამ მუდამ თავისთავად რჩებოდა — მხოლოდ ქალბატონი ელენე შეიძლებოდა ყოფილიყო ასეთი, და სხვა არაგინ.

და განა მისი ხელოვნებაც ასეთი არ არას?

რა უსუსვლოდ სიმდიდრე და მრავალფეროვნება გვემუღება თვალწინ მის პეიზაჟებში — საქართველოს ყოველი კუთხე. უცხოეთის ბევრი

ქვეყანა... წელიწადისა და დღის ყოველი დრო, შუქისა და ფერის ათასგვარი ცვალებადობა, ოდნავ შესამჩნევი გადასვლები და კაშკაშა, „ხმაბალი“ ფერადოვნება... და ყველა ეს სურათი, მიუხედავად მრავალგვარობისა, მხოლოდ მისისა, მხოლოდ ახვლედიანისეულია!

ელენე ახვლედიანს არ შეეძლო გარინდებული, „მარადილი“ ბუნების გადმოყვება, მისი ბუნებაც ადამიანით ცოცხალი და ცვალებადია — ხან ბოზოქარი და ქარიშხლიანი, ხან კი თბილი და ღრმად ლირიკული. მის ყოველ სურათში ადამიანური მახისცემა და მღვლავარება იგრძნობა, და ყველა გასაოცრად პოეტურია, რომანტიკულია და ამაღლებული, ყოველდღიურობის პროზას განრინებული. თვით მისი დაუწყვიცარი „სამორებიც“ თითქოს სითბოს გამოსცემს და არა სიცვიც.

სამელოდო დღეებში, როცა ჩვენ, ღრმა მწუხარებით შემპყრობილი, თავს ვიყრდი თვის სასელოზნოში, ქალბატონ ელენეს ცხედრთან, როცა პირველად ვხედავდით დამშვიდებულ ქალბატონ ელენეს, ყველას თვალი გაგვიბრბოდა მისი სურათისაკენ და, დარწმუნებული ვარ, ყველა ერთი ფიქრი გვიპყრობდა — სიციცლის როგორი დაუოცებელი ძალაა ამ სურათებში, რა მწუხარებუბა, როგორი ანთებული სიყვარულია გრძნობა ყოველ სურათში, როგორი უნარი შესწევდა ამ ადამიანს დღესასწაულად ექცია ყველაფერი, რასაც ხელს შესახებდა!

ქალბატონი ელენეს შემოქმედება ხელოვნებაა, ამ სიტყვის ყველაზე სრული და მაღალი მნიშვნელობით, რამდენადაც იგი, კოტე მარჯანიშვილის თქმისა არ იყოს, მხოლოდ სიხარულსა და ბედნიერებას ანიჭებს ადამიანებს; და სიხარულის ეს წყარო არც დადშირტებია, რაკი ელენე ახვლედიანის სურათები დაგვრჩა ჩვენ, დარჩა ქართველ ერს.

ისტორიული

კვლევი და

თანამედროვეობა*

თენგიზ კვიციანი

1975 წლის თებერვალში საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა და რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭომ მიიღეს დადგენილება თბილისის ისტორიული ნაწილის სახელმწიფო დაცვის ზონად გამოცხადების შესახებ. ადრე, 1968 წელს მინისტრთა საბჭოს გადაწყვეტილებით საქართველოს უძველესი დედაქალაქი — მცხეთა ნაკრძალად გამოცხადდა.

ეს მეტად მნიშვნელოვანი დიკუმენტიბა, რომელთა საფუძველზე უნდა გაიზაროს სპეციალისტების შრომატევადი და შემოქმედებითად საინტერესო მუშაობა, უძველესი ქალაქების ჯერ კიდევ შემორჩენილი ისტორიული ფრაგმენტების გადასარჩენად, სწორედ გადასარჩენად! საუკუნეებმა, ომებმა, წვიმამ და ქარმა, ცხოვრების თავიყვარებებმა და სხირად უმცირებამაც არცთუ ბევრი ისტორიული ძეგლი დაგვიტოვა საქართველოს ქალაქებში. თბილისის შუასაუკუნეობრივი

ბირთვი თანდათან ქრება გასული საუკუნის თბილისური სახლები, აქურულ ტიმანებსა და რიკულებს უხეზად გათლილი ფიცრები ცვლის, კედლები ხშირად დამსკდარია და გოცებას იწვევს — სასლი რატომ არ გვევგრევა თავზე. თითქმის არაფერი დარჩა სახლების დაგვემარებისაგან — ათასგვარად გადატხირული, გადაკეობული, ნაკუწ-ნაკუწად შემინული, ზოგჯერ ყვარჯუნფდგმული შენობები გვევდრებიან ან გამათავთე ან მომარჩინეთო. ძალზე ცოტა ძველი სახლია შემორჩენილი თელავში; თუ დროზე არ მივხედოთ, განწირულია საქართველოს ერთ-ერთი ულამაზესი ქალაქი — სიღნაღი. ან რაღა შემოგვრჩა ძველი ქუთაისისაგან? ჩვენ საზოგადოებრიობას არაერთხელ აღუმაღლებია ხმა სვანეთის რომანტიკული კომპლექსების გადასარჩენად.

ისიც უნდა ითქვას, რომ ქალაქების ისტორიული უბნების შემონახვის საკითხში ჩვენ ბევრად ჩამოვრჩებით ევროპის ქვეყნებს და საბჭოთა კავშირის სხვა რესპუბლიკებს. თუკი იქ თვალნათლივ დინასავთ ისტორიულ რაიონებზე ზრუნვის პრაქტიკულ შედეგებს (ვილიუსი, ტალინი, რუსეთის ისტორიული ქალაქები და ა. შ.), ჩვენ ჯერჯერობით პროექტირების სტადიასაც კი ვერ მივადვით. ეს კი 15 წლით ჩამორჩენას ნიშნავს დღეს მხოლოდ რმალურ და რადისალურ ღონისძიებებს შეუძლია ნაწილობრივ მაინც გამოაწირონ მდგომარეობა. პრაქტიკულად ჩვენი ქალაქების ბედ-იღბალი ამ ქალაქების თავკაცების ხელთაა. მათ ხელშია ფინანსები, მუშახელი, წარმოება, უამრავი რამ, რაც ძველი უბნების აღდგენარეკონსტრუქციას სჭირდება. ცხადია, რომ ამა თუ იმ ქალაქის ხელმძღვანელებს უპირველეს საზრუნავად, სრულიად სამართლიანად, ახალი ბიზთმშენებლობის გეგმების შესრულება აქვთ მიზნული. მაგრამ, განა ერთი მეორეს გამოირცხავს? განა, ვთქვათ, ვილიუსში იგივე საზრუნავი არა აქვთ? ვილიუსის თანამედროვე ბინამშენებლობა სამაგალითოა. ამ ქალაქის ახალი რაიონების აღმშენებლობამ ჯერ სახელმწიფო და მეურვე-ნიუსის ძველი უბნების აღდგენარეკონსტრუქციის პრაქტიკაც მისაბაძი გახდა მთელ კავშირში. ე. ი. შესაძლებელია, ორივე ამოცანას კარგად გაართვა თავი! ჩვენთან კი საპიროსპირო მდგომარეობაა. არც ერთ რესპუბლიკაში ახალ სახლებს არ აშენებენ ესოდენ უხარისხოდ (ამას სრული პასუხისმგებლობით ვწერ) და ისტორიული უბნების მოვლის საკითხშიც ჯერჯერობით ვერაფრით დაიკვივნი. ალბათ, ჩვენ ბოლომდე ვერ გაგვიგია თუ რატომ დგას მთელ მსოფლიოში ესოდენ მძაფრად ისტორიული ძეგლების შემონა-

* იბეჭდება საკითხის განხილვის წესით.

ხვის ამოცანა. არასოდეს ადრე, წინა საუკუნეებში მეტიც, ჩვენი საუკუნის პირველ ნახევარში (მერე მსოფლიო ომამდე) ასე გადაჭრით „ყოფნა-არყოფნის“ ფორმულით არ წამოჭრილა ეს პრობლემა.

მაინც რამ განაპირობა ასეთი ინტერესი სიძველეებისადმი სწორედ ჩვენ დროში?

კაცობრიობის განვითარების ერთგვარ ეტალონად მე-20 საუკუნე და, განსაკუთრებით, უკანასკნელი 50 წელი რომ მივიჩნიოთ, დავრწმუნდებით, რომ აქამდე თითქმის 2 000 წლის მანძილზე ქრისტიანული თუ მუსლიმანური ცივილიზაცია, ევროპის და აზიის კულტურა შედარებით ნელა ვითარდებოდა. განვითარების აუქტარებელი დინება შეპირობებული იყო საწარმოო ძალების და ეკონომიური სისტემების მუდმივად დაუმყარებლობით (შედარებით, რა თქმა უნდა) . ამ თითქოს ოდნავ მოძრავ გარემოში ჩადიდებდა რელიგიური თუ დამპყრობლური ომები, იფეთქებდა ხოლმე აჯანყებები. ომები ხშირად მეტად დამანგრეველი და დაუზოგავი იყო, მაგრამ ომგადახდილები კვლავ უბრუნდებოდნენ ნასახლარებს და ახალი მშენებლობა ყოველთვის პოულობდა სულელი თუ შემოქმედებით სასუქებს დანერგულ ნაგებობებში. ახლის დანერგვა საუკუნეების მანძილზე ხდებოდა. ამასთან, ეს ცვლილებები, პრინციპში, ადგილობრივ ხუროთმოძღვრებს ტრადიციებს არ ცვლიდებოდა და გამოწვეული იყო ამა თუ იმ სფეროში ადგილობრივი პირობების შედარებით მცირე გარდაქმნებით. ამასთან, თითქმის უცვლელი რჩებოდა ხელოსნური წარმოება, მცირე მანუფაქტურები და სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ხასიათი. დიდი ხნის განმავლობაში არ იცვლებოდა თანაფარდობა ქალაქსა და სოფელს შორის, მათი მჭიდრო კავშირი ბუნებასთან, მიწასთან და დამოკიდებულება კლიმატურ პირობებზე. ურემი არაფერს შეუცვლია საუკუნეების განმავლობაში. იგივე თქმის წყლისა და ქარის წისქვილებზე. შუშა დიდხანს რჩებოდა სათბობის ერთადერთ სახეობად.

თაობიდან თაობამდე ეყოფა ადამიანი მშენებლობას. იგი ხშირად იყენებდა ადრინდელ ნაგებობათა ქვებს. ანგრევდა, რაც უსარგებლოდ მიიჩნადა და ახლებურად აშენებდა ძველ საძირკვლებზე. მაგრამ, ზოგიერთი ნაგებობა ან „წმინდა ადგილი“ განუსაზღვრელი ვადით შენდებოდა და ისინი მრავალი ამგვარი თაობის საზრუნავს წარმოადგენდა. ამასთან, საერთო დანიშნულების ნაგებობები. მაგალითად, ციხე-სიმაგრეები. საუკუნეებს უძღვებდნენ იმის გამო, რომ ისინი მერვც საჭირო იყვნენ. ადამიანი ინსტინქტურად, საუკუნეებისათვის თუ არა, თავისი უახლოესი

შთამომავლობისათვის აშენებდა. იგი თუმცა კი აღიარებდა თავისი არსებობის ხანმოკლეობას, საკუთარი ქმნილების ხანგრძლივ არსებობას ვარაუდობდა. მომხდარა ისიც, რომ ახალ რელიგიას თავისი კულტისათვის გამოუყენებია განდევნილი რელიგიის ტაძარი (გაიხსენებ თუნდაც სოფლის ტაძარი კონსტანტინოპოლში). ზოგჯერ დამხობილი მთავრის მამულში ჰკვირდებოდა რესპუბლიკური მმართველობა. ზოგიერთი ნაგებობისათვის კი ომი, აჯანყება, პოლიტიკური გადატრიალება დამლუპველი იყო, რადგან მას მტრული ბანაკის განსახიერებდა, სიმბოლოდ მიჩნევდნენ. ხშირად დინასტიის ან რეჟიმის შეცვლა, მოდის კაპრიზიც, საკმარისი იყო, რომ შენობა განწირულიყო. აღდგენა-გაფართოება კი ხორციელდებოდა ახალი ეპოქის ვემოფენების შესაბამისად. არქიტექტორი აშკარა გულგრილობას იჩენდა თავისი წინამორბედის ჩანაფიქრის მიმართ.

არცთუ ისე დიდი ხნის წინ ხალხმა დაიწყო უძველეს ნაგებობებში მავლელეებოთ ისტორიული წარსულის ამოკითხვა. თავდაპირველად ასეთი გამოკვლევები რენესანსის ცნობისმოყვარეობის გამო მძლავრდებოდა ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენდა. იგი ერთნაირად იწოდება თავს როგორც მიწისა და ზღვების კვლევაში, ასევე ისტორიის საიდუმლოებათა შესწავლაში. ამან განაპირობა ბერძენული გენიისა და რომის სიდიადის ამაღლებული წარსულის აღმოჩენა. იმ დროის ადვრთოვანებული ჰუმანისტები მათ „ძველებს“ უწოდებდნენ იგივე გაგებით, როგორც ჩვენ დღეს გვესმის ეს ძეგლები.

აღსანიშნავია, რომ ლიტერატურული ძეგლები — პაპირუსები თუ პერგამენტები გადაწერეს და გამოაქვეყნეს, ქანდაკებანი გამოამუშურეს ბალებსა და სსახლებებში, ხოლო არქიტექტურული ნაგებობები კი, რომლებითაც აღტაცებული იყვნენ ბევრ შემთხვევაში კარიერებად აქციეს. გარდა ამისა, ევროპა თავის იდეალს ანტიკურს სამყაროში ეძიებდა და თანდათან აწვევდა კავშირს შუასაუკუნეებთან, ამ ეპოქის ნაგებობები ზოგჯერ უმოწყალოდ ნადგურდებოდა. მხოლოდ მე-18 საუკუნის ევროპამ ხელახლა აღმოაჩინა თავისი შუასაუკუნეობრივი წარსული და ამასთან, დაინტერესდა ყველა ცივილიზაციის ნაწარმოებებით, ყველა დროის, ყველა ქვეყნის, ყველა ხალხის ძეგლებით. ამ დროს ისახება მეცნიერული არქეოლოგია, რამაც განაპირობა ანტიკური სამყაროს ნაკვალევის მეთოდური შესწავლა, „განმეხე ნადირობის“ ნაცვლად წინა საუკუნეებში. პომპეის, პეტრეულანუმის განსაცვიფრებელმა გაიხორგებმა უსიცოცხლე ქალაქების აღმოჩენამ ჯუნგლებსა და უდაბნოებში კაცობრიობას კაცუნო ჩამქრალი ცივილიზაციები. ნანგრევები ამტკვევდა. ასევე ახლებური მნიშვნე-

წელითა მიენიჭა ძველებურ სახლებს, ცკლესიებს, მონასტრებს, ციხე-სიმაგრეებს.

ფრანგულ რევოლუციას უმარავე სამეფო და საეკლესიო ნაგებობა ერთი მემკვიდრეობად ამ მხრეე ახალგაზრდა რესპუბლიკის დამასხურებათა შორის უნდა ისიც აღინიშნოს, რომ მან გამოიშვა სავაღებულები „ხელოვნების, ისტორიის და საგანმანათლებლო ძეგლების“ დაცვის შესახებ. მის შემდეგ ეს ცნება თანდათან ფართოვდებოდა... დღეს ჩვენ ადამიანის მიერ დღემოწივის ათვისების მთელი ისტორია გვიანტერესებს. ამ შთამბეჭდავი ისტორიას ჩვენ ძეგლებზე ვკვიხულობთ, ძეგლებზე, რომლებიც ასახავენ თავისი დროის სოციალურ კონცეფციებს, მორალურ მისწრაფებას. ისტორიას ვსწავლობთ აგრეთვე პრაქტიკული და ინჟინერული ნაგებობებში. გუმბი, ხიდები, აკვედუკები, ციხე-სიმაგრეები, არხები, უძველესი ხელოსანობის ნაშთები, ყოველგვარი კვლი. რომელიც აზრს მოიცავს. ყოველივე, რაც ადამიანის ბუნების ძალეზე გამარჯვებას მოწმობს, ყურადღების ღირსად მიგვჩანია.

როგორც კი ჩვენი დროის ადამიანმა დააფასა მრავალი საუკუნის მანძილზე უყურადღებოდ მიტოვებული საგანძური, იგი დააფიქრა ამ საგანძურის გაჩანაგების მეტად სერიოზულმა საფრთხემ.

ქალაქების უძველესი ზრდა მე-20 საუკუნეში, ახალი ქალაქების დაარსება, სუპერქალაქების გაჩენა მრავალი მიზეზით არის გამოწვეული და პირველ ყოვლისა — ტექნიკური რევოლუციითა და მრეწველობის არახსული განვითარებით. ბოლი საუკუნეებში საერთოდ საგანძობლად იმატა დღემოწივის მოსახლეობამ. ექვსი საუკუნე დასჭირდა, რომ მე-18 საუკუნის დასაწყისისათვის იგი ორჯერ გაზრდილიყო. მაშინ მსოფლიოს მოსახლეობა 400 მილიონს შეადგენდა. შემდგომ საუკუნეებში იგი — კი ამ რიცხვსა სამ მილიარდ ექვსას მილიონს მიაღწია. სსრ კავშირის მოსახლეობის მატება ყოველწლიურად სამ მილიონს შეადგენს. ამასთან, საჭიროა გაკეთვალისწინოთ, რომ 56% ქალაქის მცხოვრებია და რომ ქალაქის ზრდის ტენდენცია სოფლის ხარჯზე წლითწლილობით ძლიერდება. ეს კი ახალ ტერიტორიებს მოითხოვს, ხოლო ყველა ქალაქს როდი გააჩნია მიწის საკმაო მარაგი. ამ პირობებში სულ მეტ ყურადღებას იპყრობს ქალაქების ისტორიული რაიონები, დაბალსართულიანი და, ხშირად, ამორტიზებული განაშენიანებები. ისიც უნდა გაკეთვალისწინოთ, რომ ამ რაიონებს უმეტესად სახარბიელო ტერიტორიები უკავიათ ქალაქების ცენტრალურ ნაწილებში. ამ სიტუაციამო ქალაქის ისტორიულ უბნებს, არქიტექტურულ ძეგლებს მოსპობის საშიშროება ემუქრებათ.

პარადოქსიაა, მაგრამ ზედმეტად ზრუნვა და ზედმეტჯერ განახლებაც ხშირად ემუქრება ძეგლის მთლიანობას. ადამიანის ამ ქმნილებებისათვის მეტად საწინააღმდეგო თვით ადამიანია. ეს უკანასკნელი მეომრის, შურისმაძიებლის, ვანდალის თუ მო-

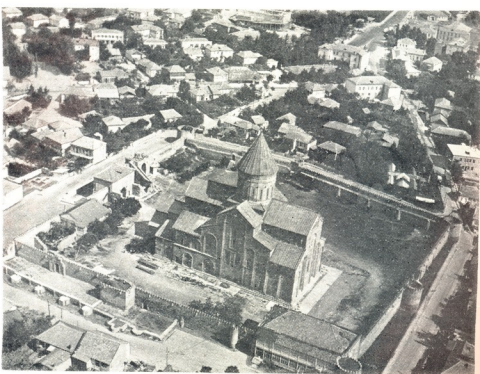
რწმუნების მდგერის როლში როდი გამოდის ყოველივეს ერთგვარად ქალაქთმშენებლის და ინჟინერისაც უნდა გვემინოდეს, რადგან ისინი მიზანშეწონილობის მოსაზრებებით დაკვირვებული, ახლო მომავლის პროგრამის რეალიზაციით იზღუდებიან და ხშირად უსუსური არიან ჩვენი ეპოქის დინამიზმის წინაშე.

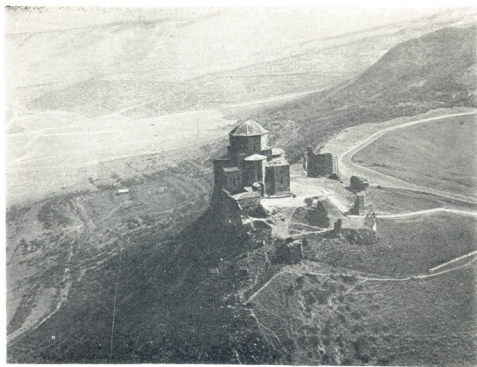
20-იან წლებში კვლავ აღმოცენდა უმეცარი თეორია, რომელიც უარყოფდა არქიტექტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელობას. ერთგვარი „შეჯიბრები“ იყო ძეგლების ნგრევაში. დღევანდელში ვიწრო პრაქტიკიზმზე დამყარებული ათასნაირი მიზეზი და დასაბუთება გადააწონინდა ძეგლის შენარჩუნების სასარგებლოდ. რეკონსტრუქციას უდევლავს საკულტო ნაგებობების შენარჩუნების მოწინააღმდეგეები ასეთ მტკიცებასა: „მომავალში მნიშვნელოვანი რელიგიის მატერიალური ბაზა“. ცხადია, რომ მთელი რიგი ძეგლების განადგურებამ გააღარიბა ქალაქების ინდივიდუალური არქიტექტურულ-მატერული სახე.

არქიტექტურული ძეგლების დაცვასებლობა უპრაქტიკოებობა საკუთარი ხალხის წარსულის, მისი კულტურის მოღვაწეობა, ოსტატების მიმართ. ევროპის ქვეყნებთან შედარებით დღეს ცოტა საქალაქო ნაგებობა შემოგვრჩა. მთი უფრო უნდა გუფრთხილდებოდეთ და ვიცავდეთ მათ!

არქიტექტურა თავისებურად ასახავს იდეოლოგიას! მაგრამ დღეს არავის მოუვა აზრად შემოინახოს ციხე-სიმაგრე ფეოდალიზმის რესტავრაციისათვის ან თუ მოსპობს საკულტო წესწვეულ-

სვეტიცხოველი. მთი არქიტექტონიკისა და მასშტაბის გამოვლენის ხელს უწყობს ნაგებობის დიდ მოცულობის კონტრასტული დაპირისპირება მცხეთის ამ ნაწილის ერთ და ორსართულან განაშენიანებასთან.

მცხეთის ვერის არქიტექტურულ-მატერიალური ღირსების განუყოფელი ნაწილია მისი ფერდობი და ირგვლივ გადაშლილი შორეული თუ ახალი ხელები.

ბათა შესრულების ადგილს, ამით აღმოფხვრის მორწმუნეობასაც.

იუნესკოს ერთ-ერთ მომართვაში ნათქვამია: „ძეგლების დაცვა უნდა უზრუნველყოთ საერთაშორისო მასშტაბით, რადგან მათა შენარჩუნების უპირველესი პირობა მსოფლიოში მშვიდობის შენარჩუნებაა. წარსულის ვერც ერთი ძეგლი წინ ვერ აღუდგება თანამედროვე კირალს“.

ძეგლების შემონახვის პრობლემა განსაკუთრებით მწვავეა დიდ ქალაქებში. ცალკე მდგარ შენობას შედარებით იოლად მოეწეება. მოეწეება იმ შემთხვევაში, თუ პირველ ყოვლისა, საზოგადოებამ შეიგრძნო ძეგლის დაცვის აუცილებლობა და შემდეგ, თუ საზოგადოება სათანადო მატერიალურ წყლივს გაიღებს ქალაქის პირობებში ამოცანა გაცილებით რთულდება. სამრეწველო ცივილიზაციის განვითარების მზარდი ტემპები საშიშროებას უქმნის არა მარტო ცალკეულ ღირსშესანიშნავ ძეგლებს, არამედ — დიდი ქალაქების ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ცენტრებს, მცირე ქალაქებს, ძველ დასახლებებს.

ხომ არ ვვარდებით მეორე უკიდურესობაში, როდესაც მოვეუწოდებთ ისტორიული ძეგლების შემონახვას? ხომ არ არის იმის საშიშროება, რომ მსოფლიოს მნიშვნელოვანი რაიონები გიგანტურ მუზეუმებად გადაიქცევა? ძეგლების ყველაზე ორთოდოქსალური დამცველნიც კი უარყოფენ ასეთ

პიპოთეზას. რა თქმა უნდა, შექნელებელ ტემპში კურ პროგრესს წვეწირება ზოგიერთი ძეგლი: შესაძლოა, გამონაკლის შემთხვევაში, მნიშვნელოვანიც. ძეგლი რომ არსებობდეს. ცოცხლობდეს. იგი რაიმე გზით უნდა ჩაებას თანამედროვე ცხოვრების ფერხულში. და თუ იგი ვერ ასრულებს იმ ფუნქციას, რისთვისაც შეიქმნა, ადაპტირებული უნდა იქნას ახალი დანიშნულებისათვის.

ძეგლის არსებობის საკითხი ჩვენ წინაშე მეტად კონკრეტულად დგას: ან აიღებთ ჩვენ თავზე პასუხისმგებლობას მომავლის წინაშე და გაგანადგურებთ წარსულის ცივილიზაციების მოწმეთ (ამით მომავალ თაობებს წავართმევთ საშუალებას გაეცნონ ნაწარმოებებს, რომლებიც წინაპრებმა გვიანდრძეს და რომელნიც ჩვენ თანამედროვეობის სამსხვერპლოზე მივიტანეთ), ან მზარს ავეუბამთ კაცობრიობის სოლიდარობას თაობებში, ჩავერთობით ისტორიის უწყვეტ რგოლებში, შევიგნებთ, რომ შესაძლებელია მომავლის ყველაზე თამამ პროექტში ჩაერთოთ წარსულის პატივისცემა, ხელი შევეწყოთ თანამედროვე ადამიანის და მის წინაპართა დიალოგს. საცხოვრებელი გარემო მდიდრდება არქიტექტურის ისტორიული მემკვიდრებით. რაც განუმეორებელი კულტურის განძეულსა და ხალხის უწყვეტი სულიერი ცხოვრების საბუთს წარმოადგენს.

არქიტექტორები და მხატვრები, რომელნიც დღეს თანამედროვე შემოქმედების მდგომარეობაში არიან. ხვალ წარსულის ისტატიები გახდებიან და გულისხმობენ, რომ მათი ნაწარმოებები მომავალშიც არ დაკარგვენ მნიშვნელობას. ესეც ერთ-ერთი საბუთია იმისა, რომ უნდა გადაჭრათ წარსულის. აწმყოსა და მომავლის თანაარსებობის საკითხი.

ამოცანა თითქოს ნათელია: საჭიროა გამოვლინდეს არქიტექტურული ძეგლები და მიღებულ რქნას ზომები მის შესანარჩუნებლად. მაგრამ, თანამედროვე ქალაქთმშენებლური პრაბლემა იმ გეაძლევის საშუალებას შემოვიანახოთ უკლებლივ ყველა ძეგლი და ეს არც არის საჭირო. რთულია იმის დადგენა, თუ რომელი ძეგლი შეიძლება გადაკეთდეს, რომელი დარჩეს უცვლელი და ხელშეუხებელი, რომელი შევიწროს მეტად სერიოზულ მოთხოვნებს. როდის და რა უნდა გადაწონის — ქალაქთმშენებლურმა, სოციალურმა, ეკონომიურმა მიზანშეწონილობამ თუ ძეგლის მორალურმა ღირსებამ? რა უნდა მივიჩნიოთ საზომად?

საჯეტომომილო ტრანსპორტი სულ მეტად ატყევევებს თანამედროვე ქალაქს. ქალაქის ქუჩები ჯწირად მსოფლო სატრანსპორტი მაგისტრალების ფუნქციას ასრულებს და ეს მაგისტრალები დაურიდებლად ჭრის ქალაქის ორგანიზმს. გახდება თუ არა ამ „ოპერაციის“ მსხვერპლი ქალაქის ისტორიული უბნები? როდის? რა შემთხვევაში? თუ კი ძეგლი ხელუხლებელი რჩება, მაშინ რა უნდა

იყოს წამყვანი სარეკონსტრუქციო გარემოში, რას უნდა დამორჩილოს ანსამბლის კომპოზიციური წყობა — არქიტექტურულ თუ თანამედროვე ქალაქის მასშტაბზე? ამგვარი კითხვების ჩამოთვლა არა ერთ გვერდს დაიკავებს და მეტად შორს წაგვყავნადა. მით უმეტეს, განმედიდებოდა მათზე პასუხის გაცემა, რადგან სხვადასხვა კონკრეტულ შემთხვევაში, შესაძლოა, დიამეტრულად საწინააღმდეგო პასუხები მივიღოთ, თუმცა კი ამ მრავალი პრობლემის გაგებისათვის ხშირად შესაძლებელია და საჭიროც არის ერთიანი პრინციპული პოზიციის შემუშავება. იმას, თუ რამდენად სასურველია ამგვარი პოზიციების დადგენა, მოწმობს თუნდაც მეტად კომპეტენტური თავყრილობები, რომლებიც ბოლო წლებში ჩატარდა მსოფლიოს ქვეყნებში. არქიტექტორთა მე-9 კონგრესი პრაღაში, არქიტექტორ-რესტავრატორთა თათბირები და კონგრესები პარიზსა და ვენეციაში, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან ძველთა და ახლების საკანგებო ორგანოს (UNESCO) ჩამოყალიბება, საკავშირო თათბირები ლეონში, ვილნიუსში, მოსკოვში, თბილისში, ღია კონკურსები პარიზის ცენტრზე ე. წ. „ვენეციური ქარტიის“ მიღება და მრავალი სხვა ღონისძიება მოწმობს იმის უდიდეს ნიშნულთანავე, რასაც დღეს მსოფლიოს ფართო საზოგადოებრიობა ანიჭებს ისტორიული ძეგლების შენარჩუნების პრობლემას.

თითქმის ყველა დოკუმენტი იწყება ცნება — „ისტორიული ძეგლის“ განსაზღვრით. და მართლაც, რა არის „ისტორიული ძეგლი“? ერთი შეხედვით ეს კითხვა დღეს უცნაურადაც კი ჟღერს. მაგრამ, მრავალ ჩვენთაგანს და მათ შორის არქიტექტორს „ისტორიული“ თუ არქიტექტურულ ძეგლად წარმოუდგენია კონკრეტული არქიტექტურული ნაგებობა, რომელიც განსაზღვრული ისტორიული ეპოქის ხუროთმოძღვრულ კონცეფციებს ასახავს. ზოგიერთს არქიტექტურულ ძეგლად მხოლოდ უძველეს ხანაში აშენებული ნაგებობა მიაჩნია და ვთქვათ, მე-18 თუ მე-19 საუკუნის ნაგებობას არ თვლის ასეთად. ზოგიერთებისათვის კი ძეგლის ცნება მის მასიურობასთან არის დაკავშირებული. მისთვის სვეტიცხოველი თუ გელათი უცილობლად ისტორიული ძეგლია, მაგრამ არა წისქვილი, ბონდის ხიდი, ფცხა ან ნაღია. ამ გაუგებრობას მრავალ ქვეყანაში კულტურის არაერთი ძვირფასი ძეგლი შეეწირა. ძეგლის ცნება მეტად პრიმიტიულიად ესმის ხოლმე ზოგიერთ ქალაქთმშენებელსაც და იმათ, ვინც ხელმძღვანელობს მშენებლობას. აი როგორ განსაზღვრავს ძეგლის ცნებას „ვენეციური ქარტია“ (ეს დოკუმენტი შეიმუშავა იენესკოსთან არსებულმა ძეგლთა დაცვის ორგანიზაციამ 1964 წლის მარტში, ვენეციაში მოწვეულ მე-2 საერთაშორისო კონგრესზე):

ა. „ძეგლის ცნების განსაზღვრა გულისხმობს ყოველგვარ ობიექტს, რომელიც ინტერესს წარმოადგენს არქეოლოგიური, ესთეტიკური და ეთნოგრაფიული თვალსაზრისით. ეს განსაზღვრა ითვალისწინებს აგრეთვე ძეგლის ტერიტორიაზე ნაპოვნ ნაგებობებს“.

ბ. „ღირსშესანიშნავი ადგილის განსაზღვრა გულისხმობს ბუნების, აღმანიანს ან ბუნებისა და აღმანიანს მიერ ერთად შექმნილ ობიექტების ერთობლიობას, რომელთა დაცვას საზოგადოებრივი ნიშნულობა აქვს“.

„ქარტიის“ ეს ძუნწი განსაზღვრები საზოგადოების მრავალფეროვან ინტერესებს მოიცავს და ზოგიერთ შემთხვევაში ალბათ ილუსტრირებსაც მოითხოვს. ერთი წამით წარმოდგენეთ თამამედროვე რკინა-ბეტონის შენობა ათენის აკროპოლისზე, სვეტიცხოველთან წამოჭნილი მდლივი სახლები... რა ფასი ექნებოდა იასნაია პოლიანას, მწერლის სახლთან ერთად ტყეები, სათიბები, საგუბარები რომ არ შემორჩენილიყო. ბუნება და აღმანიანს ქმნილება ერთობლიობაში გადმოვცემს იმ ისტორიულ გარემოს, რომელიც ცხოვრობდა დიდი მწერალი. პაკივისცემა ძველთაგანს მიმართ სიძველის ცალკეული ნიმუშით იწყება და მილიანად ისტორიულ გარემოზე ვრცელდება. მცხეთის ჯვარზე ბევრი დაწერილია. საბინა რომ სწორედ იმ ადგილას არ იყოს აღმართული, სხვა გარემოში რომ იყოს მოქცეული, მას სულ სხვა მხატვრული ღირსება ექნებოდა. ჯვარის მოყვლითაა წყობა მის მიერ დაგვირგვინებულ მისათან, ახლო და შორეულ პერსპექტიულ ხედვებთან ერთად წარმოვადგება. აქ ძეგლის ცნებაში ნაგებობასთან ერთად თანაბარი ნიშნულობით მთაც, მისი ხელუხლებელი ფერდობებიც შედის. უფროსი თაობის არქიტექტორებს ალბათ ასოეთ რამდენჯერ იყო გადარჩენილი მცხეთის ჯვარი. მართალია, მისი ხელის ხლება არაკის გაუებდაც, მაგრამ ზომ იყო ცდები მის გვერდით სპაიკინრო და სხვა დანიშნულების ნაგებობების აღმართვისა.

სწორედ ზემოთ მოყვანილ სიტუაციებს ითვალისწინებს „ვენეციური ქარტია“ ერთ-ერთ დებულებაში:

„ისტორიული ძეგლის ცნება მოიცავს არა მარტო არქიტექტურულ ნაგებობას. არამედ მის გარემოლანდშაფტსაც“.

(აქ და შემდგომშიაც ხაზგასმულია ჩემს მიერ: თ. კ.).
მცხეთაზე საუბრისას შეგვიძლია მოვიყვანოთ „ქარტიის“ მიერ არქეოლოგიური ძეგლის მეტად ნიშანდობლივი განსაზღვრაც. „...ობიექტები და ადგილები, მასაც ნაპოვია ან იგულისხმება (მოსალოდნელია) გამჭრალი კულტურის კვალის პოვნა“. მცხეთა მთავრობის დეკრეტით ნაკრძალად არის გამოცხადებული, თუმცა ამის გაკეთება გაცილებით ადრეც შეიძლებოდა.

და განა თბილისში ცოტა დაიკარგა სიქარის, თავშეუკავებლობის თუ უმერცხობის გამო? ზოგჯერ ასეც ხდება: არქეოლოგი დაასწრებს მშენებელს, გათხრის, აზომავს. დააფიქსირებს, ნახაზებს შეინახავს არქივში ან გამოქვეყნებს სპეციალურ ლიტერატურაში, ხოლო მშენებელი უძველეს წყობას ამოაგებს და მასზე, ვიჭვიათ, ფოსტის თუ ბანკის შენობას წამოჭიმავს. მართალია, არქეოლოგიური ძეგლი შემონახულია მცენერათეთის, მაგრამ დაკარგულია მისი უწუალო ზეგაღების ძალა, დაკარგულია ძველი. რა თქმა უნდა, არა ყოველთვის, მაგრამ არის ხოლმე შემთხვევები (იმავე მსგეჟათში), როდესაც გათხრილი დაკონსერვებული და შემონახული უნდა იქნას მნახველათთვის. ამგვარი „მუზეუმის“ ღირსება დემოქრეების ძალა განწუხაღვრელია, მას მანეთებში ვერ გადაიყვანო და გემის შესრულებამ ვერ არეწებო. დღევანდელ დამკვეთს — ბანკის მმართველს თუ სხვა ადმინისტრაციულ პირს ზვალ სხვა შევცლის, ძველი კი ხაუკუნეების მანძილზე დარჩება. მრავალი თაობის სულის საზრდა იქნება.

მოიყვან კიდევ ერთ მნიშვნელოვან დებულებას „ვენეციური ქარტიდან“, რომელიც უშუალოდ ეხება ჩვენი განხილვის საგანს: ისტორიული ძეგლის ცნება გულისხმობს ცალკეულ ნაგებობას და აგრეთვე ქალაქისა და სოფლის მთელ კომპლექსებს, დაკავშირებულ განსაზღვრულ კულტურასთან, ფაქტთან ან ისტორიულ მოვლენასთან. ეს ცნება შეეხება არა მარტო ღირსშესანიშნავ, გამოჩენილ ძეგლს, არამედ გაცილებით უუმცრელს, მოკრძალებულს, რომელიც მომავალში მნიშვნელოვან კულტურულ ღირებულებას შეიძენს.

ეს ლაკონური განსაზღვრაც მეტად ტყვედია. სამწუხაროდ, არქიტექტურული ძეგლის ცნების მეტად ვიწრო, ცალმხრივად გაგებას დიდი ზიანი მოგვყენა. მრავალი ძველი კომპლექსი და შენობათა ჯგუფი განადგურდა სხვადასხვა ქალაქში. მეტად დამახასიათებელი მაგალითია თბილისში პუშკინის ქუჩის გაფართოების ჩატარებული სამუშაოები. აქ ვერცხლის ქუჩის დასაწყისში, იქ სადაც ოდესღაც თბილისის გავლენის დიდმის კარიბჭე იყო, ნაჩქრევად დაანგრეს გასული საუკუნის აივნისანი საცხოვრებელი სახლი. დანგრევის ინიციატორები თავს იმით იმართლებდნენ, რომ ასეთი აივნისანი სახლები ქალაქში მრავლად არის შემორჩენილი. ეს მტკიცება ორგვარად არ იყო სწორი: სამწუხაროდ, გასული საუკუნის აივნისანი სახლები არც ისე მრავლად არის შემორჩენილი, მაგრამ ამ შემთხვევაში მთავარი ისაა, რომ აქ ერთმანეთის პირდაპირ იდგა კონსოლებზე გადმოკიდებული აივნების მქონე ორი საცხოვრებელი სახლი. რომლებიც ერთობლიობაში ქმნიდა ძველი თბილისის მეტად კოლორიტულ კუთხეს. ცალკეული მათგანი არ წარმოადგენდა მანინდამანინ დიდ მხატვრულ მოვლენას, მაგრამ ერთად,

სწორედ ისე, როგორც ისინი იყვნენ განლაგებული, მეტად ცხოველხატულ კომპოზიციას ქმნიდნენ და ძველი თბილისის დამახასიათებელ ძეგლს წარმოადგენდნენ. დანგრავს ერთერთი მათგანი და თბილისში კიდევ ერთი არქიტექტურული ძეგლი დაიკარგა, რადგან ოხლად დარჩენილი ერთი სახლი უკვე ვერ ქმნის იმ ისტორიულ გარემოს, რომელიც ესოდენ დამახასიათებელი იყო თბილისისათვის.

ანდა ძველი თბილისური ემზით გამსჭვალული მეტეხის სწვრივი განაშენიანება! ცალკე განხილული სახლი არ წარმოადგენს ღირსშესანიშნავ ძეგლს. აქ არქიტექტურული ძეგლის ცნება აერთიანებს კლდის მთელ განაშენიანებას, თავად მოსხლეტილ კლდეც კლდეზე გადმოკიდებულ აივნებს, სახლების მასშტაბს... გამოავლით რომელიმე კომპონენტი და ძველი აღარ იქნება. უფრო მეტიც, ერთიანი არქიტექტურული ძეგლია მეტეხის ვიწროებში მოქცეული მთელი პანორამა: მეტეხის სწვრივის განაშენიანება, ნარიყალას ნანგრევები, მთების კალთებზე შეფენილი უბნები. მართალია, ხარფუხის სახლების დიდი ნაწილი ამორტიზებულია, არ წარმოადგენს რაიმე მხატვრულ ქმნილებას და, ალბათ, შეიცვლება თანამედროვე კომფორტაბული ბინებით. მაგრამ უნდა დარჩეს მასშტაბი, უნდა დარჩეს ის, რასაც ძველი თბილისის კოლორიტი ეწოდება. ასეთივე ერთიანი ძეგლს წარმოადგენს ძველი კალას მრავალი უბანი თუ სახლების ჯგუფი. ძველი თბილისი ეს შესაუკუნეების მიხედვლ-მიხედული, ვიწრო, ყორქვებიანი ქუჩებია, შიდა ეზოები, რიკულიანი აივნებითა და აუქრული კიბეებით შემოფარვლული, ძველი ეკლესიების გუმბათებით წყქმნილი სილუეტი, გარემოზე აბატონებული ნარიყალას ნანგრევები. მთის კალთებზე ტერასებად შეფენილი სახლები.

არცთუ მცირე დიდი ხნის წინ არქიტექტურულ ძეგლებს და მათი დაცვის საკითხებს, როგორც წესი, ქალაქთმშენებლობის სხვა ამოცანებისაგან იზოლირებულად განიხილავდნენ, როგორც ნაგებობებს. რომელთაც თავისთავად გააჩნიათ გარეველი ისტორიული ღირსება. არქიტექტურული ძეგლი, ზოგადად აზრით, ხორამეტი იყო და ხელს უშლიდა ქალაქების რაკონსტრუქციას. ასე სულ მეტად პოპულარული ხდება ის აზრი, რომ არქიტექტურული ძეგლი აქტიურად და ორგანულად უნდა ჩაერთოს ქალაქის გარემოში, ქალაქთმშენებლურ გეგმებში. ისტორიული ძეგლისადმი ქალაქთმშენებლური მიდგომა სწორედ ის საფუძველია. რომელიც დიდ გაღვლენას მოახდენს ძეგლების დაცვაზე. ამ პოზიციასზე დავანან დღეს მსოფლიოს ჯეეგზეხის არქიტექტორები, რესტავრატორები და ისტორიკოსები.

არქიტექტურულ ძეგლთა დაცვისა და ქალაქთმშენებლობის საკითხების კომპლექსურმა განხილვამ ბევრგან უკვე გამოიღო ნაყოფი (ამას ჯერჯერობით ვერ ვიტყვით ჩვენს რესპუბლიკაზე).

მესტიის რომანტიკულ იერს ქმნის მთის ფერდობზე აღმართული კოშკების ერთიანობა.

უშგული სვანეთის ერთ-ერთი ყველაზე კარგად შემონახული კომპლექსიაა ნია.

შეგვიძლია უკვე დაეასახელოთ მრავალი პროექტი თუ განხორციელებული სამუშაო და მათ შორის: ბალტიისპირა რესპუბლიკების ქალაქების ისტორიული უბნების რეკონსტრუქციის პროექტები, სუზალის გენგეგმა, კალუგის ცენტრის დაგეგმარების პროექტი და სხვა.

ერთ-ერთი რთული საკითხია არქიტექტურული ძეგლებისა და თანამედროვე შენობების გაერთიანება ანსამბლში. აქ წინა პლანზე გამოდის ძველი და ახალი შენობების სიფრცობრივი, კომპოზიციური ურთიერთკავშირის საკითხები. ახლებურად უნდა მივიღებთ ძველთა დაცვის ზონების დადგენასაც და ასეთი ზონები მივიჩნიოთ არა ძეგლის იზოლაციის საშუალებად, არამედ, პირიქით — ძეგლისა და გარემო განაშენიანების კომპოზიციური და გეგმარებითი ურთიერთკავშირის განმტკიცების საწინდრად. პრაქტიკა ცხად-პყოსს, რომ არქიტექტურული ძეგლებისა და თანამედროვე ნაგებობების ერთიანი სიფრცითი კომპოზიციების შექმნა უნდა ხორციელდებოდეს ინდივიდუალური და არა ტიპური პროექტების სა-

ფუძველზე ეს წესი უნდა გავრცელდეს მილიანად ისტორიულ უბანზე.

1970 წელს არქიტექტორთა კავშირმა და „ლათერატურა“ გაზეთმა მოაწყეს დოკუმენტაციური თანამედროვე ნაგებობების და არქიტექტურული ძეგლების შეხამების საუკეთესო პროექტის გამოსაყვანად კონკურსი დაგანახა, რომ არქიტექტორთა შორის დიდი ყურადღებით ეყიდე იან ამ პრობლემას. საუკეთესო ნამუშევართა შორის იყო კალგის გამარჯვების მოედნის, მოსკოვის კომპლექსის მოედნის, მოსკოვის კომპლექსის დასაწყისის პროექტები. ნიშნდობილია კონკურსზე პროექტები წარმოადგინეს მრავალი ქალაქის არქიტექტორებმა (მოსკოვი, ლენინგრადი, კიევი, კალევა, რიგა, ვილნიუსი, ტალინი, ბუხარა, ტაშკენტი, ბაქო) და არ იყო არცერთი პროექტი საქართველოდან. არ იყო იმ მიზეზით, რომ ამ პრობლემაზე ჩვენმა არქიტექტორებმა (ისიც მეტად მცირე ჯგუფმა) ახლანდელი წესი შემოიტანა.

გასულ წლებში საბინაო მშენებლობის ძირითად ნაწილს ახლ რაიონებზე მოდიოდა. საგრძნობლად ჩამორჩა თბილისის ცენტრის და ისტორიულად ჩამოყალიბებული უბნების რეკონსტრუქცია. ამ უბნებში კი კაპიტალური ფონდი როგორც წესი, ფიზიკურად ამორტიზებულია. ხოლო ვიწრო ქუჩების რთული ხლართი ხელს უშლის ტრანსპორტის მოძრაობას. ქალაქის ცენტრის რეკონსტრუქციის აუცილებლობას სხვა პირობებიც განასაზღვრავს. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის და ადამიანის საზოგადოებრივი მოღვაწეობის ინტენსივაციის პირობებში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სოციალურ და საორგანიზაციო-სამმართველო დაწესებულებებს, რომლებიც მიიღობენ ქალაქის ცენტრალურ ნაწილებში განსაზღვრულად. ჩვენს ქალაქებში საზოგადოებრივ-საქმიანი ცენტრის შექმნის აუცილებლობა დიდი ხანია ცხადი გახდა. ამავე დროს დიდი ქალაქები ერთგვარ „მიმოილს“ განიცდიან თავისუფალი ტერიტორიების მხრივ და განსაკუთრებით კი — ცენტრალურ რაიონებში. ეს კიდევ ერთი პირობაა იმისა, რომ სარეკონსტრუქციო ზონაში უეცრობლად მოხვდება ისტორიულად ჩამოყალიბებული უბნებიც.

ძველი ქალაქის ტერიტორია ასე თუ ისე, შემდგომშიც დარჩება ქალაქის საერთო ცენტრის ელემენტად. ყოველ ქალაქს თავისი განსაკუთრებული პირობები გააჩნია, თუმცა შესაძლებელია ერთიანი პრინციპული პოზიციის გამოშუქება. კერძოდ, თბილისის თავისებობის იმაში მდგომარეობს, რომ თანამედროვე ადმინისტრაციულ-საზოგადოებრივი ცენტრი არ თანხვდება ძველი ქალაქის ტერიტორიას, როგორც ესაა ტალინში, პრაღაში და სხვა მრავალ ქალაქში. ამასთან, ისტორიული ბედეკულმართობის გამო თბილისს ძველების მეტად მცირე რაოდენობა შემორჩა და ამასთან ძველი თბილისის ტერიტორია უმნიშვნე-

ლო ლაქა ქალაქის გეგმაზე. თვალსაჩინოებისათვის მოვიყვან ტალინის მაგალითს. ამ ქალაქში თავმოყრილია ისტორიის ძეგლების ერთ მესამედზე მეტი. ძველი ტალინი საერთო ცენტრის დიდი ნაწილია და 105 ჰექტარი უკავია, რაც ქალაქის საერთო ტერიტორიის 10% შეადგენს. აქ შენობების 41% დაკავებულია აქვს ადმინისტრაციულ ორგანიზაციებს. ძველ ქალაქში მუშაობს ტალინის მუშა-მისამსახურეთა 14%. მის მაღალი უბნებში თავმოყრილია ქალაქის სამრეწველო საქონლის ნახევარი. ცხადია, რომ თბილისში, ტალინთან შედარებით, ნაკლებად რთული ქალაქგეგმარებითა ამოცანებია წამოჭრილი (თუნდაც საქალაქო ტრანსპორტის საკითხი — ძველი უბნების სიმკერის გამო საქალაქო ტრანსპორტის შეყვანის აუცილებლობა. დაეუშვათ, ვერცხლის ქუჩის მიკვლეულ უბნებში, გამორჩეულად).

ჩვენი ქალაქების რეკონსტრუქციის მაგალითებიც დაგვიყვან, რომ ისტორიულად ჩამოყალიბებული რაიონებისადმი დამოკიდებულება ძირითადად ორი მიმართულებით ისახება.

პირველი გზა გულისხმობდა ისტორიულ რაიონებში ძველი ნაგებობების თანდათანობით მოშლას. განთავსდებულ ტერიტორიაზე გათვალისწინებული იყო თანამედროვე, ძირითადად მაღალი ნაგებობების, მშენებლობა, ძვირფასი ტერიტორიის მეტად ეფექტურად გამოყენების მიზნით. ამასთან, იგულისხმებოდა განსაკუთრებით თვალსაჩინო ძეგლების რესტავრაცია და ჩართვა თანამედროვე განაშენიანებაში. მეორე გზა პირველის დამატებულად საწინააღმდეგო პოზიციას იღება. იგი გულისხმობდა ძველი ქალაქის ენეობა ნაგებობების შენარჩუნებას. შესაუყვარებრივი შენობების აღდგენას. პირველი მიმართულება ითვალისწინებს მხოლოდ ფუნქციონალურ და ეკონომიურ ასპექტებს, ძველი ქალაქის, როგორც ცენტრში განლაგებული უბნების, მხოლოდ უტილიტარულ დანიშნულებას და ამავე დროს მილიანად უგულებელყოფს მის, როგორც არქიტექტურული კომპლექსის ისტორიულ-მხატვრულ ღირსებას, განიხილავს რა ცალკეულ ძეგლებს ურთიერთისაგან მოწყვეტით. ასეთი გზა, რა თქმა უნდა, ძველი ისტორიული უბნების მისპობას ნიშნავს. მეორე გზა კი, პირველ, მილიანად ურყოფს ძველი ქალაქის თანამედროვე ფუნქციონალურ მნიშვნელობას და მისი განახლების აუცილებლობას. ამასებლობის რა მიუღ ყურადღებას ძველი განაშენიანების კონსერვაციაზე. შესაძლოა, პარადოქსად გვეჩვენოს. მაგრამ ეს გზაც, მართალია, უფრო ნელი ტემპით, კვლავ ძველი უბნების მისპობას ნიშნავს.

მაგრამ არსებობს მესამე გზა, რომელიც გულისხმობს ძველი ქალაქის კოორტიკის შემონახვას. ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მისი გეგმარებითი სტრუქტურის, ქუჩებისა და ანსამბლების მოწინააღმდეგის, ხასიათის შენარჩუნებას. გვიანდელი ხანის მინაშე-

ნების ლიკვიდაციას. ეს მეთოდი არ უარყოფს კვარტალებისა და ძველი შენობების ფართო რეკონსტრუქციას, იქ, სადაც ამგვარი რეკონსტრუქცია არ ეწინააღმდეგება შემორჩენილ ისტორიულ სიტუაციას; გულისხმობს, სადაც ეს აუცილებელია, შენობათა ფუნქციონალური დანიშნულების შეცვლას. მხოლოდ ეს მიმართულება, რომელიც თავის ამოცანად ისახავს ძველი ქალაქის ისტორიულ სახის ხელშეუხებლობას, მისი ფუნქციონალური შინაარსის გაუმჯობესებასთან ერთად, შემოგვინახავს ჩვენი ქალაქების ისტორიულ უბნებს. ფუნქციების ნაწილი, რომელსაც დღეს ძველი ქალაქი ასრულებს (სამრეწველო, სასაწყობო, ნაწილობრივ — საცხოვრებელი) უნდა გადაეცეს ახლად მშენებარე რაიონებს და პირიქით, ძველმა ქალაქმა უნდა იტვირთოს ახალი ფუნქციები, პირველ ყოვლისა — ტურიზმის მძაფრ განვითარებასთან დაკავშირებული. ამ იდეამ დაისაკუთრა ადგილი თბილისის რეკონსტრუქციისა და განვითარების გენერალურ გეგმაში. მაგრამ აქ ეს პრობლემა მხოლოდ გაკვრით არის მოხსენიებული. წინ მეტად ტყეადი და პასუსაგები სამუშაოებია ჩასატარებელი. თბილისის გენგეგმაზე განსაკუთრებული ფერით არის გამოყოფილი ისტორიული უბნები, საერთო დასახელებით: „განსაკუთრებული რეჟიმის ზონები“. ეს გულისხმობს იმას, რომ ამ ზონებში სარეკონსტრუქციო სამუშაოები განსაკუთრებული პროექტების საფუძველზე უნდა წარმოებდეს. მაგრამ, სანამ ასეთი პროექტები დამუშავდება, დრო მიდის. ძველი უბნები კი ცხოვრების ინტენსიურ ფერხულშია ჩაბმული, რაც

თავისთავად გულისხმობს მეტ-ნაკლებ გადგომის ბეზს, მიშენებებს და სხვას. მგონია, რომ „განსაკუთრებული რეჟიმის ზონების“ გამოყოფასთან ერთად საჭირო იყო ამ „რეჟიმის“ ძირითადი დებულებების განსაზღვრაც და ეს დებულებანი გამოსავალი უნდა ყოფილიყო მომავალი პროექტების შედგენისას.

ჩვენი წერილის მიზანს არ შეადგენს ამ დებულებების ჩამოყალიბება — ამას სხვადასხვა საეციოლისტების ერთობლივი შრომა სჭირდება. მაგრამ, თუ გადაეხედავთ ვეროპის (განსაკუთრებით, პოლონეთის, გერმანიის, ჩეხოსლოვაკიის) და ბალტიისპირა რესპუბლიკების გამოცდილებას. შეიძლება ზოგიერთი საერთო პრინციპის დადგენა: ამ უბნებში სიმჭიდროვის შემცირება, დასაცავ ზონაში სამრეწველო და სასაწყობო ნაგებობების თანდათანობითი გაუქმება (პირველ რიგში — იმ დაწესებულებებისა, რომელნიც დიდ ტრანსპორტ-მოთხოვნენ), ძველი ნაგებობებასათვის ახალი დანიშნულების გამოქვანა, მიშენების, დაშენების, გადაკეთების აკრძალვა იშვიათი გამონაკლისით, შენობათა კომპლექსების თუ ცალკეული ფრაგმენტების უკეთ ექსპოზიციის საშუალებათა (მათ შორის დაგეგმარებითი სასიათის) გამოხატვა და ა. შ. მსგავსი დებულებების დაკანონება ბევრად შეუწყობდა ხელს ძველი უბნების რეკონსტრუქციის საქმეს, თუნდაც იმით, რომ შეაჩერებდა უსიტემო სარემონტო და სხვა სახის სამუშაოებს, რაც თავისთავად გაუიოლებდა საქმეს დამპროექტებლებსა და მკვლევარებს.

ძველი შენობის ბულდოზერით მონგრევა იო-

ძველი თბილისის ერთ-ერთი კუთხე.

ძველი ბილისურ იერს აქ შენობები.
ჯგუფი, მათი ხასიათი ქმნის.

ლია. გაცილებით ძნელია გამოუძებნო მას ახალი თანამედროვე დანიშნულება. როგორც სხვა ქალაქების გამოცდილება გუჩინგებს, ამ მხრივ ადვილია ნაგებობის მუზეუმად გადაკეთება, სადაც დათვლილების ობიექტს თვით ისტორიული ძეგლი წარმოადგენს. და მართლაც, არავის მოუვა აზრად მოუძებნოს ახალი ფუნქცია ათების აკროპოლისს, ვიკიბატურ პირამიდას, მცხეთის ჯვარს, გელაძის, ვარძიას... მათი ფუნქცია ღირებულება თანამედროვე საზოგადოებისათვის სწორედ იმაშია, რომ საზენდეროდ, დღემდე მოაღწიეს, რომ არსებობდნენ. ეს ის შემთხვევაა, როდესაც საზოგადოებას გაცილებით ნაკლებად აინტერესებს მათი რენტაბელობის საკითხი, ვიდრე მათი მორალურა ღირებულება. ასეთ ეპოქალურ ძეგლებს არ სჭირდებათ რაიმე ახალი ფუნქციის გამოძებნა, ვინაიდან მათი ახალი ფუნქცია ვითარდ, სულიერ, მორალურ სარახსნია გადაზრდილი. უფრო მეტიც, უდიდესი მგრებელობა იქნებოდა იმაზე ფიქრის კი, რომ მცხეთის ჯვარში რაიმე დაწესებულება მოთავსებულყოფი. მაგრამ, ამგვარ შენობათა რიცხვი მცირეა.

ორი აზრი არ უნდა არსებობდეს იმის თაობაზე, რომ ძველი ქალაქების ისტორიულ ანსამბლებს ერთ გამოყოფით სამუზეუმო რაიონებად. პირიქით. მათ თანამედროვე ქალაქში სასარგებლო ფუნქცია უნდა შეასრულონ. აღდგენილ ანსამბლებს თუ ცალკეულ ძეგლს თავისი ადგილი უნდა მიეკუთვნოს რესპუბლიკის ქალაქმშენებელურ და ეკონომიური განვითარების გეგმებში. თუ შენობა

არ ასრულებს ადამიანისათვის სასარგებლო ფუნქციას, იგი უპატრონოდ რჩება. მას ერევა წვიმა, ქარი, ქვიშა. ბოლოსდაბოლოს, მას მოსპობა ელოდება. ჩვენ ყველამ უნდა ვივსოვით, რათა ვიარსებოთ, ასევეა შენობაც. ძველის მნიშვნელობა თანამედროვე სამყაროში მხოლოდ სენტიმენტალური ღირსებით როდი განისაზღვრება. არამედ იმითაც, რომ იგი ჩვენს გარშემოა, რომ ესოდნად ძლიერია. გადალახა საუკუნეები და ჯერ კიდევ ემსახურება ადამიანს. ჩვენს წინაშე რთული ამოცანაა: ჩავატაროთ სარეკონსტრუქციო სამუშაოები, აღვადგინოთ ძველი და სიცოცხლე დაავებურნოთ მას — გამოვუძებნოთ ახალი დანიშნულება იმგვარად, რომ არ შევლახოთ მისი არქიტექტურულ-ისტორიული ღირსება.

იდეალური შემთხვევაა, როდესაც ისტორიულმა ძეგლმა არ დაკარგა თავისი პირვანდელი ფუნქცია. ღვთისმშობლის ეკლესია პარიზში, თბილისის სიონი, გოგირდას ბანანობი, სასაწყობო ნაგებობები ბალტიისპირეთში... მაგრამ, ასეთი მაგალითების რიცხვი მეტად მცირეა. ამასთან შედარებით ადვილია გასული საუკუნის სასახლეების შეგუება ახალი დანიშნულებისადმი. მხედველობაშია, ვთქვათ. პეტერბურგის თუ მოსკოვის სასახლეები. საქმე იმაშია, რომ ამ სასახლეთა დარბაზები, მათი ზომები, განათება, კაპიტალურობა და სხვა თვისება ახლოა თანამედროვე ნორმებთან. გაცილებით რთულია შესასაუკუნეების ნაგებობათა გამოყენება ახალი დანიშნულებისათვის. განსაკუთრებით საფიქრებელია. თუ როგორ გამოიყენოთ საკულტო შენობები, ფორტიფიკაციული ნაგებობები და ხალხური ხუროთმოძღვრების ძეგლები. სირთულე იმაშია, რომ ძველის თანამედროვე გამოყენება მაშინ შეიძლება ჩაითვალოს სრულყოფილად, როდესაც შენობას მიენიჭება თანამედროვე ფუნქცია და ამავე დროს მაქსიმალურად იქნება გქსპონირებული ძეგლის ყველა საინტერესო დეტალი. შედარებით იოლია ასეთ ნაგებობებში სხვადასხვა დანიშნულების მოუხვეუბის, არქივების და ბიბლიოთეკების მოწყობა. ამის მაგალითები უნდა მოიპოვება მოსკოვში, ლენინგრადში, ფსკოვში, ნივეგოროდში, ბუსარაში, რიგაში, ტალინში... მაგრამ, რამდენი მუზეუმი ან არქივი ჭირდება ქალაქს?

არქიტექტურული ძეგლის მიზანშეწონილი პრაქტიკული გამოყენება მისი დაცვის მეტად მნიშვნელოვანი პირობაა. ძეგლის შეგუების პროექტის შედგენისას მთავარ პრინციპად უნდა მივიჩნიოთ დებულება: ტექნოლოგია შევუვოთ ძეგლს და არა პირიქით — ძეგლი ტექნოლოგიას. თვალსაჩინოებისათვის თბილისის რომელიმე არქიტექტურული ძეგლი მივიყვანოთ. თუნდაც საინიო... ამ ძეგლის მხატვრული ღირსება მის გარე ხედვაში. მის ადგილმდებარეობასა და კონტა მოცულობაში. ამავე დროს საინიოს შიდა სათავსები მოვალეობულია ყოველგვარ ინტერესს. ცხადია, აქ უნდა განთავსდეს დაწესებულება, რომლისთვისაც საკმაო

იქნება არსებული ოთახების მეტად მცირე ფართი, რათა ხელუხლებელი დარჩეს ძველის მოცულობა, მისი გარე ხედი. ამავე დროს საჩინოს ავიწიდან თბილისის შესაწინაო ხედი იხსნება, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ცხეთი დაწესებულება უნდა განთავსდეს, როგორც არ „ჩაკეტავს“ კარს მნახველთათვის. რა თქმა უნდა, დასაშვებად უნდა მივიჩნიოთ ნორმატივების დარღვევა (ფართობების, ოთახების რაოდენობის და ა. შ.) იმ დაწესებულებაში, რომ აქ ისეთი დაწესებულება უნდა განთავსდეს ისტორიული ძეგლის ადგილზე, რომელიც საინტერესო მავალითს მოყვანა შეიძლება: რიგაში, ვითიკურ ტაძარში საორღანო მუსიკის კონცერტები იმართება, ასეთივე დანიშნულება მიეცა სულ ახლახან ზიგვინთის ტაძარსაც, მოსკოვის მანეჟში საგამოფენო დარბაზებია განთავსებული, ასევე, სურათების გალერეა ვილნიუსის ყოფილი კათედრალურ ტაძარში, ლეოვის გალერიის ერთ-ერთ ბასტიონში მეტად გონებამახვილურად არის განლაგებული არქიტექტორთა სახლი. ქალაქგარეთ განლაგებული მრავალი არქიტექტურული კომპლექსი (კარმიდამო თუ მოზასტერი) გამოყენებულია დასასვენებელი სახლების, ბავშვთა თუ მოხუცთა ინტერნატების და სხვა დაწესებულებებისათვის.

განაკუთრებულ სიმწელეს წარმოადგენს ძველი საცხოვრებელი სახლების შემონახვა. ტექნიკური და ქალაქმშენებლური პირობების გარდა აქ სოციოლოგიურ საკითხებთანაც გვაქვს საქმე. ამ სახლებში მცხოვრები თანამედროვე მოქალაქე სწორედ მოკლებულია აუცილებელ კომფორტს, რომელიც ჩვეული გახდა ამავე ქალაქის სხვა-ახალ უბანში მცხოვრებთათვის. მუწებრივია, რომ ასეთი მოქალაქე სწორედ ძველი სახლების შემონახვის უნებური მოწინააღმდეგე სდება. გასული საუკუნის თუ უფრო ადრინდელი საცხოვრებელი, რომელიც იმ დროის თვალსაზრისით საკმაოდ კომფორტაბელურია, სწორად ერთ ოჯახზე იყო გათავისუფლებული. ახლა ასეთ სახლში რამდენიმე ოჯახია ჩასახლებული. ამას ისიც ემატება, რომ ძველი სახლები მოკლებულია ელემენტარულ კომფორტს (ცხელი წყალი, გაზი, ზოგჯერ კანალიზაცია). ამგვარი სახლების მოსახლეობა წერს ყველა ინსტანციამ და მხარეთიანად მოითხოვს საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესებას. ამ გარემოების გაგონებით აღმასკომები სწორად აძლევენ სახლების გადაკეთების უფლებას, რითაც ზოგჯერ ფაქტურად სპობენ მათ, როგორც არქიტექტურულ ძეგლს. უფრო მეტიც: სწორად თვალსაჩინო არქიტექტურის მქონე საცხოვრებელი სახლი საერთოდ არ არის აფენილი დორიცხავზე როგორც არქიტექტურული ძეგლი. ამ დროს კი ძველი უბნების უმეტესი ნაწილი სწორედ საცხოვრებელ სახლებს უკავია. მრავალ მათგანს არავითარი მხატვრული ღირსება არ გააჩნია და ისინი უნდა შეიცვალოს. მაგრამ იმ შემთხვევების უმეტესობას, რომელთა შემონახვა აუცილებელია, ალბათ, უნდა

შეუწინარუნოთ საცხოვრებლის პირველი ფუნქცია, რა თქმა უნდა, იმ პირობით, რომ საცხოვრებელი ბინა აღჭურვილი იქნება თანამედროვე კომფორტის ყველა შესაძლებელი ელემენტით. აქ მხედველობაში გვაქვს სიმჭიდროვის რადიკალური შემცირებაც. ძველ უბნებში ცხოვრების ზოგერთად მოუხერხებლობის კომპენსაცია შეიძლება იქნეს საცხოვრებელი ფართობის შედარებით მაღალი ნორმა მოქალაქეზე, თანამედროვე უბნებთან შედარებით.

ისტორიული ძეგლის დაცვა-პატრონობის წარმატება სწორად წმინდა ადმინისტრაციულ-საორგანიზაციო ძეგლში უნდა ვეძიოთ. ქალაქში განლაგებულ ძეგლს სწორად რამდენიმე „პატრონი“ ჰყავს, რომლებიც ხელს უშლიან ერთმანეთს და არაკომპეტენტურობის გამო ძეგლის მეგობრივად ძეგლის მტრად იქცევიან ხოლმე. ყველა შემთხვევაში გადაწყვეტი სიტყვა ავტორიტეტს უნდა ენიჭებოდეს და არა ადმინისტრაციულ პირს. საქმის კარგად წარმართვის სურვილის დროსაც კი ყველაზე დიდი შეცდომები, ჩვეულებრივად უკონტროლოდ იწვევს არის ხოლმე გამოწვეული. საინტერესოა ბაქოს მავალითი, სადაც ძველი უბნები დამოუკიდებელ (თუმცა მცირე ფართის მქონე) რაიონად არის გამოყოფილი. ამ რაიონის ადმინისტრაციული ორგანოების სტრუქტურა და კომპლექტაცია, ცხადია, ითვალისწინებს ისტორიული უბნების მოვლა-პატრონობის თავისებურებებს.

რადიკალურად მოსაუღელის ძეგლებთან დაკავშირებული პროექტების საქმეც. ძეგლის რესტავრაციისა და შეკეთების პროექტის სხვადასხვა ორგანიზაციამი სრულდება და გამოდის, რომ რესტავრატორებს არ იციან რა მიზნებისათვის შეიძლება იმ ძეგლის გამოყენება, რომლის აღდგენასაც ისინი აწარმოებენ. მეორე მხრივ, დამპროექტებლებს, როდესაც ისინი ამოუშვებენ ძეგლის ახალი ფუნქციისადმი წვეუების პროექტს, ნათელი წარმოდგენა არა აქვთ თუ რა საზღვრებში შეიძლება გადაკეთება, რომ იმ დაიღრმავ ძეგლის ისტორიულ-მხატვრული ღირებულება. მაგონდება ანისხატში მცირე საგამოფენო დარბაზის მოწყობის ერთ-ერთი პროექტი, მის ავტორის აზრადაც არ მოუვიდა ის გაეროშობა, რომ მუდმივი ექსპოზიციის მოწყობის მის მიერ არჩეული ხერხი დაფარავდა ნაგებობის უძველეს წყობას, სწორედ იმ წყობას, რომელიც, პირველ რიგში, უნდა გამოვლინდეს. გამოსავალი, ალბათ, კომპლექსურ საპროექტო-სარესტავრაციო ერთეულის შექმნაში უნდა ვეძიოთ. აქეთკენ მივითხოვს სხვა რესპუბლიკებისა და ქვეყნების გამოცდილება.

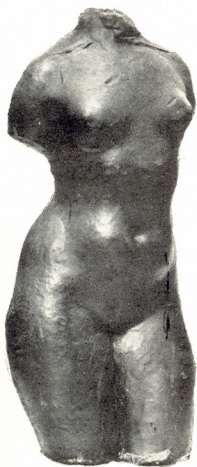

ბულა კლაკის

ბასსენაჰა

გივი გვიგუშკორი

თავსართები ქართული ხალხური ზღაპრებ-
ბისათვის.

ქალის ტორსი.

ჩვენი მეგობრობა ბავშვობაში დაიწყო. იმ ასა-
კში ვიყავით, როცა აღზნებული გონება სულიერ
საზრდოს ეძებს და ელტვის. მის თვალეში თით-
ქოს დღემდე ჩემთვის უხილავი ცეცხლი ენთო და
ხელში გოგენის წიგნი „ნოა-ნოა“ ეჭირა. როცა
შემომხედა და ის წიგნი ღიმილით გამომიწოდა,
მივხვდი, რომ ამიერიდან ჩემთვის იგი მხოლოდ
სკოლის ამხანაგი როდი იყო...

ღიდი ხნის შემდეგ, მის სამუშაო ოთახში
მჯდომს, იმ დღეზე და საერთოდ ჩვენს ბავ-
შვობაზე ხშირად მიფიქრია (როცა იგი მუშაობ-
და, მისთვის აღარაფერი არსებობდა და შემეძ-
ლო ისე შედევენებინა თვალი და ისე მეფიქრა
დიდხანს, რომ უხერხულობა არ მეგრანო). მი-
ფიქრია იმაზე, თუ როგორ ხდებოდა ჩვენი სული-
ერი ჩამოყალიბება. ჩვენ გვზრდიდნენ მორალუ-
რად განწმენდილი, ერთი რწმენით, მტრის დამა-
რცხების რწმენით აღსავსე და მერე ომიდან დაბ-
რუნებული ადამიანები, რომლებმაც უკიდურესად
გავციმამაფრეს მოვალეობის გრძნობა. კარგად მახ-
სოვს, როგორ დაკუბრუნდით ომის შემდეგ ჩვენი
სკოლის შენობას (ომის წლებში იქ ჰოსპიტალი
იყო), როგორ ვხვავდით იატაკს, როგორ ვწმენდ-
დით საკლასო ოთახის კედლებს, რომ ისევე ჩვენს

ბალა.

მერხებს მივსდომოდით. გატაცებით ვითხულებდით დღით წიგნებს, დავდიოდით კინოთეატრებში, სადაც უჩვენებდნენ ნადავლ ფილმებს — ჩვენს თვალწინ საკუნე სცვლიდა საკუნეს, ეპოქა — ეპოქას. დინასტია — დინასტიას. გონებაში ირეოდნენ რომელიც გლადიატორები და ფრანგი მუსკეტერები. ოქროსა და კაუჩუკის მამიებლები, ინდიელები და ავტოკები, მარკო პოლო და აზობინ ჰუდი, რემბრანტი და ვერდი, პიუგო და გოია...

გულდა კალადის, როგორც ხელოვანის ჩამოყალიბება დიდად განსაზღვრა დედამისმა, შესანიშნავმა მოქანდაკემ და მხატვარმა თამარ აბაკელიამ. მან უბიძგა შვილის შემოქმედებით ფანტაზიას და ხელი შეუწყო მისი ტექნიკის სრულყოფას და დახვეწას. გულდა მოკრძალებული კაცი იყო და სიტყვას ვერ წამოაცდევინებდით თავის ნამუშევრებზე, ან იმაზე, თუ რას აკეთებდა ან რას აპირებდა, მაგრამ დედის ნახატებზე ხშირად ლაპარაკობდა, განსაკუთრებით უყვარდა მის მიერ შესრულებული კოსტუმების ესკიზები კინოფილმისათვის „გიორგი სააკაძე“.

გულდა ბავშვობიდანვე სწავლობდა ძველ ქართულ ბარელიეფს, ფრესკას და ქედურობას, ბერძნულ, ეგვიპტურ, ბაბილონურ, შუამდინარეთის ხელოვნებას. როცა ტირდებოდა, ხშირად იყენებდა ხალხურ ელემენტებს თანამედროვე ხელოვნებაში, მაგრამ ისე, რომ თავისთავადობას ანიჭებდა (განსაკუთრებით წიგნის გრაფიკაში, ქართული ხალხური ზღაპრებისათვის შესრულებულ ნახატებში). ეს ელემენტები არავითარ შემთხვევაში არ იყო ეკლექტიკური, მექანიკურად გადმოტანილი და ნამდვილად თანამედროვედ ეღერდა.

ისიც იგრძნობოდა, რომ ნიკოლოზ კანდილაკის მოწაფე იყო და თავისი მასწავლებლის პრინციპებს, მონუმენტური ქანდაკების პრინციპებს იზიარებდა. ქანდაკებას მუდამ წმინდა პლასტიკური ამოცანების გადაწყვეტას აკისრებდა. უმრავლეს შემთხვევაში ქალის ფიგურას ან ტორსს ძერწავდა. ისევე, როგორც ნახატში, ფორმა იყო მკვრივი, სასვე, კომპოზიცია შეკრული. ამ ქმნილებებში მოქანდაკე პორტრეტულ ამოცანებს არ ისახავდა, სახეები მუდამ სადად იყო გადაწყვეტილი, ზოგადად, ავტორის იდეალის შესატყვისად.

მოქანდაკეთაგან გულდას განსაკუთრებით არსტიკიდ მაიოლი უყვარდა.

ნახატში, დედის მსგავსად, მას სკულპტურული და პლასტიკური სული შეჰქონდა. პლასტიკური ნახატი, შეკრული კომპოზიცია, ფორმის დეკორატიული გამომსახველობა ახასიათებს მის წიგნის გრაფიკას. ამის ნიმუშებია ქართული ხალხური ზღაპრებისათვის და ახლახან გამოსული ქართული ხალხური ეპოსისათვის შესრულებული ილუსტრაციები. გულდა ბრწყინვალედ გრძნობდა ქართულ ორნამენტს, ხალხური ზღაპრის სიღრმეს და საწყისებს. დეკორატიულ ელემენტად ხშირად

წიგნის გრაფიკა.

იყენებდა ხილს, ყვავილებს და, მონუმენტურობის გარდა, ზღაპრების ილუსტრაციებში მისთვის ნიშანდობლივი იყო აგრეთვე ჟანრული, სახასიათო ელემენტები.

იგი ნატიფი გემოვნების აღამიანი იყო. ბრწყინვალედ აფორმებდა ინტერიერებს. იცოდა თუ როგორი ავეჯი უნდა დადგმულიყო ამა თუ იმ ოთახში, როგორ უნდა სცმოდა ქაღალს, როგორ უნდა გაწყობილიყო სუფრა... როცა ქუთაისში სამხატვრო გალერეის მოსაწყობად მიიწვიეს, თვითონ დადოდა ანტიკვარულ მალაზიებში და არჩევდა, თუ რომელ ნახატს რაკვარი ჩარჩო მოუხდებოდა.

გულდა ჯერ ქაღალდზე ხატავდა, მერე ნახატს აკვარელით ან გუაშით ისე აფერადებდა, რომ ქაღალდი ფერით გაქვნილიყო. ამის შემდეგ მთელ ფურცელს ფარავდა ტუშით და მერე ტუშს ფხვკდა, ისევე ფერამდე, ისევე ნახატამდე დადიოდა. ამით ნახატის მდიდრულ ზედაპირს ქმნიდა, ფაქტურას ანიჭებდა მას და ფორმის მონუმენტურობასა და განზოგადებას ალწევდა.

მერყენებოდა, თითქოს ტუშის წვედიადიდან კი არა, უხსოვარი დროის წვედიადიდან გამოდიოდა მხარზე კოკაკიდეული და წყალზე მიმავალი თებრონე, ყვითელ ვეფხვთან შეჭიდებული მოყმე, ან ჭრელ ხალიჩასთან მჯდომი მესტივერე, ანდა ხარზე ამხედრებული წიქარა...

უკანასკნელ თვეებში, როცა იგი ხიზმრის ცხოვრებით ცხოვრობდა, თეთრი ბურუსით იყო მოცული და ამ ხიზმრის ცხოვრებიდან, ამ ბურუსიდან თავის დაღწევას, ცხადში დაბრუნებას ცდილობდა, გამოფხზულეული, თავისი კეთილი დიმილით ისევე ძველ გულდას აკვავდა — თითქოს

„ქართული ხალხური პოეზიის“ ილუსტრაცია.

სიკვდილი ამ ქვეყნად საერთოდ არ არსებობდა...

იგი თითქოს ისევე ის ბიჭი იყო, რომელსაც სკოლის შემდეგ თავისი სახლის ეზოში მიყვავდი, მარჩაბლის ქუჩაზე, რომ ბურთი დიდხანს გვეთამაშა. მე ახლაც მომესმის დედამისის ძახილი: „გულდა, გვეოფა, ამოდი!“ გულდას მთელი ცხოვრების მანძილზე თან სდევდა ეს ძახილი, ნელა მიჰყვებოდა კიბეს, იზრდებოდა, როგორც შემოქმედი და სრულყოფისა და სრულქმნის წყურვილით ზეპარობილი სულ უფრო და უფრო ზეით მიიწევდა.

„ქართული ხალხური პოეზიის“ ილუსტრაციები.

მონალ „საბჭოთა ხელმწიფის“ რედაქციამ ქუთაისის საოპერო თეატრში გამართა „მრავალი მაგიდა“, რომელშიც მონაწილეობდნენ თბილისის ზ. ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის დირექტორი პროფესორი ირაკლი შანიძე, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი ზურაბ ანკაშვილი, საქართველოს სახალხო არტისტი ნინო ანდრეასიძე, ქუთაისის საოპერო თეატრის ხელმძღვანელები — დირექტორი გიმი ტორინაძე, მთავარი დირიჟორი რამაზ ხაშიაძე, მთავარი რეჟისორი ვარლამ ნინოლაძე, მთავარი მხატვარი ნინო ბარბილაშვილი, საუბარი მიჰყავდა ჟურნალ „საბჭოთა ხელმწიფის“ მუსიკალური განყოფილების გამგე მანანა სპინაძეს.

ქუთაისის საოპერო თეატრი

ბ. ტორინაძე: ზ. ფალიაშვილის სახელობის თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის ქუთაისის ფილიალი ახალგაზრდა კოლექტივია. იგი არსებობდა საბჭოთა კავშირის კონსტრუქციული პარტიის ორი ყრილობის — XXIV და XXV — შუალედში ჩამოყალიბდა.

ამ ხნის მანძილზე განხორციელდა 14 საოპერო და 3 საბალეტო სპექტაკლის დადგმა.*

ჩვიდმეტ სპექტაკლის გამოშვება კი დროის ესოდენ მცირე მონაკვეთში ნამდვილად დიდი მიღწევაა, მით უფრო ახლადდაარსებული თეატრისათვის, სადაც უკველი წარმოდგენის მომზადებას წარმოუდგენელი სირთულეები ახლავს, როგორც შემოქმედებითი, ისე ტექნიკური ხასიათისა. მოგვხვებნება, რომ ქუთაისის საოპერო თეატრი მძიმე პირობებში იბადებოდა, მას არც საშუალო პირობები გაჩნდა, არც ტრადიციები, არც გამოცდილება. ცხადია, უკველიავე ამან თავისი დადი დააჩნია თეატრის მუშაობის დონესა და ხარისხს. ამიტომ, რომ მიმდინარე რეპერტუარიდან სულ რამდენიმე სპექტაკლს აქვს პროცენტული სახე. მათ შორის გამოირჩევა „აბესალომ და ეთერი“, რომლითაც დაიწყო ქუთაისის საოპერო თეატრის არსებობა. ამ სპექტაკლს დიდი საზაღადი უძღვოდა. იგი დაიდგა 1969 წლის 27 დეკემბერს თბილისის საოპერო თეატრის აქტორთა მონაწილეობით და დღემდე შეინარჩუნა თავისი ფორმა. მაღალია მისი მუსიკალური დონეც. შემდგომი სპექტაკლები კი ნაუსტავადეად განხორციელდა, რამაც განაპირობა მათი ერთგვაროვნება, უსუსურია ამ სპექტაკლების სცენური გადწვევება, სუსტია მათი საშემსრულებლო დონე.

* ზ. ფალიაშვილის „აბესალომ და ეთერი“ და „დალი“, მ. ბალანჩინის „ადრეგან ციბირი“, ვ. დილისის „ქეთი და კოტე“, ვ. ვაიკის „წითელქაღვი“ და „პროლეს ქოში“, ა. ვერსელიის „პამი-აიუკი“, ო. თაქთაქიშვილის „მინდია“, რამსინისოვის „ალფიკო“, ზ. ჩაიკოვსკის აკვენი ინგვირი“, ვერდის „ტრაედა“ და „როკოლეტო“, პუჩინის „ტოსკა“, ბალეტები: „ქიმი აიბოლიტი“, „ბებია და შვილიშვილი“, „მუჯრ დენაისთან“ (რედ.).

სადღესოდ ვითარება მკვეთრად შეიცვალა, მაღალ დონეზე დაიდა ვერდის „როგოლეტო“, პუჩინის „ტოსკა“, დამთხზებითი, ალბათ, რომ ამ ურთულესი პარტიტურების დაძლევა დიდი გამარჯვება ახალგაზრდა შემოქმედებითი კოლექტივისათვის, სწორედ ამ სპექტაკლებმა მანიჭეს ქუთაისის საოპერო თეატრს პროფესიული სახე და დაგვიწვეს კოლექტივის პერსპექტიულობაშიც. მაგრამ ანთი ფონზე კიდევ უფრო მკვეთრად გამოვლინდა ყველა ის წინააღმდეგობა, უკველიდარა რომ ვაწუდებოდათი ხოლმე. საქმე იმაშია, რომ ჭედაც არ დასრულებულა თეატრის ჩამოყალიბების პროცესი, უკველი უზანზე მწავად განვიცდით სპეციალობების ნაელებობას, ბოლომდე არც საამქროებია დაკომპლექტებული, რომელთა მუშაობა უსტარული წესით მიმდინარეობს.

როდესაც ქუთაისის თეატრი დაარსდა, დასში გაერთიანებული იყო 124 წევრი. რეპერტუარის ზრდისთან ერთად გაიზარდა კოლექტივის შემადგენლობაც, რომელიც დღეისათვის 320 წევრს შეიცავს. ასეთი დიდი კოლექტივი ვერ თავსდება საოპერო თეატრისთვის განკუთვნილ შენობაში. გამოუსადეგარია სენა, არ ვითის სად წავიდოთ დეკორაციები, სად შევინახოთ კოსტუმები. ქალაქის ხელმძღვანელობა, რომელიც კოლექტივისადმი დიდ მზრუნველობას იჩენს, გვაპირდება თეატრის რეკონსტრუქციას. მაშინ, რა თქმა უნდა, უმეტიანეულად დადაწუდება მრავალი შემოქმედებითი და ტექნიკური პრობლემა.

კვალიფიკირებული კადრების ნაელებობას განვიცდით ორკესტრშიც, განსაკუთრებით სუსტია სასულე ინსტრუმენტთა ჭკუფი. სხვა რესპუბლიკებიდან ორკესტრანტების მოწვევა არ მიგაჩნია მიზანშეწონილად, რადგან გვინდა, რომ ქუთაისის საოპერო თეატრი ცოცხალი საშემსრულებლო კადრების აღმზრდელითი ეყრად ვაქციოთ. დიდ მიხედებს ვაშყარებთ თბილისის მუსიკალურ სკოლა-ინტერნატზე, გაიხად ამ სასწავლებელს დაამთავრებებს ინსტრუმენტალისტთა პირველი გამოშვება, რომელიც, წინასწარი შეთანხმებით დანახმად, ქუთაისის საოპერო თეატრში განაწილდება. ამ ახალგაზრდებს ყველა პირობას შეუქმნით ზრდისა და განვითარებისათვის.

თუნდშიც ამ მომდგრალია გაერთიანებული. ამთაგან ძლიერია მხოლოდ ტენორების ჭკუფი, ბანების, ბარიტონების, მეცო-სოპრა-

წ. ფილაშვილის სახელობის თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის ქუთაისის ფილიალის ფოტო.

ნობის ჩვეულებაში კი გამოასწორებელია მდგომარეობა.

ქუთაისის საოპერო თეატრში მწვავედ დგას პროფესიონალიზმის პრობლემა. ეს ეხება სოლისტების ჩვეულებას, რომელშიც მძაბრად ვაკალიტა გაერთიანებული. გვაქვს კარგი ვაკალიტური მონაცემებით დაქილადებული ნიჭიერი მომღერლები, მაგრამ უმჯავსების პროფესიული მომზადება და დონე დაბალია ამასთან ერთად, გვაქვს მომღერლები მეცო-სოპრანოსა და კოლორატურის პარტიებისათვის, გვაქვს ისეთი მომღერლებიც, რომლებიც თავიანთი მონაცემებით არ შეეფერებიან საოპერო თეატრს. მთავარი კი ისაა, რომ არ ზერხდება სოლისტთა კონტინენტის, ორკესტრისა და გუნდის შემადგენლობის განახლება და გადახალისება...

მ. სხმბელაძე: ეს ძალიან სერიოზული და დამაფიქრებელი წინააღმდეგობაა. საშემსრულებლო კოლექტივში, მით უფრო, ისეთ რთულ სინთეტურ შემოქმედებით ორგანიზმში, როგორცაა მუსიკალური თეატრი, თანაც ახლადდაარსებულ, განახლებისა და გადახალისების პროცესი პერმანენტულად უნდა მიმდინარეობდეს, სხვაგვარად იგი კონსერვაციის საშორების წინაშე აღმოჩნდება კონსერვაცია კი, მოგვსენება, სპონსორის, წინსვლისა და განვითარების იმპულსებს. ამდენად, თეატრმა, უპირველესად, სწორედ ამ წინააღმდეგობის აღმოფხვრავს უნდა იზრუნოს.

მან უნდა გამოქმენოს პერსპექტიული კადრების მოზიდვისა და აღზარდის გზები. ერთი შეხედვით, ეს არც ისე რთული ამოცანაა. ასეთი განცხადების საუფველს ვაპირებს მუსიკალური სწავლების საერთო ქსელი, დღითიდღე რომ იზრდება ჩვენს რესპუბლიკაში. უკვეწლიურად ვ. სარაჩიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიისა და რესპუბლიკის მუსიკალური სასწავლებლებს ასობით ახალგაზრდა მუსიკოსი ამოაგრებს. ნუთუ მათ შორის არ მოიძებნებიან ნიჭიერი და მინდობეზული ვაკალიტები, ინსტრუმენტისტები?

ბ. ტომუნაშვილი: მთელი უბედურება ისაა, რომ ამ ახალგაზრდებს ქუთაისში ჩამოსვლა არ სურთ. უპირველესობას ქუთაისში სამსახურს თბილისში უსაქმურბოა ურჩენია.

მ. სხმბელაძე: თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია კურსდამთავრებულებს ხომ ანაწილებს ქუთაისის საოპერო თეატრში?

ბ. ტომუნაშვილი: ქუთაისის თეატრი განაწილების სფეროში რამდენიმე არ იმყოფება. მრავალჯერ აღძვართ ეს საკითხი, მაგრამ ყოველი ცდა უშედეგოდ დამთავრდა.

მ. სხმბელაძე: ასეთ შემთხვევაში, საქმე გვაქვს კადრების არასწორ კოორდინაციასთან. რესპუბლიკის შემოქმედებითი კოლექტივები უპირველესად სწორედ კონსერვატორიაში უნდა უზრუნველყოს პროფესიული კადრებით და მანვე უნდა დაამუშაოს ამ კოლექტივებს შორის ზარისხობრივი და რაოდენობრივი თანაფარდობა. ვფიქრობ, რომ ბალანსირების ასეთი პრინციპი თანდათან გათანაბრებს ეროვნული საშემსრულებლო კულტურის საერთო დონეს და ბიძგს მისცემს მის აღმავლობასაც.

სადღესოდ კი პროპორციები უკარად დარღვეულია. ამაზე, ერთი მხრივ, მეტყველებს თბილისის საოპერო თეატრი, სადაც შეტისმებად გადატვირთულია თუნდაც სოლისტების ჩვეულები, ხოლო, მეორე მხრივ, ქუთაისის საოპერო თეატრი, რომელიც კადრების ნაკლებობას განიცდის.

რ. ხურცილავა: ამიტომაც, რომ თბილისის საოპერო თეატრში ახალგაზრდა სოლისტები წლებით ელოდებიან როლებს, უკმადატარებენ საუკეთესო წლებს, ისინი რომ ქუთაისის საოპერო თეატრში უკლივლენენ, მაშინ ამ დროს მაქსიმალურად გამოიყენებდნენ — იმუშავებდნენ მთელი დატვირთვით, დაეფულებოდნენ რეპერტუარს, გამოსციდიდნენ საკუთარ შესაძლებლობებს, უკვედღითი შრომა ხელს შეუწყობდა მათ პროფესიულ ზრდას. ამ გზით თეატრაც მოლოინერდებოდა. მაგრამ, როგორც ჩანს, ახალგაზრდობას უკვედღეს ეს ნაკლებად აინტერესებს.

გასაკვირა მათი პრეტენზიები — ქუთაისის თეატრში მხოლოდ მაშინ ჩამოვალ, თუ მაღალ ხელფასსა და დიდ ბონუს მომიცემით. მე კი მგონია, რომ აღმაინა, რომელსაც თავისი საქმე და თავისი ქვეყანა უყვარს, ასეთ უღტიმატუმებს არ წამოაყენებს, კეშმარტი ხელფასი, ნამდილო შემოქმედი მსხვერპლულეად მიდის. სხვაგა-

რად საქმე არ ეთიღება. პატრიოტობა და ვაჟაყობა ხალღებრძოლველით კი არ განიწოვება, არამედ თავდადებულა, უანვარო შრომით.

წ. ანჯაფარაძე: ამაში პედაგოგებსაც მიუძღვით ბრალი. სწორედ ისინი უნდა ზრდიდნენ პიროვნებებს და არა მარტო ვოკალისტებსა თუ ინსტრუმენტალისტებს. პედაგოგები ახალგაზრდებში პატივმოყვარობას კი არ უნდა ავიწყებდნენ, რაც, სამწუხაროდ, ხშირად ხდება ბოლომდე, არამედ მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის გრძობას.

პიტეტუნოები კი სწორედ პატივმოყვარობას შედეგია, ახალგაზრდა ვოკალისტებს სიმღერა სურთ ან მისიკოსის დიდ თეატრში, ან თბილისის საოპერო თეატრში, სხვა გზებს პედაგოგები არ ასწავლიან. ამიტომაც მათთვის სათავილო ქუთაისში მუშაობა, მე კი მინდა, რომ თბილისის საოპერო თეატრს შეავადს ისეთი პარტიონი, როგორცაა თამაშ ფარცვანი, რომელიც სწორედ ქუთაისის საოპერო სცენაზე აღიზარდა. დღეს იგი შესანიშნავად მღერის ისეთ რთულ პარტიებს, როგორცაა ჩაღბია, რიგოლეტო, სკარპია და სხვა. აქ გაიზარდნენ სხვა მომღერლებიც, რომლებიც ქმნიან ქუთაისის თეატრის შემოქმედებით ბირთვის. მეტყავ ვიტყვი — თუ ადრე აქ სპექტაკლები ვერ იდგებოდა თბილისიდან მოწვეული მომღერლების დაუხმარებლად, დღეს უკვე ქუთაისის საოპერო თეატრი სრულიად დამოუკიდებლად მუშაობს და დგამს ისეთ რთულ სპექტაკლებს, როგორცაა „რიგოლეტო“, „ტოსკა“... ეს კოლექტივის ზრდისა და განვითარების მაჩვენებელია.

ამრიგად, ქუთაისის საოპერო თეატრში ყველა პირობა შექმნილი მუშაობისათვის, წინსვლისათვის. სამისოდ თეატრს აქვს მრავალფეროვანი რეპერტუარი. ამ დროს კი ახალგაზრდა მომღერლები თბილისის საოპერო თეატრის ღვერფებში ატარებენ დროს, უსაქმოდ, ქუთაისში კი მანაც არ ჩამოდიან. ამ მხრივ გამოწვლილია გივი წულუაბიძე, რომელიც უკველთვის დიდი ხალისით, მონდომებით მონაწილეობს აქაურ სპექტაკლებში. უმეტესობა კი ქუთაისის თეატრისგან გამორჩენას ეძებს, სულ ანაზღაურებაზეა ლაპარაკი. ასეთები, კარუზოც რომ იყოს, აქ არ უნდა ჩამოდიოდნენ.

ქუთაისის საოპერო თეატრში გამოვლდა საპატიო საქმე. ამას ვამბობ არა მარტო ახალგაზრდების მისამართით, არამედ სახელოვანი მომღერლების გასაკონდაც, რომელთა თანამშრომლობა ხელს შეუწყობს ამ კოლექტივის აღმავლობას. თუნდაც იმიტომ, რომ ახალგაზრდები უკველთვის ძალიან ცდილობენ სახელოვანი მომღერლების წინაშე თავის გამოჩენას. ჩვენც ხომ ასე ვიყავით, როცა დავით ანდლელაძისა და პეტრე ამირანაშვილის გვერდით ვმღეროდით.

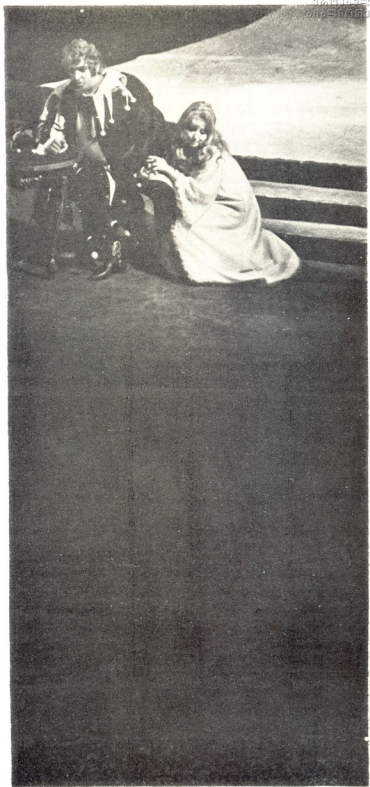
თბილისის საოპერო თეატრის სამუშაო გეგმა ისე უნდა შედგეს, რომ უკველ მომღერალს თვეში ერთხელ მანაც მოუწიოს ქუთაისში სიმღერა.

ქუთაისის საოპერო თეატრის ორკესტრში პერიოდულად უნდა უყრავდნენ ჩვენი თეატრის გამოცდილი ინსტრუმენტალისტებიც. ესეც სასარგებლო იქნება.

ნ. ნანდუღაძე: სხვათა შორის, პრაფესიული დონის ამაღლების თვალსაზრისით დიდი სამახსოვროს გაწევა შეუძლიათ გამოცდილ კონცერტმესიტრებსაც, განსაკუთრებით კი ტატიანა დუნენკოს, რომელიც ჩვეული მომზოვნელობით იმუშავებს ამა თუ იმ სპექტაკლის მუსიკალურ გამოსახვეობაზე. სამსრულოდ ინტერპრეტაციაზე, რითაც დიდ სარგებლობას მოუტანს ახალგაზრდა ვოკალისტებს.

წ. ანჯაფარაძე: ერთი სიტყვით, ქუთაისის საოპერო თეატრს მხარდაჭერა სჭირდება, რაც უკველი ჩვენგანის, ყველა ქეშმარიტი მუსიკოსის პროფესიული და მოქალაქეობრივი ვალია. ამ კოლექტივთან თანამშრომლობა იძულებითი კი არ უნდა ხდებოდეს, არამედ დიდი სურვილით, მონდომებით. ქუთაისში უნდა ჩამოდიოდნენ მხოლოდ კვალიფიცირებული მუსიკოსები და არა ის, ვინც ვერაფერს აღწევს თბილისში.

ბ. ხრამილაძე: მდგომარეობის გამოსასწორებლად საჭიროა

სცენა სპექტაკლიდან „რიგოლეტო“. რიგოლეტო — ა. ფაქაყაძე, ჯილა — გ. დოლიძე.

არამოფესიონალითა შეცვლა პროფესიონალებით. მოგვსენებთ, რომ თეატრში მეორხარისხოვან პარტიებსაც პროფესიონალები უნდა ასრულებდნენ, სხვათაგან მალე დღინვე ფიქრი კი ზედმეტია. დღეს ქუთაისის თეატრში არამოფესიონალითა რაოდენობა 60% აღწევს. მათ შორის არიან კონსერვატორიის უკრდამთავრებულნიც. ეს პარადოქსულია. მაგრამ განა ყველა ვინც კონსერვატორიას ამთავრებს, პროფესიონალია? რა თქმა უნდა, არა. ჩვენს თეატრში თავი მოიყარვს ისეთმა შემსრულებლებმაც, ვინც კონსერვატორიის დაუსრულებლად ფაქულტეტზე სწავლობდა. კონსერვატორიის პირობებში დაუსრულებელი სწავლების პრაქტიკა სრულიად უნაყოფო აღმოჩნდა. ეს ჩანს ქუთაისის საოპერო თეატრის მაგალითურადაც. შემსრულებელთა 30% კი დამთავრებული აქვს მხოლოდ მუსიკალური სასწავლებელი. ისინი საოპერო თეატრში

მუშაობისათვის არ არიან მზად. მაგრამ სხვა გზა არ არის, იძულებული ვართ ასეთი კომპრომისი დავეუშვათ.

3. ნიშნულში: ქუთაისის საოპერო თეატრის მომღერლებზე მეს კონტრაქტი ითვლება სრულიად განუყოფადგებულა შიშა მსახიობებზე მონაცემები, არ ვიცო ამის შესახებ სდ და რომელი ტრიბუნლიდან უნდა ევილაპარაკო, ან ვის უნდა მივხატო, ალბათ, ისე თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიას, სადაც ეს ახალგაზრდები ეფუძვლებოდნენ სასცენო ხელოვნებას საფუძვლებს.

8. ხშირდამდე: კონსერვატორიის სტუდენტ-ვოკალისტების განკარგულებაშია საკუთარი თეატრი — საოპერო სტუდია, რომელიც მომღერალ-არტისტების აღზრდის ამოცანებს იხსნებს. საოპერო თეატრის მონავალი კადრები სწორად აქ უნდა ეფუძვლებოდნენ პროფესიულ აქტიურობის ჩვევებსა და სასცენო ხელოვნების კანონებს. საოპერო სტუდია ამ მისის წარმატებით ასრულებდა ათეული წლების მანძილზე, რასაც მოწოდებს მისი კადრები. საქმე ისაა, რომ ამ ამბერდობითი კერას უღიდავ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ქართული თეატრის გამოჩენილი ისტორიები — ე. მაჩაბელი, შვილი, მ. ახმეტელი, ა. წუწუნავა; რომლებიც საოპერო სტუდიის ცენტრზე სტუდენტ-ვოკალისტთა ძალიანი შესწავლაზე სასტიკად სდამდნენ. ეს რეჟისორება, საოპერო შემსრულებლობას სცივითი კიდან გამოშლინარა, აქაც ნერვოზდენ სინთეტიკურ მსახიობის აღსაზრდელ მეთოდებს და ამით ერთგულთა საოპერო რეჟისორებს ადარდობსაც უარდენდნენ საფუძვლებს. შემდეგში მათ მიერ გაკეთული გზა წარმატებით განაგრძო რეჟისორმა შ. აბაშაძემ, რომელმაც დღე იწავა დასდ ქართულ მომღერალთა თაობებს.

დღეს კი საოპერო სტუდიისათვის თანამშრომლობის ტრადიცია სრულიად შეწყვეტილია. ჩვენ სახელწოდ რეჟისორებს კომიდიაც არ იზღიდეს სტუდენტ-ვოკალისტების სენური აღზრდას პრობლემა. ამიტომაც ესოდენ განუყოფადგებულ ახალგაზრდა მომღერლების მსახიობური მონაცემები, ეს საოპერო სტუდიის ხელშეწყობის მსახიობობის ბრალიცაა. იგი მოვალეა შემოქმედებითი კონტაქტები დაამყაროს ცნობილ რეჟისორებთან, მხატვრებთან, დირიჟორებთან, რათა საოპერო სტუდია გადაიკცეს ისეთ შემოქმედებით სკოლა-ლაბორატორიად, სადაც მაღალ დონეზე გააბიჭებო მომღერალთა შორის მუსიკალურ-სცენური პროფესიონალიზმის დამყიდრების პრობლემა.

3. ნიშნულში: ეს არის მიზეზი, მე კი შედეგებზე მოგახსენებთ. ახალგაზრდა მომღერლებს არავითარი წარმოდგენა არა აქვთ სცენაზე. მსახიობური ხელოვნებაზე, არადა, უმრავლესობა ნიჭიერიცაა და მომღერლებიცაა. სანაგდილოდ დავასახლებდ პერსექტიული ახალგაზრდა ტენორს — ვახტანგ მთიათიშვილს, რომელიც ახლანაჟი დროს ქუთაისის თეატრში და დღეს უკვე წარმატებით ასრულებს კავკაზლოს რიგს. მისი წარმატება დღი შრომისა და წვადების შედეგი გახლავთ. ვინ მოსთვალს, რამდენი რეპერტუარი მონადობა მან ამ პარტიის შესწავლასა და მის სცენურ განსახიერებას, იმერა კაცხავა კი იგივე როლი სწრაფდეს მოაზრება და მაღალ დონეზე შესასრულა კიდეც იმერტომ, რომ ი. კაცხავა პროფესიონალია, სერიოზული და გამოყოფილი მომღერალია, მუსიკოსია. მასთან მუშაობა ადვილიცაა და სასიამოვნოც. ბედნიერება იქნებოდა ქუთაისის თეატრის ასეთი კვალიფიციის ხუთი მომღერალი მანაც რომ შეეძლებოდა. ურავლდობა კი თავისი პროფესიის საფუძვლების შესწავლას თეატრში იწყებს. სტენისათვის ისინი მხოლოდ 6-7 წლის შემდეგ იქნებოან მზად. ასეთი კონსერვატორიის უცრლდამთავრებულთა მდგომარეობა. ახლა წარმოიდგინეთ როგორ იქნება ამ მომღერალთა დონე, რომლებსაც უმადლესი მუსიკალური განახლება საერთოდ არ მიუღიათ და თეატრში მოსვლამდე სცენაზე არასოდეს შეუღლაბო ფეხი.

მ. ხშირდამდე: მიუხედავად ასეთი სირთულეებისა, ქუთაისის საოპერო თეატრი შვარდის და პერსექტიული კოლექტივია. ამაზე შეტყულებს ის დიდი ენთუზიაზმი, რომლითაც შეუკრძობისა თეატრის მთელი დასი, მისი ხელშეწყობდლობა. ამაზე შეტყუებლობის უარდესად სერიოზული და საქმიანი ატმოსფერო, ამ კოლექტივში რომ სთუვებს. კოვლივეც ეს გამიჩინდა სპექტაკლ „ჩოლოდნიკოში“,

რომელიც გამსქავალუა მომღერობით და შემოქმედებითი მხარეებით. თეატრის შემოქმედებითი პოტენციალი სახლოოდ დავგარწუნა უქანასწელმა ნაშუფერამა — შესწავლაზე სასტიკად „ტოსკაში“. რომელმაც კავკასია სრულიად ახლებოდა და მსახიობ-გონივრული რეჟისორული გადაწყვეითი, მხატვრობით, თვალსა. ჩინო მუსიკალური დონითაც. უკვე ამ რის სპექტაკლის დონეზე შეეცურა ჩანს კოლექტივის წრად, დოსტოტბისაკენ აღწერული გეზი.

ერთი სიტყვით, ქუთაისის საოპერო თეატრი არბეობს, ცოცხლობს, ცეხებს, იბრძვის, რაც სინდლეების გადაღაზვის საფუძველია. ამ საფუძვლებს განსაკუთრებულად, შემოქმედებითი პოზიციების ჩაინახებობდლობა კი თეატრის ხელშეწყობდლებს, ალბათ, დასახული აქვთ კონკრეტული ამოცანები.

მ. ტირიწუხამძე: ძალიან დიდი და რთულია ჩვენი გეგმები, რომლებსაც აუცილებლად განცხადებთ, რადგან ასეთი პირობა გვაქვს დაშეშულია — ჩახკ ვიტყუებთ ის დევაკვირობი კიდეც ვინც ამ შეინახებას დაარდევებს, იძულებული იქნება დასტოვოს ქუთაისის საოპერო თეატრი.

დღეს ჩვენს წინაშე დგას სახლოოდ კოლექტივის დაარსების და რეაგინების ამოცანა. ამ მზონი ტანქმენდან მოვეწვიეთ გაცილები ბალეტისტიკური, უზრეველის დასახლებული არტისტები. ბურხანოვი, რომელიც სათავები ჩაუდგება სახლოოდ კოლექტივი. თეატრში მივიღეთ აგრეთვე თბილისის სახლოოდ სტუდიის 10 უცრლდამთავრებულ და 4 მოცეკვავე აღდელითაც, რამაც საშუალება მოეცა გასული წლის 28 დეცემბერს წარმოვედგინა სახლოოდ სპექტაკლი „ლურჯ ღუნისაშენი“. თეატრის მუსიკის მიხედვით, სპექტაკლი დღეა ლატივილმა ბალეტმეისტერმა კაპაროსამ.

მომავალი სეზონისათვის კომპოზიტორი ს. ცინცაძე წვენი თეატრისათვის წერს კოლექტორ ბალეტს, რომლებსაც დამამს მოსკოვის სტანისლავსკის სახლოების მუსიკალური თეატრის ბალეტ-მეისტერი ა. ტიქინაძე. მან თვითონ გამოიქვა ქუთაისის ბალეტოკოლექტივთან თანამშრომლობის სურვილი.

მ. ხშირდამდე: მუდმივმოქმედი სახლოედ დასი დიდი შენაქნება ქუთაისის თეატრისათვის. ცხადვე უხადებოა, რომ ეს კოლექტივი თავიდანვე უნდა ჩავებას ცივწვული სახლოედ ხელოვნების შემქმნელობის პროცესში. მას, თბილისის სახლოედ დასთან ერთად, ვამბედა როგორც ქართული ოპერისა ბალეტის აღორძინება, ისე ახალი გზების ძიება თანამედროვე სახლოედ თეატრის მონაპოვართა გათვალისწინებით. შემდგომ კი ბალეტმეისტერს ბურხანოვი ესოდენ რთული და სპეციფიკური ამოცანების გადაწყვეტა? ავი ხომ სრულიად არ იცნობს ქართულ ხალხურ კორეოგრაფიას, საფუძვლად რომ დგება ცივწვული სახლოედ ხელოვნების სტილიზატორ სისტემა?

მ. ტირიწუხამძე: თქვენც მოგახსენებთ, რომ სახლოედ რეჟისორის სფეროში ყველაზე მეტად განვიციდით კვალიფიცირებული სპეციალიტების იკრების ბალეტმეისტერ ბურხანოვის მუშაობის გავსაცობით, თუ იგი იმედებს ვერ გამაპრთლებს, მამინ სხვა გზას დავადგებოთ. ძირითადი კი დღე იმედებს ვამაპრთებთ თბილისის საოპერო თეატრის მოაზარი ბალეტმეისტერის გ. აღექსიძის კონსულტაციებზე, მასთან თანამშრომლობაზე.

ახლა კი ისე ვგეგმავს მიგებოვნებზე. ქუთაისის საოპერო თეატრის უახლოესი პრემიერა გახლავთ ახალგაზრდა ქართველი კომპოზიტორის გ. ნღაიძის ოპერა „დარისამანის გასაქირა“, რომელიც ჩვენი დავკეთებით იწერება დ. კლიდიშვილის ნაწარმოების საფუძველზე. კოვთა არ იყოს ვლევაკო, რადგან კომპოზიტორი ავიკნებას პარტიტურის დამოაგრებას. არადა, მთელი თეატრი — რეჟისორი, მხატვარი, სახემსრულებლო კოლექტივი მზადა მუშაობისათვის.

უკვე დაწყებული გვაქვს მუშაობა ოფენბახის ოპერებზე „პეტიკოლია“, რომელიც ქართულ ენაზე შესრულდება. საოპერეტო

სკენის ცნობილი ოსტატი ვ. კანდელიკი მომავალ სეზონში კვლავ ქართულ ენაზე დადგას მ. შტრაუსის „ბოშაო ბარონს“, როგელი რეჟისორი ი. ახლინაი მოდერნი წლის მასში რისონის „სიკვილოლი დალიპი“ დადგას განაორტოლებს, შედგე კი ხელს მოყვდებთ ვერდის „ტრუბადარს“ ან „ბალასკარას“. პირ-ტუდელში გვაქვს მ. დავითაშვილის ოპერა „მედიკოსი“, აგრეთვე უ. ჭოკუას სახავუო ოპერა. ჩაიჭურებული გვაქვს აგრეთვე მი-უზიკ-პოლის დადგმა. ერთი სიტყვით, ქუთაისის საოპერო თეატრის გეგმები რთულიცაა და შრავალდროინებ. ნაირგვარივარი რეპერტუარის გზით, არჩევნის საშუალებით ჩვენ ვინდა დავი-ალოგოთ ქუთაისელი მაყურებელი, რომელიც საოპერო სექტალებს წაღლება ესწრება. იქნებ ასე მაინც ვავაგოთ რა მოწონს მას, რომელი უნარი უფრო იზიდავს. მაყურებელის ინტერესების შესწავლა შემოქმედებითი გეზის მიუღწევად დაგვიტყობს.

მ. ახმედილი: ჩემი აზრით ვი თეატრის სარეპერტუარო გეგმა მეტისმეტად ნაირგვარივანია. მაყურებლის ფსიქოლოგიისა და ინტერესების ცოდნა უნდა მოვიმართო ისევე და ისევე მაყურებლის აღსარდელად, დაბალი გემოვნებისა და უცოდნარობის აღმოსა-ფხვრელად, კოლექტივის შემოქმედებითი გეზიც სწორედ ამ ამო-ცანას უნდა ისახადეს და არა მაყურებელთა გულის მოგებას.

თუ მაყურებელს შევავაზებთ ადვილად ხელმისაწვდომსა და მაშაბელ სანაბობას, ამ შემთხვევაში ვგულისხმობთ ოპერტანას და მიუზიკ-პოლს, მიუხედავად იმისა, რომ ამ ეარტებს თავიანთი მომხიბვლელობა და მხატვრული ღირატებებიც ვაჩინათ, მაშინ საო-პერო თეატრი დამკარგავს თავის დანიშნულებს — ესთეტიკური აღზრდის ფუნქციას, დაკარგავს თავის სპეციფიკასაც იგი უფრო სახელდახელო მომხსარებლის დონემდე დაეშუება, რაც კომპო-ზიის ნიშნავს. გარწმუნებთ, რომ ოპერტიოთა და მიუზიკ-პოლით დაპურებული მაყურებელი საოპერო სექტალებს საერთოდ აღარ დაეწრება. ამით ოქვენ კი არ მოიზიდავთ, არამედ დამკარგავთ საოპერო მსმენელს. ამას ამტიციებს მრავალწლიანი პრაქტიკა. ასეა თბილისში — ის ვინც მუსიკალური კომპილის თეატრსა და სევა-ტრალი კენცერტებან ესწრება, როგორც წესი, არ დაღს საოპერო თეატრში და პირიქით, გარდა ამისა, ეს საზიანოა თვით ქუთაისის საოპერო თეატრის კოლექტივისათვის, რადგან მეტისმეტად ძნელია სტილისტურად ესოდენ მკვეთრად განსხვავებული საშემსრულე-ბლო სისტემების დაუფლება და შენაცვლება, თქვენც კარგად მოგესჩენებთ, თუ როდენ დიდი სხვაობაა საოპერო, საოპერტიო და საესტრადო ინტონირებას შორის, სხვაგვარია მათი სცენური გა-მომსახველობის ფორმებიც. რეპერტუარის ასეთი სტილისტური და ენარობიერი ნაირგვარივანობა, უფრო ზუსტად კი სიკრულე დეკო-რირეტივის საშუობისაა შექმნის პროფესიულად ჭერ კიდევ ჩამო-უალბიბებელი და გამოუცდილი კოლექტივის წინაშე.

წ. ანჯაბურძე: მაყურებლის გემოვნებაზე დაერდნობას და აუკლას არც მე გირჩევთ. დავუშვაო, ქუთაისელებს ოპერტა მო-იონონ, მაშინ ოპერტა უარს იტყვიო? ან იქნებ მაყურებელი იტა-ლიური ოპერტი მოიხიბლოს, ასეთ შემთხვევაში აღარ დაღვანო ქართულა და რუსულ ოპერტებს? ასე საკითხის დაყენება არ შე-იძლება.

კლასიკურ ოპერტებს კი მხარს ვუჭერ. სეზონში ერთი ასეთი სექტალები საკმეის არ წახადენს. იგი ვახალისებს როგორც თეატრის რეპერტუარს, ისე ქუთაისის მუსიკალურ ცხოვრებასაც.

ისე კი უკვლავების მაყურებელს წუ ვაღდაბარებთ. თუ საო-პერო კოლექტივი სისტემატურად გამოუშვებს ყოველწლივად გამა-რთულსა და სრულიყოფილ სექტალებს, მაშინ ხალხი მოვა, მიეძა-ლება თეატრს. ამში დრმადა ვარ დარწმუნებულთ.

რეპერტუარის შედგენა კი მეტისმეტად რთული, სერიოზული და სასახუისმებლო ამოცანაა. ზოგჯერ ეფექტური რეპერტუარის შექმნის სურვალო იმდენად გვიტაცებს, რომ აღარ გვივარდნივით კოლექტივის დონესა და შესაძლებლობებს — ახალგაზრდა ვოკა-ლისტებს ხელისმეტად რთულ, მათთვის შეუფერებელ პარტიებს ვავალებთ მოცემატ. შესაძლოა, მომდრალმა დაღეს მართლაც კარ-გად იმდროს იგი, მაგრამ ვინ იციან ამ ექსპერიმენტებს რა შედეგ-ი მოჰყვება ზვალ. ამ მხრივ დიდი სიფრთხილ გვპართებს, რათა არ მივაუწიოთ ზიანი ახალგაზრდა ხმებს.

მაყურებლის დაუწრებლობამ კი გვლი არ უნდა გაგიტებოთ.

ამ მხრივ არც თბილისის საოპერო თეატრია განხივრებული უკ-ვე დიდი ხნის ამბავია. საოპერო თეატრისათვის ანშლავება წინაშეა, თაც იშვილობა იყო, მიუხედავად მტალი დონისა და შესანიშნავი საოპერტიო ძალეობისა. ეს საოპერო ხელეღვნების სპეციფიკადანაც მოდის. საქმე იმაშია, რომ ხალხს ჰეჭრდება ამ თუ მომე-ტრის მოსმენა ერთხა და იმავე სექტალებში.

ბ. ტორმეჩაძე: და მაინც ძალიან ძნელია მაყურებლის გულ-გრილობასთან შეგუება. მანვიერებს ერთი რამ: ლ. მესხიშვილის სახელობის ქუთაისის დრამატულ თეატრში მაყურებელი ეძალება სუსტ სექტალებს, ფლოაშვილის, ჩაიკოვსკისა თუ ვერდის მო-სმენეს კი არ სურს. მეტსაც ვიტყვო, ახლა როცა „ბარონის განს-კირნა“ ვმუშაობთ, გამოირკა, რომ ჩვენე თეატრის ბევრ მომე-ტრალს კლდიაშვილი საერთოდ არ წაყუთავს. ეს ხომ სპარცევირა ამბავია. ასეთ უცვიდობასთან ბრძოლაა საჭირო. სწორედ ამ მიზნი-ვაპირებთ აღმწოდლობითი მუშაობის ჩატარებას მსახობებთან.

მოსახლეობასთან, დაგეგმილი გვაქვს შეხვედრები, ლექცია-კონცერტები, საუბრები.

მ. ახმედილი: აღმწოდლობითი მუშაობა თეატრში კი არ უნდა იწეებოდეს, არამედ სკოლებში. საწვალულებში, კონსერვატორიაში, სადაც ხტლუნებებს ასწავლიან ინგლისურ, ფრანგულ, გერმანულ, იტალიურ ენებს, მაშინ, როდესაც მათ არავითარი წარმო-დგენა არ აქვთ ქართულ ენასა და ლიტერატურაზე. ადამიანი, რომელიც არ იცნობს მშობლიურ ლიტერატურას, ვერ უცხო ენას დაუფლება და ხტლუნებასაც სარგებლობას ვერ მოუტანს.

საქმე იმაშია, რომ სახელმწიფო ინსტიტუტებში (კონსერვატორია, სამხატვრო აკადემია) ქართულ ენასა და ლიტერატურას არ ასწავლიან, რაც არ არის სწორი. ამაზე შეტყუვებულს გ. ტორმე-ჩაძის მიერ აღნიშნული უტოროული ფაქტი. ასეთ უცოდინარობას ხშირად ვაუფლებთ კონსერვატორიის მისაღებ გამოცდებზედაც, რაც სათანადო კორექტივებს გვკარანობის აღმწოდლობითი სის-ტემის სტეროში.

ბ. ტორმეჩაძე: მოსახლეობასთან დაახლოების მიზნით ამას წინა ევეწვიე ქუთაისის ავტორიზანას, სადაც კონცერტი ვაგვა-რთივო. ვერ წარმოადგენთ, რადგან დიდი გამოძახილი და მოწონება გამოწვივა ამ ლინსტიკამ. ვანჩახული გვაქვს კონცერტების ჩატარება ჩვენი ოპერის სოლიდობის, ორკესტრისა და გუნდის მონაწილეობით. ვმუშაობთ საყოცერტო რეპერტუარზე. უკვე მომზადებული გვაქვს შესავალი ბიზეს ოპერისა „კარმენი“, ინტე-

რმევო მასკანის ოპერიდან „სოფლის პათოსუნება“, ტერცეტი ვერდის „ტარბადურიდან“. ლისტის „სიმფონიური პრელოდები“, ი. შტრაუსის „ვენის ვალსი“, რ. ლაიბის „შიში პარტას“ და სხვა. ამ გზით ქუთაისში დაინერგება სიმფონიური და კამერული მუსიკის ტრადიციები.

ერთი სიტყვით, ყველაფერს გადავებთ იმისათვის, რომ ამ მშვენიერი ქალაქის ცხოვრებაში შევიტანოთ ჩვენი წვლილი. ამას კი მაშინ მივადრეწთ, თუ კოლქეთში დამარბებული იქნება ერთ-ერთი სოფლების, ამზანავური დამოკიდებულებისა და საქმისადმი უანგარო სიყვარულის ატმოსფერო. დიდი ამოცანების განხორციელება მხოლოდ ასეთ პირობებშია შესაძლებელი.

3. ნიკოლაძე: როდესაც ვაღვდენით პერსპექტიულ რეპერტუარს, გავითვალისწინებთ ის გარემო, რომელშიც ცოცხლობს თეატრი. ამ მომენტის უფლებებულოა არ შეიძლება. ამასთან ერთად, ჩვენ ღაერებით ვეძებთ ბერბებსა და საშუალებებს ამ გარემოს

მიწებს, როცა ვუყურებ ქუთაისის საოპერო თეატრის მხარესკენ „მინდისა“, „ქეთო და კოტეს“... ცხადია, ასეთი უღმრთლო ერთ-ფეროვნება ვერ მიიზიდავს მაყურებელს. მიუხედავად ამისა, ქუთაისის საოპერო თეატრმა იმთავითვე მოიპოვა ნამდვილი გულშემოტკივრებიც, რომლებიც მზაში ვკვიდვან, თანაკვიპრებთან, ყოველწლიურად გვიმარბიან. სწორედ ამ ერთუზიანობაშია გააფრინეს დიდი სამსახური სპექტაკლ „ტოსკას“ განხორციელების დროს. ისინი რომ არა, დეკორაციებს ვერაფრით ვერ დაამზარდებდით.

მიუხედავად ასეთი სიმწიფეებისა, იმდენ მაინც არ ვყარავ, თუ საოპერო თეატრი ზედღოდ დაღვამ მადლობატარულ სპექტაკლებს, მაშინ იქნებ მაყურებელმა ოპერისაკენ იბრუნოს პირი. ჩემს ოპტიმიზმს ისიც განაპირობებს, რომ ქუთაისის საოპერო კოლქეთში ნიჭიერმა ახალგაზრდებმა მოუყარეს თავი. უმრავლესობა უყვარს თავისი საქმე, ისინი თავდაუზოგავად მუშაობენ. უკვე ეს უაქტი რად ღირს, რომ სპექტაკლში „ტოსკა“ მოწაწილეთობს მსახიობთა სამი შემადგენლობა. თეატრს ჰყავს ხუთი კაცარა-

სცენა სპექტაკლიდან „როგოლტო“.

რიგოლტო — ა. ფხაკაძე.

გარდასაქმნულად. შესაცვლულად. კარგად ვიცით, რომ ეს შეტისმეტად რთული და ხანგრძლივი პროცესი იქნება, რადგან საქმე გვაქვს ისეთ რთულ კომპონენტებთან, როგორცაა მაყურებლის ფსიქოლოგია, გემოვნება, განათლება. ქულტურა... ისიც კარგად ვიცით, რომ ამ მხარეებს განვითარებს ქუთაისის საოპერო თეატრი მარტო. განსაკუთრებით ვერ შეძლებს.

მას მხარში უნდა ამოუდგეს ქუთაისის დრამატული თეატრი, რომლის სპექტაკლებზე გაქედლია მაყურებელთა დარბაზი. ერთი შეხედვით ეს ძალიან კარგი და მისაღებებელია, მაგრამ სანტერესო ისაა, თუ რა იწვევს ასეთ გაცოცვებულ ინტერესს. შესაძლოა ვინმემ უტაქტობაში დამდოს ბრალი, მაგრამ მე მაინც პირაპირ ვიტყვი — მაყურებელი აღფრთოვანებულია ყოველად უსუსური დრამატურებით, თეატრის კარებთან მილიციას ედგას. გვერდით კი — ქუთაისის საოპერო სცენაზე იდგება ისეთი შედევრი, როგორცაა ვერდის „როგოლტო“. ამ სპექტაკლის მუსიკალური დონე ნამდვილად კარგია, მიუხედავად ამისა, მაყურებელი მაინც არ მოდის.

ეს არცაა შემოხვეთი. ქუთაისის საზოგადოება საოპერო ხელოვნებისათვის ნებისყოფი. მისი დახმარებით იყო, მაგრამ გულახდილად რომ ვთქვათ, ინტერესის გასაღვივებლად არც ქუთაისის საოპერო თეატრს მიიღია რაიმე უშედეგი. აქ რომ ჩამოველი, რეპერტუარში დამხვდა 14 დასახლებლის სპექტაკლი, მაგრამ მათ შორის არავითარი სხვაობა არ იყო. ისინი ტუხუბივით გვყანდნენ ერთმანეთს. განსხვავება მხოლოდ იმაში იყო, რომ ერთ სპექტაკლში მსახიობებს ჩნებები ეცვათ, მეორეში კი — ფრაკი. დღესაც გულა-

დოსი. ჩვენ არ გვირდება შემსრულებელთა ძენა, მოწვევა, გამოძახება. შემდეგ კი ამ სპექტაკლში მონაწილეობას მიიღებენ სახელოვანი მომღერლები — ზ. ანჯაფრადი, ნ. ანდლუძე, ც. ტატიშვილი. ეს ხომ ნამდვილი დღესასწაული იქნება. აქვე მინდა მითუი კოლქეთის სახელით დღი მადლობა მოვახსენო ზ. ანჯაფრადისა და ნ. ანდლუძეს, რომლებიც მხარში უდგანან ჩვენს თეატრს, მუშაობენ ახალგაზრდა მომღერლებთან. მათ აქტურთა მონაწილეობა უნდადს „ტოსკას“ მომზადებაში, ამეცადინებდნენ ვიკალისტებს, ანალოზებდნენ პუჩჩინის პარტიტურას, მის სტილსა და სხვებს, რამაც შესაძინეადა აამაღლა სპექტაკლის დონე.

მ. ხაშიბაძე: სანტერესოა, რას ფიქრობს თეატრის ხელმძღვანელობა იმ მომენტებზე, უსახაროა და ერთობლივად სპექტაკლებზე, დღემდე რომ შემორჩენენ მიმდინარე რეპერტუარს. ძალზე სამწუხაროა, რომ ასეთ მძიმე მდგომარეობაში სწორედ ქართული ოპერები აღმოჩნდნენ. არადა, უპირველესად სწორედ ეს სპექტაკლები უნდა წარმოადგენდნენ საოპერო კოლქეთის მოთარს სასურუნავს, ისინი უნდა ქმნიდნენ თეატრის სახეს, როგორც პერსპექტიული გეგმად ჩანს, თეატრის ხელმძღვანელობა ქვეჩეობით არ ითვალისწინებს ამ სპექტაკლების განახლებასა და გადახალისებას. მე კი ვგონია, რომ თავდაპირველად უნდა მივხედოთ „ახეხალთომ და ეთერს“, „დაისის“, „დავრანც ციერის“, „ქეთო და კოტეს“, „მინდისა“ და სხვა ქართულ ოპერებს. მით უფრო, რომ ამ ნაწარმოებთა მუსიკალური ტექსტი შესწავლილია, რაც აადვილებს ამოცანას. ადენდა, დაპარაკია აღნიშნული სპექტაკლების მხოლოდ

სადადგმო მხარეზე — რეისურაზე, მხატვრობაზე, აქტიურულ გამოხატვაზე, სასურველია, რომ ამ სექტორების განახლება მოხდეს დასახული საინჟინერატო გეგმის შეუფერხებლად. ე. ი. პარალელური შემოსილის გზით.

ბ. ტომონაძე: ამ ამოცანის განხორციელება ერთაშადად ვერ მოხერხდება. ეს სექტორები რომ შეაჩეროთ, მაშინ თეატრის რეპერტუარი მტკიცებითად გაიძარცვება. პარალელური შემოსილისათვის კი თეატრს არ განიხია არც ტექნიკური, არც ტრეტორიული, არც შემოქმედებითი პირობები. მიუხედავად ამისა, ჩვენ შევიწყნავით ამ სექტორების თანდათანობითი განახლების გეგმა. „ბაზო-აუსტი“ შენგავლება უკვე მოეწყობათ. სექტორულ „ახსალ-ომა და ეირს“ შეკეთება სჭირდება, რაც სულ მალე შეუდგებიან. ახლა შეაჩერეთ „ქეთო და კოტე“, მას წარმოადგენით წუწუნავავეული დადგმით, რომელიც შევიტანთ სახლებელმა ძველი ბიზნისის ცხოვრების ამასხველ სურათების სახით. მერე შეაჩერეთ „დაისი“, შემდეგ „მინდიას“ და ა. შ. ამ გზით რამდენიმე წელიწადში სრულიად გახალისდება ქუთაისის საოპერო თეატრის ბილი რეპერტუარი.

შ. სამბაძე: უკვლამ კარგად ვიცი, რომ „ქეთო და კოტე“ წუწუნავავეული დადგმა, თავისი მაღალი მხატვრული ღირსებების გამო, წარმოადგენს ეროვნული საოპერო რეისურის დიდ მონა. ზაფხუ, ეს იპირა დღესაც ამ სახით იფლებია ბიზნისის საოპერო თეატრის, რაც უკვეღმორე გამარტებულია და მისახლებულია. ქუთაისის საოპერო თეატრმა კი უჭირბოვია იფიკროს ამ იპირის ახალ დადგმაზე, რითაც თავიდან ავიცილეთ ბიზნისის სექტორის განმეორება, მისი კოპირებისა და ფიტი წუწუნავავეული დადგმის ტანადარტების საშობრობას.

მუგებნებნა, რომ კლასიკური საოპერო მემკვიდრეობის სოცოცლეს მისდამი ახალი, თანამედროვეობის შესატყვისი მიდგომა და დამოკიდებულება ხანგრძლივებს. საოპერო წარჩობებმა მუსიკალურ-სცენური ინტერპრეტაციის მუდმივ განახლებას არა მარტო უნდა, არამედ მუსიკალური თეატრის სპეციფიკაც ვეკარახება.

საქმე იმისა, რომ დრამატული თეატრისაგან განსხვავებით, ნებისმიერი საოპერო თეატრის სავრდგან, მის ფუნქს წარმოადგენს ის მუდმივი ე. წ. საფონდო რეპერტუარი, რომელიც ყალიბდება შერჩევით და დამკვიდრების პროცესსა და ხანგრძლივ პროცესში. რეპერტუარის სტაბილუიისათვის გადაწყვეტილება ერთი მხრე, ერის ხანმოძრვლო და შემოქმედებითი პოტენცია, ხოლო, მეორე მხრე, აუდიტორიის ფსიქოლოგია, ტემპერამენტი, გემოვნება, გამოდინარე ისევე ეროვნული სპეციფიკაიან.

მისადაბე, საოპერო თეატრში მუდმივი არსებობის უფლებას იძენს მხოლოდ ის ნაწარმოები, რომელიც საზოგადოებრივი ცხოვრების ყოველ ეტაპზე ერთნარად პასუხისმის როგორც თეატრის, ისე აუდიტორიის სულსკვეთებას. სწორედ ეს ბალებს ამა თუ იმ პარტიტურის სცენური განსახიერების მუდმივ აუცილებლობას, რაც ეროვნული საოპერო ტრადიციების განვიარებია სტეულია.

მარტომ ამ აუცილებლობას აქვს მეორე, გადგურა მხარე — ესაა სტაბილუიზებული რეპერტუარის კონსერვაციის საშობრობის, რასაც, ცხადია, სავალდებო შედგებში მოაქვს ეროვნული კულტურისათვის. იგი აჩერებს თეატრისა და აუდიტორიის შრდის პროცესს, სიოთხს შინ შორის კავშირებს, სიბის ამ მაცოცხლებელ იმპულსებს, რომლებიც ტრადიციას გამოარჩევენ რეიტინგისგან.

უფრო მეტიც — სარტეტორიო ფუნქსის კონსერვაცია საფრობის უქმნის იმ დღესა და მართლდულ მუსიკას, რომელსაც ვერდის, ჩაიკოვსკის თუ ფალაშვილის სახელები ამკობენ.

როგორც ჩანს, ზურაბ ანჯაფარიძეს სწორედ ეს ჰქონდა მხედველობა, როცა აღნიშნა, რომ „ხალხს ზურგზედა ამა თუ იმ მომღერლის მომხმენ ერთსა და იგივე სექტორული“. ასეთ დროს მართლდების გული უტრეყვება ამა თუ მიმღერალსა და სექტორულზე, არამედ თვით თეატრსა და კომპოზიტორზედა.

არადა, საოპერო კლასიკის ასისაობის ნებისმიერ კოპიში გარდასახვის იმეოთა უნარი. მარადიული სიცოცხლება ამ უნარს უნდა ხედვადეს, ამდგარნდეს და ამმეორეობდეს საოპერო თეატრი, კლასიკური საოპერო ნაწარმოები სწორედ მაშინ შეიძენს თანამედროვე უფრობობას, რაც მისაწევებს მის ხელახალ დაბადებასაც. სწორედ ამ კუთხიდან უნდა შევხედოთ ჩვენს ეროვნულ საოპერო

მემკვიდრეობასაც, რომელიც პერიოდულად უნდა გადაცხადდეს და ახლებურად წარუდგინოთ მსმენელთა ყოველ თაობას. **წ. ნანუაშვილი:** მოხზე ვარ „ქეთო და კოტე“ ახალი დადგმისა, რაც მრავალჯერ მოიქცა, მაგრამ, ჩრტვრობით, ვერც ერთმა სექტორმა, რომელიც მრავალ თეატრში მინახავს, ვერ აჩიბა წუწუნავაველს.

ადგენით დადგმა კი დაუშვებელია რაღაცების წამატება და შეცვლა. თუ რეისურის დადგმის შში და უნარი აქვს, მაშინ რაღაც სიტრება მას წუწუნავი იმუშაოს დამოუკიდებლოდ.

ისე კი, წუწუნავის ერთი-ორი საუკეთესო სექტორული უნდა იყოს ბიზნისის ან ქუთაისის საოპერო სცენაზე. არ თქმა უნდა, სუსტი სექტორები მასაც ჰქონდა. ასეთი იყო თურქულ „იპიბა“, მაგრამ „დაისი“, ისევე როგორც „ქეთო და კოტე“, ვერ ვცდით, რადგან მას შემდეგ ეს სექტორული უკეთესობა არავის აღუდგამს.

ბ. ნიკოლაძე: მე კი კატეგორიული წინააღმდეგი ვარ სექტორების აღდგენისა. ჩვენ ვივიწყებთ დროს, შეუხერხებელი სისწრაფით რომ ცდილს ჩვენს წარმოდგენებს, დამოკიდებულებას, ინტერესებს. აღმართს ხომ ანარ ვამოყოფლებს სულ რამდენიმე წლს წინ მოპოვებული წარმატებას.

საოპერო თეატრმა მათურებილო სწორედ იმდომ დაკარგა, რომ იგი ვერ განიარსებულა იმ ძველი სექტორებისაგან, დღეაღმდეგ რომ მოგვევა. ესაა წარსულსადა მონური მორჩილების ერთ-ერთი ყველაზე მევერთა გამოვლენაა. ახალი თაობის წარმომადგენელთათვის სრულიად მიუღებელია ის ხერტება და საშუალებები, რომლითაც წინამორბედი პერიოდის თეატრი არსებობდა.

საოპერო უსუსის შენარჩუნებისათვის კი საიპირა გაბედული ძიებები, ცდები, მარტოც კი. დეი. აიჩრე დამოკიდებლი; მეორე შედეგი ხომ მაინც ვაიძარტებთ. ჩვენს შეშვარდასხება მოუდენ. ისინი თავისებურად გადასწუქებენ იგივე სექტორების დადგმას. ჩვენს შემთხვევაში, სწორედ ამ გზით შევიანარებთ მრავალ საოპერო ქმნილებას, მათ შორის „ქეთო და კოტესაც“ და არა ძველი სექტორების აღდგენით, რომლის დროსაც ადგილი აქვს პასუხობისა და არა აქტიური შემოქმედებით პროცესებს. რადგან ეს არის მოყოლით, კანახით, შეტხენებით შეკონწიებული სექტორული. დარწმუნებელი ვარ, რომ ეს გამოიყვება გელისწორამას იმ რეეისურისთვის, ვის დღესაც აღდგენის ამაოდ ვაპირებთ.

წ. მამრინაძე: დრამატული თეატრში ვაკვირებით უფრო უშტივნიელოდ მიმდინარებს სცენური გამომსახველობის განმახლებელი საშუალებების ძიება და დამკვიდრება. ვიდრე საოპერო თეატრში. ამაში მე დამარწმუნა სექტორალმა „ტოსკამა“, მებისმებლად რთულ პირობებში, წინააღმდეგობებში რომ დობია. წინააღმდეგობებუ წავაწეული მოქალაქეთა მხრიდან, რადგან ისინი ექვის თვლით უფროდენდ სექტორალს გადასწუქება. კარგა ხანს ჩვ გამოიჩინებოდენდ. მაღლობა დღესობა, რომ საქმე კარგად დამოაქრდა. ბოლოსდაბოლოს, მოაქვრებლმა მოიწონეს ნამუშევარი, მერე კი აღდგროვანდელ კიდევ. რისკზე რომ არ წავსულიყავით, სექტორული ნადივლელ ჩაკვეთრებებოდა, კიდევ კარგი, მხარის გუქვრდენდ ტორონიანდა და წ. ანჯაფარიძე, რომელიც მასც უყვანარად შეუწეეს ხელი ჩვენე პროექტის განხორციელების შემდეგსაც არ დაუბნეთ უნარ. არ შევეზინდებით სირთულეს, წინააღმდეგობებს, რადგან საქმე სხვაგვარად არ გვეთვლება.

ბ. ნიკოლაძე: აი, სწორედ ესაა იმ მონური მორჩილების შედეგი, რომელმაც ვლასარაგობა. ჩტრ კიდევ ვერ იცის რამდენი ბრძოლა დავკვირდება შტამპების ამონაშტვრელი.

წ. ნანუაშვილი: ვესალმობთ სიბიზნისს და გაბედულ ძიებებს, მაგრამ საოპერო სცენაზე მნიშვნელობა აქვს თუნდაც იმ ადგილს, სადაც მომწელება დგას. როცა ვაკვირებთ ერთ საქმეს, მეორე არ უნდა მთავრდეს. ძიებებში მუსიკალური თეატრის არსს კი არ უნდა დაუპირისპირდენ, არამედ უფრო დრამა ჩანსდენდ მის საშუალებად. ისე კი აუცილებელია რისონის, ვერლის, ჰერნიისა და სხვა კლასიკისათვის იპირების ახლებურად წარმოსახვა. ამ მხრე „ტოსკის“ დადგმა ქუთაისის თეატრის დიდი გამოარყვება, რასაც ვერ ვიტყვი „როგორცაღრებ“. რომელიც ტრადიციული სექტორული. მასში მოუტევებელი ხარვეჭებუცა. სცენაზე აღმართული უნარ-მაზარი კიბე, რომელიც სექტორული სრულიად არაა გამოყენებუ-

ლი. ასეთი რამ თანამედროვე საოპერო თეატრში აღარ უნდა გვხვდებოდეს.

მ. სხმბიტლი: ამ კიბით ერთხელ ჩამოღის ჭილა, ალბათ ამიტომაც იგი აღმართული.

მ. ნინოლაშვი: პირიქით, ჭილა იმიტომ ჩამოღის, რომ კიბვა დაუნებებლოს.

0. ბერიძე: სამწუხაროდ, მხოლოდ მაშინ შემოგვსწავრით, როცა რეჟისორი ვ ნიკოლაძე საოპერო სპექტაკლების თაობაზე მსჯელობდა. სავსებით ვიზიარებ მის მოსაზრებებს — ჩემი აზრითაც საჭიროა გაბეღული ძიებანი, ექსპერიმენტები, ახალი გზების გაკვლევა. უოველი სპექტაკლი უნდა იწყებდეს კამოს, აზრთა გაკვლევა-გამოცვლას, მსჯელობას. მაგრამ ვეთანხმები ზურაბ ანაფორიძესაც, რადგან ასევე საჭიროა საოპერო თეატრის სპექციფიკის გათვალისწინება. აქედან გამომდინარე ზოგ შემთხვევაში სტანდარტებზე უარს ვერ ვიტყვით. ჩემი აზრით, ისეთ სპექტაკლში, როგორცაა „ტრაჯედია“, „რიგოლეტო“, „ტოსკა“ და სხვა, სიახლეები უნდა აღმოვარჩინოთ გმირთა ხასიათებში, ფსიქოლოგიაში, მათ ურთიერთდაპირისმართებაში, არ უნდა დაკმაყოფილებდეთ სპექტაკლების მხოლოდ გარეგნულ, ვიზუალური მხარის მოდერნიზებით, რადგან ასეთ დროს იყარგება სახე, არსი და არსება სპექტაკლისა.

მ. სხმბიტლი: ამის მაგალითები გვაქვს თბილისის საოპერო თეატრშიც.

მ. ანდლუაშვი: თანამედროვე საოპერო თეატრის გზები და სვლები მუდამეტად რთულია. ერთი გზა რეჟისორსავე, მას მოაქვებიან ტრადიციონალიზმის საფარველში ამოფარებული ხელოვნები, რომლებიც ნაშველი შემოქმედებას ვერასოდეს შექმნიან. მეორე გზა კი გახლავთ ძიებების, გარდაქმნებისა და გაბეღული ექსპერიმენტებისა, რომლის განვითარებასაც აქტუურად უნდა შევუწყუთ ხელი. რა თქმა უნდა, ამ დროს საჭიროა წარსულის გამოკვლევისა და მონათხრობების გამოყენებაც, რათა არ მოგვხდეს უკვე აღმოჩენილის ხელახალი აღმოჩენა. სხვათა შორის, ამგვარ გამოკვლევებებსაც ვწვდებით ხოლმე, რაც ისევ და ისევ იმ კონსერვაციის საშუალებებს ქმნის, რომელზედაც ლაპარაკობდა მანანა ახმეტელა.

პირადად მე გამუდმებით ვფიქრობ თანამედროვე საოპერო თეატრის გადახალისებაზე. დიდი სურვილი მაქვს ერთი ექსპერიმენტი ჩავატარო სწორედ ქუთაისის საოპერო თეატრში. მინდა დავეცა მასკანის „სოფლის პატიოსნება“, ოღონდ აღაპირებული ვარიანტის სახით — „გადმოქართულების“ გზით, ვგულისხმობ ტექსტის ქართულ თარგმანს. მოქმედების ადგილის შეცვლასაც ე. ი. მასკანის ოპერა ქართულ სინამდვილეში გადმოინაცვლებს, შესაბამისად ამისა, სპექტაკლში გამახვილდება ის შემოქმედებითი თვისებები, ის ემოციური ნიუანსები, რომლებიც ჩვენთვის — ქართველებისათვისაა განსაკუთრებით ახლობელი, ერთი სიტყვით, მასკანის პარტიტურას მოვიპოვებთ ერთგვული ხასიათის გამოსავლინებლად. მგონია, რომ მუსიკა მოგვეცემს ამის საშუალებას. მართალია, ამ ჩანაფიქრის განსახორციელებლად ჭირჭირობთ პრაქტიკული ნაბიჯი არ გადამიდგამს, თუმცა ამგვარად დადგმული სპექტაკლი ზშირად შეზღავნება ხოლმე. რატომღაც მგონია, რომ ეს ექნება გატყვევნილი საოპერო გზებიდან გადახვევისა და საზოგადოებრივი ინტერესების გაცხოველების ეფექტური ხერხი. ამის მაკალითები მრავლად მოგვეპოვება დრამატული თეატრის პრაქტიკაში, თვით საოპერო ხელოვნებაშიც გაივსნებოთ თუნდაც ლუჩინის „ბოქმეა“, ჩვენ უკვე აღარც გვანსოვს ფრანგული თუ იტალიური წარმომავლობისა მისი შინაარსი. ასეთ მაგალითებს ქართულ საოპერო მუსიკაში ვხვდებით. ამას მოწმობს რ. ლალიძის ოპერა „ლელა“...

ასეთია მასკანის პარტიტურის გაქართულების იდეა, რომლის გაუზარებელი, ზედპირული, გარეგნული გადწვევაც არამც და არამც არ შეიძლება. მაშინ საქმე გვექნება იდიის დიკრიმინაციისთან და არა შემოქმედებით ბერცუსენსსთან, სხვათა შორის, ამგვარ გამოკვლევებსაც ზშირად ვაწუდებით ხოლმე ჩვენს საოპერო პრაქტიკაში.

მ. ანჯაზაძე: რაკი სპექტაკლების ზედპირული გადწვევაში ტაქტი ჩამოვარდა საუბარი, მინდა ერთ საკითხზე გავამახვილო ყურადღება. ამას წინათ ვიკითხულობდი რეჟისორ მ. კვალიაშვილის წინას, რომელი ილუსტრირებულა სპექტაკლებს ამსახველი ფორმისაღი. ამ ფორმებიდანაც კი ჩანს დეკორაციების შესრულების ძალიან ხარისხი. მეც მასთვის ისეთი სპექტაკლები, სადაც ვიზუალური მხარე შესანიშნავად უოველი წარმოადგენილი, მაგრამ ეს იყო უწინ, ახლა კი კოსტუმების და დეკორაციების დამზადების ხარისხი, როგორც წესი, დაბალია. წარმოების ტექნიკა განვითარდა, მისი პროდუქცია კი უვარგისია, რა არის ამის მიზეზი? უასუსხისგებლობა?

ჭილა — გ. დლომიძე.

6. ბაშინიძე: ეს იმით არ ხდება, რომ ჩვენს თეატრებში, განსაკუთრებით კი საოპეროში, სრულიად მოუწესრიგებელია საპროგრამო ტენიკა და მუშაობის პრაქტიკა. ხუსტა ახლადგმო ნაწილის პროფესიული დონე, არაა, სექტაკლის ფორმა სწორად შესრულების ხარისხზეა დამოკიდებული.

შემაღლა: ამ დარგში აღარა გვაქვს გამოცდილი სპეციალისტები, ახლდაზარდობს კი, როგორც ჩანს, ნაქლებად აწუხებს მუშაობის ხარისხი, ისინი არ სწავლობენ, არ ეუფლებიან სადავგომ წარმოების სპეციფიკას, არ იცნობენ მასალას, რომლისგანაც დეკორაციები მზადდება, არაბოლო საპროგრამა მუშაობს ავიწყლებიათ, რომ ისინი ზედხოსნები არ არიან, არაბედ მხატვრები, ვარწმუნებთ, რომ თეატრში ხარასკე კი მხატვარი უნდა იყოს. მე უპინ-შენდელი დეტალებზე როდი ვლანარაკობ, სწორედ ეს დეტალებზე ქმინა სექტაკლზე პროფესიული მხატვრული ნახეს.

ი. ბარნიძე: სადავგომ ნაწილის დაბალი დონე დიდ წანაზღვრებებს უქმნის საოპერო თეატრს, სექტაკლების მომზადებასა და გამოშვებას, დაღს ახანას წარმოადგენის სახეს, ფორმასა და დონეს. ამ საკითხზე ბევრს ვფიქრობთ, ცდილობთ მდგომარეობის გაუმჯობესებას, მაგრამ ჭრჭერობით საქმეს ვერაფერი იშველა. ამიტომ, რომ პასუხს ვერ ვთხოვთ მხატვრებს, რომელთა ჩანაფიქრის, ესკიზების რეალიზაციას ვერ ახერხებს სადავგომ ნაწილი, არაა, საბოლოო კავშირის მთელ რიგ თეატრებსა და საზღვარგარეთაც ეს საქმე იმდენად კარგადაა დაეწინებული, რომ სექტაკლები 4-5 სეზონის მანიალზე იწარჩუნებენ სიახლესა და გამომსახველობას, ამ მხრივ ურარდასაღებია საზღვარგარეთ დანერგაობა პრაქტიკა. საქმე იმისაა, რომ იქ წინასწარვე მზადდება დეკორაციების განმარტებული და შეცვლილი დეტალები, რომელთა საშუალებით ოპერატორულად ხდება სექტაკლის შეთავისა და მოპირებობა, ამით მოხსნილია წარმოდგენის ნაადრავ მოწყველებისა და დაშლის საშიშროება, კარგი იქნებოდა ამ პრაქტიკის დანერგვა ჩვენთანაც.

მ. სხმინაძე: ჩვენ უკვე შეთანხმებით, რომ ქუთაისის საოპერო თეატრს მხარდაჭერა სჭირდება პროფესიონალი მხრიდან. მაგრამ მას ასევე უნდა თანაურდინობდეს სხილთა ჩვენი საზოგადოებრიობა, რომელთანაც კავშირი ჭრჭერობით გათიშულია. როგორც ჩანს, ამ ურთიერთობის დასაშვარებლად სათანადო ფორმების გამოძებნაა საჭირო. იქნებ ამ მხრივ ისევე თეატრმა გადადგას პირველი ნაბიჯი — გაბტროლებით ეწვიოს თბილისს და მაყურებლებს აჩვენოს თავისი სექტაკლები. ქუთაისის საოპერო კოლექტივს თავისუფლად შეუძლია საშვარებოზე წარადგინოს სექტაკლი „რაგოლეტო“, განსაკუთრებით კი „ტოსკა“, რომელიც დიდ ინტერესს გამოიწვევს.

მ. თორნიშვილი: მე გგონია, რომ ასეთი საპასუხისმგებლო ანგარიშისათვის თეატრი ჭერ კიდევ არ არის მზად. ამ დონისძიების განხორციელება უჭირბესია მომავალ სეზონში.

საზოგადოებრივ კონტაქტების დაშვარების მიზნით კი ჩვენ შარშან ავიდით გამოცახებულ სექტაკლების კონსერვის კვირული, არაბედზე მხოვნიერთ რესპუბლიკის მუსიკალურ-თეატრალური საზოგადოების თვალსაჩინო წარმომადგენლებზე. მაგრამ ამ დონისძიებას არაბედ გამოეხანურა. ეს ანგარიშებზე მოზანდ ისახავდა სექტაკლების განხილვას, ვინსტრუმენტით ქუთაისის საოპერო თეატრის პოლიტიკაზე, პერსპექტივებზე, მიზნებზე.

საზოგადოების დანტრესების უკველზე ეფექტურ საშუალებებს ტელევიზია ფლობს. სწორედ მან უნდა გაეცნოს რესპუბლიკის მსოფლიოების ჩვენი კოლექტივი, მოაწუოს სექტაკლების ტრანსპორტა, პრეზენტაციის განხილვები, კონსერტებში ჩართოს ქუთაისის საოპერო თეატრის მომღერლები, ეს საბოლოო არა მარტო ჩვენი კოლექტივი მხარდაჭერისათვის, არაბედ რესპუბლიკის ტელევიზიონათვისაც, რომელთა უმრავლესობას არაგათარი წარმოადგენს არა აქვს ქუთაისის საოპერო თეატრზე. უფურადგებობა ახლ ჩვენი მიზარი ქნება.

რ. ხუბუნიძე: იმისათვის, რომ ქუთაისის საოპერო თეატრი გაეცნოს საბოლოო კავშირის საშოღერლო ძალებზე, ჩვენ ვდგამთ ოპერებს, რომლებშიც გაბტროლორებიც მიიღებენ მონა-

წილებას, გაბტროლორებს ინტერესით ხვდებიან ქუთაისის მსმენლებიც. გასულ წელს „მინიაშო“ მონაწილეობდა ჩვენს სეზონში ოპერო თეატრის სპინ მომღერალი. ქუთაისისლები მხუჭავლავ შეხედნენ ჩვენ საბოლოო მომღერალს, დიდი თეატრის სოლისტს მუყავა ქანარაშვილს, რომელმაც შესანიშნავად იმღერა „ვეგენი ონგინში“, ჩვენს სექტაკლებში, მ. ქანარაშვილთან ერთად, გამოსვლას გაზარდებდა ზურბა სტიკალია. კონტაქტებს ვამარტებთ საბოლოო კავშირის სხვა საოპერო თეატრების მომღერლებთანაც.

ქუთაისისლები უკვლავთვის დიდი ინტერესით ხვდებიან ზურბა ანგარაშვილს და ნ. ანდლიძეს, რომლებიც უმრავლეს მონაწილეობენ ჩვენს სექტაკლებში, რაც საამაოა მთელი კოლექტივისათვის. მთავარი კი ისაა, რომ ასეთი მომღერლებს თანაშრომლობა მაღლა წაწეს სექტაკლების დონეს.

ი. ბარნიძე: ამ რამდენიმე ხნის წინ ჩეხოსლოვაკიის ქალაქ პლზენში დიდი წარბაზებით დაიდგა ზ. ფალიაშვილის ოპერა

„დღისი“, მიმდინარე სეზონში ჩხი მომღერლები გაბტროლებით ჩამოდნენ თბილისს და ქუთაისში და მონაწილეობას მიიღებენ „დღისში“. სადღისოდ ქუთაისის თეატრის მდგომარეობა შესამჩნევად გამოუმჩნეებულა. განსაკუთრებით სექტაკლის ორკესტრი, რომლის წყობა ნამდვილად კარგია. ეს ორკესტრი რ. ზურციავას დიდი და სერიალული მუშაობის შედეგი გახვდა. აქ ნაყოფიერად მომავალზე აგრეთვე გამოცდილი მუსიკოსი დ. კობახიძე და ახლდაზარდა, მონდომებულა, პერსპექტიული დირიჟორი ი. ჭუბინაძე. დასნიშნავია კი, რომ ქუთაისის საოპერო თეატრში თავი მოაქვრის ისეთმა ახლდაზარდებამ (რეჟისორი ვ. ნიკოლაძე, მხატვარი ნ. გაფრინდაშვილი), რომლებიც თეატრს თავის სახეს მისცემენ.

უველნარი ზომების მივიღებთ ქუთაისისა და თბილისის საოპერო კოლექტივების შექოქმედებით კავშირის განსამტკიცებლად. დაეძგებოდა გვაქვს მომღერლთა ვაცვილი გაბტროლები, ამ გზით თბილისელი მაყურებელი გაეცნობა ქუთაისის საოპერო თეატრის წამყვან შექოქმედებთან ძალებს.

ნ. ანდლიძე: წლებს მანაზღვრე თვალყურს ვაღებენ ქუთაისის საოპერო თეატრის ჩამოვლილებიან პროცესს. დღეს სიაშვინებით მინდა ავცნოთ, რომ მიუხედავად სართულდგობის იგი ოზრად, მყარდება, რაც ამ შემოქმედებით ორგანიზმის ყოველი კომპონენტში ჩანს. ანას მოწოდებ ისეთი ორგანიზებული სექტაკლები, როგორცაა „რაგოლეტო“, ნაწილობრივ „ტოსკა“ მთორ დადგმა, სექტაკლი „ტოსკა“ კი უკვე ნამდვილი გაპრტეხვაა. საოპერო თეატრში უკვლავ რთულ ამოცანას წარმოადგენს სექტაკლის მუსიკალურ-რეჟისორული შთანაფიქრის

თანხმებებზე, რასაც ძალზე იშვიათად ვხვდებით ჩვენი პრაქტიკაში, ეს მით უფრო, ძნელი მისაღწევია ჩამოკლებების პროცესში მყოფი კოლექტივისთვის, მიუხედავად ამისა, ქუთაისის საოპერო კოლექტივს სწორედ ასეთი გეზი აქვს ადებული.

ისეთ ახალგაზრდულ კოლექტივში, როგორცაა ქუთაისის საოპერო თეატრი, არავითარ შემთხვევაში არ უნდა მიეცეს ვასაქანი დიდდენტაციას. მოვიხველივთ რუსულ სიტყვას „ПОИХТЕЛИНИИ“, რომელიც უფრო ზუსტად გამოხატავს საკითხის არს ახალგაზრდობას ვნებს მიტევება და მოფერება. ამით ზიანს მივაყენებთ ხელოვნებას, თეატრი დაქარაგვს თავის პოტენციას, სიმყარესა და იმ ორგანიზებულობას, რომლისთვისაც უნდა იღწოდეს მთელი კოლექტივი, სწორი ორგანიზაცია ხელოვნების საფუძველია, ამას ამტკიცებს თეატრალური, როგორც საოპერო ისე დრამატული, პრაქტიკა. დრამატულ თეატრებში არაერთხელ მომხდარა რევოლუცია სწორედ შემოქმედებითი ორგანიზაციის მიღწევის მიზნით, ასე იყო ტალიაში, საფრანგეთში, ინგლისში, გერმანიაში.

პირიდან მეორე ნაპირზე გადახტომა საშუაია, რადგან აუთენტური რჩება მათ შორის არსებული დისტანცია, რაც შემდეგში იქნის თავს. შერე უკვე ამის კომპენსირება აღარ ზღბდა ხოლმე. აქედან გამომდინარე საქარო კულტურის თანდათანობითი დაგროვება, ზრდის შეუფერებელი განვითარება, მისასაღმებელია, რომ ქუთაისის საოპერო თეატრი სწორედ ამ გზას მიჰყვება.

მ. ბხმემტლი: ჩვენი საუბარი დასასრულს მიუახლოვდა. ცხადია, ერთი შეხვედრა ვერ ამოსწურავს საოქმელსა და საფიქრალს. მოვალა ის, რომ ჩვენმა სჯაბანამ საქმიანი სახე მიიღო და თავის მხარეზე დაგვარწმუნა აზრთა გაცვლა. გამოცვლისა და შეხვედრულიებათა გაზიარების აუცილებლობაში.

ეურნალ „საბჭოთა ხელოვნების“ რედაქცია იმედოვნებს, რომ „მრგვალი მაგიდის“ დროს გამოქმულ მოსარგებებს გაითვალისწინებს არამარტო ქუთაისის საოპერო თეატრი, არამედ ყველა ის ორგანიზაცია (თბილისის საოპერო თეატრი, კონსერვატორია, სა-

ქუთაისის ერთ-ერთი კუთხე.

ქუთაისის ცენტრალური მოედანი და დრამატული თეატრის შენობა.

ნაიში, რუსეთში, სამწუხაროა ის, რომ ისტორიის მაგალითებს ხშირად გავიზიარებთ ხოლმე და თავიდან ვახდენთ იმ რევოლუციებს, რომლებიც თეატრალურმა ხელოვნებამ დადი ხნის წინ გადაიტანა. გამოცდილების განზოგადებას მიზნად უნდა ისხავდეს ყოველი თეატრი. ამას ვუსურვებ ქუთაისის საოპერო კოლექტივსაც.

ახლოს ვარ ამ კოლექტივთან, მით უფრო დღეს, როცა ამ თეატრში ბევრი ჩემი მოწაფე მოღვაწეობს. სასიხარულოა, რომ ისინი აქ იზრდებიან, ოსტადებიან. და მანც თეატრის უმთავრესი ამოცანა ხელმძღვანელობა გაუწიოს ახალგაზრდა მომღერლების ყოველურ აღზრდას, რაც სპექტაკლების მოწაფეების პროცესში უნდა აღებოდეს.

ამ მიზნით თეატრის ცელმძღვანელობამ უნდა მოიწვიოს გამოჩენილი ქართველი მომღერლები. თეატრს ვურჩევ მიმართოს ისეთ გამოცდილ ოსტადს, როგორცაა ნ. ხარაძე, რომელიც დიდ დახმარებას გაუწევდა კოლექტივს „სტეილიეთი დამაქის“ მოწაფეების დროს. დღეს მე საქართველოში, ნ. ხარაძის ვარადა, არ მეგულება მომღერალი, რომელიც როზინას პარტიის შემსრულებლებს უყარანებდა სწორ ტემპებს, ნიუანსებს, აუხსნიდა როზინის secco რეჩიტატივების ინტონირების თავისებურებებს. საშემსრულებლო ხელოვნების ეს მხარეები განაპირობებენ სპექტაკლის კულტურას.

დღეს ქუთაისის თეატრში ბევრი რამ გამოსწორებულა, ორკესტრი უფრო მწყობრად ეღერს, რაც ჩანს არა მარტო პრემიერების დროს, როდესაც ორგანიზაცია ყოველთვის საგანგებოა, არამედ რიგით წარმოდგენებშიც. აღსანიშნავია გუნდის რიტმული დისციპლინაც. ერთი სიტყვით, კოლექტივი ზრდის პროცესშია, ზრდის პროცესში კი ყოველად დაუშვებელია კუბიურები. ერთი ნა-

ოპერო სტუდია, საქართველოს ტელევიზიისა და რადიოს სახელმწიფო კომიტეტი, თეატრალური საზოგადოება, რესპუბლიკის ეურნალ-გაზეთების რედაქციები, განსაკუთრებით კი ქუთაისში დაარსებულ ალმანახი „განთავილი“ და სხვა, რომელთა მუშაობაზე დამოკიდებულია ამ პერსპექტიული ახალგაზრდული კოლექტივის ზრდა და განვითარება.

რედაქცია იმედოვნებს, რომ „მრგვალი მაგიდის“ საშუალებით დაიანტრესებს მეოხველ საზოგადოებასაც და მას ქუთაისის საოპერო თეატრის უკეთ გაცნობისა და მასთან დაახლოების სურვილს აღუქმავს. ამ მიზნით ეურნალ „საბჭოთა ხელოვნების“ მუსიკალური განყოფილება მომავალშიც მოაწყოს ასეთ შეხვედრებს, გააშუქებს ქუთაისის საოპერო თეატრის სპექტაკლებს, მისი ცხოვრების სგვადსხვა მხარეს. ჩვენი ეურნალის მე-1 ნომერში კი დავუბეჭდვთ რეცენზიას სპექტაკლ „ტოსკაზე“ რომლის ნახვასა და მოსმენას ვურჩევთ ჩვენი რესპუბლიკის მკურებლებს.

კლავონი

სოკრაძის აპოლოგია

მე-9 წლის (ძვ. წ. ა.), თარგელონის (აწინდელი მის-იგნისის) შვიანი დილა თენდება ათენში. მცხუნვარე ატიკური ზაფხულის დილა. ნაშინარევი მთები ზანტი ზმორებით იცი-
 ლებენ ნისლის ზეწარს და ახლად ამოწერილი შვის სხივებით ივარცხნიან შრიალა ტყეებით
 აქორჩილ თხემს. ნელა მოღელავს მოღელდუნე ილისი (შუადღის ხვატში ნამდვილი ნეტა-
 რებაა მის გრილ ტალღებში ფეხშიშველა ტუაუნე), მაცოცხლებელ ცვარ-ნაშს აპყურებს ხას-
 ხასა მოღს და ტალღებიდან მონაბერი ცელქი სოი სიცილით კოცნის ტყის ნიშვებისა და აქე-
 ლღეს წმინდა ქალაქს. მარადწმინან სუროს ფოთლებსა თუ ვარდნარის ბარდებში მიმაღული
 ბუღბუღების მთელა ღაშკარი თავდავიწყებული სტვენით აურუებს არემარეს (მადე მან
 ახეზარი კრიკინების გულსწამლები კრიკინი შეცვლის), მთის კალთებზე ვნების სასწაილით
 ბორგავს აღტკინებული ბაქანტების ასაბით გარშემორტყმული დიონისე და წინა დამით
 გაღეშოლი სილენი დამაურებული ხარხარით აფეთებს ილისისა და კეთვის ტალღებში მონე-
 ბივრ ნიშვების გუნდს.

უჩვეულო ჩოქილია ათენის ქუჩებში. საზეიმოდ მორთულ-მოკაზმული, მოსაშინებ ბრბო
 მსდებია ქალაქის მიედნებს. ფლორცებს, შუტებს. მოღიან ქურუმები და მხედარმთავრები,
 დემოკრატები და არისტოკრატები, მოღიან პენტაკოსიომელიმნიები, მხედრები, ძვეგიტები,
 მეტეტები, მონები, პეტეტები. მოვარაგნება ქალაქის ქუჩებში ათასმინი და ათასხოფინი
 ბრბო. ყველას ერთი განწყობა დაუფლებია, ყველას ერთი გზა უძევს. დღეს წარმოდგენაა
 გრანდიოზული სპექტაკლი, არნახული სანახაობა, არნახული — თვით ყოვლისმოსწრე
 და ყოვლისმზივლელი ათენელი მათურებლისთვისაც კი. და მართლაც, რა არ უნახავს მან:
 ესკილესა და სოფოკლეს, აგათონისა და ევრიპიდეს ტრაგედიები; კრატესისა და ევპოლი-
 დეს, ფრიგიქსა და არისტოლფანეს კომედიები. მაგრამ დღევანდელი დრამა სულ სხვაა, დღე-
 ვანდელი დრამატურგიც სულ სხვაგვარი ინტერესის საგანი გახლავთ. მისი სახელია „ჰო ბი-
 ოს“ — „ცხოვრება“; ესკილე, სოფოკლე, ევპოლიდე, არისტოფანე და ა. შ. და ა. შ. ამ უბრაო
 ტრაგიკომიკოსის მეტ-ნაკლებად ნიჭიერი მოწაფეები არიან მხოლოდ და მხოლოდ.

დღევანდელ სპექტაკლში ოთხი მთავარი გმირი მონაწილეობს: სამი — ბრალდებულნი,
 ერთი — ბრალდებულო. აქვეა ქორეო, მაგრამ მისი წევრები ქორევეტები კი არ არიან, არამედ
 ჰელიასტები — ნაფიცი მსაჩულები. ჰელიასტების ქორე ბუთასი კაცისაგან შედგება. ბევრია
 არა? ნუ გაგვიკარებთ: ეს ათენელ ნაფიცი მსაჩულოთა მხოლოდ ერთი მეთაუდია — ერთი კო-
 დეცია, ერთი პალატა, ე. წ. „დიკასტრია“, (ქალაქი, სადაც დახალღებით ასრომცდაათი ათასი
 კაცი ცხოვრობს, ყოველილთურად ბუთითათს მსაჩულის ირჩევს; გეგონებია, ათენელებს ყველა
 სხვა საქმე დაღვივაო. ერთმანეთის გასამართლების გარდა, არც ესაა გასაკვირველი: ათენის
 დემოკრატია, არსებობდა, კოლექტიური ტრანიაა და არა დემოკრატია, ამ სიტყვის ნამდვილო
 გაგებით). ქორევეტებისაგან განსხვავებით, ჰელიასტები არ ირცვიან მოქმედების მსვლელობაში
 და მხოლოდ წარმოდგენის დასასრულს წარმოსთქვამენ თავიანთ საბოლოო სიტყვას — გა-
 ნაჩენეს. დღევანდელ სპექტაკლზე დასწრება უფასოა. თეატრის მისამართიც სხვაა: სიერს მოწ-
 ურებულ ბრბო აკროპოლისის სამხრეთ-აღმოსავლეთით — დიონისეს სახელობის „აღდა
 თეატრიკენ“; კი არ მოეშურება, რომელიც ოცდაათი ათას მათურებელს იტევს, არამედ აკრო-
 პოლისის სამხრეთ-დასავლეთით, ე. წ. „აგორასკენ“; სადაც მდებარეობს სამსჯავრო („დიკას-
 ტრიონი“) და სადაც ქალაქმა უნდა გაასამართლოს ის, ვინც დაღმდე თვითონ ასამართლებდა
 ქალაქს.

აი, დიკასტერიონიც, ბრბო გააფთრებით აწულება სამსჯავროს კარს. რა თქმა უნდა, მხო-
 ლოდ მცირე ნაწილი ახერხებს დარბაზში შეტრას და ადგილებზე მოკალათებას. შემდეგ თა-
 ვიანთი კორიფეს—მეფე-არქონტის („არხონ ბასილეუს“) მეთაურობით დარბაზში შემოდიან
 და დამსწრეთაგან ხის მოაჩრით გამოყოფილ ადგილას რიგრიგობით სხდებიან ჰელიასტები.

ენათქმის

გაგვიარ

ბარანა
ბრეგვაძე

მათ წინ, მარშარილოს მაგიდაზე დგას პატარა ურნა („კადისკოსი“), რომელშიაც, სკანის გარეშე შედგენ, ჰელისტიები საითაოდ ადგებენ კენჭს. კენჭისყრა ფართოა. თფირი კენჭი („ასეთის ლეუკი“) ამართლებს ბრალდებულს, შავი კი („ასეთის მელანა“), პირაქი, ამტკუნებს მას (თუ თფირი კენჭების რიცხვი მეტია, ან, თუნდაც, შავების თანაბარი აღმონდა, ბრალდებული გამართლებულად ითვლება). მოკლე ლოცვის შემდეგ კოლეგის მღვანე ანდელს, ბრალდებულის გამართლებულად ითვლება). მოკლე ლოცვის შემდეგ კოლეგის მღვანე ანდელს, ბრალდებულის გამართლებულად ითვლება). მოკლე ლოცვის შემდეგ კოლეგის მღვანე ანდელს, ბრალდებულის გამართლებულად ითვლება).

ყოველგვარი ერთგვარული უფლის აქამდე სუსტიკაშეგრძელება ან სულგანახულ დარბაზს. მღვივანი ხელის აწევით აწუნანაგის აგნისიკულ იოისის და სიტყვას აძლევს ოციკალიურ სილამდედობებს („კატეგორიი“). რეკლამეტიკ უფლის საითით („კლემსიდრა“) არის განსაზღვრული; მას თავისი საგანგებო მეთვალურე შევას („მო ეფ მილოო“). სცნანზე („ბეშა“) ერთ-ერთი ცვლილება — მელტოთი, მელტოთი ან, ედმუოცარული ტრაკიკოსი პოტიკი, რომელსაც უსიკოთა თიოქის მესვე, სლოკოითი ხედა ქოლად მათიანგან, მათავით იედილი ტრაკიკოსი პოტიკი სხვას (საცა სამართოლია, მტრებულობითიანგის სოკრატეს კი არ უნდა ახამართლებდნენ, არამედ მელტოტს, ვინი მეთლი მეთოქედებდაც სხვა არა არის რა, თუ არა ტრაკიკული პოტიკის მუხი, მელტოტების უმათის გასაყა; ათიკოსი, ანთემონის ძე, მდიდარი ათეული მოქალაქე, სადგიალი სადგიალიანობების მსლოკიელი, თრასიბულუსა და აოქინესთან ერთად ათენის დემოკრატის ერთ-ერთი მელიდი, ორამელაყ დემოკრატიაკ და დემოკრატიაკ პირად განდებულობას და გაძღვდობითაითია სერიდგა მთილოდ (ძარბალია, მთავარი იარაღდებელი, ფრამა-ტრას უყოთა იდულო; მათ მამარა ურევეთის ენაბრგვალა ოოქინა, და ამ მედის ბოლო ანითრას ოთაოდ იაოუტავს ბრალდებელითა თვითეულ სიტყვას. ისინი ხომ საგანგებოდ ემზადდნენ აუოოქედდეს თა უკველ თქმა, ააქორტადმე, ხეყდნენ, მარკადმენ. საბოლოო ტექსტს თავისი „ძადლიათი“ კალია გაკარეს დოგოგრაფიკითა, ე. წ. „სასამართლო სიტყვების“ („ლოკოი დეკანეიო“) დაქიარავებულმა მოხვედრებმა.

მთელ დარბაზში მთილოდ ერთი, ერთადერთი კაცი არ უმნენს ბრალდებულს, თუმცა დაუფროა იტერესით ანისხეოთია მათ. ეს კაცი, როდესაც აიღებს დემოკრატია ახამართლია რაოოქედ არისტოკრატა, უქანაყეულ მთავედდეს უარეად არის ჩაცმული, დახეული კიტოთი ძლივს უფარავს ზურბას სხეულს და ზემოდაყვან ახევე დახეული, მაგრამ სულთა მთავანამი („პომატიკოს“) აქვს მოსხმული. არც მის ჩაცმულობაში და არც გარეგნობაში არფრიაა არისტოკრატული. დიდი, მელოტი თავი; მოკლე, მორგავითი მსხვილი კისრი; ვეიტირთადა, მუხის კორმითი მკერავი მტეჭი მუზღზე; პაქუა ცვირი; ხარის თვალითი გადსაყარკული, დიდი, კრილა, სედვანი თვალეტი; ძარღვიანი, ხმელი ხელები; ზამარა-ზაფხულ, დარსა თუ ავდარში, სიპ უინულსა თუ თაქარა მზით გაძარბულ მიწაზე უმალოდ სიარულისაგან დამშორული, თავისი ძველი კიბის საძირკველითი დამსდარი ფეხები, რომდებუს იწვიათა თუ ღირსებითა ფესვსემლი. არისტოკრატისა რა მოგახსენეთ და, ის „ზედმარგვინი წვაგავს მოქანდკეთა სახელისნობეში გამოფენილ სილენებს, რომლისაც დემოკრატისი სიარგვებს ან ფლიტებს აქერიანებენ ხელში“; მაგრამ დარბაზში მოუთოვან ძალზე ცოტამ თუ იცის, რომ „საქმარისა სულში ჩახედოთ ამ სილენს და ღვთავებთა ხატებს იხილავი შეგნით“...

და ამ კაცს, ბედის ირონიის გამო, მტრებულობისა და ღვთისმშობლობისთვის ასამართლებენ. გარკვეული არაოთ, ის მართლაც მტრებულობა და ღვთისმშობი, მაგრამ რას გმობს, ანა უარყოფს იგი? დრომოქმულ რუმენსა, მიხიხილსა და დავიწუხისთვის განწირულ ღმერთებს; ღმერთებს, რომლებიც აღმანიანგითა კანენ, სეამენ, ღრებენ, ლოთობენ, მარშონენ; ღმერთებს, რომლებსაც შიათ; სცივით, სწყურითა, სძულთ, შურთ და უყვარს; ღმერთებს, რომლებიც მრისანებენ, შიშობენ, ეკვიანობენ, იბრძვიან, მარცხდებიან და იმარცხებენ; ღმერთებს, რომლებიც შეიძლება მიტაცო, მიითვისო, მისიკუტრო, ანდა ძალით დავუფლო, როგორც ნაღვალს (სხვ იქცევა უველა თემი, დემოსი, ფილა; პოლისი); ღმერთებს, რომლებიც ახლოდ იმით განსხვავდებიან ადამიანისაგან, რომ მათი ვნებები უფრო მძაფრია; მიწენი... უფრო დიადი; თვალსაწიერი — უფრო ფართო, აზრი — უფრო გამჭრიახი; ძალმოსილობა — ექუმსურავი; თვითრწმენა — ურევე, არსებობა — წარუვალი... მაგრამ ბრძო ხედავს მთილოდ ღვთისგმობას („ასეთიუა“), უღმერთობას, უყოფურებას, და ვერ ხედავს იმ მაღალ მრწამსს, ნათელ იდეალს, რომლის გულისთვისაც უარყოფდა ძველი, დრომოქმული, დახავსებულობი; ღმერთი, როგორც კოსმოსის უზენაესი კანონდებელი, ბუნებას და სინამდვილზე ამაღლებული; ღმერთი, როგორც ეთიკური არსება, სამყაროს შინაგანი სიყვით, სიწმინდე და სიბრძნე; ღმერთი, როგორც სინიდისის სიწმიდე, ზეიმობრივი საქმისის ზეოთა ადამიანის სულში... ექმის საუკუნის შემდეგ მას „ქრისტემდელ ქრისტიანად“ მონათლვენ ახალი სარწმუნოების ქველაზე გულმზურავულ აღმსარებელნი, დღესდღეობით კი ეს მომავდენიელი ცოცხად, მუშტევებელი დანაშაულია ათენელი დემოსის აზრით, ხომ გაცოცხლებით უფრო ზომიერი იყო

ანქსაგორას თოლოგია, მაგრამ სვედავლილი ფილოსოფოსი ძლივ გადაურჩა სიკვდილს. პერკლემ იხსნა, ხომ კუმარტი მართლმორწმუნე იყო მასთან შედარებით დიდივე მილოსელი, რომელსაც სიყოხლის მეტი წილი ადენში გაატარა და რომელსაც მისი მოძღვრების გამო „ათვისტი“ („სო ათუსი“) შეარქვა ხალხმა. ათენელებმა ქილოც კი აღუთქვეს მის მკვლელს. საცოდავმა კორინთოში აქცევით უშველა თავს და იქვე გარდაიცვალა...

შან არ იცის, როგორი იქნება მომავალი, რას უქადის მის სამშობლოს ხალხმდელი დეე. მაგრამ რატომღაც ურუვეად წწამს, რომ მხოლოდ მერმისი გამართლებს მის წამებას... მხოლოდ მერმისი... კი მაგრამ, დღეს... ვინ შეინმენს შენს ძახილს, ვინ გაიზარებს შენს ტანჯვას, ვინ გაგაგებს, ვინ გაგამართლებს? ჭეღასტები? კაცმა რომ თქვას, რატომაც არა? განა: ისინი, თანადებობაზე არჩევისას, დიღის ამბით არ წარმოსთქვამენ სახიფათო ფიცს, ტრაგიკული ქორის საკადრ სიტყვებს?

„მე მივცემ ჩემს ხმას კანონებისა და ათენელი ხალხისა თუ ხუთასთა საბჭოს დადგენილებების თანახმად, როცა კანონი უტყვი იქნება, მე მივცემ ხმას საკუთარი სინდილის კარ ნახით, მიუკერძოებლად და მშუღარების გარეშე, მე ერთიარად კეთილმოწყალ ვიქნენ როგორც ბრალდებულის, ისე ბრალდებულის მამართ. ვფიცავ ზევსს, აპოლონს, დემეტრას...“

ხომ მშვენიერია სიტყვებია? შერედა, ვინ წარმოსთქვამს მათ? ხალხი, რომლის უმრავლესობასაც მათი პირი ისევე ეხმის, როგორც მე — ფინიკელთა ენა. „სინდილია...“ სად მქერამე და სად სინდილი? — „მიუკერძოებლად...“ ავაშენათ ღმერთმა; კი მაგრამ თქვენი ათეულ წლებით დაუზღუბელი ბოღმა? კი მაგრამ, თქვენი ბრძა სიძულვილი?...კანონების თანახმად... რა ხელი აქვს კანონთან იმას, ვისაც არამცთუ კანონმდებლობის არსი, მისი ნაწინააზრ ეხმის?... არადა, რას იზამ, ასეთია დემოკრატიის ნება: მას სურს ყველა მაღლიერი, ყველა კმაყოფილი ჰყავდეს. მაგრამ კმაყოფილებაცა და კმაყოფილებაცა გაჩნია, რითი ხარ კმაყოფილი: სიბრძნით, სიქველთა, ზნეობრივი სრულყოფილებით?... არა, რატომ გავირთული საქმე? — ანგარებისა და პატივმოყვარეობის წაქეზებით, ძალაუფლებასთან ლაცივით, ზელისუფლებასთან თამაშით ამა, „ექვლისა“ (სახალხო თავყრილობა), ამა, „ბულე“ (ხუთასთა საბჭო), ამა, „მელიაია“ (მელიასთა კოლეგიები), და ა. შ. და ა. შ. — მობრძნით, ყველას გეყოფათ ადგილი, არავის დაგატყვით გულნაკლულს! ყველას წინაშე ფართო სარჩილია იმდენად, ყველას შეუძლია თავის გამოჩენა, ყველას შეუძლია მართოს საბჭოეული — მე კი იზიდავდა, ჭერ საკუთარი თავის მართვა ეტყველათ, ვიდრე ქვეყნის მართვას მპყუფდით ხელს. — ნუ სცადავ, ჩვენი მიზანი წმინდაა, სოკრატე: ერთი — ყველას მბრძანებელი, ყველა — ერთის მბრძანებელი—მე კი ვიტყვით: არა „მბრძანებელი“, არამედ „მონა“, დაიპოვების სიზარბის, სიმდაბლის, სისასტიკის, ზეაობის, თავისი ქვენა გრძნობის მონა. მაგრამ თუ მართალია ძველთქვედელის და მარად ახალი კუმარტიბა — „ძალაუფლება, მისი ბორკლად გამოყენების გარეშე მთელ თავის მომხიბვლელობას კარგავს...—მამნე მამინ ხომ ცეცხლის ეთამაშებით, მამინ ხომ თავს იღუპავთ, ჩემო ძვირფასო (ხუთასი წლის შემდეგ უკვე დაღუპული ელადის ნანგრევებზე მისი დიდი მიმღვარი გაიმორგება: „ახა, სცადე და თავისუფლება მიაჩნე ჩვენს ქვენა გრძნობებსა და მდაბალ ინსტინქტებს! რკინის გალიიდან თავდაღწეული მსუცხებოვით ეტგებებიან ისინი ჩვენსავე მოუყვას და მთელი სამყარო დაინთქმება გამძვინვარებელი ვენებების ალში“).

— კი მაგრამ, რას გვიჩვენებ, ან სანაცლოდ რას გვთავაზობ, სოკრატე? ტირანისი, მონოპოლიტი თანაწროობას? რადგან ტირანისი წინაშე ყველა სწორია, რამდენადაც ყველა — უშუღებო მონად, ყველა — არარაობად იქცევა. არ, რას მიუღვი, არ, რას გსურს შენ: ნულოთა ტოლობა, არარაობათა თანაწროობა! ერთი—ყველას მბრძანებელი, ყველა — ერთის მონა იქნება, დაგვიწყნად, ჩვენ კი ვგახსოვს — ოთხი წელი ძალზე ცოტაა ყველაფრის დასაწიფებლად — „ოცდაათთა ტირანისი“ აღერახსნილობა? იქნებ, დაგვიწყნად არნახელი სისასტიკე, არგავილით გულმშეკობა, ათასობით უღანაშალო მსხვერპლი, ბარბაროსული თვინებობა, ძალადობა, უფანონობა? შერედა, ვინ ედგა სათავეში ოცდაათ ტირანს? შენი ზრისტული მოწყვე — კრიტიკა!

— არა, ჩემო ძვირფასო, მე არაადერი არ დამვიწყნია: თქვენ კი დაგვიწყნათ, რომ კრიტიკა გორგია ლეონტინელის მოწყვეც იყო, და რასაც მე ვასწავლიდი ცოდნის მოწყურებულ ქაბუსს, საოცარი თანამდევრობითა და გულმოდგინებით აქარწყლებდა დიდი სოფიტი. მე ვაგებდი, გორგია ანგრევდა. მე შევადრინებდი — შეიარა შენი თავი-მეთქი; სოფიტი არაწმენებდა, რომ არაფრის შეცნობა არ შეიძლება, მე ვასწავლიდი კუმარტიბების სიყვარულს: სოფიტი უმტკიცებდა, რომ არ არსებობს არავითარი კუმარტიბა (რადგან კუმარტიბი თურმე, ის არის, რაც შენ, შენ, ჩვენ, ერთის სიტყვით, თვითუღლ ჩვენგანს მიჩნია კუმარტიბად. არ, თქვენი იდეალი: „დემოკრატიული“ კუმარტიბა, მაგრამ, რაკი მახსოვრობაზე მიდგა საქმე, ბარემ ისიც ვახსოვდეთ, რომ ამ იდეალის ბორცვსმსხა ან ანარქია, ან ტირანია, დანა, ან ერთი და მთავრე: სხვა რამეს აქედან ნუ მოვიდით, ჩემო კარგებო; მე ვუნერგავთ კანონისაღმი უსიტყვო მორჩილებას და ერთგულებას; სოფიტი არწყუნებდა, რომ კანონი მხოლოდ ბოროტობა, რომელიც უსტი კაცუნების ბრბო ბოკვას და გასაქანს არ ძმღვეს მღიერი პაროვნების ბუნებრივ მისწრაფებებს, და რომ ყოველთვის ცამედ მართალი იქნება ის, ვინც საკუთარი ძალისმხვეით დაამხვრევს ამ ბორკილს. დაწყვეტს სულთამხოვად არტახტს და სამოქალაქო

ცხოვრებისა თუ ზეგონებრივი ქცევის ერთადერთ კენჭმარტ კანონად თავის შეუზღუდავსა და ყოველგვარი პირობითობისაგან თავისუფალ ნებას გამოაცხადებს...

ჰოდა, მე დავმარცხდი, სოფისტმა კი იმლაგრა, ვთქვავე ზეგსს, იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ნეტავა კოველთვის უფრო აღვილია, ვიდრე შენება. ღმერთო დიდებულა, ნეთუ ყოველთვის უნდა დავმარცხებ სოფისტებთან ქილღოში? ია, ეს ვაჭრუკანები, მაწაწალა მეწვრილმანენი, თვინათი უხადარტვი ცოდნის ნამცეცხვს მამასისხლად რომ ჰყვიდან მათი უბედობით გაბრუებულ მაიმტ ათენელ ქაბუჯებს. აი, დღესაც, ხომ ზედავ; ისინი კვლავ არის სულელად დაპაპარებენ, მე კი — რაბომ გაწირა და ასე მწარედ დამცინა ზედმა? თუ — თანა ტოფანსა და სხვა მისთანათა უღბის ხმას აუღლიანი განუყოხავად მასანართლებთ როგორც სოფისტი სურატე — ღვთისმგებო, სურატე — ახალგაზრდობის გამარტული სოფისტი, სურატე — ტირანისთვის თავდადებულნი არასტოკრატო! ვთქვავე ძალღს, მუცისმეტია, ჩემო კარებო!

მაგრამ ჩანდახს ჩემი თვით. მე მხოლოდ კრიტიკის სულისათვის წაგებულ ბრძოლას მივსტირ, ათენელნი; ხლო ამ წაგების საჯალალო შედეგი ყველას კარგად მოგეხსენებთ. თქვენ ამბობთ: „თვითნებობა, ძალადობა, უკანონობა!“. სხვას რას მორტობთ, სხვას რას მოიშოქმედებთ სახელმწიფოს სათავეში მოქცეული გამრუდებულა ტვინი, გარყვნილი გული, გაუფლმარებელი ნება? ხომ გახსოვთ ძველისძველი კენჭმარტებმა: არასოდეს ისე თამაშად და თავისუფლად არ ავკაცობს ავკაცი, როცა შეგნებულად ავკაცობს. ავი კრიტიკაჲც, მართალია, ვერ შესძლო თავისი ძღვევაშისილი მფარველის ლტდელომონის საამებლად მისწავლას გავსწორებინა ათენი — მადლობა უფალს! — მაგრამ ის კი მოახერხა, რომ თავის თვითი საბოლოოდ მოკლა ადამიანი, უფრო ადრე, ვიდრე თქვენ მოუღებდით ბოლოს. დახ, მოკლა, და მერე რა ადამიანი, როგორი კაცი, ათენელნი! თქვენი არ ვიცი და, ავგრ ეს ჩვენი სლადონი კი დამეწმენება, რომ კრიტიკა ბრძენი იყო! რა ხარბად ეწაფებოდა ცოდნას, როგორა შეუპოვრობით იკავებდა სიბრძნის ძველად საჯალ ბოილეს და რა საოცარი გამკრიბოხობით, მე ვიტყუდ, აღბათ, მხოლოდ ნათელმზილველთათვის მიმადლებული გამკრიბოხობის ქვერტემა დაღარა წარსულის იდუმად სიღრმეს, ვიდრე თვით ათასწლეულების წინათ ოცენის ტალღებში დანთქმულ ატლანტიდამდე... ის დაიბადა სიყვარულისთვის და სიყოფილიისთვის და განწირა ზედმა: ის მოვიდა, რათა სიყვით ეთესა ეს ქვეყნად და სიყვდილის ცულად კი იხილა გაგნების მსახურალმა ხელმა! რას გვარტუნებ, რას გვათამაშებ, მადლო ღმერთო?!

ახლა კი, თუ არ შემრისხავთ სიმართლის თქმისთვის, მინდა ერთი უწინაშეწლო წვრილმანი შეგახსენოთ. თქვენ იცით, რომ მე არასოდეს მიმსახურია, რადგან, თუ კარგად ვიცნობს სკუარო თავს, სახელმწიფო სახსარტო რომ მეტკრათა, ისე უნდა მეტიტობა, როგორც შენების წესებრივ კაცს: შემწეობა აღმომჩინა მართლათვის, ხელი გამეშარათა ჩაგურლათა და უყოვართათვის და თავდაუზოგავად მებრძოლა ყოველგვარი უსამართლობისა და უკანონობის წინააღმდეგ, მაგრამ, მეორეს მხრივ, ისიც კარგად ვიცოდი, რომ „ჩერ კიდევ არ დაბადებულა ისეთი კაცი, ამ უყუღმარტ ქვეყანაში ამდენი უსამართლობის აღმოფხვრისა თუ უკანონობის აღკვეთის მიზნით აშკარად რომ დავიპირასპირდეთ თქვენ ან რომელიმე სხვა უმრავლესობას და... ცოცხალი დარჩეს. არა და არა: ვინც მართლა სამართლისმოთხოვის იბრძვის, თუ სურს ცოტა ხანს მაინც გაუძლოს მტრებს, ბოლომდე კერძო პირად უნდა დარჩეს; საზოგადოებრივი ასპარტეზი მისი სარბიელა არ არის!... დახ, სწორედ ამიტომ ვარიღებდი თავს სამსახურს, ამიტომ გავურბოდი საზოგადო მოღვაწეობას, მაგრამ ერთხელ, ჩემს სიციცხლესი მხოლოდ ერთხელ, პრიტიკი კი ვიყავი: ეს იყო ოცდაათი ტირანის დროს, და თუ ამ თხით წლის მაშაბლედ მართლაც აზოფერი დავგინწყებიათ, აღბათ, ისიც უნდა გახსოვდეთ, რომ პრიტიკათა შორის მხოლოდ მე გავებდე და წინ აღვუდემე ტირანებს უსამართლობად და თავგანულებლად, რისთვისაც, აღბათ, სიყვდილი არ ამცდებოდა, მაგრამ, ჩემდა სახედინეოდ, ტირანთა მალე დეგუხო. სხვათა შორის, თქვენ მაშინაც ასე ვიროდით, მოლატობდ მასცდებდით და ერთხმად მოითხოვდით ჩემს დაქანს. კი მაგრამ, ვის ლაღბს მწამებდით? ტირანისას? სურველია, ღმერთმანია... ერთხელ, თუ მესხიერება არ მდალალობს, მწვინებების არსსა და რაობაზე ვვაპქერტობდი ელდედ სოფისტს ჰიპიას. მაშინ, სიტუვამ მოიტანა და, მე რის ვაივაჯაობით დავუმტკიცე თავდაჭერებულ სოფისტს, რომ თუ მე — სურატე — ერთი ვარ, არ შეიძლება, იმადროულად, ორიც ვიყო. ჰოდა, თქვენც კეთილად და დამბეკიცეთ, ბოლოს და ბოლოს, ვინა ვარ მე: დემოკრატის მოლატად ვარ თუ ტირანისა? თუ არც ერთი ვარ და არც მეორე? ხომ მაქვს უფლება ამ კიბვისს ასახუთი მოგხოვოვო, მოქაღაქნეო?

მაგრამ თქვენ სდუმართო. სდუმართო იმიტომ, რომ არ იცით, რა მიმასახუბო. მერედა რატომ? იმიტომ, რომ ამ ცოდნაბრალონი კიბვისს ასახუთი სავტოლად არ არსებობს, ჩემო ძვირფასნო, და მაინც მე უნდა მოვკვდე (კრიტიკის სულ ტუთლად აქვს მართლმსაქულების იმედი; საწყალი რა სასოებით მიხჩენებოდა მეღლასტესს), მაგრამ არ იმიტომ, რომ ასე სურათი მეღლტოსს, ანტოსსა და ლიკონს, არამედ იმიტომ, რომ ასე გზურთ თქვენ... მე უნდა მოვკვდე, მაგრამ არა როგორც ღვთისმგებო, არამედ იმიტომ რომ, მთელი სიციცხლისს მანწილედ დაუნდობლად ემბრძოდ, ვამასხრებდი, ვგმობდი თქვენს სიბარბებს და სიმდაბლეს, თქვენს ბრყუულ თვითგმაყოფილებას და ქაღბ სიდადაღს, თქვენს თვითმმარტ უმეტრებას და თქვენს ცრუ მიზნებს: „ეჰ, უფიცილშობილესო კაცო! შორის, ეჰ, ათენელო, უღაღებო და სიბრ-

ძნითა თუ ძალმოსილებით უველაზე სახელგანთქმული ქალაქის მოქალაქე; ნუთუ არა გრცხვე-
ნია, რომ მხოლოდ ოქრო-ვერცხლზე გვირავს თვალი, მხოლოდ ფულის მოგებაზე გველა
სულა? ნუთუ მხოლოდ სახელისა და პატივის მოხვევა შენი საზრუნავი და არა სიბრძნე,
ქეშპარტობა, სული? ნუთუ არ ვინდა, რომ შენი სული უფრო წმინდა იყოს, უფრო მშვე-
ნიერი, უფრო წინსვლილი... მე უნდა მოვკვდე, მაგრამ არა როგორც ახალგაზრდობის
გამარყენელი აი, ჩემი მოწოდებები; მოვა დრო და ისინი ვანადიდებენ ელადის სახელს. უფ-
დიანი აქ არანა, თქვენს შორის სხედან: აგერ ნიკოტრატე, თეოდოტიდეს ძე, აი, პარალე, ად-
მოლოცეს ძე, აანტოლოგი და მისი ძმა აპოლოდორე, კრიტობულე, კრიტონის ძე; აი, ანტი-
ოენე (მე, მე) თუ სოფიტებმა კრიტია წამართვეს, სამაგიეროდ მე ანტისოენე წაართვი მათ)
არისტოტელე, ესქინე, ეკლოდე; აქვე არიან — სიმია, ეპენი, ფედონი, კლეომორტე და ა. შ.
და ა. შ. აი, ბოლოს, ჩემი სიამაყე — კლატონი (თუ ბებერმა კენჭავრძმა ქირანმა აქილესი
გაწაოდა, მე — ბებერმა სილენმა პლატონი აღვზარდე; ვითომ რითი ვარ ნაქლები?); შეხედეთ
ნის ღვთაებრივ თავს, შეხედეთ მის გოლიათურ სხეულს, მაგრამ მას კიდევ უფრო ახვიან
სული აქვს ათენელსო (მან ჯერ კიდევ არ იყის, მხოლოდ უტუფარი ალღოთი გარწნობს, ჰემ-
პარტოტებს, სარტონისა და სიკეთისაკენ დაუოკებელი ღატოლის რა უცვდავი იმპულსი მისცა
თავის შეგრძობს; მან ჯერ კიდევ არ იყის, რომ ანტისოენე ცინიკოსთა ფილოსოფიური სკო-
ლის დამაარსებელი გადგება, ხოლო არისტოტელე — კირენელთა სკოლისა; რომ ამ სკოლებიდან
გამოვა სტიციკლში და ეპიკურიზში; რომ პლატონის მოწაღებები და მიმდევრები იქნებინან—
არისტოტელე, პლატონი, იამბლიქოსი, პრაკლე, და რომ მათი ცხოველყოფილება ჯარი შპის
სიხვიბიერი გაწვინის მიუღს წოგადსაკაობრიო ცივილიზაციის, კულტურის, რელიგიის, თეო-
ლოგიის, ფილოსოფიის, მწერლობის, ისტორიის და ა. შ. და ა. შ.)... მე უნდა მოვკვდე, მაგრამ
არა როგორც მოვლადეტი კიდევ ერთხელ ბოდიშს ვიხდი სიმაართის თქმისთვის; მაგრამ
თუ მე მიაძულებთ ავიტანო ესოდენ ურცხვე ცილი-სწამება, თქვენის მხრივ, კეთილ ინებებთ
და სიმაართის მაინც გაუსწორეთ თვალი: მოვლადეტი მე კა არა ვარ, არამედ თქვენი დიახ
სწორად თქვენ უღალატეთ თქვენს საღმრთო ვალს, თქვენს უწმინდეს დანიშნულებას, თქვენი
აშკვენიური არსებობის უმაღლეს მისწანს, დიახ, სწორედ თქვენ გაყიდეთ სული... მე უნდა
მოვკვდე იმიტომ, რომ ასე ვსურთ თქვენ; იმიტომ, რომ უყვე აივსო თქვენი მოთმინების
ფადა; იმიტომ, რომ თქვენს ხელთაა ძალა, ხოლო ძალა, როგორც მოგვხსენებთ, აღმართსა
ხნავს. მაგრამ მე მინდა ისიც მოგახსენოთ, რომ ძალა, მიუხედავად სოფიტების მტკიცებისა,
უცვლელთის როდია მართალი და სამართლიანი, ის შეიძლება იყოს უსამართლო, ის შეიძლება
იყოს ბოროტი, ის შეიძლება იყოს უეთური, შეიძლება კი არა და, ალბათ: ამ ჩვენს დაწვეუ-
ებულ დროში არაფერი ისე მკვეთრად არ უპირისპირდება ერთმანეთს როგორც სამართლიან-
ობა და ძალა, როგორც ძალა და სამართალი. ერთ ბრძენკაცს უთქვამს: „სამართლიანობა,
რომელსაც ზურგს არ უმაგრებს ძალა, უძლურია; ძალა, რომლის ზურგს უკან არ დგას სამარ-
თლიანობა, ტირანულია, უძლურ სამართლიანობას უცვლელთის ფეხქვეშ გაიგებენ, იმიტომ,
რომ ამ ქვეყნად არ აღიღვიან უეთურნი; უსამართლო ძალა კი უცვლელთის აღაშოთებთ
კეთილთ. მაშასადამე, საქირაა ძალისა და სამართლიანობის შერწყმა: ამიტომ ან სამართლიანო-
ბა უნდა გადგეს ძლიერი, ანდა ძალა — სამართლიანი“; მაგრამ ეს მომავლის, იმდენად შორე-
ული მომავლის საქმეა, ჩემო ძვირფასო, რომ ღმერთმა იყის, იქცევა თუ არა ოდენსე აწუ-
ჟოდ ეს მომავალი. ო, ნეტა იმ დღეს...

თუმცა რას ბოდავ, სოკრატე, რას მივდ-მოვდებთ: რაღა დროს შორეულ მომავალზე
ფიქრია, როცა ხვლინდელი დღეს აღარ გეკუთვნის? შენ ახლა მხოლოდ ერთი სიუქარალი
გაქვს: როგორ შეხვდები კარს მომდგარ სიკვდილს... რა იყო მთელი შენი ცხოვრება, თუ არა
წარუწეა სიკვდილისათვის?.. მ.შ, მხინდ იყავ და მშვიდალ... სამჯერ ხომ მაინც ღირსეულად
ჩააბარე გამოცდა, სამჯერ ხომ მაინც წარბეზურებულად გაუსწორე თვალი სიკვდილს: ასე იყო
პოტოლდსთან, ასე იყო ამფიპოლისთან, ასე იყო დელიონთან! მეთხედ რა დღმთი გაკვირვება
ვითომო?... გაიხსენ, რამდენჯერ გავუღიხარე გაქაასტულ ქსანთიასს სილოთან... ათენზე შენი
სახლია, საიდანაც გაეფებენ შენი გაავებული თანამოქალაქენი... ესა და ეს... კვალი დგას
სახლში, და მე გავდივარ... მეტი არაფერი... მაგრამ ანასთასი მეგონი ჩემმა ჯრამაც მოაქია...
ბებერი, ფემპოროთილი სილენი დინჯად თემართება სცენისაკენ, რათა წარმოთქვას
თავისი პირველი და უცანასკნელი საჯარო სიტყვა.

კლასიკონი სოკრატეს აპოლოგია

მ. ანტიკოსი.

სოკრატეს სიკვდილი.

(საბრალდებო სიტყვების წარმოთქმის შემდეგ)

1. ბრ ვიცი, როგორი შთაბეჭდილება მოახდინა თქვენზე, ათენელ-ნო, ჩემი ბრალმდებლების სიტყვებმა; მე კი, ღმერთნინო, კინაღამ თვია არ დამაფიქრდა: ისე დამაჯერებლად ლაპარაკობდნენ. მთელი ამ მით-მოთიოდან ყველაზე მეტად იმან გამაფიქრა, რომ ისინი დაუინებო გრჩეოდნენ თქვენ: ფრაზილად იყავით, ამ კაცის მტვერმეტყველების მომსუსხველმა ძალამ არ გატყუითოო. უფრო-ღრობაც ანას ჰქვია: ნუთუ იმიხი მაინც არ რბცხვინით, რომ მე შენიძლია საქმით ვამზილო მათა სიკრუე, დიან, საქმით, რადგან ორ სიტყვას ვიტყვი თუ არა, წამსვე აშკარა გახდება თქვენთვის, რომ დიდი ვერაფერი მტვერმეტყველი გაზლკარით, თუკი, რა თქმა უნდა, ისინი დიდ მტვერმეტყველად არ თვლიან იმას, ვინც სიმაართლეს ამბობს. თუ ანს გულისხმობენ, მაშინ მეც ვაღიარებ, რომ მტკერ-ნეტყველი ვარ, მაგრამ არა მათნარიო მტვერმეტყვეელი: ნათ ხომ სი-მართლის ნატამალიც არ უთქვამთ, მე კი დაუფარავად მოგახსენებთ მითეს სიმაართლეს, თუმცა, ვუიკაც ზენეს, თქვენ ვერ მოი-სმენთ, ათენელნო, მათი სიტყვებივით მართლ-მოკაზმულსა და ზიზილ-სიპალებით შემეულ სიტყვას; მე ვლასარაკობ უბრალო, ენის წყრავს სახელდახელოდ მოუდგარი სატყებთ, რადგან ურყევად მწანს ჩემი სიმაართლე, — და სხვას, ნურაერეს მოულით ჩემგან: ეგვიც არ იყო, არც შემფერას ხანდაზმულ კაცს საკანკა-ბლო შეიზბული სიტყვით ვამოვიდე თქვენს წინაშე, ათენელნო, უწერული კბაუტის მსგავსად.

მხოლოდ ერთ რამესა გოხოვით, ერო რამეს გვედრებით, ათე-ნელნო; როცა დარწმუნდებით, რომ იმავე სიტყვებით ვიცავ თანს, როგორითაც ვლასარაკობ ხოლმე მოედუნუზე თუ მეწერილმწენების დახლებთან, ისევე როგორც ბევრ სხვა ადგელას, სადაც თითქმის ყველას მოგისმენიათ ჩემთვის, ნუ გაოცდებით ამის გამო, ნურც აღმოთვლებით, საქმე ისაა, რომ მე, სამოცდაათი წლის კაცს, პირველად მიწვეს მსაჯულთა წინაშე გამოსვლა და ამიტომ ჩემ-თვის უცხო ენასავით უცნობია სამსჯავროს ენა, რომ მომიტყუებდით, მე რომ მართლაც უცხოელი ვიყო და იმ კლოკაზე, იმ ენაზე ილაპარაკობდ, რომელსაც ბავშობიდანვე მშობლიურად ვთვლია; ამიტომ ახლაც, მე გგონია, უფლება მაქვს მოგთხოვოთ, უფრა-დლებს ნუ მიაკცევიტ ნერს კილოს, მაუხედავად იმისა, მოგწოთ თუ არა იგი, და მხოლოდ იმას დაუვიკრდით, მართლს ვამბობ თუ არა; რადგან მსაჯულის ღირსება — სიმაართლის დანახვა, ხოლო მტვერმეტყველისა — სიმაართლის თქმა.

2. ახ და ამრიგად, მართებული იქნება, ათენელნო, თუ თავდა-პირველად შევეცადებთ თავა დავიცვა პირველი უალიზი ბრალდე-ბისა და პირველი ბრალმდებლებისგან, ხოლო შემდეგ — ახლანდელი ბრალდებისა და ბრალმდებლებისგან, აგერ უკვი რამდენი წელია ათასი ვინმე მდებს ბრალს თქვენს წინაშე, მაგრამ ერთსაც არ უთქვამს მართალი, სწორად მათ უფროხი უფრო მეტად, ვაძრე ანტოსს და მის თანამზარბელოდ, თუმცა ამ უკანასკნელითაც უნდა უფროხობდეს კაცი მაგრამ პირველნი უფრო სანაშინი არიან, ათე-ნელნო! სწორად ისინი გახებდრებდნენ ჩემს წინააღმდეგ ჭრ კიდაც

მამინ, როცა თქვენ ბავშვთა უფრო, და ათას კალბ ზრალდებას თოხნიდენი ჩემს გასახვებად, რომლებშიც ერთი სიტყვა არ იყო მართალი არის ვინმე სურათად, ამბობდენ ისინი, რაგვენი ბძინენ, რომელიც ყველას ეყვალდები, რაც მიწის ზემოთა და რაც მიწის ქვეშაა: კაცი, რომელი მძალას მღვდელს გვატყუებებს და სმართლედ ასაღებს ტურულს. დაბ, სწორედ ამხრონი პოეზიამოთიწის გახატველობის მამანია, ათენდენო, ყველგან სკამს ბრალმდებლობა, ვინაიდან მათი მიაპტ მსმენელების გონიათ, რომ კაცს, რომელიც იყვლება უყოველია იმის, რასაც ის ვაძლევს, ალბათ, დღემთათვის არა სწამას. ეგვეც არ იყოს, ისინი ძალზე ბევრს არიან და მერე რამდენი ჩანს მღვდელს: იმ დროიდან მოყოლებული, როცა თქვენ გვი კიდევ უნაწყოლება და ვაძრება იუჯით და ამიტომ აფრება იტრებოთ ყველაფერს. არც ის უნდა დავიყენოთ, რომ დაუსწრებლად მღვდელს ბრალს და, ცხადია, არ შეძლებოთ მშობლად თავი. მაგრამ უყველად თავი უპაროს მანინც ის არის, რომ მე მათი ხაზებუც კი არ ვიცი, ცნობი კომედოტორაფის გარდა. რაც შეეხება დანარჩენებს, რომელსაც შერაის, ვაძრადის ან კიდევ იმის გამო ვამხებობდენენ ჩემს წინააღმდეგ, რომ მთელსაყველიად დაიჭირებს ჩემი ხახელის ირგველი აბაჯნოლი მიუქმამოქმად და მერე სხვების დაჭერებაც სცადებს, — ისინი ხომ საერთოდ მიუწოდებდნენ და მოუხელოებდნენ არაინ ჩემთვის: მათ ვერც სახამართლოში დააბარებ და ვერც სიტყვებში ამბობენ, ასე რომ, თავის დანაცვადა, იძულებული ხარ ემოწი უხლად იტრის, იძულებული ხარ ებრძოლო აჩრდილებს. მამ, დამეაზნებეთ მამს, რომ იორანის ბრალმდებლობა შევაქ: აღმარდელნი და აფრინდელნი, რომელთა შესახებაც ეს-თავა მოგახსენებ. — დაბ, დამთანხმებთ და აღიარებ, რომ თავდაობრველად და უქანსკნელიაგან უნდა დავიკეთა თავი, ვინაიდან მათი ბრალდება უფრო აფრე და უფრო ხშირად მოგახსენიათ, ვიდრე ახლანდელი ბრალმდებლობა.

ასე რომ, მე მშარებებს თავი დავკავა, ათენდენო, და მოკლულ ხანში უარყოფის ის ცილისწამება, რომელიც ანდენ ხანს ბღოლის ბავშვის სული. ნება კი შეველო. ნება ეს სასარგებლო აღმჩინებს როგორც ჩემთვის, ისე თქვენთვისაც. — უფროსის რას გვადრევს თავის მართლებით? მაგრამ ჩემთვის არც ისა სადაღებლად დადავრული. რომ ეს ძალიან მწელი საქმეა, მეტაც. — თოქის შესწავლებათა. თუკაც, დაე, ყველაფერი ის იმოდეს, რაგვეორც დღესთვის ხეხაც: მე კი მხოლოდ ერთი რამ მშობლად: დავივითრებოთ ენაში და თავი ვიპოვებო.

3. დავიყოთ თავადენ: რამე მშგომარობის ბრალდება, რომელმაც დასაბამი მისცა ჩემს წინააღმდეგ მშობართულ ცილისწამებას და რომელიც დაურღმობათაც შედგომოსა თქვენს წინაშე მორიგად ვეძახით, რა სიტყვებით ვწამებენ ცოდს ჩემი ბრალმდებლობა. მობრალთო სიტყვასიტყვით მათი ბრალდება, როგორც ახლანდელი ბრალმდებლობის ფრთი დაბრუნებული სიხიჯით: „სურათად მეტრეხელის და დღემტყვდი ორღვას ეანის; თავებდურად ცდილობს ჩაწვდეს ქვესტნელის და ზესტნელის ხაღღმულს; სიტყვებსა ამახლელდასასაღებს და სხვებსაც ამახვ აჩვენებს; ბრალდება ამას ქვეაი თქვენ ყველას ვინახავთ, არისორფდენს კეთიდაიწო, როგორ წირაღებს მოქანებო გოდორში ვიდევ სურათად და თან ვაკვირობს; პაერში დავკრავარ: ეს კიდევ რაა: დღმობა იცის, რას მივდმოვდება. მაღალმა უფალს, მთელი ამ ჩჩახაობა არც თავი ვეძახის და არც ბოლო. თუცხა ამას იმ მწართლი ადვ ვამბობ, რომ ისოდენ დადებულ მეტნეცნებს ჩიროკ მოგვება და მოკავდენო: — ნებაკი იმას, ვისაც ჩაიძვრებს მისი! — ისე მაკლავ, მეღვდესმას აბალო ბრალდება წამოიჭინებს მე მხოლოდ იმის თქმა მასურს, ათენდენო, რომ ამ საქმის არა ვამბებთ რა. მოხედვ შემიძლია მოვიყვანო ბევრი თქვენგანს ნუ ვთხოვ ყველას, ვისაც ვიხილებ მაინც მოუსმენო: ჩემს საუბარში, — ხოლო თქვენს შორის რამდენია ჩემი მსმენელი! — გაიხსენებს და გულდასთან აწინაღმდეგის ყველაფერი. კითხვით ერთმანეთს, ოდემტყვ მანთ თუ სენავა რომიდემოთ თქვენგანს, რამე ამგვარი შეთქმას ან საკითხთან დაკავშირებით, და თავად დარწმუნდებით, რამდენად შეესაბამება სიამართლეს ყოველივე ეს, რააკი ჩემზე ამბობენ და რასაც მარაღებენ.

4. ეს ხომ მტენარი სიტყვაა, მაგრამ თუ ვინმეცად გავგორებო, თოქის უცდილობა აღვიარო ხახობი და ამ გზით უფლს კრავებთ, მერწმუნებ არც ეს არის მართალი. თუცხა, ისიც უნდა კითხვით, რომ მე შენებარტი ყველას, ვისაც შეუძლია ასწავლოს და

აღზარდოს ხახობი; დაგისახებოთ თონდაც გორგია ლონტინელი, კროლიკ ეპოქოსისა და შიპია კლიდელის, თვითული მთავარი, ხანაპურის, სწოლო, ქალაქ-ქალაქ დაღის და არწმუნებს პაბუეებს, რომლებსაც ეკავება რომ თანას. არაფერი უშლით ხელს უფასოდ ისარგებლონ თავიანი თანამოქალაქეების ჩრეცა-დარეგებით, ზურგი აქვიენ თავისიანებს და მაინცდაიანც მას დუდუნად შეგირებდნენ, ხოლო საწყალოდ ფულიო უხადონ და ფულს მაღლობაც ზედ მიხარაიონ. მე გავიგე, რომ ამჟამად აქ იმყოფება ერთი სხვა დაზნრდელიც — პარსელი ბძინენ. ამას წინაი კი შემთხვევით შეზავდა ცეცო, რომელიც უფრო მტერი ფული ვაღაფრება სოხსტანის, ვიდრე არცა თქვენგანს ცნობად, — კალიასი, შიპიანებს ძე. კალასს ორი ვაფრე მაცხ, და მე ვთხოვ მას:

— ერთი ეს მოხარია, ჩემი კალიას, შენი ვაფრე რომ ცვიცხვა ყუფენ ანდა მოზრებო, ხოლო ჩვენს დაკავლებული გვეწონეს მხულებული გამოვეცხებას მათისი, ჩემს უფლს შეძლებდა სათანადოდ გაიწვტნა და გაუხენდა ისინი, ცხადია, მას მხებდრათა და მხებდრთოსეულია შორის ამოვარჩეული, არა? მაგრამ რაკი ისინი ადამიანები არიან, როგორ გვინდა, ეს ავირებოთ მათ აღზნრდულად? ვინ არის ადამიანური თუ სამოქალაქო სიყვლის მცოდენ? შენ, ალბათ, გეფიქრია ამ საკითხზე, რაკი კავების მამა ხარ. რას იტყვი, გზავლება თუ არა ასეთი კაცი?

— არა თქმა უნდა, — მომიჯი მამ.
— ვინ არის? — ვითხებ, — სადაურია და რამდენს იღებს სწავლის საფასურად?
— ევერე ვაღაფეს, პარსელიც, ხოლო წწაღის საფასურად ხეტ მნას მოითხოვს, სურათად.

მაშინ მე ვთქვიერ, რა ბედნერი კაცია ეს ევენ, თუკი მართლად ფლმის ანარი ხელმოსა და ასე ცობას იღებს-მეთქი სწავლის ქირად, რომ შეუმძლოს, მეც საიგვენებო ვიკარებდი ახალ-გაზრდობის აღზრდას და ვნაძაფრად კიდევ ამით; მაგრამ ვინა რომ არ შემეძლია, ათენდენო.

5. იქნებ ზოგამ თქვენგანს მეიხობს: „კი მაგრამ, შენ რასა ვაძრებს მსცდევ, სურათად? მანც რატომ გწამებენ ცოდს? რაჯან შენ რომ იტყვი საქმეს ადგი, რაივც ადგას ყუჯავა ჩვენგანია, უფვეკალად აცდებოდა ადნენი მოქმამ-მოქმამ, მამ, გვიხარია, რა ხელმოსა ცაცი ხარ, რათა მტერილად არ ვინტერით თავი?!

ჩემის პრბით, ასეთი კითხვა დროულად და მართებულად ჩანს, და მე ვეცდებო ვანგმარტო, რას უნდა ვუშაღლოდ ჩემს სახებუნ მოციუნდეს? არა რატომ ვაგვილ კალსწამების მსხვერპლი, მამ, მისხმენო: იქნებ, ზოგ თქვენგანს ისიც შეუქვინოს, რომ ვებურბოს, მაგრამ მერწმუნეთ, სმართლდეს მოგახსენებო.

ჩემს ხახელს ხედა რაზეც კი არა, მხოლოდ და მხოლოდ ერთგვარ სიბრძნეს უნდა ვუშაღლოდ, ათენდენო. მაინც რა სიბრძნეს, გაინტერესებო? შესაძლოა, ადამიანური, თუკი არსებობს ადამიანური სიბრძნე. ზემოთხეული სოფისტებისა, რაკოვრე ჩანს, რომელილად სხვა, ადამიანურ სიბრძნეზე უფრო მაღალი სიბრძნით არიან ბძინენი; არც კი ვიცი, რა სახელი უწოდო მას, არ ვიცი იმიდომ, რომ არა ვამბებთ რა მისი, ხოლო იხსენებ რაზეც ამას ციციცხებს, ცტრობს, რათა ურცხვად დაეწუმოს ცილი.

გემუდებებო, ნუ უკანაბრებ, ათენდენო, ნურც გგონიათ, თოქის თავი მომაქვს მაღალგარდოვანა სახეეთი. ჩემი სახელთი, თოქი ვიკლავარცხ, არამედ დავიწმუნებ მას, ვისიც ვწინთ და ვისაც ეწლებოთ. ჩემი სიბრძნე მოხედვ, თუკი საიგვენებ ვაგანზნა სიბრძნე, მოვიყვან დღმოდელი დღმობა, თქვენ ყველანი იცნობდით ხერეთფონს, — ის ხომ ჩემი, ისევე როგორც ზევარი თქვენგანის სოქის მეგობარი იყო; მას თქვენთან ერთად დადავებინებს სამ. შობლად და თქვენთან ერთად დაბრუნდა შობლოდურ ქალაქში. თქვენ ისიც იცით, რა ფიცხა ეთი იყო ხერეთფონს, რა მწენ, ერთგულად და საქმისთვის თავდადებული. ერთხელ, დედლოფონ ჩასულმა გაბედა და ამწარი კითხვით მიმართა მისანს...

აკი გთხოვეთ, ნუ უკანაბრებ-მეთქი, ათენდენო! დაბ, ამწარი კითხვით მიმართა: ვინ არის ამ ქვეყანად სურათადზე უფრო ბძინელი, რაწვედვ პითამ უფასუხა: არაწენო, მართალია, ხერეთფონი ცოცხლად ადარ არის, მაგრამ მისი მძა გვესწრება აქ და ის დამბრძნებელი, რომს მართლად ვამბობ.

6. იციო, რამ გუფუნებთ ამას? მე ხომ ვაკრებ ვაგტენია, რატომ ვაგვით ცილისწამების მსხვერპლი.

როცა პითას სიტყვა მაუწყებს, ასეთი ფიქრი მომეძალა: „ჩახს

დებოდა, თუ ესოდენ ნაკლებ დროში შექმნილი ამ უსაშველოდ განძობილი და გაჭივადებული ცილისკაშის უაუყოფას.
ასეთია, ათინდელი, შეუფერავი და შეუღამასხველი სიმარათლე; არც არც გამოუღებება და არც ჩამ გადაწმისხვეაფერცნა. თუკია ვიცო, რომ სანაცვლოდ მხოლოდ თქვენს სრულვალს მოვკაპო, მაგრამ სწორედ ეს მოწონებს, რომ სანარაღეს ეპიზოდს, სწორად ამიტომ წმინდანს ცილს და სწორად ეს გახლავთ ელამისწინების მარჯუნივ, და როცა არ უნდა გაგვიარებო ჩვენ საქმე, უფრო აღერ თუ უფრო გავა; სულერარია, ამით არაუფრო შეიცვლებოდა, სურათი ერთი და იგივე იქნებოდა ყოველთვის.

11. რაც შეეხება ჩემს პირველ ბრალდებას, ვლიქრობს, თქვენთვის თავის ავითი მართლება საქმარისა უნდა იცნოს. ახლა კი ვაქცვება სტელდობს, ამ, როგორც თვითონ ამტკიცებს, კეთილი და მოშობილურ ქალაქზე თავგადკულითი კაცისგან, ისევე როგორც დანარჩენი ბრალდებულებასგან დაეკაცა თავისი. მისი აღრინდულ ბრალდებულებს როდა ჰქვანან, ამიტომ, მოვიდა, გავჩხვებთ შაითი ფიტცი და მოწმებულები სანაივარ, რომელიც დაახლოება ასეა ჩამოყოლილებული: სწორად ფხვქვევ თუღვას კანონს, ვინაიდან არყვის და აფუტებს ახალგაზრდობას, ან სინობს ღმერთებს, რომელთაც თავიანს სცემს ქალაქი, არამედ აღიარებს რომელიცა ახალღვთაებებს. ასეთია ბრალდება. განვიხილოთ მისი თვითველი მუხლი ცალკეცად.

აქ ნათქვამია, რომ სოკრატე, უყნონოდ იქცევა, ვინაიდან რყვის და აფუტებს ახალგაზრდობას, მე კი ვამტკიცებ, რომ უყნონოდ იქცევა მელტობსი, ვინაიდან ამასხვებს იმას, რაც სულც არ არის სასარგებლო და დღეღურად იმარტებს ხალხს სასამართლოში. თანაც, თავის ისე ვგაჩვენებს, თითქოს მართალიც ვგულსტკიცია იმ საქმეზე, რისი გულისთვისაც არსებებს შეუწუხებათ თვითი. ვაქცვება ადგიმტკიცია, რომ მართლს ვამბობ.

12. მომიახლოებ, მელტობს, და მისახვებ: შენ ხომ ყველაფერზე მალდა აუფებს იმას, რომ ჩვენი ქაბუტებია დღითადღე უფრო წყენსულნი და სრულყოფილნი ხდებოდებით?
— არა თქმა უნდა.

— მაშ მოხსენებ საყრებულებს, ვინ სრულყოფს მათ? შენ, ალბათ, იცო, რაკი ამ საქმეზე გული შეგტკიცია. გამარჯვებლი, შენ თუ დავიკრებო, უკვე აღმოჩინე: აქ დამიბარე და ბრალსა მდებ, ახლა კი, კეთილ ინებე და მათი სრულყოფილად დაგვასახვებო, ან, ხომ ზედად, შენ სულმხარ, მელტობს, სდუმარა იმტობ, რომ არ იცო, რა თქვა, ან სირცხვარა! განს ეს არ მოწონებს ჩემს სიმარათლეს? განს ეს არ არის საუყოფილ დასტური იმისა, რომ ამ საქმით არასოდეს აფიქციებათ თავი? მაგრამ მისახვებ, კეთილიო კაცო, მაინც ვინ სრულყოფს მათ?
— კანონები.

— შე განსაგანს გკითხობთ, ღირსსებო? მე მსურს გავიგო, ვინ არის ის კაცი, რომელმაც, უწინარეს ყოვლისა, შესანიშნავად იცის კანონები?
— აი, ესენი, სოკრატე. — მოსამარათლენი.

— რას მუდებენ, მელტობს, ნუთუ ამით შეუძლიათ აღზარდონ და სრულყოფ ჩვენი ქაბუტები?
— შეუძლიათ და მერე როგორ!

— ყველას? თუ ზოგს შეუძლია, ზოგს კი არა?
— ყველას.

— დიდებულები მასხვია, ვთვითაც ჰეიოსა ეს რამდენი საქირო და სასარგებლო ხალხი გყოლია! ჩვენს მსმენელებზე რაღას იტყვი, ნუთუ ისინიც სრულყოფენ ქაბუტებს?
— დიას, ისინიც.

— სათამბროს წყარებია?
— რადა თქმა უნდა.

— კი მაგრამ, მელტობს, ვინდა აფუტებს ამ ჩვენს ქაბუტებს? იქნებ სახალხო საყრებულოს მონაწილენი? თუ ისინიც, უკლებლივ, სრულყოფენ მათ?
— ცხადია ისინიც.

— როგორც ჩანს, ჩემს გარდა, ყველა ათენელი სრულყოფს ჩვენს ქაბუტებს და მართკ მე ვრყვენი მათ. ამას ამტკიცებ?
— სწორედ მაგას.

— რადა მეშველება მე უბედურს! მაგრამ ერთაი ამ კითხვაც მისახვებ: შენ გგონია, რომ იგივე უბედობლება იქნება ცხენწიხვზე? ყველა სრულყოფს და მხოლოდ ერთი კაცი აფუტებს მათ გა-

წინორიობას? თუ პირითაც, ცხენების სრულყოფილი ხვნეა მხოლოდ ერთი, ამ ძალიან ცოტას თუ შეუძლია, სახელგანთქმული რებს, მაშინ როდესაც ყველა დანარჩენი მხოლოდ აფუტებს მათ? განს იგივე არ იქნება, მელტობს, ყველა სხვა ცხოველის მიმართ? რა თქმა უნდა. მიზნობრი, შენ და არბოროტ იზიარებთ თუ არა ამ არსის? რა ბედებური იქნებოდა ჩვენი ახალგაზრდობა, მხოლოდ ერთი კაცი რომ არყვინდეს, ყველა დანარჩენი კი სრულყოფს და აკეთილმობილებდეს მას. თუკია შენ ექმნობიანად დადგამიციცი, მელტობს, რომ არასოდეს აფიქციებათ თავი ახალგაზრდობაზე ზრუნვითი და თავანაილდე ვიგინებ შენი უკლებლობა მას მიმართ, მეც ასევე უკლებლობად და დღეღურად დამხმარე სასამართლოში.

13. ზღვისსი გულისთვის, ერთა ესეც მოითხარ, მელტობს: ვის შო, რის ვირჩენეა ცხოვრება — კეთილმობალო თუ — ვაცალი შორის? მისახვებ, ჩემო მდივანო, არც ისე ძნელ კითხვას ვთავაზობ. განს აყავინი შევ დღეღურად არ აურიათ თავიანი მოყვასი, ხოლო კეთილმობიანი კეთილმობილებდით არ აჩიან მათი?
— არა თქმა უნდა.

— მერადა, განს ჩვენს შორის მოამბუნება ვინეუ იცითი, ვასაც ზორტიმსმუთელი ურჩენია კეთილმსმუთელს?
— რასაკვირვებია, არა.

— კეთილი და ჰატობისანი შენ ბრალედ მდებ, თითქოს ახალგაზრდობას ვრყენი; როგორც გგონია, შეგანებულად ვქაქციე ასე თუ შეუგნებულად?
— შეგანებულად.

— თითო, ყელტობს? ნუთუ ჰენ — უმარჯილი კაცი — უფრო ქვიანი ხარ, ვიდრე ბებერი სოკრატე? ნუთუ შენ მიხედო, რომ აყავინი შევ დღეს აურიათ თავიანი მოყვასი, ხოლო კეთილმობიანი კეთილმსმუთელი არიან მათი, მე კი — ბერაცილი — ამეგნად უფუნური გგონივარ, რომ დღედ მე ვრ მავღებდარვარ, ვარ ქემაგნია ესოდენ მარტივი ქეშეპარებება: თუ მე არამხადად ვაქცევ რომელიმე მოყვასს, თვითონვე უნდა მემიანიოდეს მისი სიავს, და შენ ცნობი, როგორც შენივე სიტყვები მოწმობდეს ამას, რომ მე შეგანებულად ჩავდევარ ამ გაუფობარ ზორტიმბას? როგორ ვიგინებო, ჩემო მელტობს, ანდა როგორ ვერწყუნის სხვებზე? ასე რომ, მე ან, საერთოდ, არ ვრყენი. ანდა, თუ ვრყენი, შეუგნებულად ვრყენი მათ. ამრავად, შენ რასაც ვემბთვებავაშო, ხოლო თუ მე შეგანებულად ვრყენი ახალგაზრდობას, ამ უბედულ შეცნობების გამო, საცა სანარალოთა, სახალხოდ კი არ უნდა მომავიციო, არამედ (სადაც უნდა განმხებ, დამამხებ ჩემი შეცნობა, ქუეა მსხველი, დამაროგო, რამდან, თუ ჩემს შეცნობას შევიგნებ, რასაკვირვებო, ხელს ავიღებ იმზე. რასაც შეუგნებულად ჩავდევარ, თუ კი ერთბოლად არ მოსულხარ ჩემთან, არ დავიკრიგებვარ და პირდაპირ იქ მოზრბო. სადაც მხოლოდ განსახვებლი მოქუეთ და არა ისინი, ვინაც ჰუთა უნდა სწავდოდ. განს ეს თვითსივად არ მოწმობს, ათინდელი, რომ მელტობს, როგორც ზემოთ მოგახსენეთ, არასოდეს აფიქციებიათ თუ ამ საქმით?

14. მაგარამ ვკითხობ: მელტობს: შენის არბობ, მაინც როგორ ვრყენი ახალგაზრდობას? თუ შენს ბრალდებას ვერწყუნებო, მე თითქოს ვანჯვლი ათინდე ქაბუტებს უარყნის ის ღმერთები, რომელმაც თავიანს სცემს ქალაქი და მან ნაცვლად ახალი ღვთაებები თუ დღეღურები აღიარან. ხომ ამას გულისხმობ, როცა ამტკიცებ, რომ მე ჩემი მოძღვრებით ვრყენი ახალგაზრდობას?
— დიას, სწორად მაგას ვგულისხმობ.

— მაშ, გავიციებ სწორად ამ ღმერთებს, რომლებიც, ეს-ესა ვახსენეთ, მელტობს, უფრო ნაილად და როგორც ჩემთვის, ისე, აი ამ ხალხისთვისაც უფრო გახატებამ ილმასაკე, რადგან მე ვრყენი დღედითი ვერ მოხვდარვარ, რისი თქმა გფოს: იმას ამტკიცებ, თითქოს მე ვწოდებვარ ახალგაზრდობას აღიაროს რომელიც ახალი ღვთაებანი და, მასხვადამე, თვითონვე დღეღურებ ღმერთებს არბობობას. ასე რომ, არ შიშობდა პირწავარდნილი უღმერთო მენურდოს, და, ამრავად, ამ მხრის რადე ვყოვად; მხოლოდ ეგვა, ვლიარბებს არა იმ ღმერთებს, რომლებსაც თუყვანს სცემს ქალაქი და სწორად ამბო მდებ ბრალს, — თუ იმის დამტკიცება გფოს, რომ მე საერთოდ უარყოფილ ღმერთებს და არა მართკ თავად უარყოფ, არამედ სხვებსაც ამასვე შევავრინებ?

— შე ვამტკიცებ, რომ შენ ხატობოდ არა სცნობ ღმერთებს.
— საიკარი კაცი ხარ, მელტობს! რატომ ამტკიცებ მაგას? მა-

შასადღე, მე, სხვებისაგან განსხვავებით, დემოტობად არ ვცნობ, დემოტობად არ ვთვლი არც მუსხ და არც მთავარს?

— ვიდრე წევს, მართლაც ასეა; მოსამართლეთა ის ამტკიცებს, რომ მზე — ქვაა, მთავარ კი — მიწა.

— როგორ ჩანს, ანაქსაგორის ადამაშულებ, ჩემო ძვირფასო მეტლებო, და ისე ადამაშულებად; ისე უფლებად მიგაჩნია ჩვენი მოსამართლენ, რომ გგონია, თითქოს მათ არ იციან, ანაქსაგორის ქლამოვნებების წარებში ამნაირი აზრებითა ახასიათებენ ასევე სახელეო კაბუცილებს, თურმე ნუ იტყვიან და, ჩემი წყალობით იგებენ მას, თუცა შეუძლიათ მოქმედონ, სულ დიდი, ერთი ღარიბის უნაღ შეიკონ იგივე; რააა შემდეგ მასხარა ააჯონ სიკრატე, თუ ის მართლაც მოითხოვს და თავისად გასაღებს მთელ ამ სსხუდელს, მაგარ მოთარს, ზეგის გულსთვის, ნუთუ მართლაც გგონია, რომ მე არა ვცნობ არავითარ დემოტოს?

— ააგრა, ვთუცა წევს.

— დემოტობელთა, ჩემო მეტლებო, და მე გგონია, ღუნ თვითონაყ არ გვჩნა შენ სიტყვების. ჩემის აზრით, ეს კაცი, ათენდლო, მართალია და შლეგი. ჩემი პრალდებუ სწორედ თვითონ მარაანობისა და სისულვის, თავისი ახალგაზრდობისა და გამოცდილობის გამო შეზნა; მაგარმ ეს ბრალდება გამოკანას უფრო მკაბა; ააბა, ვნახათ, თუ გამოცნობის ეს ჩვენი პრჩენი სიკრატე, რომ მე ვხუმრობ და ჩემსადა თავს ვეწინააღმდეგებ, — თუ შედგომე ვაკაციო ისიც და დანაჩრად მსქნეულები? რადგან მე მართლაც გგონია, რომ ის თავის თავს ეწინააღმდეგება, თითქოს ამის თქმა სურსო; ასოგარე მრებელობის არა იმიტომ, რომ არ აღიარებს დემოტობას, არამედ იმიტომ, რომ აღიარებს დემოტობას? იმისი, თუ გნებოთ, ესა სიკრატე!

15. მაშ, ჩემთან ერთად დაუცარიდო, ათენდლო, მართლაც იმის თქმა სურს თუ არა, რასაც მე ვფიქრობ? ვინაახუბე, შეუძლია, თქვენ კი ნულარ დემოტობრებინებო თხიყვას: ნუ აუაყადლებო; თუ ჩემებურად ველაპარაკებ.

მოძიებს თუ არა, მეტლებო, ამ ქვეყნად ისეთი კაციც, რომელი აღიარებს ადამიანთა მოქმედებას და სემოქმედებს, თვით ადამიანების არსებობას კი არ აღიარებს? დეა, მისახებობს, მოქალაქენო, თქვენ კი გხოვით, ნუ უყუბინთ არც უზოზოდ და უზოზუნოდ. მოძიებს თუ არა ამ ქვეყნად კაციც, რომელიც აა აღიარებს ცხენების არსებობას, ცხენონობას კი აღიარებს? ანდა კაცი, რომელიც არ აღიარებს აველებიტებს, აველებიტებს კი აღიარებს? არ მოქმედებნება, ჩემო უფრილობალებო მეტლებო. თუ არ გსურს პრასხუბე, შენც და ყველა ამ დასწრელებს თუ გებუთიან მამს. მაგარამ იწებნ ამ კითხვაზე მინც ინებოა პასუხის გაცემა: მოძიებნება თუ არა კაცი, რომელიც აღიარებს დემონიურობას, თვით დემონებს კი არ აღიარებს?

— არა, არ მოძიებნება.

— მაშლიდა დემტოს, ძლიეს არ გაიჭულდეს ათენდლოს მასუბი გეორსებინა ჩემებო? ამრავად, შენ ამტკიცებ, რომ მე ვღიარებ და სხვებაც ვღიარებინებ დემონიურობას, სულერითა, ახალთა თუ ძველი ეს მრჩესო; მთავარი ისაა, რომ მე ვღიარებ დემონიურობას, და რომ შენ უფით დაუმოწმებ ამ შეტყობილ შენი პრალდების ეს მუხლი. ხოლო თუ მე ვღიარებ დემონიურობას, შეუძლებელია არ ვღიარებდებ თვით დემონებსაც. ასეა, არა? რა თქმა უნდა, ასეა, ხომ გაგვიგონია, დემთო თანხმობის ნიშნითაც. მაგარამ, ვანა დემონებს ღმრებთადა და დემტობების წამებრებად არა ვთვლით ჩვენ? ვთვლით თუ აა?

— ცხადია, ვთვლით.

— ამრავად, თუ მე ვღიარებ დემონებს, რასაც არც თავად უარყოფ და თუ დემონები იგივე ღმრებობა, მასასაღებე, მართლაც მოთქმას: შენ ხუმრობ და გამოცანას გვათავაზობ, რჩაან ამტკიცებ, რომ მე უარყოფ დემტობებს და, იმედარყოფად, ვღიარებ მათ, რაჟეა ვღიარებ დემონებს, მეორეს მხრივ, თუ დემონები ღმრებობის ნაშრობი არიან, სულერითა, ვინც უნდა იყიდნ მათა დეღები — ნიშნები თუ, როგორც ამბობენ, მოკლავი ქალები, — მოთარს, ვინ ვბედავობა ისე დაბნეული, რომ აღიაროს დემტობების ნაშრობი და არ აღიაროს თვითონ ღმრებობა? ეს ხომ ისეთივე სიჩვეუარე იქნებოდა, როგორც, ვთქვით, ერთის მხრივ, იმს აღიარებდა, რომ არსებობენ ქორები — ცხენებისა და ვირობის ნაშრობი, ხოლო მეორეს მხრივ, ცხენებისა და ვირობის არსებობის უარყოფა. არა, მეტობის, შეუძლებელია, რომ ჩვენს გამოსცდილად არ შე-

გეთხზა და შეგეთოხზა ეგ პრალდება, ან არა და, ალბათ, არც შეუძლებელია, რომ დავგეო ჩემთვის ბნალი, ისე კი, თუ გგონია, რჩაან შეტყობილად სძლებდეს ვაყოფო თურმეც ერთი ჩვენგანი, ვისაც ჰქუეს ნახანო მარცხ მოქმედება. და დაარწმუნო ჩემსა, თითქოს ერთა და იგივე კაცი აღიარებს ღმრებობას თუ დემონიურობას და, იმედარყოფად, უარყოფს დემტობებსა თუ დემონებს არსებობას, — მერწმუნე, თავს იტყუებ მხოლოდ და მხოლოდ.

16. მოკლედ, ათენდლო, მე რომ უფანაშულო ვარ იმითა, რაჟეც ბრალდა მდებს მეტლებო, ჩემის აზრით, მეტყციების და დასაშუებნა აღარ მოითხოვს; საქმარისია ისიც, რაი თქვა, ხოლო ის, რომ, როგორც აღრეცე მოახსენებ, ბევრ თქვენგანს ვჭელავ უმხადრესი სიძულვილი, მერწმუნე, სრული ჰუმანიტატება გახლავო, ამიტომ, თუ დამწებუბა მეტლებოც და ანტოსის კი არ დამწებუბა, არამედ ბრბოს სიძულვილი და ცოლისწამება, რაჟეც უავე დაღუპა არა ერთი და არა პატრონისი ცაყდა და, ჩემის აზრით, ცკლავაც დაღუპვას, ვინადაც არავითარი კაყუთებო არა მკაცს ვიფიქრო, რომ მაინცდაშინებ მე ვიქნები უქანსაწული.

მაგარამ იწებნ რომელიმე თქვენგანმა შეითხოს: „როგორ არა გრცხვებია, სიკრატე, რამ გაიძულა ამ საქმეში ვარცა; სიკვდილს რომ გთავიბდ ღლებ?“

მართლაც ვხელებო, თუ ამ კითხვის მასუხად ასე მივცებ მას: „არასწორად მტკიცებ, ჩემო მეგობარო, თუ გგონია, რომ კაცი მხოლოდ სიკვდილ-სიკვდილის საფრთხის უნდა შეეცდებინა ანაგრობა და არა იმის, თუ როგორ იქცევა — სახარტონადად, როგორც შეშვევის ყვითლს, თუ უსამართლოდ, როგორც შეშვევის უკეთურს, შენის აზრით, სულმოკლე უყოფა ტრასოსთან დაცემული ყველა ნახეარადღერთა და, მათ შორის, თედიანს ვაკაც, რომისკაც ის ეშინოდა საქსელის გატების, რომ არად ჩაჯად სიკვდილის საფრთხე და რაჟეა პაღლემტობა დედნა, რომელმაც ვაკაცი, მექტორის მოკლდა აპირებსო, თუ არა ვცდები, ამ სიტუებოში ვაფრთხილბო: „ჩემო ვაკაცი, თუ შენი მეგობრის პატროლეს შურის საძიებლად მოკლავ მექტორს, თვადაც მოკლავ: „პროპოსის ძის სიკვდილის შენდებ აღარც შენ გეჩინოა დიდი დე?“ — მან გულმწიფად მოიხლის დღეს სიტუებია, არ შეუდრავს ვაკაცი, მექტორის და არ შეუძნავს სიკვდილს, ვინადაც ათასწილი უფრო ეშინოდა მხედლის სახელი არ შერქმეოდა, თუ არ აიღდა მეგობრის სსხლს: „დეა, მოაკვედ, იოღონ სანაცლო მიუწავა თავასუბინს, იოღონ არ დაგრჩე ამ, ნაწავლა ხომალდთა გვერდით, კაცთა სამსხროდ და მიწის სიარტებლად“. როგორ გგონია, ვანა მას უწნოდა საფრთხის და სიკვდილს?“

17. დეა, ასეა, ჰუმანიტატად ასეა, ათენდლო: ვისაც აა დავლიო უჯირავს მწებობის, სულერითა, იმპრო, რომ თავისთვის ყველაზე უკეთესი და შესხვინების ჰგონია იგი, თუ იმითომ, რომ სწორად ეს აქტილდ მოუწინა აქოინდება, ჩემის აზრით, ქვე უნდა დარჩეს ეს არც ჩაადის არც საფრთხე, არც განსაცდელი, არც სიკვდილის შიში, ერთას სიტყვიც, არაფერი, ვარადა ხარტყვებია. ხოლო მას შემდეგ, რაც თქვენს მიერ არჩეულმა აპროცებმა მოძიებნა შეწყობილა ადგილო, რააა მათა წინამძღობლითი შეგებრებ მეტებს, — ასე იყო მოკლდესათნა. ასე იყო ამფოლოსთან, ასე იყო დელიოსთან, — დეა, მას შემდეგ, რაც მე, ისევე როგორც ბერეა თქვენგანი, ათასგვარი განსაცდელთა და სიკვდილის საფრთხის მოუტყევა, მეტიკედ და ნირშუეკლავად ვიქიტი რჩეა ადგილას, — თვად განსაცე, რას ეტყევადანა ჩემი ქვეყა, ათენდლო, თუკი ამჟამად, რაჟეა თვით დემტობა ჩამეტყა მწებობის და მიბრძანა, მასლიე ფლობისთვის და გამოსცდე როგორც შენი თავი, ისე სხვებო, — ანაღდულად შემაჯობოდა სიკვდილისა თუ სხვა რჩის შიში და ღარწულად დავეტოვებ შეტობას; ეს უღირსი საქციელობა გამო ჩემთვის მართლაც უნდა გეჩინავს სახამართლითი და ბრალდა დადგოის ის, რომ მე ანაგრობა არ ვუნებ მისნობის აზრს, უარყოფ ღმრებობას, მემონია სიკვდილის და, თუცა სინძინს არა მცხობა რა, ბრძენკაცად მომაქვს თავი, რადგან სიკვდილის შიში, არსებობად, მსეა არა არსა რა, მოქალაქენო, ვარა იმისა, რომ ბრძენკაცად მოქმედებო თავი და იჩინებდ იმის ცოდნას, რაც, სინამდევლიშო, არ იყო. მართლაც, ვინ იცის, რა არს სიკვდილო? იქნებ, ის უღიღესი სიკეთე ადამიანისათვის, თუცა ისე კი უწინოდა მისი, თითქოს დატყობით ცილდენ, რომ ის უღიღესი ბოროტებაა. მაგარამ მხოლოდ სოფლიად უფიცა და უმცირარი თუ დიკჩემებს იმის ცოდნას, რაც არ იცის, მე კი, მოქალაქენო, სწორად

იმიტ განხვავდები უმრავლესობისაგან და იმიტმ ვინაჲც, თუკი ვისმოდ თაჲსოდ მართლა ვინაჲც, სავსებზე უფრო ზრდენი, რომ, ჩაკი პავსელზე ლეღრი არა ვითი რა, არც მკონია, თაჲსი რაჲმე ვეცი, ხოლო კანონის დარღვევა და შეწებ უმჯობესის (ტელერობი, ლემობის თუ კაცის) უგულვებელყოფა რომ სამარცხვინოა და სამარცხი, მერწმუნებ, ამაში არასოდეს შემარავთი ევეო. ამიტომ არ შე-
ვეუბრებები იმსა, რაც, შესაძლებ, საკეთე იუსი ჩემთვის, და არ შეუტრინებები უფრო მეტად, ვიდრე იმსა, რასაც წემთვის აშკარა ზორტებად ვთვლი.

ახლა კი, რომც ადგეთ და გამამართლოთ, ისე რომ ყური არ აიხიოთ ამიტობის, რომელიც გაჰყვირის, რომ მე ან საერთოდ არ უნდა ვიფიქსებებოლიყო ამასმართლობა, ანდა, რაკი გამოვიცხადო, დამუშებებოლია ჩემი დასწავლება გამგებსა, და რომელიც ერთთავად იმსა გმიტყობთ, რომ თუ გამამართლებთ, მაშინ თქვენი სწავლება, სორტარც ფეხის მხას აკოლოდო, შეიძლება საბოლოოდ წაჲდონდენ ხელიდან, — დიახ, რომც ადგეთ და სხე მიზიხართ: „ამჭერად ჩვენ ვენბალებთ ამიტობს და გამამართლობა, სორტარც, მოზოლოდ იმ პირობით, რომ თაჲც ანებო ამ უარსო კლდეა-მიტებს და ხელი აიღო ფილოსოფიაზე, მაგარამ თუ მაინც ავიკრიბრება და შენსას არ დაიბო, ვიდრეაფერი გეხონის სიკდელისაგან? — მერწმუნეთ, ამ პირობითი კიდევაც რომ გამამართლოთ, მაინც ასე გეტკობთი თქვენ:“

„მე თქვენ ჰატის ცემეთ, მე თქვენ მიუყარხართ, ათენდნო, მაგარამ მაინც ღმერთის უფრო მჭირა, ვიდრე თქვენი: ამიტომ, სანამ პირმა სული მიიჯას და ძალა მერისი, ხელს არ ავიდო ფილოსოფიაზე, არ დავშვიდებთ, არ დავცხებრებ და ვეცლები იგივე შიკაგონო თფითოდ თქვენგანს, რასაც ეპაბელ შიკაგონებდა: „ესა უპეტილომობისს კაცთა შორის, რა ათენდლი, უღადაბეს და სიბრძნითა თუ ძაღლისობითა ყველაზე სახელგანთქმული ქალაქის მოქალაქე, წესთ არა გრცხენია, რომ მხოლოდ იქორციერცხელზე გიპრავს თვალი, მხოლოდ ფულას მიგებოზე გელვება ხელი? წესთ მხოლოდ სახელისა და პატივის მოხვეჭა შენი საზრუნავი არა სობრძენ, კემარობება, სელთ? წესთ არ განუჯა, რომ შენი სული უფრო წინად იუსი, უფრო მშენებნითი, უფრო გრძობითი? ხოლო თუ რომელიმე თქვენგანი უნდაგებო და დაწევებს იმსა მტიკინებას, თითქოს დიახაც ზრუნვას სულისთვის, იმ წამებზე კი არ დავგებებ და ვაგეცლები, არამედ კითხვას ვაფურცობ: გამოვიცხადო, რამაჲაჲაჲაგებ, და თუ შევახებ, რომ სიქველის ნახსივი არ განაჩინა და მხოლოდ თავს გაჩვენებს ქველად დავგებო, შევარცხენ, შევარცხენ იმსა გამო, რომ არაურად აგდებს ყველაზე ჰიორებს, ხოლო ყველაზე უფასური თავს ურჩენია, ასე მოქვეყნე ყველას, ვინაც შეხვდები, — მოუტუსა თუ ახალგაზრდა, უტყობს თუ ჩვე-
ნიშნის, მით უმეტეს, — თქვენ, ათენდლი, ვინაღან თქვენა ჰარი ჩემი სისხლი და სიკდილი, მერწმუნებ, ამას მიზარტნებს ღმერთა, და მე მკონია, რომც კლავში არ მოვეტყენებოა უფრო დიდი სიკეთე, ვიდრე ეს ჩემი სახსაბური ღმერთის მიმართ. მუ ხომ სხვას არას ვეცებთ, გარდა იმისა, რომ დავადგინო ქალაქში და ვარწმუნებო ქველას, მოხუცება და ახალგაზრდაც. უმეტეს და უწინარეს ყოვლისა, სხეულსა და ფულაზე კი არა, სულზე იზრუნენ, რათა ის უფრო სრულყოფილი გახდეს. დიახ, მე ვამტყობ, რომ თქვენ, ამ ბა-
დებს სიქველს, არამედ სიქველდ ანებებს კაცს ფულას და ვეულებს სიქველს როგორც პირად, ისე საზოგადოებრივ ცხოვრებას. მუ თუ ამნაირი სიტყვებით ვრუნავ ახალგაზრდობას, რა თქმა უნდა, დამაშფოფ ვარ, ხოლო ვინც ამატავდის, თითქოს ამას კი არა, სხვა რაბეს ვანკლებ ათენდლ მტკიცეებს; წაუღს წაყავს მხოლოდ, ამიტომ, კლავ გიმეორებთ, ასე გეტკობთი თქვენ: „ნიუბუბდავად იმისა, ვარწმუნებთ თუ არა ამიტობს, მიუხებვად იმსა, გამამართობთ თუ არა, მე ჩემსას არ მოვიშლი, ათენდლი, ერთხელ კი არა, სასწავლებელ რომ მომაკდინოთ.“

18. თუ ყავებთ, ათენდლი, შემხარბლეთ ეს სახოზიარი; წეს თუ ყავებთ ჩემს ყველ სიტყვაზე, არამედ ურბადლებთ მიხიბნით, მე მიინდა ვითხარათ რაღაც ისეთი, ჩემს გამოც თქვენ, აღბო, უფრო ხმამაღლა ყავებდით, მაგარამ კლავ ეკუთვარდებით, წეს იხაზო ამისა, მერწმუნებ, თუ მოკლავთ, დიახ, თუ მოკლავთ, ისეთს, როგორც ვარცა და სინაღდელში, ამით თქვენს თავს უფრო აწებთ, ვიდრე მე. რას დამატებენ მელოტობის და ანტიონის? ბუჯას ვერ ამა, ფრენენ, რადგან არა მკონია უარეს ნება ჰქონდის აზონს უტუტისს, რა თქმა უნდა, მას შეუძლია მოკლას, ვაიცივოს, ღირსება აყაროს.

შესაძლოა, ეს ამას დიდ ბოროტებად თვლის, ის და მისი მსგავსები მტკანა არა მე ჩემის აზრით, ვატილობა უფრო დიდი ზურუნებობაა ჩემს, რასაც ახლა სჩადის, რადგან ცილობის თუ განუტყობივად სასიყვედილოდ გაჩირის კაცი, ამიოვად მე ახლა თასე კი არ ვეცებ, ათენდლი, როგორც შეიძლება ერთის შეხებდენი მოციქვენის კაცს, არამედ თქვენ გიკავო, დიახ, თქვენ, რადგან ვიზობი, თუკი სიკვად-
დობს და მხსნის; არ დამავლოთ უკულის მიერ მოქმედანი ღვათიერი ნიჭი. მაშინვე, თუ მოკლავთ, საღა მკლავებე ჩინარს რა, რომელიც — სასიკვადი, ღმერთიანი, — თფითონ უფულოა მუშინა ჩემს ქალკს, როგორც მდირისა და კეთილმოზილდ, მაგარამ მეტი-
მისტიკი სისუქისიგან ჰაზრსიკეცობასა და გასულებებულ ცრებს, რომელსაც უტრის განძრება, თუ აზგარის კარზანა, თავისი პასიო ნებრითი, როგორც წვედენი რღებუბით, არ უწყნავს ღვრდლებს, მე მკონია, ღმერთიან სწორად იმ მონაშა წარმოგმენენ ამ ქალაქში, რომ იმ მოთლი დამე მოზღარბებულად ვიარო კარდავარ, გამოგა-
ფხობოლო, მოხვენება არ მოკლეთ, ყუარდებით ავაგისო, სხვას ჩემს მონაშას აგრე თვითად ვეფარ იფიკეთ, ათენდლი, მე კი, თუ მერწმუნებთ, მოკლეთა თუ შემიბაროთ. თუცა, ადვილ შესაძლებელია, ისეცად მოხდეს, რომ ვრწმუნით ამიტობს, ვაკულისდეთ და, როგორც ძალად დახლვიებებოდა და თავგაბურხებულთა კაცმა — აზგარის მწერს, ხელის ერთი მოსხიბ ვამხარბოთ. მაშინ კი მოკლეთ თელი თქვენი სიკვდილად თფემბონი გალითი, თუ ღმერთმა მოწყვეთ თვალით არ დაგლობებულად და სხვა ჩინარის არ მოკლენათ ვინმე, ხოლო მე რომ მართლა ისეთი ვარ, როგორცა დღმერთმა წარმოგმენა ამ ქალაქში, აი, ამის უკუყარი სახეთი: მიზიხართ, სხე ვინაჲთა ან გაგვინათა, რომ ასეა ხელი აიღოს თავის თაზე, ათენი წული გაბრეგებთ ამხილავს სულს საკეთარი იჯას, და მხოლოდ თქვენი საწმე აკეთოს, თაიხებურად მოუდეს თფითულ თქვენგანს, როგორც უფროსა მძა ან მამა, და სიქველ-
სათვას დაუცდებელი ზრუნვა შიკაგონის, მე რომ ჩამიდ გამოჩინება მოქონებს არ სწავლის საფასურს მოვიხილეთ, კიდევ ჰო, კაცს უღიძვობ ვეფარ, რომ ანაგებობს კარნახი ვეციკე ასე, მაგარამ ხომ თქვენი თვალი ხედავთ, ჩემს ბრალდებებს, რომელთაც ველოდებოდა ის ვერცხვად მდებდენ ბრალს, აქ უკვად იყოთ უღიფრობთ და ვერცერთი იოწმე ვერ დასახლებს იმის დასახლ-
ებობებლად, თითქოს თქვენ ამბობს, ან, თუნდაც ვინცესთვის მო-
მიხიბთის სწავლის საფასური. მე კი, მაგარამ განხვეჭებო, შემიძლია ჩემი სიბრბოლის სავსებზე სარღო მოწმე დვისახილეთ, — ჩემი სიბრბაჲ.

19. იქნებ უწყნარად მოგვეტყობის ის ამბავი, რომ მხოლოდ ეკრ-
ძო, ცაკათელ პირსი ვაქლავ ჩრევისა, ვეულებს კარდავარ ვუცლი და კლავებობის ვერცხვად, თაყვარელობაზე სჩაროდ მარხივლას და ქველსათავის რჩევის მიუქმეს კი თავს ვარდობ. ამის წინაშე არა-
ერთგობს და არაერთგან გსენებთ ჩემგან; მე ვგრძნობ ჩემსა რაღაც დავთავებობს თუ დემონიურს, რასაც მეუტეობსა მე მწარად დას-
წისა თავის ბრალდებში. მაგარამ, რა ექნა, თუ სიერმიოვე აშკარად ვგრძნობ, როგორ მებრძობებოდა რაღაც იდებოლი მსა, რომელიც ყუელვობის ნიშლის მიერს კეთებს, რისაც ვატივებო მსხურს, წაქე-
ზებით კი არასოდეს ანაურისთვის არ მაქრებებს. აი, სწორად ეს მსა მივრატობს სახელმწიფო მოღვაწეობას, სოვავად საქმის კეთებას, და ჩემის აზრით, კიბასაც უტრება, რომ მივრატობებს. დამე-
რწმუნებ, მოკლავთ, მე რომ ოდნებე შეცდა და საზოგადო-
საქმისთვის მიხიბნით ხელი, დიდი ხანა ჩემს სახსებუნებლად ღარ იქნებოდა ამ ქვეყნად: ტყუილებრალოდ დვილებობლი, ისე რომ ვერც თავს ვერგებოდა არა კიდევ და ვერც ქალკს, წეს შემხარბლავ სი-
ბრბოლის თქვენთვის: გრც კლავ ამ დაბადებულთა ისეთი კაცი, ამ უკლავმაო ქვეყანაში ადნენი ულამარბლობის ადამიფრცხასა თუ უაწინრობის ადვეტის ნიშნით უშრად რომ დახიბობსაინაქლავ თქვენ არ რომელიმე მხელა უმრავლესობას და... ცოცხალი დარჩებს, არა და არა: ცინც მართლა სამართლიანობისათვის ბრძობის, თუ სურს ცოტა ხანს მაინც ვაუტლოს მტრებს, ბოლოდ იძირობს პირად უნდა დარჩებს: საზოგადოებრივი ასპარეზო მისი საბუთის არ არის. ამის დასტურად მე წარმოგიდგენთ უტყუარ საბუთს: არა მხოლოდარ-
ღვან სიტყვას, არამედ იმსა, რასაც ყველაზე მეტად აესცებო, — საქმეს, რას, ისინით, რა შემეშვება ერთხელ, და დარწმუნდებით, რომ საუკულობის შიშზეც ვერ მოძივია უსიხი საზეამებლად მელაღბა სამართლიანობისთვის, რამაც კინაღამ წაჲკებინა თავი.

20. რასაც ახლა ვამაბობი, მოსაწყნია და მშობე მოსახმენი. სანა-

ვირად, სრული ეკონომიკური გახლავთ. არასოდეს, ათენდლო, არ შევრია კავშირს რაიმე თანამდებობაზე. მაგრამ საბაბობის წევრი ვი ვიყავი. ჩვენი, ეს ეგი, ანტიკონის ფლენ პრეტანის ჯგუფს სწორად იმ დროს მიაჩნდა, როცა ვაპირებდით ერთად დავუკავოთ ათი სტრატეგია, რომლებიც ვერ შევძლებდით მოკავშირე სახელად ბრძოლაში დაღუპულთა ვაგებში. მაგრამ ეს იყო უთანონი გადაწყვეტილება, როგორც შემდგომ ერთხმად აღიარა ეკვლამ. პრეტანის შორის მართე მე ერთადერთია არ დაღუპვი კანონის დარღვევა და ამ გადაწყვეტილობის წინააღმდეგ მივიცო ხში, რის გამოც ერთადერთმა ღამის დღეობა დაწყებეს და ჩემი დამატებითი მორიგების, სხვა-თა შორის, თქვენ მართავს ასე ერთადერთი და ტრანზალ მოთხოვნად ჩემს დასახლს. მაგრამ მე მტკიცედ დამუჯუვებდი, რომ, განსაკუთრებით მიუხედავად ჩემი ვალთ, უფალ განსახლს და საბარათ-ანობის დავცა იყო, ვიდრე ის, რომ დაპირებებისა და სიკეთელი დანების შიშით შეშინებულნი მხარე ამება თქვენთვის—მრუდვდვან-სკეტლთა და უსამართლოდ გამარჯვებების. ეს ჯერ კიდევ მაშინ მოხდა, როცა ქალკუ ხალხი მართავდა, ხოლო როცა ოლიგარქის ხარის დავდა, ოდღაამბო ტირანმა, თავის მხრივ, ოლიგარქი დამობარა, თობს ხსენა მოქალაქეთსთან ერთად, და მობარათა ღონე საბარათ-ანობი მამოხმევასა სალამინდელს, ვინაღორც მისი სიკეთელი დანა ქონდათ გადაწყვეტილი. ამნაირი ბრძანება მაშინ ბეგვამ სხვადაც წილით, ვინაღორც ტირანის სურდა ამ ზნით ვაუბრავ და მამოხმევა-თა რიცხვით. მაგრამ მე ამწერადვე სიტყვით ვი არა, არამედ საქმით დამამტყცი, რომ სიკეთელი, თუ შევძლებდა ასე იქიპავ, არაფრად იქნებოდა, ხოლო უსამართლობისა და უცდომლობისაგან განვხ დავგმა ყველაფერია ჩემთვის. ზომ ასე ძლიერი და სასტიკი იყო ეს მმართველობა, მაგრამ ვერ შევანახე და ვერ მამოხმე უსამართლობა ჩამედინა. თოლისმდებ რომ გამოვდილი, თობევრე ჩემი თანამშრომელი სალამინდელს გაეგზავრა და ღონეში ჩამოვიყვანე, მე კი შენაძრავდ ვაევიწი. აღბათა, საუკვალადი ამდგომედენე ამ ურბანო-სთვის. მაგრამ ტირანია მალე დაეშობო. რამდენი თქვენგანია ვცოვლეღე ამბო მოწე.

21. იქნებ ვაგონით, ამდენ ხანს ვაგებდები, სახელმწიფო სამსახური რომ მტკიცებდა და, თანაც, იგი შედგებოდა, როგორც შეშენების წესიერის კატა: შეშენებია აღმობინარა მართალთათვის და როგორც ჯერ არს, სწორედ ეს დამსახვა ჩემი მოღვაწეობის უნდა-ვრებს მიზნად? ვერა, დღემობინა, ვერ ვაგებდები, ათენდლოდ ამ კი ვერ ვაგებდებ? ხოლო მე უფალთვის ასეთი ვიყავი— სახელმწიფო სამსახურშიც, თუკი სადმე მისახებოდა, და ერთხელ საქმეშიც: სამართლობისა და საბარათ-ანობისთვის დამიჭრავს კვეერი. — არც იმდენი, ვისაც ჩემი მოწაფეები უწოდეს ჩემმა ბრალმდებლებმა, და არც სხვა ვინმესთვის.

თუცა მე არავის მასწავლებელი არ ვყოფილვარ არასდროს, ხოლო თუ მტკიც, სულერობა, მოხუცთა თუ ახალგაზრდათა, მოუხურებთა მოცმინა ჩემი საუბარი და დასკვირებოდა, როგორ ვაკეთებ ჩემს საქმეს, არასოდეს არავისთვის მიუცემია უარი, ვერავინ იტყვის, რომ მხოლოდ ფულის გულისათვის ვასაწურო, ხოლო უფულოდ არასოდეს მისახებია: ყველას, მღღირას თუ ღირსმღობაც, უფლებდა აქვს მთიობის, რაც უნდა, ანდა, თუ სურს, თავად მისახუროს ჩემი კითხვებზე და თუ ვინმე ამის გამო უფუტობის ხდება ან უარესი, სავცა საბარათოა, მე რად უნდა ვავო პასუხი? ვინაღორც არასოდეს არავისთვის არ აღმოვეჩინე— გასწავლილ-მოქოვი და არც არავისდეს მიწაფულებია. ხოლო თუ ვინმე ამტკიცებს, თათქის ოდენზე კერძოდ უსწავლია ჩემთან, ანდა ჩემგან მოხსენება რაიმე მდგვირა, რაც არასოდეს სენთან სხვებს, დაწარმუნებულა ბრძანდებოდით, ცრუობს.

22. მაგრამ რატომ ასე სულგანაზული მიმხენს ზოგირთი დღლი-დან საბარათმდე? ხომ გუგნობი, ათენდლო, მისარბოდ მოგახსენებდი, ისინი მოამტყენით ისმენენ, როგორც ცვიც ყველას, ვისაც ბრძენაკად მოქვს თავი, თუმცა სობრანის არა სცნია რა. რომ ივადებდი, რა საბო მოსახსენია. ხოლო ამას თითონღ დღმთი მობრძანებს მე, მისინს პირით, სმზარბუთი ჩვეებთან, ერთის სიტყვით, უკუუღელავ: რა სახელულებით, რომლითაც ოდესმე გამოვსდებდი ფულის წება და ზეგარემო მიზლიბია კაცს მისი აღსრულება.

ეს არა მარტო სწორია, არამედ ადვილად დასამტყცილებელიც: ათენდლო, თუ ახალგაზრდობის წაუღეს ცრუები, წარწელი თუ უკაც ვაგებენ, ზოგი მთავანი მინც ზომ უნდა მიმხედარცილ, რაკი ხან-ში შევიდა და ქვეა ისწავლა, რომ ოდესმეც, სიპაბუის ვახს, ცუ-

დად ვწერდინდი და ვაწევილიდი, ხოლო თუ მიხედა, რატომ აქ არ გამოცხადდა ბრალმდებლად, რათა თქვენ წინაშე შეეჩვენებოდნენ და შეეჩვენებოდნენ? ვიკეთა, მათ თუკი არაღეს ესა. სედ არანა მართე ახლობლობა — მამბი, ძმბი, ნაოსლებებ? განა ისინი დამოცი-ყუხდენენ სათაკებში. ჩემი გამოსობით რომ აღი არს შემთხვევით მართლაც? ბეგვრი მთავანი დღეს აქ გახლავთ, მე ვხედავ მათ: აი, უწინარეს ყოვლისა, ცრუობენ, ჩემი თანამოავკედ და თანდროს-სული, ამ ჩვენი კრებულობის მამა; აწევა ხალხი სავედილო, თქვენს შორის ამგორე ცნებებს მამა; ან ზნეღონს ეკუთვნის, ვინაგენს მამა; მაგრე ისიც, ვისი ძმებიც ერთადვე ჩემთან იყვნენ? — ნიკო-სტრატე, თოტიკოდებს მე და თოტიკოდებს მამა; თვით თოტიკოდებ ცოცხალი დარა არის, ასე რომ ვერარცხის დაულოდლა ძმას; აი, ვარად, დემოლოგია, რომლებიც თუკი ძმად მიხედვლობენ, მაგრე აღმამტყცი, არისდროს მე ამ ჩვენი უკლებლობის ძმა; ავცე ვხედავ ააინტოდორებს, აპოლოდორებს ძმს. სხვაც ბეგვრი შეშინობა დაჯან-სიკეთელი და მდებლობის თავის სიტყვაში, უწინარეს ყოვლისა, სწორედ ერთ-ერთი მთავანი უნდა მიცემო მამოხმე. თუ მაშინ დაავი-წყნა, ანთა ვახსენებ, რომელს ვითავა; მოხობის მოწილე, მოწილე ნებებს და უბრას, ოპს სურს, თუკა რაიმე აქვს საოქმედ. მაგრამ თქვენ სულ სხვა სურთა ვადავრებულთა თვალწინ, ათენ-დლო: თქვენ ნახავთ, რომ მე—მათ გამიჩვენებს — ყველა ერთხმად აღმებებს მხარს. მე ვინც უღონედ დამწამებ ვარ მათი ახლობ-დამების წინაშე, როგორც ამტკიცებენ უმღღირსი და არწილის. თუ მიეგრძობებთ ვანესტის, კაცმა შეიძლება ოქოქომა, თოქის ჩემს მიერ გარყვნილი გარყვეული მართნი გამოვლენ ჩემს დასაკუად-ნენგარა რა რისი, რა აიძულებს მათ ნათესავებს, ვაუროვნელსა და უცხე ხანში შესულ ხალხს, ცრუობად დამიჭირონ მხარს, თუკი გულწრფელად არ სწერია, თუკი ვრდავ არ სწენა, რომ მედებობის ტყუის, ხოლო მე მართალს ვაგებო. მაგრამ კანია, მოქალაქეთნი თუ, ყველაფერი, რითაც ასე თუ ისე შეშინობა ვინარბოლო თავი.

23. შესაძლებელია, ზოგი ვინმე ვანარბისის იმის განხილვებში, რომ, როცა ვინა, არცთუ სიღინე მწაწილოვანი საქმე იქნებოდა, ცრა-რებლბის ფრჭვეთა სოხოვდა შეწავალბეს მოსახალხოებებს და მათე აკლებს მოსალობობად და ასახულებულ თავისი ზედღებე და მრავალრიცხოვანი ნათესავები თუ მეგობარები მომუკავდა აქ. — მე კი არაფერი ამის მხავს აქ ვაპირებ. მუხუბდავად იმისა, რომ ჩემი სა-ქენე, როგორც ვიკებო, უკუვდა შეტარებოდა. დაბა, შეტრეობა ვინ-მე ვახსენებს ეს და, ვანრისებულმა და ღარსმეშეშულმა, მძით უკარის ვაგირი, რომ ეკუთხსრისას ჩემს წინააღმდეგ მისცეს ხვა, არ მინდა და ვაფიკობ, მაგრამ თუ ზოგი თქვენგანი მართლა ამინარბავა განწყობილი, ვეფიკობ, არ შევცდილო, თუ ამ საქმე-ბით მომართავ მას:

არც მე ვარ უცილობო და სახლ-კარ ვადაწინებულა, ჩემი ძვირფასო. მეც უცი ვარ და, მოგვრობის თქმისა არ იყო, მოხას და კლდის არ ვუწევიარ; არამედ აღმიანბნა იყუნენ ჩემი მშობ-ლები; მეც მაქვს იქაბი, ათენდლო, მეყვან ვაუბეი, დაბა, დაბა, სპამ ვავი: ერთი მთავანი მოზრდილია, ორი — პატარა, მაგრამ არცერთის არ მოვიყვან აქ. თქვენს წინაშე, და არ გობოვი შეუკ-ლებლბას.

მაგრამ რატომ არ ვიწამ ამას? არა ქედმაღლობისა, არა თქვენს მიმართ ზოგინს გამო, ათენდლო, მოლით, ჩემ გამოვიკლებით ამ-სა, მუშინია თუ არა სიკეთლის, მაგრამ, მე მაგონია, ჩემი, იხევე როგორც თქვენი და მთელი ქალკის დარსტობათვის მისარცხვინი იქნებოდა, ჩემი ასაკისა და ჩემი სახელის კაცს — სულერობა, ღირსის ვერ თუ არა ამ სახელის, — დაბა, ჩემი ასაკისა და ჩემი სახელის კაცს რომ ჩამდენს რაიმე უღირსი, ხომ ყველას ჭკონია, რომ სოკრატე განსხვავდება უმრავლესობისაგან, და განა სამარ-ცხვინო არ იქნება, ასე რომ მოიქცე ყველა, ვინც სობრანის, სრ-მამიეთი ან სხვა რამ სიკეთელი ვამიროვდა თქვენს შორის? მე არაფრთხელ ვუგვრავარ იმის მოწე, როგორ წამადეს სამართლო-სი წინაშე ვეფერი ვიოამ პავილისი და ყველას მაიერ საბარათმე-კაცი. თოქის რაადე არანახული საწინებლა უნდა დაუბოზოთ, თუკი სასიკეთლო განჩინეს გამოუტყენით და თოქის უკვადნი ახლებდენდენ, თუკი სიკეთელით არ დასტყენი. ჩემის უბრობი, ასე-თა ხალხი არცხებებს ჩემს ქალკეს და მათმა შეხედვარე უფსულ-მა შეხედვარე ოქოქოს, რომ ათენენ თავიანთი სიკეთელი სახელ-განამტყელი კაცნი, რომლებსაც, სახელმწიფო თუ სხვა საბარათი თანამდებობებზე დანიშნებისა, თვით ათენებები ანებდენ უპირატე-

სობას, არაერთი არ განსხვავდებიან დღევანდანი. ეს, ათენელნი, მიუხედავად იმისა, მართლა დრისხედნი ბართ თუ მხოლოდ სხვებს ახვედრენ თავს ღირსებულად, არამხოლოდ არ უნდა ჩაიღონ, არამედ არც დაუსვთ ამის ჩადენა. პირიქით, უკვენი ვალთა მავალით მისეთ ეყვალს და უჩვენონ, რომ უნაძი მისი დასქო, ვიცე ამ ციქულაწ წარმოადგენენ მართლაც, ამირად, არცხვენს ჩვენს ქალკის, ვიდრე იმის, ვისაც ღირსებულად ეტყვიან თავი.

24. ღირსებაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ, არც ის მტონია მართელნი, მოქალაქენი, რომ თხოვნი შიამებური თავი მსაჭულეს და ვედრებთი გამოსალა შეწყალება, ნაცულად იმისა, რომ დღევინებულ აუნსა საქმის ვითარება და შესწიძარებულ დაპირებულს იმინი. მსაჭული იმისთვის კი არ გავსის, რომ თვინებულად შეეცვალოს, არამედ იმისთვის, რომ წესისამებრ განსჯილას და სამართალად გაგვიჩინოს. სამართლის ერთგულებაზეც იმიტომ როლი დიდია, რომ შეიწყონის. ვინც მოქალაქენი, არამედ იმიტომ, რომ აწინის მიხედვით ვაგვიმოხოს და უფთხინო მოვაცილოს. ამიტომ არც ჩვენ უნდა მივაჩნეთ ვუცის ვიტყვას და არც უკვე უნდა მივიჩნეთ ამას, ვინაიდან ორადეუ მტყუნებულნი ჩამოვადრებომა ეს. ნუ ცდიო, ათენელნი, რომ თქვენს წინაზე ჩავადინო, რასაც უთუთობრად, უსამართლობად და ღირსებულობადად მიმაჩნია. — მით უმეტეს, ვთუცა ზეგის, ახლა, რაცა მეტუტის მტყუნებლობას მივებს ბრალად, თავისთავად ცხდალი. მე რომ თვინენი გამოძევა შეწყალება და იძულებული განტებებებთი თვინთვის ფიცი, სხვას რას ჩავაჯივინებდი ამ გასაქრინებელით, თუ არა იმას, რომ ღმერთები არ არსებობენ და, ნაცულად იმისა, რომ თავი ვემატავი. თვითონვე ვაგვიმოვიცი საკუთარი თავის ბრალდებულად და თვალწინავე გიჩვენებდი, რომ ღმერთები არა მრას. მაგრამ სინამდვილეში სულ სხვაგვარადაა საქმე; ღმერთებს მე უფრო ვცემ თავსანს, ათენელნი, ვიდრე რომელიც გენებათ ჩემი ბრალდებულად და ამიტომ სწორად ეტყვიან და თქვენ ვანდობით. ისე განსაკუთრ, როგორც თვითონ მიიჩნევთ უჭიკობად, როგორც ჩემთვის, ისე თქვენთვისაც.

(მოკრბამს ღირსებულად ცნობის შემდეგ)

25. ბევრი რამ არ მამძღვს იმის ნებას, ათენელნი, რომ თქვენმა გადაწყვეტილებამ აღმაშოთონ. მართალი ვითარება, ეს მოკლდენელი არც ყოველა შემთხვევის. პირიქით, მე ვაგვიტყობი უფრო ამაყად ვინცა უთითებლობისპირისი საქმის ბრალდებამ. არ შევარა, თუ მათ შორის ვსომდე უმნიშვნელი განსხვავება იქნებოდა; ვაგვიტყობი მეტს მოველოდი. ახლა კი, როგორც ირკვევა, სავსაჩისი იქნებოდა სულ რაღაც ოცდაათი ექვსი აქით ჩაგედგოთ და არა იქით, რომ სამართლის სასწორი ჩემსვენ გადმოხარულიყო. შეუდრტოს, როგორც ჩანს, უკვე დავადნეო თავი, და არა მარტო დავადნეო; ამიტომს და ღირსის რამ თავიანთი ბრალდებებით არ დავიკრათ მისთვის მხარი, იძულებული იქნებოდა თანხი დარბა გადაეხადა ქარიზად, ვინაიდან საჭირო ხმების მხოლოდები ვერ მოკრბამი.

26. მას, ახე, ეს კაცა სიკვდილს მისიქც; ყოველი და მათკობანი. მაგრამ რე რაღას მივუტყვი, ათენელნი, საკუთარ თავს? აღბათ, იმას, რასი ღმრისად ვე, მერცხა, რასი ღმრისად ვარ მარცხა რას ვისმახურებ. ან რა სხვის ქარიზა უნდა გადაეხადო იმისთვის, რომ მთელი ჩემი შეგნებულ სიცოცხლას მამკლდე მოხვედრეს არ ვაძლეული საკუთარ თავს და არაფრად ვთავად ყოველივე იმას, რასაც ახე ელოდებოდა უმრავლესობა. — ანაკარბის, ოჯახის ეყოლიდე იმას, შეგნარბამავიზამბას, ბელადობას, ძალაუფლებას და ყველა იმ ნეტქმულუნასა თუ ამბოხებუთ, მონაწილეობას, რას ცხოდნენ სმირია ჩვენი ქალაქი. — ვინაიდან მეტსხებულად წესიერ კავად მომართავი და თვის და იმდელი არ ქმნიდა, რომ ცოცხლად გადაეჭრებოდა, თუ ყველაზეც ამას ვტივრებოდად ეს ყოველივე ამანი მივიღებდი მონაწილეობას; რას ვისმახურებ იმისთვის, რომ თავს ვარადებდი ყველაფერს, ჩითაც ვერც თქვენ გარგებოთი რასზე და ვერც საკუთარ თავს, და ყოველთვის ვტივრებ იქით, სადაც ვანზე გამდვარას და განაგრძობულს შეძებლი, როგორც მოგასტყობი, ულარეხის სიკეთე ვაგვილა ვფიციულით უკვეგანასაოვის და ცალკულაგ განაგრძობენი გამოვსაოვის. — უწინარეს ყოვლისა, თქვენს საქმეზე კი არაა, თქვენს თავზე ობრბუნეთ, რათა, შეგნებისამებრ, უფრო სრულქმნილი გახდეთ-მეთუი, და, ზუსტად ასევე, ქალაქის საქმეზე

კი არა, უმაღლესი თვით ქალაქზე წერუვა მერჩია თქვენთვის. რაცა რას ვისმახურებ ყოველივე ამას სანაცოდო? მე მტონისაგანვეცხადებ, საჭულად, ათენელნი, თუკი კაცს დამსახურებისაგან უნდა მეუზღოს მისი სუთენალი, და, თანაც, ისეთ საჭულად, რაც საჭირია ჩემთვის, მაგრამ რა სტრინება ჩინებელი, თითოსსომუცლას და ჩინებელი ღმრად კაცს, რომლისთვისაც აჯუღუნებული მოქალაქის თქვენს დამსახურებოდა? ანშირია კაცისთვის, ათენელნი, სწორად რომ მისურება იქნებოდა ყოველდღიურა საღალა პირიგებოთში. მერწმუნეთ, ეს მისთვის უფრო ურჩაინა, ვიდრე ოდნობიურ თამაშებში განაგრძობნა მართლას თუ ორ ან ორხებინად ცნობა შეიკრთის ცხარეხებულთათვის; ვინაიდან, ის მხოლოდ მოგნებობას ბედნიერებას გინებოთ თქვენ, მე კი — კუშპირბას, ის უსრუფელყოფილია და უფსო საღალი არ სტრინება; მე კი მტრინებდა. ასე რომ, თუ სანაწინად განსჯილი ჩემს დამსახურებას. მხოლოდ ერთ რასზე მივესხები საკუთარ თავს: ყოველდღიური საღლის პირიგებოთში.

27. იქნებ, ეს ჩემი სიტყვები ვსომდევი ქედმძალეობად მოგეჩვენეთ, როგორც ჩემი მტყუნლობა ვტივრებთი ვტივრებთი და ვედრებისათვის. არა, ათენელნი, ქედმძალეობა კი არა, სულ სხვა რამ მამდვარბებს ამას: მე მწინს, რომ არავის შეტრახებულად შეგნებულად, მაგრამ ამის დამტყუნებელი არ შეგნებოდა, ვინაიდე სახსარებო ძალაზე ცოტა დრა დავარჩია. და მინც ვტივრებ, შევცდილით თქვენს დარწმუნებას, თქვენი ცალინა ხმებისს რომ ვაძვედს და სისხლს სწარბებოდა საქმის გარჩევას ერთს კი არა, ჩამოხედო დღეს ანდო-მოხედო. ახლა კი, დროის სიმტყის გამო, თითქმის შეუძლებლობას ვსტენდ საწინაღობი ცილისწამების უფროვად. თუცა, რაც მწინს, რომ არავის ვაყენებ შეტრახებოთ, სულაც არ მსტარ შეტრახებო ჩემივე თავი, დავიბარებო დანაშაული და თვითონვე გამოუტყნა ვანაწინე საკუთარ თავს. რაკიმ და რისივინ? იმის შიამით, რასაც ჩემს სასჯელად მოიხიბოს მტყუნებს და რაც, ცვლად ვტივრებ, არ ციტი, ბორბტანა თუ საკეთე ჩემთვის? თუ ამას ვიცავდი სხვა რამეს ავირჩევ სასჯელად და თვის ვაწარავ უმკვეთი ბორბტებისთვის? მერცხა, მინც რას ავირჩევ სასჯერბობის? კი მაგრამ, რად ვევალო ბნელ დღევამო ყოველ წელს ზეზლობა არჩეული თირმებტი მბრანებლობს მონად? ფულად ქარიზას, რომელი თუ არ ვადახებდი, ისე ვერ ვაძეოდო სახსარბობლად? მაგრამ ეს ჩემთვის იგივე საშუალომ პაკარბობას ნიშნავს, ვინაიდან ქარიზის გადასხდელი თუკი ვინ მომავა? ვაძვედებს? ამას კი, ალბათ, სიამოვნების მომიტყობი. მაგრამ რა ვაძვედებოთ უნდა ვებლაუებოდე სიცოცხლეს, ათენელნი, რომ ის წავხედ, უბრალოდ რამ ვერ მოვისაზრო: თუკი უკვე, ჩემმა თანამოქალაქებებმა, ვერ აღაბეთ ჩემი საუბრები და შეკონება, თუკი ისინი იმდენად მძიმე და უბანელი შეიქმნენ თქვენთვის, რომ ცულობო სასუფელი ჩამაქმენილი ხმა, როგორც ამიტანდ ვტივრებოდი? ვერა, ღმრბობანი, ვერ ამიტანენ, ათენელნი! რაღა აკობბა ჩენს ყოფას, თუ ამ სიტყვის ვამა ათენელან ვაძვედობ ქალაქკალად დავიწერე წაწესა, ყველას მიერ დედელი და მოძულებულით მე ხომ ვაიცი, სადაც უნდა მივიდო და დავიწერო საუბარი, იქავით ვაძვედობ, ჩემნი ახლავაზრობობს არ იყოლ, ბუტყბიცი დამტყუნებანი, ან ვქნა, ვავაგურო ისინი? — უფროსებს დაუეჭრებენ და თვითონვე განმდენინან: არ ვავაგურო და, მამნს უფროსებს განმდენინან მათი გულბობს.

28. წამოდება ვინმე აჯდეს და მიიზიარას: „კი მაგრამ, წმეთე ჩვენც? საშუალოდ ვერ შეტყნდეს, საუბარად, ჩუმად და მწუთად იცხოვრო?“

აი, სწორად ამ საკითხში ძნელად თუ დაარწმუნებო ზოგიერთი თქვენგანს, რადგან თუ ვტივრებო, რას ნიშნავს ურჩობა ღმრბობის შიამით, ხოლო ურჩი ვტივრებთი ვტივრებთი სიმძლევის და აუ-მდრველობისა. — თქვენ არ დამტყუნებთ და იტყვიან, რომ მე კარბ-დებოდა. მეორებს მხრის, თუ ვტივრებო, რომ კაცისთვის უღელესი სიკეთე ვაგუარა სიკეთესობა და ყოველივე იმის შესახებ, რაზედაც ყოველივე სესახებობი და, ამრგად, ვციდი ჩემს თავსაც და სხვასაც, ხოლო ამ გამოძლიერ ვარწმუნო სიცოცხლეს სიცოცხლეს არ ვტივრებ, — დიახ, თუ ვტივრებ ამას, თქვენ უფრო უნდად მივიღებოთ ჩემს სიტყვებს, ზეგრამ ეს სრული სიამოლო გაძლევი, ათენელნი, თუმცა ძნელად თუ დაგვარქმუნებთ კი ამას.

ვევი არ იყოლ, მე არ მწყენია იმზე ვტივრებ, თითქმის ვისმახურებ რამე ბორბტის. ფული რომ მქონდეს, სანაწინად თანხის კა-

დახდას მიუვყლიდ საყოთარ თავს, რადგან კაცმა რომ თქვას, რას დაუკარგავდ? მაგრამ ვთითხვდი რომ თხლი არა მკვს, თუკი, რა თქმა უნდა, იმდენს არ გადაამადვილებო, რამდენს ვაკვას ვშემიძინებ; შეძლებოთ თუ საღანს ცოტა შემიძლია: სულ დლო, ერთა ვერცხლბოას; სწორად ამას უხუკი ჩემს თავს თქვია, კარგ და ჩვენი სპორტის, ათენდლო, ისევე როგორც კრიბოსნი, აბრბობლად და პოლოდორე მიხედვით — ოცდაათი მნა თქუო და თვითონვე მიადგინო თავდებად კეთილ, იოს ოცდაათი მნა ჩემი თავდებნი. ღრსხეული ხალხია, მოქალაქენო!

(სასიკვლილო განაჩინის გარეობის შემდეგ)

მე. ახლა, როცა რჩოდ დღე და მძობრევი სასიკვლილო, ათენდლო, სახელი გაგიტყდებო და ჩვენი ქალკის მტრები და ავიხმოდინი ბრალად დაგვებდნო, რომ სიკვლილ მოუწრაფეთ სოკრება — ბრძენებს; დაბ, ავისმდომიანი ერთმად დარწმუნებნი იმის მტრებებს, რომ ბუ ბრძენი ვარ, თუმცა ეს სიმბარევი არ შეუდრებო. ისე კი, ცოტა არ მადევივალო, სიკვლილ თავად მომიცაქუნება კარხე: ხომ ხედავ, რა ხნისა ვარ, ცალი მხლი საპარევი მიღას უყე ამას უკვლას გასაგონად როდი ვაპებო; მხოლოდ მათი მიმბარება, ვინც სიკვლილ გადაამწყვტია, მათე მინდა ვუხარა შენდებე: ხომ არ გგონია, ათენდლო, თოთქის იმტომ მიშისაჲ სიკვლილო, რომ სიტყვად არ მეუო, დაბ, სიტყვები, რომლებიც უყე მტრებს თქვენს მოვლობას და ჩემს მხარეზე გადმოიბრებს, თუკი საპირად მივიჩნედი, არაფრის წინაშე არ დამებოთ უკაც, რათა თავად ამიკვლიდას ასეთი განაჩენი? არ დაიჭრეთ თქვენი სიტყვა. მე ბევრი რამ არ მეუო მართლაც, მაგრამ არა სიტყვები, არამედ თავებედა, უტყდრება და იმის თქმის სურვილო, რაც ახე საპირად ელმუნება თქვენს ხნებს; არ ვიკადრე ცრემლების ფრქვევა, მდღარებუა, მოიქცა-გოდება, ერთის სიტყუთ, უკველივი ის, რასაც ასე უფარევიც ხსენებდა, მაგრამ რაც, კვლად ვიმორბე, არ შემეძვინის მე. დაბ, მაშინც, როცა საფრხვე შემტრებდა, უღრისად მივიჩნიე თხირი ქვევა და არც ახლა ვნახო, რომ აშნარად ვიკვიდე ომის რაგად მე მიჩრჩინა ასე ვიპართლო თავი და მოკვადე, ვიდრე ცრემლები ფრქვევიტ გადმოცალი შექულაბა; ვინაგან, არც სახსნარსომა და არც ბრძობის ვილხე, არც სოკრება და არც სიტყვის ნებეს არ ეკადრება სირცხვილის დასად დაღწერის თუკი სიკვლილს. ბრძობლად უნდა ხმირად უყარა, რომ შევაძლია ოცხლად დარჩე, თუ იარაღს დავიო ან ფეხქვე ჩაუვარდები მდევარს; არსებობს საფრთხიდან დაძვრებისა და თავის დაღარების ბევრი სხვა ხერხიც, პოლოდ ევა, კაცმა ხელი უნდა აიღოს სინდული.

მე, ათენდლო, ურც ისე მწილა საკვლილობას ნუის დაღწევა; გასკლებოთ ათენდლო თავი დაქალო სულდარე სიკვლილს: ის უფრო სწრაფია და უფრო მალე ეწევა თავის საბრლო მხედვარს. ან, ახლად მე — საპარევი უტრკიცო, — უფრო ზნტი მტრის მსხვერპლი ვახდებ, მაშინ როდესაც ჩემი მხნე და მკვირცხლი ბრძოდებელი უფრო სწრაფი მტრის — სულდარის სიკვლილს ვწარ შეიქნე. მალე აველანი წყავლო კვიდან: მე — თქვენს მიერ განრჯილ და სიკვლილობისკლი; იმინი — თვით სიმაჟინის მიერ ვტრავიანა და უსამართლობოთ მიხილდუნო. მე ჩემი განაჩენის ანება ვრჩები, იმინი — თავიანთი სასწილის მართა. მოხდა, რაც უნდა მოხმდარიყო; მე, მოხდეს, რაც მოხალდინი.

მე, ასე კი, ათენდლო, მე მინდა მომავლა წინასწარმტვეპვილილი თქვენ — ჩემს გამწრეველ. უკვე მოაწია დრომ, როცა კაცი თოთქის მინდობის ნიო იღებებო, — ასე ჩვენი სიკვლილის სიხალხები. მაშ, იყოდეთ, ათენდლო, რომ ჩემს გამწრეველ სულ მალე საწინელი უბედურება დაგატყდებოთ თავს, უფრო მძიმე, ვფიკავ წუხს, ვიდრე სიკვლილ, რომელიც მომიხატეთ. ხომ ასე: გამწრევი და უბებოთ ამოისთქეთ, რადგან გგონიათ თქვენს სიხალხებში აღარ მოვიწყეთ ანგარიში ჩააბართო ვინმეს. პირქით მოხდებო, ვფიკავ წუხს: მოვეულონებო ასეგრ მტე; მაშხილდებო, — აქამდე მათ მე ვაკვადებო; და ეს მთი უფრო მძიმე და აღმფიქოთებლო იქნება თქვენთვის; რაც უფრო ხალხგზრდები არიან ისინი, სახატად ედებთ, თუ ფიქრობთ, რომ სიკვლილის შინათი ამონსწავი და ამოძრკავთ თქვენს უსამართლობას და უყოფრობის მახილდებო. ცუდი ხერხი ავიჩრევიათ თავდასაცვად, ცუდი და არასამიედო, ხოლო თუ გენებათ, მე გაწკვილით ყველაზე სწილო და ყველაზე მარტე ხერხს; სხვას ნუკი სწრიო

პირობურის, ცვალებო თავად გახებო უკეთესი. ამ წინასწარმტვეპვილილ გეშვილობებოთ ჩემს გამწრეველ.

მე, რაც შეუბება ჩემს გამწრეველებს, სიამოვნებოთ ვსახებრებო მათ უკველივი იმის შესახებ, რაც ახლა მოხდა, სანამ წარტებოთ არ სკვლიათ და ჯერ კიდევ არ წაუყუარებოთ იქ, სადაც უნდა მოკვადე. მე მიმპრობო მთილი ამ ხნის განმავლობაში, ჩემო ძვირფასო! მოდიო, ვისაბურო, სანამ ხელს არაივებ ვიღობს, სანამ ხელს ვგრავებ. თქვენ, ჩემს მეგობრებს, მინდა გავიფრადნოთ იმის ფარული ჰრე, რაც ახლა დამემართა. ჩემს თავს, ძვირფასო მოსამართლენო, — თქვენც თუ უკუშარლო შემიძლია მოსამართლენი გორდო, — უფროსი რამ მინდა. მაშ, რას უნდა მივაწეროთ ის ამბავი, რომ თუ აღრე გძნდებო ხმა გაბუღებოთ ნურტრელებოდა, გასაქანს არ მამდლებოთ თვით ყველაზე უფროსენლო განწრახვის აღსრულებისას და უკუდმართო ნაბიჯის გადადების ნებეს ან მრავადა, ახლა, როცა თავს დამტყუდა ის, რასაც უნდავი და რასაც უკვლა ერთსულოვან მიიჩნევს უდიდეს უბედურებად, — ლტობის სიტყვამ თუ ღლითარა გამოცხადებამ ერთხელც არ შემინადა ხელი; არც დილით, როცა სახილად წამკვიდოდი, არც სამსჯავროში შემოსვლის დროს და არც სიტყვის წარმოთქმისას, მიუხედავად იმისა, თუ რის თქმას ვაკრებო. ურც ხომ, რაც უნდა მეთქვა, მაშალაწე მაწუყურებინება სიტყვისას, ახლა კი ერთხელც არ ამიჩრავა რაცერთი ნაბიჯი, ერთხელც არ აღმიყვავა არცერთი სიტყვა. რას მეკაწერო მ? მოგახსენებ: მე გგონია, უკველივი ეს ჩემდა სასიკვლილო მოხდა და, როგორც ჩანს, ცდებია ის, ვინც ფიქრობს, რომ სიკვლილო ბრძობაა. მე ხელთა მქვას ამის უკვალა ერთსულოვან მიიჩნევს უდიდეს უბედურებად, მართლა უკეთროს ზრახვა რომ მდგობდა გულში? მე. ამასად დაუკარილი: რამდენი რომ გვიტყდებოდნო იმის ჩრწენას, რომ სიკვლილო სიკეთე! მართლაცა, იორში ერთია. სიკვლილი ან არბაობად ქვევა, ასე რომ, მკვლარ ივრავურს ვერ გგონობს, ანდა, თუ ძველ გადმომცემებს ვერწუნებოთ, სიკვლილო სხვა არა არის რას, თუ არა გარდაცვალება, სულის ფიჩრცხვალება და აქედან სხვა ქვეუნად ვახსილებო. თუკი ვერავრის იგარნობ, რაღა სიკვლილი და რაღა ტკილილი ძილი, როცა მტანწველი სიზმრები არ გიმტრევენ სულს; დაბ, თუკი მართლა ასეა, სიკვლილო უფლის წყალობა სწორად მე გგონია, ვინმე რომ დაეკაყუებინება ასეთი არჩინების წინაშე: ჯერ ვახსენებინა ღამე, როცა ისე ტკილილად იქნება, რომ სიზმრები და ამფიომდენ, მერე შეეადრებო ის ყველა თავისი დანარჩენი დღე-ღამესათვის და ბოლოს პიროთენდლად დაეაწუკეთა, მთელი სიკვლილის განმცლებოთ რამდენ დღე-ღამეს თუ უფრო ბედნიერი, ვიდრე ის ღამეს, — ვფიქრობ, არა მარტო ბენეა მდამიბორი, არამედ თვით დიდებელი მძეც ურკაწინოდ ვაწაწედა, რომ მთელი მისი სიკვლილ სხვა არ ყოფილა რა, თუ არა გამუდმებული ტანჯვა-ვაება; ამ იროდუ ნეტარ აღმტნათ შედარებო, რა თუ სიკვლილო ესაა, რაცა, კლბით, არ ცხადები, როცა უფლის წყალობას წაჭოლებ მას; ვინაგან, ამ შემხებევაში, მარადილობა მხოლოდ ერთ ასეთ დამედ წამომგვიჩრნება.

მეორეს მხრივ, თუ სიკვლილო უბოლოდ ვარდაცვალება და სიკვლის სხვა ქვეუნად გადასახლება, და თუ მართლაც ვაწაწეულს გადმობო, რომ იქ ერთად იყრიან თავს მკაცრებლობისა და შენიღბულ იუს ამხე დიდებულო, მოსამართლენო? თუ ძველს ჩახსულო საბოლოოდ თავისუფლებდა ამ თვითმარქვია მოსამარტლილებსაგან, რათა იქ შემწრობი მსაჭულო წინაშე წარსდგან, რომლებიც, ვადმომცემო, განვითარებო ტრადიციულთა სულლებს, — მინდობს, რადანმინდობს, ეკებს, მკაცრებლობისა და ყველა ის ნახევარდმორის წინაშე, რომელიც ამქვენიერთ სიკვლილმეც ვერაწენ შედერბოდა სამართალანობით, რას იტყუო, განა ბოროტება ეთიხს ანაირ გადასახლებას?

მეც არც ისე, რა დიდი პატივია თვითიოდ ჩვენწინათსთის იგვეცხის, მუსიკის, ჰესიკოსის, პომეროსის გვერდით ყოფნა მე შუად ვარ ათასჯერ მოკვდენ, თუკი ეს მართალია; რადგან, სხვისი რა მოგახსენებ და, ჩემთვის ენითოთქმული ბედნიერება იქნებოა შეუხებდრდი და მესუბრა იქ, ვთქვათ, ალამდმფისონა, აიანტანე, ტელამონის ძისონა, თუ რომელიმე სხვა წინააზრად, რომელიც მათხანით უსამართლო მსჯავრის მსხვერპლი გახდა. ვდებო, სასიამოვნო იქნებოდა ჩემი შედარის შედარება მათ ხვედრთან.

და, რაც მთავარია, — ჩემებურად გამებარებინა დრო, ესე იგი, ზუსტად ისევე გამოშვებულა ისინი, როგორც თქვენ გვლადით, რათა, ამრიგად, გაეგრეცა, ვინაა ქუმშარტიად ბრძენი და ვინ მხოლოდ თავს ვეაზენებს ბრძნად, სინამდვილენო კი სიბრძნისა არა სცხია რა, რას არ მისცდელით მოსამართლენო, რომ გამოვრეცადათ ის, ვინც ურჩხვნი ღამეაქარი მიაყენა ტროს ვალავანს, ან ოლსესვი, სისიდე და ბევრი სხვა სახელდონი კაცი თუ ქალი; რა ნეტარება უნდა იყოს მათი სიხალცილე, მათთან საუბარი, მათი გამოცდა. მართო ის რად ღირს, რომ ამის გამო სიკვდილით არ დაეჯიან. ეგვე არ იყოს, სულეთის მკვიდრნი ჩვენზე უფრო ბედნიერი არიან, ვინაღან, თუ ვადმოცემა მართალს ვაუწყებებს, მათთან ხელი არა აქვს სიკვდილს.

მ. მ. მაგრამ თქვენ, ჩემო მოსამართლენო, ნურაფერი ავს ნუ მოვლეთ სიკვდილისაგან, რადგან თუ ამ ქვეყნად რამეა მართალი, უწინარეს ყოვლისა, ის, რომ კეთილი კაცის ხედვარი კეთილია როგორც სიცოცხლენო, ისე სიკვდილის შემდეგაც, და რომ ბევრი თემი მზრუნველობას არ აკლებენ მას. აი, ახლაც, ჩემი ხედვარი თავისთავად როდი გამოჩნდებოდა; მე მწამს, რომ ჩემთვის უმჯობესია მოვკვდე და თალი დავაღწიო ამ გაუთავებელ ტანჯვა-ვაებას. სწორედ ამიტომ ერთხელაც არ შემეჩერა უფლას გრძნეულმა ხმამ; სწორედ ამიტომ არა ვრისხავ ჩემს ბრალმდებელთა და ჩემს გამწირველთა, თუმცა ამ მიზნით როდი წამოიყენებს ბრალდება და გამომიტანს სასიკვდილო ვანჩენი. არამედ სურდათ რამე ეცნათ ჩემთვის, — მხოლოდ ესაა მათში გმობას ღირსი. და მაინც, ერთი სისოვარი მაქვს მათთან: როდესაც ჩემი ვაება წამოიზრდებინან, მოიძლეეთ ისინი, ათენდნო, თუ შეატყობთ, რომ ფულსისთვის უფრო ზრუნავენ, ვიდრე სიკვდილისათვის; ზოვლით ჰგებთ და უღირსნი უწოდეთ, ზუსტად ისევე, როგორც მე გგნობდით თქვენ; დიან, თუ შეატყობთ, რომ, თუმცა არაჩინი არიან, ზვაობენ და ცუდმედლობენ, შეტრისებო, თავს ლაფი დაახსიო, შეაჩვენო, როგორც მე გრისხავდით თქვენ. სწორედ ამით მოვკვებოთ კეთილს მეს და ჩემს ვაებასაც.

თუმცა უკვე დროა, წავიდეთ: მე — რათა მოვკვდე; თქვენ — რათა იცოცხლოთ. ხლო ვისი ხედვარია უკეთესი, არავინ უწყის, გარდა უფლისა.

ქველ ბერძნულადან თარგმნა
ზანანა ბრძანაძე.

„რან წარმტაცი დარგია ხელოვნების მწიგნობარი... რამდენი სამუშაოა აქ მარქსისტისათვის“. დიდი ლენინის ეს სიტყვები ეპიგრაფად მიუძღვის ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატის ვიოჩე დოლიძის წიგნს „ვ. ი. ლენინი და კინოს საკითხები“. მართლაც და, რა დიდი შრომა გაუწევია ავტორის იმისათვის, რათა მრავალი სანტიმეტროს საკითხი გაუმუქმინა ხელოვნების ერთ-ერთი წარმტაცი და მნიშვნელოვანი დარგის — კინოს ისტორიიდან. მით უმეტეს, როცა ეს საკითხები დაკავშირებულია ლენინის უდიდეს შთაბრძენებელ და პრაქტიკულ-ორგანიზატორულ როლთან სამჭოთა კინოხელოვნების განვითარების საქმეში.

აღსანიშნავია, რომ დასახელებული მითორავთა პირველი სპეციალური ნაშრომიც არა თუ ქართულ, არამედ საერთოდ საბჭოთა კინომცოდნეობაში, სადაც ასე ვრცლადაა გაანალიზებული ხელოვნებისადმი კერძოდ კინოხელოვნებისადმი ლენინის ესოდენ დიდი ყურადღება და იდუარმატარეანიზებული როლი. ნაშრომის ლიტერატურული ხელოვნებისადმი ლენინის მახვილი. პარტიულად და მოტივირებულად, პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის მთავარზე ხელოვნების ნაწარმოებების შექმნისათვის ბრძოლა.

ავტორი, როგორც ეს ანოტაციაშივეა მითითებული, ეკავამთავ სასულერგარეთელ ხელოვნებათმცოდნეებს საბჭოთა კინოს აღმოცენებისა და განვითარების საკითხებზე, ანალიზებს და განაზოვლებს არსებულ დოკუმენტურ მასალას — ოფიციალურ თუ პირად წერილებს, სტატიებს, მოგონებებს.

წიგნში მკაფიოდაა ნაჩვენები ის ტიტანური შრომა, რომელსაც ვ. ი. ლენინი წყნად სოციალისტური საბჭოთა კინოს ამსახველი კინემატოგრაფის ჩამოსაყალიბებლად. დიდი ბეღადი კატეგორიულად მოითხოვდა, რომ საბჭოთა სინამდვილის ამსახველი ფილმების წარმოება ქრონიკით დაწყებულიყო. მაგრამ ეს უნდა იყოს, — ამბობდა იგი — ქვეყნის ცხოვრების არა მშრალი ინფორმაცია, არამედ ისეთივე სულსკვეთების სანიმუშო ბუბლიცისტიკა, როგორსაც ჩვენი საუკეთესო გაზეთები წარმოადგენენო. ამიტომაც ფართოდ განსაზრდა კინემატოგრაფის ლენინური შეფასება — ხელოვნების დარგებიდან ჩვენითვის აველანზე მნიშვნელოვანია კინო. სწორედ ეს გამოთქმა, დაედო საფუძვლად საბჭოთა კინოს განვითარებას, მისი მასშტაბებისა და თემატიკის გაფართოებას.

სარეცენზიო ნაშრომში თანმიმდევრობითაა მოცემული ვ. ი. ლენინის პრაქტიკული მონაწილეობა საბჭოთა კინემატოგრაფის შექმნის საქმეში. ეცნობით დეგრეტებს, განკარგულებებს, რჩევებსა და მითითებებს, რომლებსაც უშუალოდ ხელს აწერდა ვ. ი. ლენინი, და რომელთა განხორციელების შედეგად, რაც შეიძლება მაღელ უნდა ამოქმედებულიყო საბჭოთა კინემატოგრაფი. საბჭოთა კინემატოგრაფი მსოფლიოში პირველი სა-

ვ. ი. ლენინი და კინოს საკითხები

გიორგი დოლიძე, „ვ. ი. ლენინი და კინოს საკითხები...“ გამომცემლობა „ხელოვნება“, 1974 წელი. საზოგადოებრივი რელიგიური ბ. ჯანაშვილაძე, გამომცემლობის რელიგიური ნ. ფურცელაძე.

ტარიელ ხავთასი

ხვდა განთავისუფლებული შრომის ზეიმს. სოციალისტური სახელმწიფოს ახალ, საინტერესო ცხოვრებას.

საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ კვლევის საგანი ნაშრომში მწრალად, მარტოდენ სტატისტიკური მასალების გამოყენების საფუძველზე როდია გაშუქებული. წიგნის მეცნიერულ ღირსებას ბევრს მატებს საკვლევი პერიოდის ისტორიული ეპოქის წარმონივნება, რაც საინტერესო ფონს ქმნის საჭირო დასკვნების გამოსატანად. ავტორი კომპოზიციურ წყობაში წარმოგვიდგენს კინოს პირველ ნაბიჯებს, მის დაშვებებს რუსეთში და მისდამი ბიზნესმენტა დამოკიდებულებას. ხოლო ასეთ საქმოსანთა „კინომოღვაწეობის“ ფონზე გვიჩვენებს, თუ როგორი პოლიტიკური სიმახვილთა და პარტიული პრინციპულობით ვებრძოდა ვ. ი. ლენინი ყველა მათ, ვინც ცდილობდა კინო-ავტოკრატის და პროპაგანდის ეს უმძლავრესი საშუალება პირადი გამდიდრებისა და ხალხის მოტყუების სამსახურში ჩაეყენებინა. კინოსადმი ვ. ი. ლენინის ინტერესს მეტად დიდი პარტიულ-სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობა ჰქონდა. ვიგნის ავტორს არაერთი ფაქტი მოჰყავს იმის დასადასტურებლად, თუ როგორ აძლევდა სპეციალურ დავალებებს ბელადი მანინდელ კინომოღვაწეებს, რომ მათ შეექმნათ შრომიანი პროცესების ამსახველი მართალი. შეულამაზებელი კინოკადრები. ამავე დროს, დიდი ბელადი კატეგორიულად მოითხოვდა ყოველი ფილმის მაღალიდევრობას, ვერ ურიგდებოდა სქემატურობასა და ზერელობას.

ნაშრომი საყურადღებოა იმითაც, რომ ავტორი არ ურიგდება პოლემიკას და ამ გზით მეტად საინტერესო საკითხებს ჰყენს ნათელს. როგორც ვთქვით, იგი აქარწყლებს ზოგიერთ უცხოელი მკვლევარის ყალბ მოსაზრებას საბჭოთა კინოს პირველი წლების თაობაზე. ამ მხრივ საკულისხმოა კამათი სეიმურ სტენთან. ს. სტენმა 1945 წელს ლონდონში გამოაქვეყნა წიგნი დ. გრიფიტის ფილმ „შუუწყნარებლობაზე“, რომელშიც ამტკიცებს, თითქმის ამ ფილმმა ჩაუყარა საფუძველი საბჭოთა კინოს. სტენი უფრო შორსაც მიდის და დ. გრიფიტის ფილმს ისეთ შთამაგონებელ და იდეოლოგიურ წყაროდ მიიჩნევს საბჭოთა კინოსათვის, როგორც იყო კ. მარქსის „კაპიტალი“ დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციისათვის. გ. დოლიძე ასაბუთებს ნაშრომში ს. სტენის ამ დებულების მცდარობას და ასკვნის, რომ დ. გრიფიტის ფილმი საინტერესო იყო მხოლოდ გამომსახველობითი საშუალებების ძიებით და მას არავითარი იდეოლოგიური ფუნქცია არ შეიძლებოდა დაკისრებოდა საბჭოთა კინოს განვითარებაში.

„ვ. ი. ლენინი და კინოს საკითხები“ ბევრ საინტერესო დოკუმენტურ მასალას იძლევა როგორც კინოხელოვნებით დაინტერესებულ მკითხველთათვის ასევე სპეციალისტებისათვის. რადგან მასში თავმოყრილია თითქმის ყველა ძირითადი საკითხი, რომლებიც უშუალოდაა დაკავშირებული ბელადის მოღვაწეობისთან საბჭოთა კინოს მშენებლობის პირველ პერიოდში.

შოთა
ხოლაშელი

სხემბის რაიონში, ზემო და ქვემო ალენის შუა, მაღალ გორაზე წამოშრთულა XI საუკუნის კომპლექსი ცხრაკარა; შორიდანვე შოჩანს ამ გუმბათოვანი ეკლესიის ტაძრის ცხრაჯ კარი იქვე გვერდით, ასიოდ მეტრზე, ნათლისმცემლის ეკლესიაა.

ეკლესია ბაზილიკის ტიპისაა — სამნავიანი. გუმბათოვანი შიგნითი კედლის მხატვრობა გუმბათის დაზიანების გამო ალგა-ალგ წვიმის წყლით არის ჩამოშლილი. მხატვრობა ძირითადად შემორჩენილია ცენტრალურ ნაწილში, შუა ადგილას და საკურთხევის აბსიდაში.

საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს სპეცსამეცნიერო-სარესტავრაციო ჯგუფმა, რომლის ხელმძღვანელია კარლო ბაკურაძე, დაიწყო ამ ძეგლის კედლის მხატვრობის აღდგენა. კ. ბაკურაძემ 1951 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიის ქანდაკების ფაკულტეტი და ერთხანს ამ დარგში მუშაობდა. მეორე კი, ავერ ოცი წელია, სარესტავრაციო საქმეს ემსახურება (ამ საქმის ერთ-ერთი პიონერი შალვა აბრამიშვილი ახლახან გარდაიცვალა).

ჯგუფის წევრები — ვლადიმერ გურგენიძე და გურამ ჭეიშვილი მრავალი წელია, რაც უცნობ მხატვართა ნახელებებს ამზერებენ. თბილისის სამხატვრო აკადემიის სარესტავრაციო ფაკულტეტის III კურსის სტუდენტი მერაბ ბუჩუკურიც ამ ჯგუფთან ერთად მუშაობს. მათ გაწმინდეს ყინულის დიდებული ფრესკები (შალვა აბრამიშვილთან ერთად), ბოლო წლებში კი აღადგინეს ალავერდის ტაძრის, ქვაბისყვის, ტიმოთესუნის, შუამთის, გელათის ღვთისმშობლის ეკლესიის მოხატულობანი.

დერჩის (წყალტუბო) ნათლისმცემლის ეკლესიის ფრესკები XVII საუკუნისაა. მხატვრობა ჩრდილოეთის მკლავის აბსიდაში ძალიან იყო დაზიანებული, კერძოდ — სადღესასწაულო სცენები: სარება, ნათლისღება, მირქმა, იერუსალიმში შესვლა. გამაგრდა შელესილობა, ზედაპირი გაიწმინდა ჭუჭყისაგან.

რესტავრირებული იქნა სვანეთის სოფლების რამდენიმე ეკლესიის მხატვრობა: სოფ. ლეხთაგის — ლამარას, უღვალის — ჯგრაგის (წმ. გიორგის), ლადამას — მაცხოვრის.

ალავერდის ტაძარში, 30-40 მეტრ სიმაღლეზე, მილიმეტრობით წმენდნენ ალმისაველით კედლის მთელ სივრცეს. აქ აღმოჩნდა ღვთისმშობლის გამოსახულება ყრბით (მარტო დიამეტრმა 2 კვ. მეტრია), თვით ფრესკის აღდგენას წლები დასჭირდა.

ეს თანხელი თვეობით ათედა ეკლესიებში ღამეს. ქარში, ავღარში ხშირად უღლიათ დაწებულ საკმის გასაგრძელებლად.

რესტავრატორებს მიაჩნიათ, რომ მხატვრობის საიმედო დაცვისათვის, პირველ ყოვლისა, საჭიროა ყველა დიდი ტაძრის თლილი ქვით გადასურვა (ასე გადასურეს ალავერდი, ატენის სიონი და სხვ.), თორემ კრამიტი ადვილად ტყდება და თოვლ-წვიმა აზიანებს შენობასაც და ფრესკებსაც. მეორე — ყველა ეკლესიაში საჭიროა გაკეოდეს სპეციალური შანდლები — სასანთლეები, რათა ალმა ისევ არ გაუტუჭიანოს კედლები ჭვარტლით, მტრედის სკოფე თუ მტკერი წლების განმავლობაში სპობდა უცნობი ქართველი მხატვრების ნახელები, ისევე როგორც ცეცხლი და მახვილი. და კიდევ ერთიც: საჭიროა დაუნდობლეთ ბრძოლა გამოცეხადის ჩვენი კულტურის ხელმყოფთ — ვაიტურისტ მჭადანელებს, რომლებიც თავიანთ სახელებს „უკვდავყოფენ“ ეკლესიების კედლებზე.

რესტავრატორებს განზრახული აქვთ ოხანის (კახეთის) ამალღების გუმბათიანი ეკლესიის XI-XIII საუკუნეების მხატვრობის აღდგენა. რაიონისა და სოფლის ხელმძღვანელები, მცხოვრებლები ბევრგან ყურადღებით ეკიდებიან წინაპართა ნახელებს, ყოველნაირად ხელს უწყობენ რესტავრატორებს მათ საქმეში, მაგრამ სამწუხაროდ, ყველგან ასე როია.

საქართველოში 5.000-მდე ძეგლია, რომელთა უმრავლესობა მიმიგ, აპირიულ მღმრმამრმამაში, ბევრი დაღუპვის პირზეა და ზოგი კი უკვე დაიღუპა. სარესტავრაციო სამუშაოთა დიდი მასშტაბით წარმოების აუცილებლობამ მოითხოვა მხატვარ და არქიტექტორ-რესტავრატორთა კადრების მომზადება. უკვე რამდენიმე წელია (1969 წლიდან) მოსკოვის არქიტექტურის ინსტიტუტსა და თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიაში შეიქმნა ფაკულტეტი ამ დარგის სპეციალისტთა მოსამზადებლად.

კარლო ბაკურაძე აკადემიაში ტმპერით რესტავრაციის ტექნიკას აცნობს სტუდენტებს.

რესტავრატორი არა მარტო მხატვარი ან არქიტექტორი უნდა იყოს, არამედ მრავალმხრივ განვითარებულიც. საფუძვლიანად უნდა იცნობდეს უძველეს მხატვრულ-კომპოზიციურ და სამეცნიერო ტრადიციებსაც.

გასულ წელს არქიტექტორ-რესტავრატორთა პირველი ნაკადი გამოშვა თბილისის სამხატვრო აკადემიამ. ეს კი დიდ საქმის კარი დასაწყისია, რამეთუ „ყოფილი შენობა ძირიდან ამალღებულა“.

საბჭოთა კავშირის პიესა „სამი და“, რომლის კარგულ თარგმანსაც ვთავაზობთ მკითხველს, 1900 წელს დაიწერა. ეს არის ჩეხოვის პირველი პიესა, რომელიც ავტორმა სპეციალურად მოსკოვის სამხატვრო თეატრისათვის — კ. სტანისლავსკისა და ვლ. ნემიროვიჩ-დანჩენკოს თეატრალური დასისათვის დაწერა.

პიესის გმირები უზამსობისა და მეშინაობის სულის შემზღვეველ გარემოცვაში იტანებიან. ოცნებობენ უყეთეს ცხოვრებაზე. ნამდვილ სიყვარულზე, აზრობა და პოვნობით ხავე შრომამდე; უღიმღამო პროვინციული ქალაქიდან ისწრაფიან მოსკოვისაკენ — დიდი ქალაქისაკენ, სადაც, მათი რწმენით, შესაძლებელი იქნება ახალი ცხოვრების დაწყება. დების სურვილები და შინაგანი სწრაფვები განუზიარებელი რჩება. მათ ნათელ სულს პიესაში უპირისპირდება და თრგუნავს ძალა — ბოროტი და ზნელი. იგი მათი საკუთარი სახლიდან განდევნის ოლგას, მამსა და ირინას. ხოლო ანდრეის, მათ ძმას, სულიერად დააკნინებს და არაჩად აქცევს. პროზოროვების ნათელ სახლში წყვედადი ჩამოწევა. უზამსობა და უპირობა ფიზიკურ პლანში სრულ განაჩრქვებას ანუწებს, მაგრამ მშვენიერი დების სულა შისთვის მანაც მიუწვდომელი აღმოჩნდება; მათი სული ბოლომდე შეუხლადელია და, არცებითად, გაუტეხავი რჩება.

„სამი და“ პირველად 1901 წლის 21 იანვარს დაიდგა. დადგმის ავტორებმა, კ. სტანისლავსკიმ და ვლ. ნემიროვიჩ-დანჩენკომ, მანამ უყარადლება გაამახვილეს იმ კონფლიქტზე, რომელსაც პიესაში ქმნის შეუხლამობა პერსონაჟთა შორის ოცნებებსა და წვრილმან, მეშინაურ, უფერულ სინანდელს შორის. მათ შანი გაუსვებს უფთობის, უყოველადურობის შემაძრწუნებელ ძალას, უზამსობის ბატონობის სასწილელად; ანდრეის, თუ როგორ ფუჭდება, როგორ მანაინდება ასეთ ვითარებაში მშენებრივი აღმამინის ცხოვრება.

რომიოი წლის შემდეგ, სრულიად ახალ საზოგადოებრივ ვითარებაში, შესაძლებელი გახდა პიესაში ახალი აქცენტების შეტანა. ამგვარად რეჟისორმა ნემიროვიჩ-დანჩენკომ გაამკვიტრა პიესაში გამეფებულ მოქალაქისადმი რწმენის სულსაკეობა; ადრანდელთან შედარებით, უფრო მეტად წამოიწია წინ ჩეხოვის გმირების სულიერი მხნეობა და ენერჯია.

გავიდა კიდევ ბანი და მთიხველისთვის პიესაში გამოიკვეთა კიდევ ერთი ახალი თემა — აღმამიანური ღირსების თემა. ახდა უყვე „სამი დაში“ დაინახეს არა მარტო ობიექტური სინამდვილის კრიტიკა, არამედ კრიტიკა, მიმართული პიესის დადებითი გმირების წინააღმდეგაც — მათი პასიურობის, უმოქმედობის წინააღმდეგ (1918, გ. ტოვსტოლოვის დადგმა ლენინგრადის გოტიკის სახელობის თეატრში).

როგორც ჩანს, პიესის ანტიორთქმეობითი სიმღიერე იდგება აქცენტების ანეკდოტიკული გადაადგილების შესაძლებლობას. აღბათ ამაოც უხდა აიხსნას ის გაერეობა, რომ ჩეხოვის ეს პიესა იბევე საქიორა და საინტერესო აღმამინდა დღევანდელი მკოხვეულისთვის, როგორც მისი დაწერის დროს.

„სამი და“ მრავალმხრივი მიმზიბლავი, უადრებდა ნატიულად შესრულებული მხატვრული ნაწარმოებია; სადა და რთული ერთსა და იმავე დარს, ვინაიდან ხშირად სულ უწინაშენლო ფრასში, — ერთი შეხედვით, თითქმის არაფრის მთქმელი, შემზხვევითი ეპიზოდის იქით ღრმა და მნიშვნელოვანი აზრი იმალება.

„წყალქვეშა დინება“ — ასე უწოდებდა ამ ფარულ აზრს კ. სტანისლავსკი, — იმ კვებტესტებს, რომლებთანაც დატვირთულია ჩეხოვის პიესის ყოველი მხატვრული სახე. მისი ყოველი სახეს, ყოველი დიალო-

მეორე მხარე

გი და თითქმის ყველა რეპლიკა. ვლ. ნემიროვიჩ-დანჩენკო კი ამ ფარულად მოძრაი აზრის აღსანიშნავად ხშირადბდა მეორე პლანის ცენტრს. ეს ორკლანიანობა, ფრასისა თუ ეპოზოლის შინაგანი აზრობრივ-მოცუორი დეტერაფორმბა, მისი სიმოხლურბობა ნაწარმოებმს განსაკუთრებულ მიმზიბდელობას ანიჭებს და მკითხველს უდიდეს ესტეტიკურ სიამოვნებას მჭერბს.

სიმბოლურ მნიშვნელობას იძენს, მაგალითად უპეველიტრის დამბი ნატავს მერ პროზოროვთან ხანაარულად თავშეკოილი სტუმრებისა და წინასწარ მოწვეული ბერიკების დაბოზვის ეპიზოდს, რომელიც იკითხება როგორც ნათელი აღმამინების სამყაროში უზამსობის ზეწერბა და დამკვიდრბრბის აქტი.

იმევე მეორე მოქმედბის დასაწყისში ნატავს სანთლით ხელში გააქპრის მღუმეარ სცენას, იხებდა ოთახებში და ამოწმებს, ანთებო სანთელი სომ არ დაჩენია ვინმეს. მეშინაური ხელმოქმეობის ეს თითქმის ბანალური გამოხატულებბა ისეთ გრძნობას აღმრავს, თითქმის ნატავს სანთელს კი არა, სიხარულსა და იმელებს აქრობებს პროზოროვების სახლში.

ქალაქში გაჩენილი უწარმზარი ხანმარიც მესამე აქტში მოქმედბის უბრალო ღონად კი არ აღიქმება, არამედ სიმბოლურად პერსონაჟთა ცხოვრებში მომხდარ კატასტროფასა და მათ სულიერი ვითარებზე მიგავანიშნებს.

მრავალი ასეთი მაგალითის დასახელება შეიძლება. ამ კვებტესტების გარეშე ჩეხოვის პიესის წყაობვა; სრულიად წარმოდებელთა.

„სამი და“ ღრმა დამბოვლი ნაწარმოებია. განუმეორებელია, ამ მხრივ, მისი სილამაზე. დავეწყო; მუსიკალური ფრასი, საქიორი ელფერის მინდვითი საგანებელო შერეული სიტყვა; ანაღლებული კილო და ბატოვანი ასოციაციები, — ასეთია ჩეხოვის მეოცნებე პერსონაჟთა მტვრელება და პიესის პოეტური ბუნებაც. უწინარეს ყოვლისა, სწორედ ამგვარი მტვრეველებითაა განსახლვრული. ამბოროტ მოელი ჩეხე ძალბი იქით მემზაროვთ, რომ თარგმანში ნექსინაღლურ სიხალღივით გაღმოკვეცა ჩეხოვის ფრასის აღნიშნული თვისებებბა; როგორც კი შეავტქლო. ვედადვით, რომ ჩეხოვის ნაწარმოები ქართულ ენაზეც პოეტურ ნაწარმოებად დარჩენილიყო.

ლელა სულხანიშვილი

მოკამედი პირნი:

პროზოროვი, ანდრე სტრევეტი.
ნატალია ივანოვნა, მისი საცოლუ. შემდეგში — კოლი.

ოლგა }
მამა } ანდრეის დები
ირინა }

კულიგინი, ფადორ ილიჩ, გიმნაზიის მასწავლებელი, მამას ქმარი.
ვერშინინი, ალექსანდრ ივანოვიჩი, პოდპოლკოვნიკი, ბატარეის უფროსი.

ტუშენბახი, ნიკოლაი ლევიჩი, ბარონი, პორუტიკი.
სოლენი, ვახილ ვახილევჩი, შტამპკაპიტანი.

ჩებუტაინი, ივან რომანოვიჩი, სამხედრო ექიმი.

ფედოტიკი, ალექსეი პეტროვიჩი, პოდპორუტიკი.

როდუ, ევლიმირ კარლოვიჩი, პოდპორუტიკი.

თერაპონტი, სავრობო სამმარტოვლოს დარაჯი, მოხუცი.

ანდისა, გალია, 80 წლის მოხუცი.

მოქმედება მიმდინარეობს საგუბერნიო ქალაქში.

მოქმედება პირველი

პროზოროვების სახლი. სვეტებანია სასტუმრო ოთახი. სვეტებს იქით მოჩანს დიდი დარბაზი. შუადღეა. გარეთ მზიანი, სასიამოვნო ამინდია. დარბაზში სუფრას შლიან საუშისთვის. ოლგა, რომელსაც ქალთა გიმნაზიის მასწავლებლის ლეჩკი ფორმის კაბა აცვია, დგას და განუწყვეტლო მოწაფეების რვეულებს ასწორებს ზეზეურად. მამა შავ კაბაშია გამოწყობილი. მუხლებზე შლააა უღვცს და წინას კიხხულობს. ირინას თეთრი კაბა აცვია, იგი ჩაფიქრებულია დგას.

ო ლ გ ა. მამა გარდაიცვალა ერთი წლის წინ — სწორედ ამ დღეს, ხუთ მაისს, შენი სახელწოდების დღეს, ირინა! ძალიან ციოდა მაშინ, თოვდა. ასე შეგონა, მწუხარებას ვერ გადავიტანდი. შენც მკვდარივით ეგდებ გულწასული. მაგრამ აი, გავიდა წელიწადი და ამაზე ლაპარაკი აღარ გვიძინებდა, შენ უკვე თეთრი კაბა გაცვია, სახეც გიბრწყინავს.

საათი თორმეტჯერ რეკავს.

მამინაც ასე რეკავდა საათი.

პ ა უ შ ა.

მასსოფს, მამას რომ მიასვენებდნენ, მუსიკა უკრავდა, სასაფლაოზე კი თოფების ჯერი მისცეს. გენერალი იყო, პრივატის მეთაური, — სახლი კი რა ცოტა მისდევდა!... თუმცა... წვიმდა მაშინ, ძალზე წვიმდა და თან თოვლი მოდიოდა.

ი რ ი ა. რად გინდა მაგის გასხენება!

სვეტებს იქით, დარბაზში, მაგიდათან გამორჩნდებიან: ბარონი, ტაუშენბახი, ჩაბუტაინი და სოლენი.

ო ლ გ ა. როგორ თბილა დღეს! ყველა ფანჯრის ყურთამდე გაღებე შეიძლება, არყის ხეებს კი კვირტი ჯერაც არ გამოუტანიათ. თორმეტი წელი გავიდა მას ზემდეგ, რაც მამამ ბრიგადა ჩაიბარა და მოსკოვიდან წამოგვიყვანა, და მე მინც შესანიშნავად მასსოფს, რომ მაისის დამდევს, აი სწორედ ამ დღოს, მოსკოვში უკვე ყველაფერი აყვავებულია, თბილა და იქაურობა მზეში ბანაობს. მთელი თერთმეტი წელიწადი გავიდა მას შემდეგ, მე კი ყველა წერილმანი ისე მასსოფს, თითქოს გუშინ წამოყვდიით იქიდან. დმერთო ჩემი! გავახილე თუ

ანტონ ჩეხოვი

სამი და

დრამა ოთხ მოკამედეგად

მთარგმნელი ლელა სულხანიშვილი

არა თვალში ამ დილას, მოსწავლევებულმა სინათლემ თვალი მომჭრა, გაზაფხულის სურნელები ვიგრძენი და გული სიხარულით შემოფარობდა, სამშობლოში ყოფნა მომწყურდა.

ჩემი ტუტიკინი. ვერ მოგართვს!

ტუტიკინი. არა თქმა უნდა, სისულელეა.

მაშა ჩაფიქრებული დაპურბებს წიხნს და ხმადალა უხვევს.

ოღკა. ნუ უტყვენ, მამა! ეგ რა ჩვეულება გაქვს!

პაუზა.

იმის გამო, რომ ყოველდღე გინმზაიში დავდივარ და მერე კიდევ საღამომდე მოწაფებს ვამსაღებ, გამუდმებით თავი მტკიავდა და თან ისეთი აზრები მიტრიალებს, ვეგონება, უკვე დაღებინდი. და მართლაც, ამ თონი წლის განმავლობაში, რაც გინმზაიში ვმსახურობ, ვგრძნობ, დღითიდღე როგორ მეცლება წვეთწვეთობით ძალაცა და ახალგაზრდობაც. მხოლოდ ჩემს ერთადერთ ოცნებას ესმის ფრთები და იფურჩქნება, ოცნებას იმაზე, რომ...

ი. რ. ნ. რომ დაბრუნდებით მოსკოვში, გაყვირით ამ სახლს, მოვთავაზებთ აქაურ საქმეებს და გაწვეთ მოსკოვისკენ...

ოღკა. პო! მამინე — მოსკოვისკენ.

ჩემუტყვიანი და ტუტიკინი იცინიან.

ი. რ. ნ. ჩვენი ადრეი, როგორც ჩანს, პროფესორი გახდება და, სულ ერთია, აქ არ იტყვობებს. აი, მამას რა ეშველება, თორემ...

ოღკა. მამა! ზაფხულობით ჩამოვა ხოლმე მოსკოვში.

მაშა ხმადალა უტყვის.

ი. რ. ნ. ა. დღეობით მოწყალა, — ყველაფერი მოგვარდება. (იყურება ფანჯარაში) რა კარგი ამინდია! არ ვიცო, რად ჩამოვსადღეს გულში ასეთი ნათელი! ამ დილას გამახსენდა, რომ დღეს ჩემი დღეობაა და უცადა ისეთი სიხარული ვიგრძენი!... მიმოვხილავ ბავშვობა, როცა დედა ჯერ კიდევ ცოცხალი გვყავდა. რა წარმატები ფიქრები მალეღებდა მამის, რა წარმატები!

ოღკა. როგორ ვიბრწყინებს სახე! დღეს საოცრად ლამაზი ჩანს. მამაც ლამაზია. ანდრეიც კარგი იქნებოდა. მეტრისმეტად რომ არ გასუქებულიყო. ვასუქება სრულიად არ უხდება. მე კი დაგებრდი, ძალზე გაგხდი, — ალბათ იმიტომ, რომ გინმზაიში გოგოები სწორად მაყაგრებენ. აი, დღეს თავისუფალი დღე მაქვს, შინა ვარ და თავიკ აღარ მტკიავ, თავს გუნძიდულზე ახალგაზრდად ვგრძნობ. ოცდარვა წლისა ვარ, მაგრამ... არა, ყველაფერი კარგია, ყველაფერი ღვთის ნებაა, მაგრამ ასე მგონია, რომ გათხოვილიყავი და მთელი დღეა ოჯახში მიფუფუსა, მაინც უკეთესი იქნებოდა.

პაუზა.

მე ქმარი ნამდივლად მეყვარებოდა.

ტუტიკინი. ბ. ბ. (სოლენის). ისეთ სისულელეებს ლაპარაკობთ, რომ ყურისცდება მომეზრდა. (შემოღის სასტუმროში.) მართლა, დამავეწყდა მეუქვა: დღეს თქვენ გვახლებით ჩვენი ბატარეის ახალი უფროსი — ვერშინინი. (მოუქადება პანინოს.)

ოღკა. ძალიანაც კარგი, დიდად სასიამოვნოა.

ი. რ. ნ. ხანში შესულია?

ტუტიკინი. არა, ვერ ვიტყვოდი. ბევრნი-ბევრი. ორმოცთ-ორმოცდახუთი წლის იყო. (ჩუმიად უკრავს.) კარგი ვინმე ჩანს. უტკუო რომ არ არის, ცხადია. ოღონდ, ბევრს ლაპარაკობს.

ი. რ. ნ. საინტერესო ადამიანია?

ტუტიკინი. პო, საკმაოდ. მაგრამ ცოლიანია, მკაცრი სიღვრიდით და ორი გოგონა. თანაც, ეს მეორე ცოლია. დადის ვიტიკებით და ყველაზე ამბობს, რომ ჰყავს მეუღლე და ორი გოგონა. აქაც ამას იტყვის. ცოლი რაღაც ვერ უნდა ჰყავდეს სრულ ჭკუაზე, — გასთხოვარი ქალივით გრძელ ნაწნავს ატარებს, სულ მაღალფარდოვანდ ლაპარაკობს, ფილოსოფოსობს და წარამარა თავს იკლავს, — უთუოდ იმისათვის, რომ ქმარი უსიამოვნო მდგომარეობაში ჩააყენოს. ასეთ ცოლს მე დაუყოვნებლივ მივატოვებდი, — ეგ კი ითმებს და მხოლოდ ჩივილით ითხებს გულს.

სოლენი. (დარბაზიდან სასტუმროში შემოდის ჩებუტიკინთან ერთად.) ხელი ხელი მხოლოდ ფუთ-ნახევრის აწვევს შემოიღია, ორი ხელით კი ხუთსაცა ვწვევ და ექვსსაც. აქედან ვასკვნ, რომ ორი ადამიანი ერთ ადამიანზე ორჯერ კი არა, სამჯერ და მეტჯერაც ღონიერია.

ჩემუტყვიანი. (მოდის გაზვების კითხვით.) თუ თმა გცივრავ, ორი მიხსალი ნაფტალინი... გასწვნით ნახევარ ბოლო საპირბეში და იხმარეთ ყოველდღე... (იწურს უბის წიგნაკში.) ჩაიწერეთ! (სოლენის.) ჰოდა, იმას ვამბობდი, ბოთლს საცობს დაევიტოვო და საცობში მინის მილს გაატარებო... მერე აიღებთ ერთ მწიკვ ჩვეულებრივ, სრულიად ჩვეულებრივ შაბს და...

ი. რ. ნ. ივან რომანიჩ, ძვირფასო ივან რომანიჩ!

ჩემუტყვიანი რაო, ჩემო გოგონა, რაო, ჩემო სიხარულეო!

ი. რ. ნ. მითხარით, რატომ ვგრძნობ დღეს თავს ასე ბედნიერად? თითქმის აფრაშეებული ხობალი მიმაქანებდეს საღვაც, ზევით კი, უნაირი, ლურჯ ცაში, დიდი თეთრი ფრინველები დასრიალებდნენ. რას დავაბრალო ეს, რას?

ჩემუტყვიანი. (ორივე ხელს უკოცნის, ჩაზაღ.) ჩემი თეთრო მტრედო...

ი. რ. ნ. ა. დღეს, როგორც კი გავიღვიძე, როგორც კი ავდექი და პირი დავიბანე, მომეჩვენა, რომ ამქვეყნად ჩემთვის ყველაფერი ნათელია და ვიცო, როგორ უნდა ვიცხოვრო. ძვირფასო ივან რომანიჩ, მე ყველაფერი ვიცო. ვიცო, რომ აღამიანბა უნდა იზრდომოს, ოფლი დვაროს და აი, მხოლოდ ამასი ნახავს ის თავისი ცხოვრების აზრსა და მიზანს, აქ იპოვის თავის ბედნიერებასა და აღმადგინებას. ნეტავი, მუშა ვიყო და უთვინია ვგებოდე ქვის სატყვევად ქუჩაში, ან მწიკვებელი და ბავშვებს ვასწავლიდე, ან რკინიგზის მენაქანე... დღერთო ჩემო, ადამიანი კი არა, ხარი ვიყო თუნდაც, უბრალო ცხენი ვიყო, ოღონდ კი ვმუშაობდე, ოღონდ ნუ ვიქნებო ქალი, რომელიც შუადღის თორმეტ საათზე იღვიძებდა, ყავას ლოგინში მიირთმევს და მერე ორი საათის განმავლობაში იკაზმება. ო, რა საზინველბა ეს! მხოლოდ პაპანაქება სიცხელში შეიძლება გაეს სენ მისწურდეს წყალი, როგორც მე მომწოდებდა შრომა, და თუ ამის შემდეგ დილაადრინ არ ავდგე ხოლმე და შრომას არ მეუფდებ, ხელი აიღებ ჩემთან მეგობრობაზე, ივან რომანიჩ.

ჩემუტყვიანი. (ნაზად.) აბა რა გგონია! ასეც ვიზამ, ასეც...

ოღკა. მამამ შეიღ საათზე ადგომას მიგვარკია. ირინა ახლაც შეიღზე იღვიძებს, მაგრამ ცხრას საათამდე არ ადგება, წებს და რაღაცაზე ფიქრობს. თან ისეთი სერიოზული სახე აქვს!

ი. რ. ნ. შენ ისევ ბავშვი გგონივარ და ამიტომაც გეუც-

ხოვება ჩემი სერიოზულობა. გავიწყდება, რომ ოცი წლისა ვარ უკვე!

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. შრომის წყურვილი, — ო, დღერთო ჩემო, რა ვასაგებია ეს ჩემთვის! თუმცა კი მე ჩემს სიცოცხლემი არ მიმუშავია. დავიბადე ცივსა და უსაქმურ პეტერბურგში, — ოჯახში, რომელზეც არც კი ვიბადე, რა იყო შრომა და ზრუნვა. მასხლავ, კორპუსიდან შინ დაბრუნებულს ჩემქმეს ყველთვის ლაქია მხიდავ; მე ამ დროს, ჩვეულებრივ, ვჭირვეულობდი, დედაჩემი კი სასოებით შემომეყურებდა და უკვირდა, როცა ასეთივე სასოებით არ შემომეყურებდნენ სხვებიც, შრომის მარადმდებნენ, მაგრამ, მართლაც, მზინი რომ, მაინც ვერას გახდნენ. დადგა ჟამი და ჩვენ ყველას გვიასლოვებდა რაღაც განადიოზული. სადაცაა, ამოვარდებოდა ჟანსალი, ძლიერი ქაირიშხალი, თავს გადაგვივლის და თან გაიყოლებს ჩვენი საზოგადოების სიზარმაცეს, გულგრილობას. შრომისაღმად ზიზღს. ამშობრებულ მოწყენილობას. მე აქედანვე შევედგები შრომას, რაღაც ოცდახუთი-ოცდაათიწლიან წლის შემდეგ კი ირრბმებს ყველა, თითოეული ადამიანი.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. მე არ ვიშრომებ.
ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. თქვენ სათვალავში არცა ხართ მისაღები. ს ო ლ ე ნ ი. ოცდახუთი წლის შემდეგ, მადლობა დღერთს, თქვენ ამქვეყნად უკვე აღარც იქნებით. ორ-სამ წელიწადში ან წვეთის დაცემით მოკვებით, ან, გაცსარებულ გულზე, მე დაგახლთ შებღმით ტყვიას. ჩემო ახეგელოზო. (ჯობიდან სუნამოს იღებს და მკერდსა და ხელებზე იპურებს.)

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (იყინის). მე კი, მართლაც არასოდეს არაფერი მიეკეთებია. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ თითქმ არ გამინძრევიდა, ერთი წიგნიც კი არ წამიკითხავს. მხოლოდ გაუჩვივის ვკითხულობდი... (ჯობიდან მჭორ გაუხტის იღებს.) აი... გაუჩვიებიდან ვიცი, რომ იყო, მაგალითად, დობროლიუბოვი, მაგრამ რას წერდა, — ეგ კი აღარ ვიცი... ღმერთმა უწყის, რასა წერდა...

ჰქვიდა საოთხლოდან იატაკს უაუარუნებენ.
აი... ქვევით მესახიან, ვილაც მოვიდა ჩემთან. მოითმინეთ... ახლავ დავბრუნდები... (სწრაფად გადის წვერის ვარცხნით)
ი რ ი ნ ა. ნამდვილად რაღაც მოვიგნა.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. ჰო, ისეთი სახეიშო გამომტყვევლება მიიღო, რომ უთუოდ რაღაც სასუქარს გიმშადაბთ.

ი რ ი ნ ა. რა უსამიშვნაო!
ო ლ ე ა. ჰო, სამიშვნელება. მაგრამ ყოველთვის რაიმე სისულელე უნდა ჩაიდიონს.

მ ა შ ა. მშვილდა ზღვის პირას მუხაა მწვანე, ოქროს ჯაჭვია ზედ გამომშენილი... ოქროს ჯაჭვია ზედ გამოშენილი... (დგება ღლინით.)

ო ლ ე ა. დღეს რაღაც ვერა ხარ გუნებაზე, მაშა.
მ ა შ ა. ღლინით იხურავს შლიაას.

სად მიდიხარ?
მ ა შ ა. სახლიში.
ი რ ი ნ ა. უცნაურია, სწორედ...

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. დღეობაზე არ რჩებით?
მ ა შ ა. რა მნიშვნელობა აქვს... საღამოს მივალ. მშვიდობით, ჩემო კარგო... (კვიციანს ირინას.) კიდევ ერთხელ გისურვებ ჯანმრთელობას, ბედნიერებას... წინაა, რთა მაშა ცოცხალი იყო, ჩვენთან, დღეობაზე, ყოველთვის ოცდაათი-ორმოცი ოფიცერი მაინც იკრებებოდა, იყო ერთი ამაშვი, ერთი ჟრიაშული... დღეს კი მხოლოდ კაც-ნახევარია და უღამ-

ნოსებური საჩუმე... წავალ... დღეს რაღაც მელანქოლიამ შემიპყრო, უკუნებოდ ვარ და უკრადლებას ნუ მთმავს (ცრემლმორეული იყინის). მერე ვილაპარაკოთ, ახლა კი მშვიდობით, ჩემო კარგო, გავივლი სადმე.

ი რ ი ნ ა (უგმყოფივლილ). რა არის, რანაირი ხარ...
ო ლ ე ა (ცრემლმორეული). მე მგისი შენი, მაშა.

ს ო ლ ე ნ ი. თუ ფილოსოფოსობს მამაკაცი, მაშინ ეს იქნება ფილოსოფისტიკა ან სოფისტიკა, ხოლო თუ ერთი ან ორი ქალი ფილოსოფოსობს, მაშინ ეს იქნება — არიკა, მიშველეთ რამე!

მ ა შ ა. რისი თქმა გსურთ ამით, სახარელო ადამიანო?
ს ო ლ ე ნ ი. არაფრის. მან შიშით ხმაც კი ვერ ამოიღო, და-თუნდა უშაღ ქვეშ ამოიღო.

შემოდან ანშინა და შირაპონინი, ტორტიო ხელში.

ან ფ ი ს ა. აქეთ, ჩემო კეთილო, შემოდი, ფეხები სუფთა გაქვს. (ირინას) საერთო სამმართველოდან, პროტოპოპოვმა, მიხაილ ივანინმა მოვართავა... ეს ღვეწული.
ი რ ი ნ ა. სასიამოვნოა. მადლობა გადაეცი. (ღებულობს ტორტს.)

თ ე რ ა პ ო ტ ი. რა ბრძანეთ?
ი რ ი ნ ა (უფრო ხმამაღლა). მადლობა გადაეცი-მეთქი!

ს ო ლ ე ა. ჩემო გაღია, დღევნელ მიართვი. თერაპონტ, მიბრძანდი, დღევნელით გაგიმისპინძლდებიან.

თ ე რ ა პ ო ტ ი. რა ბრძანეთ?
ან ფ ი ს ა. წაიგდეთ, ჩემო კეთილო, თერაპონტ სპირიდონი... წაიგდეთ. (მოდის თერაპონტთან ერთად.)

მ ა შ ა. არ მიყვარს ეს პროტოპოპოვი, ეს მიხაილ პოტაპინი თუ ივანინი. სულაც არ იყო საჭირო მაგისი დაპატივება.

ი რ ი ნ ა. არც დამიპატივებია.
მ ა შ ა. ჰოდა, მაღინე კარგი.

შემოდის ჩაბუშინინი, მას მოსდევს ჰარისასპინი, ვერცხლის სპოვითი ხელში; გაოცებული და უგმყოფილო შეხახლები.

ო ლ ე ა (საბუზე ხელუბს ივარებს). ვერცხლის საშოვარი ეს ხომ საშინელებაა! (გადის დარბაზში, მივართება მაგიდისკენ.)

ი რ ი ნ ა. ივან რომანიჩ, გათყვავა, რას ჰგებს ეს!
ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი (იყინის). აკი გითხაროთ!

მ ა შ ა. ივან რომანიჩ, თქვენ, უბრალოდ, სირცხვილი დაკარგეთ!

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ჩემო კარგებო, ჩემო ძვირფასებო, თქვენს მებე მე, აბა, ვინ გამაჩნია! თქვენა ხართ ამქვეყნად ჩემთვის ყველაზე ძვირფასნი. სადაცაა, სამოცი წლის გაუჩეხები, ბებური ვარ, მარტოხელა, ყოვლად უმჯანისი ბებერი... არაფერი ჩემში კარგი არ არის, თქვენდამი სიყვარულს ვარდა, და, თქვენ რომ არა, ამქვეყნად, დიდი ხანია, აღარც ვიქნებოდი... (ირინას.) ჩემო ძვირფასო, ჩემო პატარავ, მე თქვენ დაბადების დღიდანვე გიცნობთ... ხელში აყვანილი მიტარებინხართ... მიყვარდა განსვენებული დედათქვენი...

ი რ ი ნ ა. კი, მაგრამ, რა საჭიროა ასეთი ძვირფასი საჩუქრები!

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი (ცრემლმორეული, გაჯავრებით). ძვირფასი საჩუქრები... დამეკარგეთ, ერთო, აქედან! (დებშრის.) იქნით გაიტყენ საშოვარი... (აჯავრებს.) ძვირფასი საჩუქრები... დენშრის დარბაზში შეაქვს საშოვარი.

ან ფ ი ს ა (სასტუმრო ოთახის ვაკლით). ჩემო კარგებო, უცნობი პოლოცენიკი მოვიდა! უკვე გაიხადა პალტო, ჩემო

გვრიტებო, და აქეთ მოდის ირინუშკა, აბა, შენ იცი, ალერ-სიანად შეხედი, თავაზიანად... (მიღის.) საუზმის დროც, კარ-გა ხანია, დადგა... ღმერთო ჩემო...

მაშა. ოლონდ, მაშინ მართკ უღვაშები გქონდათ, როგორ დაბერებულხართ! (გრემლმორეული) როგორ დაბერებულხართ!

ტ უ შ ე ნ ბ ა ხ ი. ალბათ, ვერშინინია.
შეშოლს შარხინინია.

ვერშინინი. პო, როცა შეყვარებულ მაიორს მეძახდნენ, ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ვიყავი, შეყვარებული გახლდით. ის დრო წავიდა.

პოლოკინევი ვერშინინი!
ვერშინინი (მაშას დანისას). მაქვს პაკივი, მოგასხენოთ: ვერშინინი, ძალიან, ძალიან მიხარია, რამე, ბოლოს და ბოლოს, თქვენთანა ვარ. როგორები გამხდარხართ! ოპო-პო!
ირინა. დაბრძანდით, გეთაყვა. ძალიან სასიამოვნოა თქვენი მობრძანება.

ო ლ გ ა. მაგრამ ჯერ ერთი დერი თეთრი თმაც არ გამოგრვივიათ. ანთ კი მოგმატებიათ, მაგრამ სიბერე ჯერ მაინც შორს ხარის.

ვერშინინი (მიხარულად). როგორ მიხარია, როგორ მიხარია! მაგრამ თქვენ ხომ სამნი ხართ. მე მასსოვს სამი გო-გონა. მართალია, სახეები აღარ მასსოვს, მაგრამ მამათქვენს.

ვერშინინი. ასეა თუ ისე, ორმოცდამეხამე წელში გა-დვლდეთ. დიდი თერთ, რაც მოსკოვიდან წამოხვედით?

პოლოკინევი პროზოროვს, რომ სამი პატარა გოგონა ჰყავდა, ეს შესანიშნავად მასსოვს და მინახავს კიდევ ცხოვრობო თვა-ლით. როგორ გარბის დრო! ოპო-პო, როგორ გარბის დრო!

ირინა. თერთმეტი წელია. აბა, რა გატირებს, მაშა, შე სულელი, შენა... (გრემლმორეული). იცოდ, მეც ავტირდები...

ტ უ შ ე ნ ბ ა ხ ი. ალექსანდრ იგნატევიჩი მოსკოვიდანა.

მაშა. აბა, ორდის ვტირი. რომელ ქუჩაზე ცხოვრობდით?

ირინა. მოსკოვიდან? მოსკოვიდან ბრძანდებით?
ვერშინინი. დიას, მოსკოვიდან. განსვენებული მამა-თქვენი პატარის უფროსი იყო იქ. მე კი იმავე ბრიგადის ოფიცერი გახლდით. (მაშას.) აი თქვენი სახე, მგონი, ცოტათი მასსოვს.

ო ლ გ ა. ჩვენც სწორედ იქ ვცხოვრობდით.

მაშა. მე კი სრულებით არ მასსოვხარ!
ირინა. ოლამ! ოლამ! (გასძახის დარბაზისკენ.) ოლამ, აბა აქ მოდი!

ვერშინინი. ერთხანს გერმანელების ქუჩაზე მქონდა ბინა. იქიდან დადილიდ წვიოელ ყაზარმებში. იმ გუზაზე ერთი პირქუში ხილია, ხიდექემე კი წყალი მიშხუის. მისი ხმა ეული კაცის გულს სვედით ავსებთ.

ო ლ ბ ა დარბაზიდან სასტუმროში გამოდის.

პ ა უ შ ა.

პოდპოლოკინევი ვერშინინი თურმე მოსკოვიდან ყოფილა.
ვერშინინი. მაშასადამე, თქვენ, ოლგა სერგეევნა, უფროსი ხართ... თქვენ კი, მარია... თქვენ კი, ირინა, — უმცროსი.

აქ კი რა ფართო, რა წყალუბვი მდინარეა! რა მშვენიერი მდინარე!

ო ლ გ ა. მართლა მოსკოვიდან ბრძანდებით?

ო ლ გ ა. მაგრამ აქ ცივა, ცივა და კოლოებიც იცის...

ვერშინინი. დიას. მოსკოვში ვსწავლობდი და სამსახურიც მოსკოვში დავიწყე; დიდახსნ ვმსახურობდი იქ, და-ბოლოს, აქ მივიღე ბატარეა — როგორც ხედავთ აქ გადმოვე-დი. კაცმა რომ თქვას, თავად თქვენ არ მასწავებართ, მასსოვს მხოლოდ, რომ ხანში დანი იყავით. მამათქვენი კი ჩამრჩა მეხსიერებაში; აი დახვებუკავ თვალებს და ცოცხალივით თვალ-წინ დამიდგება. მოსკოვში ხშირად დავედიდი თქვენთან...

ვერშინინი. რას ბრძანებთ! აქ ისეთი ჯანსილი, კარგი, სლაგოვი პავაა. ტყე, მდინარე, არყის ხეები... აქაც ხომ არის არყის ხეები, — მშვენიერი, პატარძალივით მოკრძალებული არყის ხეები. ისინი მე ყველა ხეს მიჩვენია. კარგია აქ ცხოვრება, ოლონდ, საკვირველია, რომ რკინიგზის სადგური აქედან ოც ვერსუზე და კაცმა არ იცის — რატომ.

ო ლ გ ა. მეგონა, ყველაფერი მასსოვდა და აი, უცხად ირ-კვება, რომ...

ს ო ლ ე ნ ი. მე კი ვიცი, — რატომაც.

ვერშინინი. ჩემი სახელი ალექსანდრ იგნატევიჩია.
ირინა. ალექსანდრ იგნატევიჩი, მაშ, მოსკოვიდან ბრძან-დებით... აი, მოულოდნელი ამბავი!

ყველა მას მობრძანება.

ო ლ გ ა. ჩვენ ხომ იქ გადავდივართ!
ირინა. ვფიქრობ, შემოდგომისთვის უკვე იქ ვიქნებით. მოსკოვი ჩვენი მშობლიური ქალაქია, იქ დავიბადეთ... სტა-რობასმანის ქუჩაზე...

ს ო ლ ე ნ ი. მე კი ვიცი, — რატომაც.

ორივენი სიხარულისგან იციანია.

ვერშინინი. მე დედათქვენსაც ვიცნობდი.
ჩებუტკინი. კარგი იყო, ღმერთმა გაანათლოს.
ირინა. დედა მოსკოვშია დარბაზი.

მაშა. მოულოდნელად ჩვენებურს წევხვდით. (ცოცხლად). ახლა მომავინდა. გასსოვს, ოლამ? ჩვენთან იცოდნენ ხოლმე: „შეყვარებული მაიორი“... თქვენ მაშინ პორუჩიკის ჩინი გქონდათ, ვიღაცეზე იყავით შეყვარებული და ყველა რატომ-ღაც გამოსაყვარებლად მაიორს ვეძახდათ...

მაშა. წარმოდგინეთ, მე უკვე მაიოწყვდება მისი სახე. ჩვენც, ასევე აღარავის ვემსახურებთ. ყველას დაგავიწყდებოთ.

ვერშინინი. (იციანის). დიას, დიას... შეყვარებული მაიორი, სწორედ ასე გახლდათ...

ვერშინინი. დიას, დავავიწყდებით, რას იზამ, ასეთია დადამანის ხედვრი. ის, რაც ახლა დიდ, სერიოზულ, მნიშვნე-ლოვან ამბად მიგვარჩნია, — დადგება დრო და, — დავიწყე-ბას მიეცემა ან მნიშვნელობას დაკარგავს.

მაშა. მოულოდნელად ჩვენებურს წევხვდით. (ცოცხლად).

პ ა უ შ ა.

და საინტერესო ის არის, რომ ჩვენ ახლა სულადაც არ შე-გვიძლია განვგვირკივოთ, კერძოდ, რას მიჩინებენ შემდგეში ამა-დვილად გეგმობენ. მნიშვნელოვან და რას — წყნობიანად და სა-საცილოდ. განა კომპერნიკის ან, ვიქვით, კოლოუმის აღმოჩე-ნა თავდაპირველად ზედმეტად და სასაცილოდ არ ეჩვენებო-

დათ, რომელიმე ახირებული კაცის მონამახი კი — ქვეშარი-ტებად? და იქნებ, ისეც მოხდეს, რომ ჩვენი ახლანდელი ცხოვრებაც, რომელსაც დღესდღეობით ასე ვუგვებით, ოდესმე უცნაურ, მოუწესრიგებელ, არაგინიერულ და ცოდვილ ცხოვრებადაც კი მოქმედნობ.

ტ უ ჯ ე ნ ბ ა ხ ი. ვინ იცის? ისიც შესაძლებელია, რომ ჩვენს ცხოვრებას ამაღლებული უწოდის და პატივისცემით მოიხსენიოს. ახლა არავის აწყალებენ, არავის სჯიან, არავის არბევინებენ და ირგვლივ მაინც რამდენი ტანჯვაა!
ს ო ლ ე ნ ი. (წერელი ხმით). ძიბ, ძიბ, ძიბ... ბარონს, თუნიდ, პურს ნუ აჭმევ, ოლონდ კი ნება მიეცი, იგილოსოფოსოს.

ტ უ ჯ ე ნ ბ ა ხ ი. ვასილი ვასილიწ, ვთხოვთ, თავი დამანუბოთ... (გადატრიალებს სხვა ადგილას). მოსაწყენი ხდება ეს, ბოლოს და ბოლოს.

ს ო ლ ე ნ ი. (წერელი ხმით). ძიბ, ძიბ, ძიბ...

ტ უ ჯ ე ნ ბ ა ხ ი. (ვერშინის). ტანჯვა, რომლის მოწყენიც ჩვენა ვართ, — და მერე რამდენი იტანჯება ჩვენს ირგვლივ! — მაინც მუტყველებს იმ გარკვეულ ზნეობრივ ამაღლებასზე, რომელსაც უკვე მიაღწია საზოგადოებამ...

ვე რ შ ი ნ ი ნ ი. დიახ, დიახ, რა თქმა უნდა.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. თქვენ, ეს-ეს არის, ბრძანეთ, ბარონო, რომ ჩვენს ცხოვრებას შემდეგში შეიძლება ამაღლებული უწოდონ. მაგრამ ადამიანები მაინც დაბლები არიან... (დგება.) აი, შემომხედეთ, რა დაბალი ვარ. ეს, რა თქმა უნდა, ჩემს დასამწვიდელადაა საჭირო ითქვას, რომ ჩემი ცხოვრება ამაღლებულია.

ს ც ე ნ ს უ ა ნ ვ ი ო ლ ო ნ ო ჯ უ რ ა ვ ე ნ .

მ ა შ ა. ეს ჩვენი ანდრეია.
ი რ ი ნ ა. ყოვლად განსწავლული ძმა გვეყავს. ალბათ, პროფესორი გახდება. მამა სამხედრო პირი იყო, მისმა ვაჟმა კი სამეცნიერო კარიერა აირჩია.

მ ა შ ა. მამის სურვილითვე.

ო ლ გ ა. დღეს მტრისმტება გავაწმარეთ დაიცინეთ. მგონი, ცოტათი შეყვარებული უნდა იყოს.

ი რ ი ნ ა. ერთ აქაურ ქალიშვილზე. დღეს, ალბათ, მოვა ჩვეთთან.

მ ა შ ა. უნდა ნახოთ, რაწაირად იცვამს! არამცთე უღამაზოდ, ან არამოდურად. არა, პირდაპირ — საცოდავად. წარმოიდგინეთ წითელი ზედატანია და რაღაც უცნაური. მჭახე ყვირთელი ფერის ქვედატანი, რომელსაც ერთი რაღაც უმცაგისი ფორი აქვს შემოვლებული. ლოყები? ლოყები — ისეთი გაღვრვილი, გაღვრვილი... ანდრეი შეყვარებული კი არ არის — მე ამას ვერ დავუწმევ: რაც არ უნდა იყოს, გემოვნება აქვს, — არამედ არის, ჩვენ გვაჯარებს, თავს იქცევს. გუშინ ყური მივაგარი, პროტოპოპოვზე თხოვდებოდა, აქაური სამმართველოს თავმჯდომარეზე. ჰოდა, ძალიანაც კარგი... (გაძახებს გვერდით კარში.) ანდრეი, მოდი აქ! მოდი ერთი წუთით, გეთყავს!

შე მო ლ ო ს ა ნ დ რ ი ი

ო ლ გ ა. ეს ჩემი ძმა გახლავთ, ანდრეი.

ვე რ შ ი ნ ი ნ ი. ვერშინინი.

ან დ რ ე ი. პროზოროვი. (იწმენდს გაოფილს სახეს). თქვენ აქ, ჩვეთთან, პატარავს უფროსად ჩამობრძნდით?

ო ლ გ ა. წარმოიდგინე, ალექსანდრ ინგატჩინი მოსკოვიდანაა.

ან დ რ ე ი. ჰო? მაშ, მოგილოცავთ: ახლა ჩემი დღეისთვის მოსვენებას ნუღარ ელთ.

ვე რ შ ი ნ ი ნ ი. მე თქვენს დებს უკვე მოვაბეზრე თავი.

ი რ ი ნ ა. ნახეთ, როგორი ჩარჩო მამუქა დღეს ანდრეიმ პორტრეტისთვის! (უჩვენებს ჩარჩოს.) თავისი ხელით გააკეთა.

ვე რ შ ი ნ ი ნ ი. (უყურებს ჩარჩოს და არ იცის რა თქვას). ჰო... კარგი რამეა...

ი რ ი ნ ა. აი ის ჩარჩოც, პიანინოს თავზე, ამის გაკეთებულისა.

ანდრეი ხელს ჩაიჭნებს და განჯე გაღებაა.

ო ლ გ ა. ეს ჩვენ სწავლულიცა გვეყავს, ვიოლიონზეც უკრავს, ხიდან რაღაც-რაღაცების გამოხიზნავს იცის, — ერთი სიტყვით, ექვლადფერი ემარჯვება. ანდრეი, სად იციხისა! ამან ყოველთვის ასე იცის — უცებ ადგება და წაუვა. მოდი აქ!

მ ა შ ა. და ირინა ხელს გაუტარაან და სიცოცხლე უკააბრუნებან.

მ ა შ ა. მოდი აქ, მოდი!

ან დ რ ე ი. თავი დამანებეთ, გეთყავა!

მ ა შ ა. რა სასაცილო ხარ! ალექსანდრ ინგატჩინის ოდესღაც შეყვარებულ მაიორს ეძახდნენ, მაგრამ ის ამაზე სრულიად არ ჯარდებოდა.

ვე რ შ ი ნ ი ნ ი. სრულიადაც არა!

მ ა შ ა. მე კი მინდა შეყვარებული მევიოლინე დაგიძახო!

ი რ ი ნ ა. ამ შეყვარებული პროფესორი!

ო ლ გ ა. შეყვარებულია ანდრეი, შეყვარებულია!

ი რ ი ნ ა. (ტაშს უკრავს). ბრავო, ბრავო! ბის! ანდრეი, შეყვარებულია!

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (ზურგიდან უახლოვდება ანდრეის და ორივე ხელთ წელზე ხეყვავს). ამ ქვეყანაზე მხოლოდ და მხოლოდ სიყვარულისთვის ვგვბოძებუბა! (ხარხარებს. მთელი ამ ხნის განმავლობაში ხელში გახუთი უქირავს.)

ან დ რ ე ი. ჰო. კარგი, გვეყოფთ. გვეყოფთ... (იწმენდს სახეს). მთელი დღემ არ მძინებდა და მაინც და მაინც გუნებდაზე ვერ ვარ. წუწმად ოთხ საათამდე ვკითხულობდი... მერე კი დაეწმევი, მაგრამ არაფერი გამოვიდა, ვერ დაიგინეთ. ფიქრებს გავეყვი და ამასობაში გათვდა კიდვე. ახლა ხომ ანდრეი თენდება, მზე პირდაპირ ჩემს საწოლს ოთახში შემოიჭრება ხოლმე. ამ ზაფხულს, სანამ აქა ვარ, ერთი წიგნი მინდა ვთარგმნო ინგლისურად.

ვე რ შ ი ნ ი ნ ი. კითხულობთ ინგლისურად?

ან დ რ ე ი. დიას. მამა, — ლეზომა აქსონოს, — პირდაპირ, სულს გვეხდია აღზრდა-განათლებით. იქნებ სასაცილოც იყოს და სისულელეც ამის თქმა, მაგრამ მაინც უნდა გამოვტყდე, რომ მისი სიკვდილის შემდეგ გასუქება დაიწმევი და აი, ერთ წელიწადში ისე გახსუქდი, თითქოს ჩემი ახელი რაღაც ტვირთისაგან გათავისუფლდა. მამის წყალობით, მე და ჩემმა დეებმა ვკითხვით ფრანგული, გერმანული და ინგლისური, ირინამ ოტალიურცი კი იცის. მაგრამ ვერ წარმოიდგენთ, რა ძვირად დავგიჯდა ყოველივე ეს!

მ ა შ ა. ამ ქალაქში სამი ენის ცოდნა უსარგებლო ფუფუნებაა. ამას ფუფუნებად არ ეთქმის. ეს უფრო რაღაც უსარგებლო დამამატია, რაღაც შეექმე თითის მსგავსი. ჩვენ ბევრი სხვა სედმეტიც ვიცით.

ვე რ შ ი ნ ი ნ ი. ერიპა! (იციხის.) ბევრი რამ ზედმეტე ვიცით! მე გმონია, არ არსებობს და არც შეიძლება არსებობ-

დეს ისეთი მოსაწყენი და უხალისო ქალაქი, რომელსაც არ სჭირდებოდას ჭკვიანი და განათლებული ადამიანები. დადუმებათ, რომ ამ ქალაქის ასი ათასი, ნაწილიად ჩამორჩენილ და გაუთულელ, მცხოვრებ შორის თქვენიასთან მხოლოდ სამია. თავისთავად ცხადია, თქვენ ვერ მოერევით თქვენს ირველიე მყოფ ბნელ მასას. თქვენი ცხოვრების მანძილზე, თანდათანობით, აძლევრებული გახდებით. დაქვევთ ასიათასიანი ბზრის ნების და შთაინქთათ მასში. თქვენ ზედ გადავივით ცხოვრება, მაგრამ საბოლოოდ მისცე არ წაიშლებით, არ ჩაივლით უკვლოდ... ისე, რომ სხვებზე გავლენა არ მოახდინოთ. თქვენს შემდეგ თქვენიასთან გაჩნდება, ალბათ, ჯერ ექვსი, მერე თორმეტი და ასე შემდეგ, — ვიდრე, ბოლოს და ბოლოს, არ იქცევა უმრავლესობად. ორასი, სამასი წლის შემდეგ ცხოვრება დღემდეაქვს იქნება წარმოუდგენლად მშვენიერი, განსაკვირვებელი. ადამიანს სჭირდება ასეთი ცხოვრება და თუ ასეთი ცხოვრება ჯერ კიდევ არ არის, მისი წინათგრძნობა მანინ უნდა ჰქონდეს კაცს, უნდა ელოდეს მას, თცენმოდეს მასზე, მის შესხვედრად ემზადდებოდეს. ამისათვის კი უნდა ხედავდეს და იცოდეს უფრო მეტი, ვიდრე ხედავდა და იცოდა მისმა მამა-პაპამ. (იციანის.) თქვენ კი ჩივით, ბევრი რამ ზედმეტი ვიცით.

მ ა შ ა. (იხდის შლავაას.) მე აღარ მივდივარ.
 ი რ ი ა. (ამოიხრეთ.) ღმერთმანი, ყველაფერი ეს უნდა ჩაწერილიყო...

ანდერი იქ აღარ არის; შეუძნეწელად გასულა.
 ტ უ ზ ე ბ ა ხ ი. თქვენ ამბობთ, რომ მრავალი წლის შემდეგ ცხოვრება დღემდეაქვს იქნება მშვენიერი, განსაკვირვებელი. ეს მართალია. მაგრამ იმისათვის, რომ მონაწილეობა მიიღო იმ ცხოვრებაში, თუნდაც შორიდან, ახლავე უნდა ემზადებოდე მისთვის, უნდა შრომობდე...

ე რ შ ი ნ ი ნ ი. (დგება.) დიხს. ეს რამდენი ყვაილები გაქვით! (იყურება აქეთ-იქით.) ბინაც შესანიშნავია. პირდაპირ მესარგება! მე კი მთელი ჩემი სიცოცხლე სულ პაწაწკინტელა ბინებში გავატარე, სადაც იდგა ხოლმე დღიანი, ერთიორი სკამი და აუცილებლად მხრირალავი ღუმელი. ცხოვრებაში მე სწორედ აი ასეთი ყვაილები მაკლდა... (ხელებს იფშვნებს.) ე! არა ღირს ამაზე ლაპარაკი.

ტ უ ზ ე ბ ა ხ ი. დიხს. შრომაა საჭირო. თქვენ, ალბათ, ფიქრობთ: გული აუჩუყდება ამ გერმანელსო. მაგრამ, ღმერთია მოწამე, რუსი ვარ და გერმანულად ვერც კი ვლაპარაკობ. მამაჩემი მართლმადიდებელია.

ა ა უ შ ა.

ე რ შ ი ნ ი ნ ი. (სცენაზე ბოლოსას სცემს.) ხზირად ფიქრობ: მს იქნებოდა, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ცხოვრების თვიდან დაწყება, თანაც შეგნებლად? ერთი ცხოვრება, უკვე განვლილი ყოფილიყო შვად ნაწერივით, მეორე კი — გადათვთვრებელი! მაშინ, ფიქრობ, ყოველი ჩვენგანი შეეცდებოდა შეეჭმნა სხვაგვარი პირობები, მოეწყოს აი, ასეთი ბინა, სასვე ყვაილებითა და სინათლით... მე მყავს ცოლი და ორი გოგონა, — ცოლი არცთუ ისე ჯანმრთელი დაქვია და ა. შ. და ა. შ. ჰოდა, ცხოვრება მათ თვიდან დაწყებული, ცოლს, რა თქმა უნდა, არ შევირთავდ... არა, გეთაყვა, არა!

შრომლის კალმინინი, აცვა მასწავლებლის ფრაკი.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (მიდის ირინისთან.) ძვირფასო დანო, ნება მომეცი, მოგილოტო სახელწოდების დღე და გულწრფელად, სულითა და გულით გისურვი ჯანმრთელობა და ყოველივე ის,

რაც კი შეიძლება კაცმა უსურვოს შენი წლოვანების ქალაქში. ამასთანავე, ნება მომეცი საჩუქრად მოგართვათ; ყველაფერი. (უწვდის წიგნს.) ჩვენი გიმნაზიის ორბოცდაათი წლის ისტორია, ჩემს მიერ დაწერილი. დიდი არაფერია, დაწერილია მოცელობის ვაჟს, მაგრამ შენ მაინც წაიკითხე. სალამი, ბატონო! (ვერწმინდ.) კულიგინი, აკურთ გიმნაზიის მასწავლებელი. კარის მრჩეველი. (ირინის.) ამ წიგნში შენ ნახავ ყველა იმათ სახს, ვისაკე კი ჩვენი გიმნაზია დაუმთავრებია ამ ორბოცდაათი წლის განმავლობაში Feci. quod potui, aciant meliora potentes! (კოცნის მამას.)

ი რ ი ა. მაგრამ შენ ხომ უკვე მაჩუქეს ეს წიგნი სააღდგომოდ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (იციანის.) ზეჟღერებოდა! მაშინ დამიბრუნე უკან, ან აი, ვიპოს, მისცე პოლიტიკის. ინებეთ, პოლოკონეო. როდისმე, მოწყენილობის ვაჟს. წაიკითხავი.

ე რ შ ი ნ ი ნ ი. მადლობელი გახლავართ. (წასვლას აპირებს.) დიდად მოხარული ვარ, რომ გავიცანით...

ო ლ ე ა. უკვე მიბრძანდებით? არა, არა, არ გავიცვებით!
 ი რ ი ა. საუბრეზე უნდა დარჩეთ. გიხოვთ.

ო ლ ე ა. ძალიან გიხოვთ!

ე რ შ ი ნ ი ნ ი. (თავს უკრავს.) როგორც ჩანს, დღეობაზე მოგხვდები. მამატივთ, არ ვიცოდი, არ მოგილოცეთ... (ოლგასთან ერთად დარბაზისკენ მიდის.)

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. დღეს, ბატონებო, კვირა დღეა, დასვენების დღე. მამ, ჩვენც დავისვენოთ, ვიმხიარულოთ — თითოეულმა თავისი ასაკისა და მდგომარეობის შესაბამისად. საზაფხულად ხალიჩები უნდა აიკეთოს და დასაპირებამდე ჩაეწყოს... სპარსულ ფეხბილას ან ნაფტალინი... რომაელები იმეტომ იყვნენ ჯანმრთელები, რომ იციდნენ შრომა და იციდნენ დასვენებას, მათ ჰქონდათ mens sana in corpore sano.¹ მათ ცხოვრებას გარკვეული ფორმა ჰქონდა. ჩვენი ღირექტორი ამბობს: ყოველი არსების სიცოცხლისთვის მთავარი მნიშვნელობა ფორმასა აქვს... რაც კარგავს თავის ფორმას, ის ისპობა კიდევ — და ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაშიც ასეა. (წულეო ჰხვევს ხელს მამას. იციანის.) მამას უყვარვარ. ჩემს ცოლს უყვარვარ. ფარდებიც უნდა ჩამოიხსნას და ხალიჩებთან ერთად ჩალავდეს... დღეს ძალიან მხიარულად გახლავართ, შესანიშნავ გუნებაზე ვარ. მამა, დღეს ოთხ საათზე ღირექტორთან უნდა ვიყოთ. პედაგოგები, ჩვენი ჩვენი ოჯახები, სასყირინოდ მივდივართ.

მ ა შ ა. მე არ წამოვალ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (წყენით.) მამა, ძვირფასო, რატომ?

მ ა შ ა. ამაზე მეტე... (გაჯავრებით.) ვარც, წამოვალ, ოღონდ ახლა თავი დამანებე, გეთაყვა... (განზე გადგება.)

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. მეტე კი მთელ საღამოს ღირექტორთან გავატარებთ. ავადმყოფობის მიუხედავად, ეს ადამიანი ცდილობს, პირველ ყოვლისა, საზოგადოებას ემსახუროს. საუცხოო, ნათელი პიროვნებაა. შესანიშნავი ადამიანია. გუშინ, საბჭოს შემდეგ, მეუბნება: „დავიღალე, ფოდორ ოლინ! დავიღალე!“ (შეხედავს კედლის საათს, მერე დახედავს თავისას.) თქვენი საათი მხოლოდ წუთით წინ არის. მამ, დავიღალე!

¹ გავიკეთო, რაც შემეძლო; დაე ვისაკე ძალა შესწევს, უკეთ გავიკეთოს (ლათ).
² ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სული (ლათ).

სცენის უკან ვიღაც ვიღონოზე უკრახს.

ო ლ გ ა. ბატონებო, გთხოვთ, დღეშულზე გვეწვიოთ!

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. აჰ, ჩემო ძვირფასო ოლგა, ჩემო ძვირფასო! გუშინ დილიდან ღამის თორმეტ საათამდე ვმუშაობდი, დავიღალე და დღეს თავს ბედნიერად ვგრძნობ. (მიდის მაგიდისკენ, დარბაზში.) ჩემო ძვირფასო...

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (გაბუთს ჯიბეში იღებს, წყვეს ივარცხნის.) ღვეშულზე? ჩინებულა!

მ ა შ ა. (ჩებუტიკის მკაცრად). ოლენ იცოდეთ, დღეს წვეთი არ დალითი, გენძით, თქვენთვის მავნებელია სმა.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ეჰ! მაგ სენს უკვე გამიარა. ორი წელიც არის, რაც არ მითოთია. (მოუთმუნლად.) ეჰ, ნეტავე თქვენ, განა სულერთი არ არის?

მ ა შ ა. მაინც არ გაბედოთ დაღვეა. იცოდეთ, არ გაბედოთ. (გაჯავრებული, მაგრამ ისე, რომ ქმარმა არ გაიკონოს.) ამისი ჩრუულიც არ იყოს, მთელი საღამო ისევ დირექტორთან უნდა ვივად მოწვენილი!

ტ უ ზ ე ბ ა ხ ი. მე თქვენს ადგილას არ წავიდოდი... სულ უბრალოდ, — ავდეგობდი და არ წავიდოდი.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ნუ წახვალთ, ჩემო სულიკო.

მ ა შ ა. დიახ, ნუ წახვალთ... აუტანელია... ეშმაკსაც წაუღია ასეთი სიცოცხლე... (მიდის დარბაზისკენ.)

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (უკან მიჰყვება.) კარგი ერთი!

ს ო ლ ე ნ ი. (მიდის დარბაზისკენ.) ძიბ, ძიბ, ძიბ...

ტ უ ზ ე ბ ა ხ ი. კმარა, ვასილი ვასილიჩ. გეყოფათ!

ს ო ლ ე ნ ი. ძიბ, ძიბ, ძიბ...

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (მხიარულად). გავიმარჯოთ. თქვენი გამარჯვებისა იყოს, პოლიკონიე! მე კედაგოგო ვახსავართ და აჰ, ამ სახლში, შინაური ადამიანი ვარ, მაშას ქმარი... მაშა კეთილია, ძალიან კეთილი...

გ ე რ შ ი ნ ი ნ ი. მე აი, ამ გულუხურ არაყს გეახლებით... (სვამს.) გავიმარჯოთ! (ოლგას) თქვენთან ისე კარგად ვგრძნობ თავს!..

ს ა ხ ტ უ რ მ ო შ ი მ ო ლ ო დ ი რ ი ნ ა და ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი რ ჩ ე ბ ა ნ .
ი რ ი ნ ა. მაშა უგუნებოდა დღეს. თერამეტი წლის იყო, როცა გათხოვდა და მაშინ ქმარი ყველაზე ჭკვიან კაცად იჩვენებოდა. ახლა კი სხვანაირად საქმე. ახლა ხედავს, რომ ის, მართალია, ყველაზე კეთილია, მაგრამ ყველაზე ჭკვიანი კი — არა.

ო ლ გ ა. (მოუთმუნლად). ანდრეე, მოდი აჰ, ბოლოს და ბოლოს!

ა ნ დ რ ე ი. (სცენის იქიდან). ახლავე. (შემოდის და მიდის მაგიდისკენ.)

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. რაზე ფიქრობთ?

ი რ ი ნ ა. ისე, არაფერზე. არ მიყვარს ეგ თქვენი სოლენი, თან რაღაც შიშვია მაქვს მაგისი. სულ ერთთავად სისუღელელებს ლაპარაკობს...

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. უცნაური ადამიანია. თან მეცოდება და თან მებრუნებს მაგისი საქციელი. უფრო კი მეცოდება. მე მგონი, მიორცხვია... როცა მარტონი ვჩრჩებთ, ძალზე ჭკვიანი ჩანს და ალერსიანი, საზოგადოებაში კი უხეში ხდება, ბრეტერი. მოიცათ, ნუ მიდისართ, ჯერ დასწენენ ყველანი მაგიდასთან. ვიყოთ ცოტა ხანს ერთად. რაზე ფიქრობთ?

ა ბ ა შ ა.

თქვენ ოცი წლისა ხართ, მე ჯერ ოცდაათი არ შემსრულებია, კიდევ რამდენი წელი გვაქვს წინ, დღეების გრძელი, გრძელი რიგი, თქვენდამი ჩემი სიყვარულით საცეს...

ი რ ი ნ ა. ნიკალაა ლევიჩი, ნუ მელაპარაკებთ რულზე.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. (ყურს არ უგდებს). სიცოცხლის ბრძოლის, შრომის მძაფრ წყურვილსა ვგრძნობ და ეს წყურვილი ჩემს სულში თქვენდამი სიყვარულთან არის შერწყმული, ირინა! თითქოს განგებ ხართ ასეთი მშვენიერი და ცხოვრებაც, ამის გამო, მშვენიერი შეჩვენება! რაზე ფიქრობთ?

ი რ ი ნ ა. თქვენ ამბობთ: ცხოვრება მშვენიერააო. პო, მაგრამ, თუკი ეს მხოლოდ გვეჩვენება? ჩვენ, სამ დას, მშვენიერი ცხოვრება ჯერც არ გვიანია... ეხორცება ჩვენ ისე ვახსოვბოდა, როგორც სარეგულა ბალახს... აი, ცრემლმეტი ჩამომდის. ცრემლები კი არა... (სწრაფად იწმენდს სახეს, იღიბება). წრომაა საჭირო, შრომა. იმატებ ვერა ვმხიარულობთ და ცხოვრებაც უსიხარულო იმიტიმ გვეჩვენება, რომ არ ვშრომობთ. ადამიანები, რომლებმაც ჩვენ წარმოგვმუხა, ზიზღით უყურებდნენ შრომას...

შ ი მ ო ლ ი ს ნ ა ბ ა ლ ი ა ი ვ ა ნ ო ვ ა ნ ა, ვ ა რ ო ლ დ ე რ ი კ ა ბ ა ა ვ ო ბ ა, მ წ ე ნ ე ქ ა მ ო ბ ი.

ნ ა ტ ა შ ა. უკვე ხსდებიან... დავივიცინე... (გავლისას სარკეში თვალი შევალდა თავს და ტულეტს ისწორებს.) არა უშავს. მზნი, კარგად ვარ დავარცხნილი... (დაინახავს ირინას.) ძვირფასო არინა სტრევენა, მომილოცავს! (ჰკოცნის მკერად და დიდხანს.) ეს რამდენი სტუმარი გყოლიათ! მართალი გითხრათ, ძალიან მერიდება. გამარჯობათ, ბარონი!

ო ლ გ ა. (შემოდის სასტუმროში). აი, ნატალია ივანოვნაც გამარჯობათ, ჩემო კარგი!

ჰ კ ო ც ი ნ ა ე რ ო მ ა ნ ე თ ო ს.

ნ ა ტ ა შ ა. ჩომილოცავს ირინას დღეობა. თქვენთან იმოდენა საზოგადოება, — საშინლად მეუხერხულეობა...

ო ლ გ ა. ო, კარგი ერთი, აჰ სუყველა შინაურია. (ხმადაბლა, შემტარი.) მწენე ქამარი რად გინდოდათ! ძვირფასო, ეს არაფრად არ ვარა!

ნ ა ტ ა შ ა. განა ეს რაიმე კულს მოსაწავებს?

ო ლ გ ა. არა, უბრალოდ, არ გისდებათ... რაღაც უცნაურ შთაბეჭდილებას ტოვებს...

ნ ა ტ ა შ ა. (ცრემლნარევი ხმით.) პო? მაგრამ ეს ხომ მწენე არ არის, ეს უფრო მქრქალი ფერისაა. (დარბაზში მიჰყვება ოლგას.)

დ ა რ ბ ა ზ შ ი ს უ ფ რ ა ბ ა თ ა ნ ს ხ დ ე ბ ა ნ : ს ა ხ ტ უ რ მ ო შ ი მ ო ლ ო დ ი ა ლ ა რ ა ვ ი ნ ა ა.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. კარგ საქმროს გისურვებ, ირინა. დროა უკვე — გათხოვდე.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ნატალია ივანოვნა, თქვენც საქმროს გისურვებთ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ნატალია ივანოვნას უკვე ჰყავს საქმრო. მაშა. რაც იქნება, იქნება, დაველე ცოტა დენისო! ეჰ, კარგია კარგი ცხოვრება.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. დღეს ყოფაქცევამო სამი გეკუთვნის მინუსით, მაშა...

გ ე რ შ ი ნ ი ნ ი. მშვენიერი ნაყენია. რისაა?

ს ო ლ ე ნ ი. ტარაკანისა.

ი რ ი ნ ა. (ცრემლნარევი ხმით). ფუჰ, ფუჰ! რა საზიზღრობაა!..

ო ლ გ ა. ვახშმად შემწვარი ინდაური გვექნება და ვაშლის ტკბილი ღვეშული. მადლობა დღერთს, დღეს მთელი დღე სახლში ვარ, საღამოც თავისუფალი მაქვს... ბატონებო, გთხოვთ, მობრძანდეთ ამ საღამოს...

ე რ შ ი ნ ი ნ ი. ნება მომეცით, მეც მოვიდე!
 ი რ ი ნ ა. ძალიან სასიამოვნო იქნება.
 ნ ა ტ ა შ ა. ამათთან ბევრი ბოდიში საჭირო არ არის. ში-
 ნაურის ხალხია.

ჩ ე ბ ტ ი კ ი ნ ი. ამ ქვეყანაზე მხოლოდ და მხოლოდ სი-
 ყვარულისთვის გეშობა ბუნებამ. (იყინის.)
 ა ნ დ რ ე ი. (ვაკარებში). კმარა, ბატონებო! ნუთუ არ
 მოგებურდა?

შ ა მ დ ი ა ნ ი და რ ო მ ა შ ე მოლიან უკავილების დიდი
 კალათი ხელში.
 ფ ე დ ო ტ ი კ ი. უკვე საუზმობენ.
 რ ო დ ე. (ხმაშალა და ენის ბორძიკით). საუზმობენ? ჰო,
 უკვე საუზმობენ...

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. ზოცა ერთ წამს! (იღებს სურათს.) ეს
 ერთი! მოიცა ცოტა კიდევ... (იღებს მეორე სურათს.) ესეც
 ორი! წამადა!

კ ა ლ ა შ ა ქ ე თ დარბაზში, სადაც მათ ურიაშულთა ხედვებან.
 რ ო დ ე. (ხმაშალა). მომილოცავს, ვისურვებთ ყოველივე
 კარგს! მშვენიერი ამინდიან დღეს, პირდაპირ დიდებული. მიე-
 ვლი დღეა გამზარებულთა ერთად ვსეირნობდი. მე ხომ იქ
 ტანჯარკოს ვასწავლი...

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. შეგიძლიათ გაინძრეთ, ირინა სერგეევან.
 შეგიძლიათ! (იღებს სურათს.) დღეს თქვენ უკველუცესად გა-
 მოიყურებთ. (კიბიდან მზრიალას იღებს) აი, სხვათა შორის,
 მზრიალა... საოცარი ხმა აქვს.

ი რ ი ნ ა. რა მშვენიერება!
 მ ა შ ა. მვიღობა ზღვის პირას მუხა მწვანე, ოქროს ვაჭ-
 ვია ზედ გამობეული... ოქროს ვაჭვია ზედ გამობეული... (წუ-
 წუნით.) აბა, რისთვის ვამბობ ამას? ამეკვიატა ეს ფრანა დი-
 ლიდანვე...

კ ო ლ ი გ ი ნ ი. ცამეტნი ვუსხედვართ სუფრას.
 რ ო დ ე. (ხმაშალა). ბატონებო, ნუთუ რაიმე მნიშვნე-
 ლობას ადლებთ ცრურწმენას?

იყინიან.

კ ო ლ ი გ ი ნ ი. რაკი სუფრასთან ცამეტი კაცია, მაშ აქ შე-
 ყვარებულები უნდა იყვნენ. ერთიც განახოთ, თქვენა ხართ ეს,
 ივან მზამოვიჩი! რა ოინი იქნება!..

იყინიან.

ჩ ე ბ ტ ი კ ი ნ ი. მე კი ძველი ცოდვილი ვარ, მაგრამ აი.
 ნატალია ივანონა რატომ ეყოლიდა, ეს კი ვერ გაიზივია.
 საერთო სიცილი. ნატაშა დარბაზიდან სასტუმროში
 გამოვარდება, მას მისდევს ანდრა.

ა ნ დ რ ე ი. თუ ღმერთი გწამთ, ყურადღებს ნუ მიაქცევთ!
 მოითმინეთ... შეჩერდით, გემულარებით...

ნ ა ტ ა შ ა. ძალიან მრცხვნიან... მე თვითონაც არ ვიცი რა
 მემართება და ესენი კი სასაცილოდ მიგედებენ. ახლა რომ სუფ-
 რიდან ავდგები, ეს უწესობაა, მაგრამ, რა გუნა, არ შემიძლია...
 არ შემიძლია... (სახეზე ხელგებს იფარებს.)

ა ნ დ რ ე ი. ჩემო ძვირფასო, გთხოვთ, გვეწვევებით, ნუ დე-
 ლაგით. ვარწმუნებთ, ხუმრობენ, სიკეთით მოსდით. ჩემო ძვირ-
 ფასო, ჩემო კარგო, ესენი ყველანი კეთილები არიან, გულია-
 ნი ხალხია და ორიგენი ვუყვარვართ — მეცა და თქვენც. მო-
 დით აქ, ფანჯარასთან, აქედან არა ვჩანვართ... (აქეთ-იქით
 იყურებდა.)

ნ ა ტ ა შ ა. მე ისე მიუჩვეველი ვარ სასოვადობაში ყოფ-
 ნას!..

ა ნ დ რ ე ი. ო სიცმაწვილევ, საოცარო, მშვენიერო სრამა-
 ვილევ! ჩემო ძვირფასო, ჩემო კარგო, ნუ დელავთ ასე!.. შენ-
 დეთ მე, მენდეთ... მე ისე კარგადა ვგრძნობ თავს, გული
 სიყვარულითა და აღტაცებითა მაქვს სასევ. არა, ვერ გეხედა-
 ვენ! ვერ გეხედავენ! რისთვის შემოიყვარდით, რისთვის, — ო,
 არაფერი მესმის. ჩემო ძვირფასო, კარგო, უწმინდესო, გამომ-
 ყვით ცოლად მე თქვენ მიყვარხართ, მიყვარხართ... როგორც
 არავინ — არასოდეს...

პოკონია ერთმანეთს

შემოდის ორი მფიცარი, რომლებიც მოალერსე წყვილის
 დანახვაზე, განცვიფრებულაბა ჩერდებიან.
 ფ ა რ ა

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ა მ ე ო რ ე

პირველი მოქმედების დეორაცია.

სალამოს რვა საათია. სტენის იქით, ქუჩაში, ხმადაბლა ურავენ
 გარბონს. სინათლე ჩამქარალია. შემოდის ნატალია მზამოვიჩის საწა-
 ლით ხელში: აცვია კაბტი. შეჩერდება ანდრეს ოთახის კართან.

ნ ა ტ ა შ ა. შენ მანდ რას აკეთებ, ანდრაშუა, კითხულობ?
 არა, არაფერი. იმე გვიტოვს... (მიდის, ალუბს მეორე კარს. შეი-
 ხედავს შიგ და ისევ სურავს.) სინათლე ხომ არ ანთია...

ა ნ დ რ ე ი. (შემოდის წინით ხელში). რა იყო, ნატაშა?
 ნ ა ტ ა შ ა. ვამოწმებ, სინათლე ხომ არსად ანთია... ხომ
 იცი, ახლა ყველივით, მსახურების თავის ჭკუაზე აღარ აიბი-
 ან,—ათი თვალად და ათი ყური უნდა გამოიბა, რომ არაფერი
 მოხდეს. წუხელ, შუადამისას, სასადილო ოთახში უფედი და,
 რასა ვხედავი! — საწილო ანთია. ვინ ანთო, ვერა და ვერ
 გამოვარკვიე. (დგამს საწილოს.) რომელი საათია?

ა ნ დ რ ე ი. (სათს შეხედავს). ცხრის თხუთმეტი წუთია.

ნ ა ტ ა შ ა. ოღვა და ირინა კი ჯერაც არსად ჩანან. არ მო-
 სულან. სულ შემობინდა და შრომობინდა საწულები. ოღვა პედა-
 გოგიურ საბჭოზეა, ირინა — ტელეგრაფში... (თხრავს.) ამ
 დილას შენს დას ვეუბნები: „ათას გაუფრთხილოდ-მეთქი, ირ-
 ინა, გენაცვალე!“ ყურიც არ მათხოვა. რა თქვი? ცხრის თხუთ-
 მეტი წუთია? მგონი, ჩვენნი ბოიბიკი კარგად ვერ არის. რად
 უნდა ჰქონდეს ტანი ასე გაყინული? გუშინ სიცხე ჰქონდა,
 დღეს კი მთლად გათოწილია. მართალი გითხრა, ძალიან მე-
 შინია.

ა ნ დ რ ე ი. ეგ არაფერია, ნატაშა, ბიჭი კარგად არის.

ნ ა ტ ა შ ა. მაგრამ მაინც ჯობს, დეიტაზე იყოს. რა ვიცი.
 მეშინია. რაღაცას მოვკარი ყური, — ათი საათისთვის ჩვენ-
 თან ბერიკები უნდა მოვიდნენო. ჰოდა, ნეტავი კი არ მოვი-
 დოდნენ, ანდრაშუა.
 ა ნ დ რ ე ი. აბა რა ვიცი, რა გითხრა. ისინი ხომ მომეწვე-
 ულები გვეყვანან!

ნ ა ტ ა შ ა. გაივლიდა ამ დილას ბიჭუნამ, მომამჩერდა და
 უცბად გამოიღმა: ესე იგი, მიცნო. „ბოიბიკ, — ვეუბნები, —
 გამარჯობა! გამარჯობა, გენაცვალე!“ ის კი იყინის. ბავშვებს
 ყველაფერი ესმით, მშვენივრად ესმით. მაშ, ასე ანდრაშუა, ვუ-
 ბრძანებ, რომ ბერიკები არ მიიღონ.

ა ნ დ რ ე ი. (გაუბედავად.) ჰო, მაგრამ... ეს იგი უნდა
 იყოს, როგორც ჩემი დები ოტკვიან. ისინი არიან აქ უფროსე-
 ბი.

ნ ა ტ ა შ ა. ისინიც დათანხმდებიან, კეთილები არიან... იმ-
 ათ მე თვითონ ვეტყვი. (მიდის.) გახშვად დღს მორთმევა ვუ-

ბრძანე. ექიმი ზეუნებდა — თუ გახდომა გინდა. დოს გარდა, არაფერს მიეკარო. (შეჩერდება.) ბოიკი მთლად გათოწილია. მე მგონი, სცივა თავის თთახში. კარგი იქნებოდა, თბინი ამინდების დადგომამდე მანც, სხვა თთახში მოვეთვებებინა. აი, მავალია, ირინის თთახს სწორედ ბავშვისთვისასა ზედგამოჭრილი. მშრალიც არის და თან მთელი დღე შიგ მზე ტრიალებს. ერთი უნდა ვუთხრა, — იქნებ, ჯერჯერობით, ოლგას თთახში გადავიდეს... სულ ერთია, დღისით სახლში არ არის ხოლმე, მარტო დასაძინებლად მოდის...

ბ ა უ ზ ა.

ანდრეაუშნიკი, მარტო ხმას არ იღებ?
ან დ რ ე ი. რა ვიცი, ფიქრებში წავედი... ან რა უნდა ვთქვა...

ნ ა ტ ა შ ა კიდევ რაღაცის თქმა მინდოდა... პო, მართლა, სამმართველოდან თერაპონტიკა მოსული, შენა ცეითსულობს ან დ რ ე ი (ამთქნარებს). დაძახებე.

ნატაში მიღის; ანდრეი იხრება საწოლისკენ, რომელიც ნატასა და რა, და წიგნს კითხულობს. შემოდის თერაპონტიკა; ძველი, გაცვეთილი პალტო აცვია, საუფლო აწუთდა აქვს, აუბრუნდა — ზეუბნა. გამარჯობა, ჩემო კარგო. რას გვიბრძანებ?

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. თავმჯდომარეზე აი, ეს წიგნი და რაღაც ქალღირსი გამომატანა... (აწვდის წიგნს და პაკეტს.)

ან დ რ ე ი. კარგი. გმადლობ. მერე, ასე გვიან რად მოხვედი? ახლა ხომ უკვე მეცხერე საათია.

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. რა ბრძანებ?

ან დ რ ე ი. (უფრო ხმაშავდა). გვიან მოხვედი — მეტიქი, უკვე მეცხერე საათია.

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. დიახ, მართალი ბრძანდებით. მე როცა მოვედი, ჯერ კიდევ სინათლე იყო, მაგრამ არ შემომიშვეს, ბატონს არა სცალიათ. რას ვიზამდი! არა სცალია და არა სცავალია. — სულ ერთია, არსად მიმეჭარება — მეტიქი. (კჷნია, რომ ანდრეი მას რაღაცას ეკითხება.) რა ბრძანებ?

ან დ რ ე ი. არაფერი. (ათვალერებს წიგნს.) ხვალ პარასკევია, სამსახურიდან თავისუფალი ვარ, მაგრამ მაინც მივაღალ... გააკეთებ რამეს. შინ ყოფნა მუხარება...

ბ ა უ ზ ა.

ჩემო კეთილ მოსულო, რა საოცრად იცვლება ყველაფერი, რა მწარედ გვატყუებს ცხოვრება! დღეს მოწყენილობისგან, უსაქმურობისგან, ხელში ავიღე აი, ეს წიგნი — უნივერსიტეტის ძველი ლექციები — და გამეცინა... დემრთო ჩემო, ვინ მე და ვინ — საერობო სამმართველოს მიფიქობა, იმ სამმართველოსი, რომელსაც პირტობოიყო თავმჯდომარეობის მდივანი ვარ და, ბევრი-ბევრი, როდისმე საერობო სამმართველოს წევრი გახვდი! აქაური საერობო სამმართველოს წევრი გახვდი მე, — მე, რომელსაც ყოველ დამე მესიზმრება, თითქოს მოსულოვს უნივერსიტეტის პროფესორი ვარ, ცნობილი მეცნიერი, მთელი რუსეთის სიაშაყე!

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. აბა, რა მოგახსენოთ! მე ხომ ყურთ მაკლია...

ან დ რ ე ი. ყურთ რომ გესმოდეს, ალბათ, ხმასაც არ ამოვიღებდი. ადამიანთან ლაპარაკი მწყურია... ცოლს ჩემი არაფერი ესმის, დღესია კი რატომღაც მუშონია, — მეშინია, რომ სასაცილოდ ამივადებენ, შემარცხებენ. მშველი არა ვარ, სამიოტიკნობი არ მიყვარს, მაგრამ ახლა რა სიაშაყებით გავატარებდი საღამოს მოსკოვში, ტესტიკოვან, ჩემო კარგო.

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. ამას წინათ სამმართველოში მოიჯარად-

რე ყვებოდა: მოსკოვში ვიღაც ვაჭრები თურმე ბლინებსა ჭამდნენო და ერთი, რომელსაც ორმოცი ბლინი შეუჭამია, მამჭკობდა. არ ვიცი, ორმოცი შეუჭამია თუ ორმოცდაათი, კარგად აღარ მახსოვს.

ან დ რ ე ი. ზიხარ მოსკოვის რესტორანში, უშველებელ დარბაზში, არავის იცნობ, არაფერს გიცნობს და თავს მაინც შენინებუბი გრძობს. აქ კი ყველას იცნობ, ყველა გიცნობს და მაინც უცხეს ხმას, მაინც... უცხო და მარტოსული.

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. რა ბრძანებ?

ბ ა უ ზ ა.

ის მოიჯარადრე ამბობდა, — არ ვიცი, იქნება ტყუოდა კიდევ, — მთელი მოსკოვის გარდიგარდმო ბავირია გაჭიშულო.

ან დ რ ე ი. რისთვისაო?
თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. აბა, რა ვიცი. მოიჯარადრე მოგახსენებდათ ასე...

ან დ რ ე ი. სისულელეა. (კითხულობს წიგნს.) ყოფილხარ როდისმე მოსკოვში?

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. (პაუზის მერე). არა ვყოფილვარ. დემრთო-მა არ ინება.

ბ ა უ ზ ა.

რას მიბრძანებთ, წავიდე?
ან დ რ ე ი. უღვიძოდ წავიდე. კარგად იყავი. თერაპონტიკა გადის.

კარგად იყავი. (კითხულობს.) ხვალ დილას მოხვალ, ამ ქალღირსს წავიხედ... წადი...

ბ ა უ ზ ა.

წასულია.

ზარს რეკავენ.

ეპ, ასეა საქმე... (იზმორება და აუჭარებულად შედის თავის თთახში)

სკიფის უფან შიპა ბავშვს არწევს და ნანას უშდერის. შემოდინ მამა და მამონინი. ვიდრე ისინი საუბრობენ, მამაშალ ლამაზს და საწაოებს ანთებს.

მ ა შ ა. მართალი გითხრათ, არ ვიცი.

ბ ა უ ზ ა.

არ ვიცი, რა თქმა უნდა, ჩვეულება ბევრს ნიშნავს. ჩვენ, მაგალითად, მამის სიკვდილის შემდეგ დიდხანს ვერ მივეჩვიეთ იმას, რომ დენწიკები აღარა გვყავდა. მაგრამ ჩვეულების გარდა, ჩემში, მე მგონი, უბრალოდ სამართლიანობაც ლამაზია რაკობს. იქნებ, სხვაგან ასე არ არის, მაგრამ ჩვენს ქალაქში კი ყველაზე უწიკირი, ყველაზე კეთილშობილი და ზრდილი ხალხი სამხედროები არიან.

ე ვ რ შ ი ნ ი ნ ი. რაღაც ძალიან მწყურია. სიაშაყებით დავლევი ჩავს.

მ ა შ ა. (შეხედავს საათს). ახლა მალე შემოიკანენ. მე რომ გამათხოვებს, თერაპეტი წლისა ვიყავი და ქრისია მემშინოდა იმიტომ, რომ მასწავლებელი იყო, მე კი გიმნაზიის კურსის ის-ის იყო დავამთავრე. მაშინ ის არაჩვეულებრივად განსწავლულ, ჭკვიან და მნიშვნელოვან პიროვნებად მჩვენებოდა. ახლა კი ასე აღარ არის, სამწუხაროდ.

ე ვ რ შ ი ნ ი ნ ი. დიას... ასე ხდება ხოლმე.

მ ა შ ა. ამას ეწარხე არ ვამბობ. მას მე უკვე მივეჩვიე, მაგრამ, საერთოდ, სამოქალაქო პირთა შორის იმდენი უხეში, ართავაზიანი, უზრდელი ხალხია! მე მალევევებს, შეურაცხყოფას მაყენებს უხეში საქციელი; ვიტანჯები, როცა ვხვდები.

რომ ადამიანი არ არის საკმაოდ დახვეწილი, საკმაოდ რბილი, თვაზიანი. როცა მასწავლებლებთან, ქმრის აზნაზავებთან, მიხდება ყოფნა, მე პირდაპირ ვეწამები.

ე უ რ შ ი ნ ი ნ ი. დაბ... მაგრამ, მე მგონი, მოქალაქე თუ სახმედრო პირი, სულ ერთია, ერთნაირად საინტერესოა, ყოველ შემთხვევაში, აქ, ამ ქალაქში. რომელი აქაურ ინტელიგენტსაც არ უნდა მოუსმინოთ, იქნება ის მოქალაქე თუ სამხედრო პირი, ყოველთვის ერთსა და იმავეს გაიგონებთ — რომ ის გაწვალებულია ცოლისაგან, გაწვალებულია ოჯახისაგან, გაწვალებულია ცხენებისაგან, გაწვალებულია საკუთარი მამულიდანაც... რუსი კაცისთვის უაღრესად დამახასიათებელია აზროვნების მაღალ სფეროებში ფრენა. მაშ, ერთი ამიხსენით, ცხოვრებაში ასე დაბლა რატომ ჰკრავს კამარას? რატომ?

მ ა შ ა. რატომ?

ე უ რ შ ი ნ ი ნ ი. რატომ არის, რომ გაწვალებულია შვილებიდან, გაწვალებულია ცოლისაგან, ცოლი და შვილები კი მისგან არიან გაწვალებულიები?

მ ა შ ა. დღეს რაღაც უგუხებოდ ჩანხართ.

ე უ რ შ ი ნ ი ნ ი. შეიძლება. დღეს არ მისადილია, დილიდან არაფერი მიჭამია. გოგონა მყავს ცოტათი ავად, ხოლო როცა ჩემი გოგოები ავად არიან, ხოლმე მასჩრობს, სინდისი მექნენის იმის გამო, რომ მათ ასეთი დედა ჰყავთ. ნეტავი დავგნახათ დღეს! რა არარაობაა! რა არარაობა! დღის შვიდი საათიდან რომ ატყავს ჩვენიან ჩხუბი, ცხრაზე კარი გამოიქვანხუნე და წამოვიდეთ.

მ ა შ ა.

ამაზე არასოდეს არავისთან არ ვლაპარაკობ, მხოლოდ თქვენ შემოგჩვიით, ცოტა უცნაური კია. (ჰკოცნის ხელზე.) ნუ გაბიჯარდებით, გეთავა. თქვენს მეტი არავინა მყავს, სრულიად არავინ...

მ ა შ ა.

მ ა შ ა. როგორ ზუზუნებს ქარი საკვამურში! მამაკემის სიკვდილის წინაც სწორედ ასე ზუზუნებდა.

ე უ რ შ ი ნ ი ნ ი. ცრუმორწმუნე ხართ?

მ ა შ ა. კი.

ე უ რ შ ი ნ ი ნ ი. საკვირველია. (ჰკოცნის ხელზე.) თქვენ შესანიშნავი, საოცრად მშვენიერი ქალი ხართ, საოცრად მშვენიერი! აქ ბნელა, მაგრამ მე მაინც ვხედავ, როგორ გიბრწყინავთ თვალები.

მ ა შ ა. (გადაადება სხვა სკამზე.) აქ მეტი სინათლეა...

ე უ რ შ ი ნ ი ნ ი. მიყვარხართ, მიყვარხართ, მიყვარხართ...

მიყვარს თქვენი თვალები, თქვენი მიხრა-მოხრა, რომელიც ძილშიც კი მელანდება... საოცრად, საოცრად მშვენიერი ხართ!

მ ა შ ა. (ჩუმად იცინის). როცა ასე მელაპარაკებთ, რატომღაც მეცინება, თან კი შიში მიპყრობს. ნულარ გაიმეორებთ ამას, გთხოვთ... (ხმადაბლა.) თუცა ილაპარაკეთ, ჩემთვის სულ ერთია... (სახეზე ხელებს აიფარებს.) ჩემთვის სულ ერთია. ვიღაც მოდის აქეთ, სხვა რამეზე ილაპარაკეთ...

ირინა და ბუზინაზი შემოიღან დარბაზის მხრიდან.

ტ უ შ ე ნ ბ ა ხ ი. მე სამმაგი გვარი მაქვს. ჩემი გვარია ბა-რონი ტუზენაბა-კრონე-ალტუაუერი, მაგრამ რუჰა ვარ, მართლმადიდებელი, ისევე, როგორც თქვენ. გერმანული ჩემი ცოტა რამ დარჩა, — იქნებ, მხოლოდ ეს მოთმინება და სიჯიქტე, რომელთა წყალობითაც ასე თავს გაბეზრებთ. მე ხომ თქვენ ყოველ საღამოს გაცილებთ.

ი რ ი ნ ა. როგორ დავილაღ!

ტ უ შ ე ნ ბ ა ხ ი. და ასე ყოველდღე მოვალ ხოლმე ტელეგრაფში გრაფში და გამოგაცილებ; ასე ვივლათ, ოც წელიწადს, ვიდრე არ გამაგდებთ... (დარბაზს მამას და ვერშინის, სიხარულით.) ოჰ, თქვენა ხართ? გამარჯობათ.

ი რ ი ნ ა. მოვალევი, როგორც იქნა, სახლამდე. (მამას.) ჩემი წამოსვლის წინ ტელეგრაფში ერთი ქალი შემოვიდა. გაუთვლილი მოკვდომიდა დღეს და ქმრისთვის უნდა შეეტყობინებინა საჩატოები. ვერაფრით ვერ გაისუნა მისამართი, ადგა და დემუშა უმისამართოდ გაგზავნა — პირდაპირ სარატოეში. თან ძალზე ტირილიდა. მე კი სულ უმოუხუროდ უხეზავ უპასუხე: „არა მცალია-მეთქი თქვენთვის“. ძალიან სულელურად გამოვივლიდა. იქნებთან დღეს ჩვენთან ბერიკები?

მ ა შ ა. კი.

ი რ ი ნ ა. (ადება სავარძელში). დავისვენო ერთი. დავილაღ.

ტ უ შ ე ნ ბ ა ხ ი. (ღიმილით). როცა სამსახურიდან ბრუნდებით, ისეთი პატარა, ისეთი უშუქო ჩანხართ...

მ ა შ ა.

ი რ ი ნ ა. დავილაღ. არა, ვერ ვგუხები ტელეგრაფში მუშაობას, ვერ ვგუხები.

მ ა შ ა. შენ გახდი რაღაც... (უხტყვს.) თანაც გაახალგაზრდავდი და სახეე თითქოს ბიჭური იერი დაგედო...

ტ უ შ ე ნ ბ ა ხ ი. თმა აქვს ბიჭურად დაყენებული და იმიტომ.

ი რ ი ნ ა. ისე სამსახური უნდა მოგებნო, ეს საქმე საჩემო არ არის. რაც ხევა ძალიან მინდა, რაზეც ვოცნებობდი, სწორედ ის აკლია. ძნელი ყოფილა შრომა უპოხიოდ, ყოველგვარი ფიქრისა და აზრის ვარგეშ...

იბაკს ჰქვამოხან უაჯუნებენ.

ექიმი აკაკუნებს. (ტუზენბას.) დაუკაკუნეთ, ჩემო კარგო... მე არ შემიძლია... დავილაღ...

ტუზენაზი აკაკუნებს იბაკზე.

ამოვა ახლა. რაღაც ზომები უნდა მივიღოთ. გუშინ ექიმი და ჩვენი ანდრეი კლუბში ყოფილან და ისევ წაუვიათ. ამბობენ, ანდრეიმ ორასი მანეთი წაგოათ.

მ ა შ ა. (გულგრილად). ამ ამბავს ახლა აღარაფერი ეშველებია.

ი რ ი ნ ა. ორი კვირის წინაც წავაო, დეკემბერშიც წავაო. ნეტავი, მალე ვეღლაფერს წაავებდეს, — იქნებ, მაშინ მაინც მოვლორებდით ამ ქალაქს. ღმერთო ჩემო, ყოველდღემ მოსკოლს მისიხივდა, შემოლითივდა ვარ. (იცინის.) იცინის კი გადავალთ, მაგრამ იცინისავე დარჩენილია ჯერ კიდევ... თე-ბურვალთ, მარტი, აპრილი, მაისი... თითქმის ნახევარი წელიწად!

მ ა შ ა. მოდიდეს ისე უნდა მოხერხდეს, რომ ნატამა არ გაივოს ამ წლების ამბავი.

ჩაბუბინი, რომელიც ეს-ეს არის, ამდგარა ლოგინიდან, — იგი სალოის შემდეგ ცხენებდა, — წვერის ვარცხნი შემოლის დარბაზში, მაგაფასთან გდება და ჩიბოლან გაჯუსს იღებს.

ი რ ი ნ ა. იმისთვის, მე მგონი, სულ ერთია.

მ ა შ ა. აი, მოვიდა... ბინის ქირა გადაიხდა?

ი რ ი ნ ა. (იცინის). არა. რვა თვის განმავლობაში კაპივიც არ გადაუხდია. გეტყობ, დაავიწყდა.

მ ა შ ა. (იცინის). რა ამბითა ღარს!

ყველა იცინის. პაუზა.

ირინა. რას გაჩემებულხართ, ალექსანდრ ივანტიჩ?
ვერ შინინი. რა ვიცი. ჩაი მინდა. ნახევარ სიცოცხლეს
მიცემდი ერთ ტუტა ჩაინი. დილიდან არაფერი მიჭამია...

ჩე ბუტიკინი ა. ირინა სურგვევა!

ირინა. რა გნებავ?

ჩე ბუტიკინი. აქ მობრძანდით.

ირინა მიდის და მაგადასთან ქდება.

უტყვევოდ არ შემოძლია.

ირინა პასიანს შლის.

ვერ შინინი. რას ვიზამთ? რაკი ჩაის არ გავსკევენ,
მიღით, ვიფილოსოფოსთ მაინც.

ტუ შენ ბახი. მოდი. რასუ?

ვერ შინინი. რასუ? მოდი, ვიოცნებოთ... აი, თუნდაც
იმ ცხოვრებაზე, რომელიც იქნება ჩვენს შერე, — ასე, ორასი,
სამასი წლის შემდეგ.

ტუ შენ ბახი. ასე იყოს. ჩვენს შემდეგ იფრენენ აეროს-
ტატივით, შეიცვლება პიკაკები, აღმოაჩენენ და განავითარე-
ბენ ალბათ, შეეჭვებ გრძნობასაც. ცხოვრება კი დარჩება მაინც
ასეთივე, — სასესე სიძინელებით, საიდუმლოებითა და ბედნიე-
რებით. და ათასი წლის შემდეგ ადამიანი ისევ იტყვის ისევე
ერთი: „ო, რა ძნელია ცხოვრება!“ — და სწორედ ისევე რო-
გორც ახლა, სიკვდილის მივით იქნება შეპყრობილი და სი-
კაცულე ენდობიბა...

ვერ შინინი (დაფიქრდება). როგორ გითხრათ? ღე მგო-
ნია, დედამიწაზე თანდათანობით ყველაფერი უნდა შეიცვა-
ლოს და უკვე იცვლება კიდევ ჩვენს თვალწინ. ორასი, სამასი
ან, თუნდაც, ათასი წლის შემდეგ, — დროს აქ მაინც და მა-
ინც მნიშვნელობა არა აქვს, — ახალი, ბედნიერი ცხოვრება
დადგება. ჩვენ, რა თქმა უნდა, იმ ცხოვრების მონაწილენი ვერ
ქნებეთი, მაგრამ ამაჟამადაც ჩვენ მისთვის ვცხოვრობთ, მის-
თვის ვშრომობთ, თუნდაც... მისთვის ვიტანჯებით... ჩვენ
გვწმით მას — და ამაშია სწორედ ჩვენი ყოფნის მიზანი და,
თუ გნებათ, ჩვენი ბედნიერებაც.

მაშა თავისთვის იცინის.

ტუ შენ ბახი. რა დავგმართათ?

მაშა. რა ვიცი. დღეს დილიდანვე ასე შეიცვება.

ვერ შინინი. ღე იგივე განათლება მაქვს მიღებული, რაც
თქვენს, — აკადემიაში არც შე მოსწავლია. ბევრს კი ვეითხუ-
ლებ. ეს არის, წიგნების შერჩევა არ ვიცი და ალბათ სულაც
არ ვეითხულობ იმას, რასაც უნდა ვეითხულებდე. ის კი უნდა
მოგასაქნეთი, — რაც უფრო მეტს ვეითხულობ, მით უფრო მეტს
ცოდნა მწყურია. აგერ, თამაში თეთრი გამოშობია, თითქმის
დაგებრდი და მაინც რა ცოტა რამ ვიცი, რა ცოტა რამ! თუმცა
დარწმუნებულად ვარ, რაც ყველაზე მთავარია ცხოვრებაში და
ყველაზე საჭირო, ნამდვილად კარგად ვიცი. ჰოდა, ვერ წარ-
წოილდგნთ, როგორ მინდა დაგიმტკიცოთ, რომ პირადად ჩვენ-
თვის ბედნიერება არ არსებობს, არ შეიძლება იყოს და არც
იქნება. ჩვენ გვიწერია მხოლოდ შრომა და შრომა, ბედნიერება
კი ჩვენი წორეული მთამომავლობის ხვედრია.

პაუზა.

მე თუ არა, ჩემს შვილთა შვილებს მაინც ხვედრთ ის წილად.

დარბაზის გამორღებია ვიდეობიმი და როდე. სხდებან სკა-
მებზე. ხმადალა უარსებობს ვიდეობიმი და ხმადალავე დობიან.

ტუ შენ ბახი. თქვენის აზრით, ბედნიერებაზე ოცნებაც
კი ზედმეტია! მაგრამ თუკი მე ბედნიერი ვარ!

ვერ შინინი. არა. ეგ ტყუილია.

ტუ შენ ბახი. (ტანს შემოვრავს და იცინის). ეტყობა,
ჩვენ ერთმანეთს ვერ გავუგებთ. აბა, როგორ დაგარწმუნოთ,
რომ ნამდვილად ბედნიერი ვარ?

მაშა თავისთვის იცინის.

(თითს უჩვენებს) აბა, იცინეთ! (ვერ შინინს) ორასი და სამა-
სი წლის შემდეგ კი არა, მილიონი წლის შემდეგაც კი ცხოვ-
რება იქნება ისეთივე, როგორც ახლა. იგი არ იცვლება და
ასე უცვლელად მიდინება, რადგან მისი დინება ექვემდებარე-
ბება საკვლად კანონებს, რომლებთანაც თქვენ ხელი არ მი-
გიწვდებათ, ან, უფრო სწორად, რომელთაც ვერასოდეს შე-
ეცნობთ. ავიღოთ. მაგალითად, მძლევარები, — აი, თუნდაც
წერობები. ბუნების კანონის მიხედვით ისინი უნდა გადაფრინ-
დნენ და გადმოფრინდნენ ხოლმე განსაზღვრულ დროს. და
როგორი აზრებიც არ უნდა ტრიალებდეს მათ თავში, — მი-
შენაღვანი თუ უმნიშვნელო, — სულ ერთია, მაინც ასე იფ-
რენენ და არ ეცოდნებიან, საით მიფრინავენ და რისთვის.
ისინი ახლაც ფიქრენ და კვლავაც იფრენენ, რა ფილოსოფო-
სებიც არ უნდა გაჩნდნენ მათ შორის. და როგორც არ უნდა
იფილოსოფოსონ, მათ მაინც უნდა იფრინონ, იტყვიან და გა-
თავდა.

მაშა. მაინც აზრი, აზრი ყოველივე ამის?

ტუ შენ ბახი. აზრი... აი თუხე. რა აზრი აქვს ამას?

მაშა. მე მგონია, ადამიანს რწმენა უნდა ჰქონდეს რისი-
მე, ან უნდა ეთიბდეს მას. რწმენის გაჩემე მისი ცხოვრება
არაფერია, არაფერი... ცხოვრობდე და არ იცოდ, რისთვის მი-
ფრინავენ და მოფრინავენ წერობები, რისთვის იბადებიან ბავშ-
ვები, რისთვისაა ცაზე ვარსკვლავები... ან უნდა იცოდ, რის-
თვის ცხოვრობ. ან არადა ყველაფერი უაზრობაა. ყველაფერი
ფუტია.

პაუზა.

ვერ შინინი. მაინც როგორ ვნანობ, რომ ჩემი ახალ-
გაზრდობა უკვე წასულია.

მაშა. გოგოლს აქვს ნათქვამი ერთ ადგილას: მოსაწყე-
ნია ამქვეყნად ცხოვრება, ბატონებო!

ტუ შენ ბახი. მე კი ვიტყობი: ძნელია თქვევთან კამა-
თი, ბატონებო! და, თუ ღმერთი გწამთ, თავი დამანებეთ...

ჩე ბუტიკინი. (კითხულობს გაზეთს). ბალზაკმა ბერ-
დიჩევში დაიწერა ჯვარი.

ირინა ღლინებს.

ამას ახლავე წიგნაკში ჩაიწერ. (იწერს). ბალზაკმა ბერდი-
ჩევში დაიწერა ჯვარი. (კითხულობს გაზეთს.)

ირინა. (პასიანს შლის, დაფიქრებულა.) ბალზაკმა
ბერდიჩევში დაიწერა ჯვარი.

ტუ შენ ბახი. მორჩა, გადაწყვეტილია. თქვენ იცით,
მარია სერგეევა? მასახურიდან გადადგომას ვთხოვლობ.

მაშა. ყური მოგვკარი, მაგრამ კარგა ამაში ვერაფერს ვე-
დავ. არ მიყვარან სამოქალაქო პირები.

ტუ შენ ბახი. რა განსხვავებაა? (დგება.) უშნო ვარ,
— აბა, რა მაქვს სახმებო პირისა? ეპ, თუკი სულ ერთია
ყველაფერი... აი, ახლა მუშაობას დაიწვევს. ჩემს ცხოვრებაში
ერთხელ მაინც ვიშუწოთ ისე, რომ საღამოს შინ დადლოლ-და-
მანცელი დავბრუნდე, მივეგდო ლოგინზე და იმწამსვე დამე-
ძინოს. (მიდის დარბაზისკენ) მუშებს, ალბათ, მაგარი ძილი
აქვთ.

ფედოტიკი. (ირინას.) წელან მოკოვის ქუჩაზე. პი-

ქიკოთან, ფერადი ფანქრები გციყლიეთ. და აი, ეს პაპია და-
ნა...

ირინა. თქვენ ისევ ისე მეტყვევით, როგორც პატარას,
მაგრამ მე ხომ უკვე დიდი ვარ... (ართმევს ფანქრებსა და და-
ნას, სხიარულით) რა მშვენიერება!

ფედოტიკი. ჩემთვის კი ეს დანა ვიყიდე... აი, შეხე-
დეთ, რამდენი რამე აქვს... დანა, კიდევ დანა, მესამე დანა, ეს
ყურების საჩირქნად, ეს მარკატელი, ეს ფრჩხილების საწმენ-
დი...

როდე (ხმაშალა). ექიმო, რამდენი წლისა ხართ?
ჩემბუტიკინი. მე? ოცდაათმეტის.

ციცინია.

ფედოტიკი. (ირინას). მე თქვენ ახლა სხვანაირ პასი-
ანსს გინეწებთ... (შლის პასიანსს.)

შეშაქთ სამოვარო, ანფისა სამოვართან ფუსფუსებს; ცოტა
ხნის შემდეგ შემოღის ნაბაშა და ისიც მაკიდალასან წრიალებს; შე-
მოღის სილუკინი, ყველას ესალურება და მაკიდალასან ქდება.

ვერშინინი. მაინც როგორი ქარია გართო!
მაშა. პო. თავი მოგვაბუნვარა ზამთარმა. მე უკვე დამავიწყ-
და კიდევ — რანაირია ზაფხული.

ირინა. გამოღის პასიანსი, გამოდის! — უკვე გებღაფ-
მას გადაავალთ მოსკოვში.

ფედოტიკი. არა, არ გამოდის. ხელად? რეინია ყვავის
ორიანს დაეცა. (ციცინიას). მაშ, ვერ გადახვალთ მოსკოვში.

ჩემბუტიკინი (კითხულობს გაზეთს). ციციკარი. აქ
ყვავილი მძინვარებს.

ანდრეას. (მოუახლოვდება მაშას). მაშა, გენაცვალე, ჩი
შხა არის. (ვერშინინს). მოზრინდით, თქვენნი მაგალკე-
თილოშობილებავ... უკაცრავად, ჩემო ბატონო, დამავიწყდა
თქვენი სახელი...

მაშა. აქ მომიტანე, გაღია. იქ არ მინდა.
ირინა. გაღია!

ანდრეას. მოვდივარ-არ!
ნატაშა. (სოლენის). ტუქუთა ბავშვებს მწვენიერად ეს-
მით ყველაფერი. „გამარჯობა-მეთქი, ბობიკ, ვეუბნები, გამარ-
ჯობა-მეთქი, გენაცვალე!“ ის კი რაღაც განსაკუთრებულად მი-
ყურებს. თქვენ გგონიათ, ჩემში მხოლოდ დედა ლაპარაკობს,
მაგრამ, არა, არა, გარწმუნებთ! ეს რაღაც არაჩვეულებრივი
ბავშვია.

სოლენი. ვე ბავშვი რომ ჩემი იყოს, მე მას ტაფაზე შევ-
ბრავაფდი და შევხარამუნებდი. (ჭეკით ხელში სასტუმროში
გამოდის და კუთხეში მოიკალათებს).
ნატაშა. (სახეზე ხელებს აიფარებს). რა უხეში, რა
უხრდელი ადამიანია!

მაშა. ბედნიერია, ვინც ვერ ამჩნევს, ზაფხულია ახლა თუ
ზამთარი. მე მგონია, მოსკოვში რომ ვყოფილიყავი, ამინდს
ჩემთვის მნიშვნელობა არ ექნებოდა.

ვერშინინი. ამ დღეებში ერთი ფრანგი მინისტრის
ციხეში დაწერილ დღიურებს ვკითხულობდი. მინისტრი პანა-
მის საქმის გამო ყოფილა გასამართლებული. უნდა ნახოთ,
რა გატაცებით, რა აღფრთოვანებით წერს ჩიტებზე, რომელ-
თაც ციხის სარკმლიდან ხედავს და რომელთაც თავისი მინის-
ტრომის დრის ვერც კი ამჩნევდა. ახლა, როცა გაათავისუფ-
ლეს, ის ალბათ ისევ ვეღარ ამჩნევს ჩიტებს. თქვენც ასე მოგი-
ვათ: როცა მოსკოვში იცხოვრებთ, ვეღარც კი შეამჩნევთ ამას.
ბედნიერება ჩვეთთვის არ არის და არც იქნება. ჩვენ მხოლოდ
ვეწრავებით მას.

ტუშენბახი. (სურფიდან კოლოფს იღებს). სად არის
კამფეტები?

ირინა. სოლენიმ შეჭამა.
ტუშენბახი. სულ?

ანდრეას. (აწვდის ჩაის ვერშინინს). თქვენთან წერი-
ლია, ბატონო.

ვერშინინი. ჩემთან? — (ართმევს წერილს). ჩემი გო-
ჯოსია. (კითხულობს.) პო, რა თქმა უნდა... მამაკტივი, მარია
ხერგევნა. უნდა გავიპარო. ჩაის არ დავლევ. (დგება, აღელ-
ვებულა.) სულ ერთი და იგივე მთორდება...

მაშა. რა მოხდა? თუ საიდუმლო არ არის.
ვერშინინი. (ჩუმად). ცოლმა ისევ მიიწამლა თავი.

უნდა წავიდე. შეუმჩნევლად გავალ. ყელში ამოვიდა ეს ყვე-
ლაფერი. (ხელზე ჰკოვრის მავსა.) ჩემო ძვირფასო, კარგო,
მშვენიერო... ჩუმად გავალ აქედან... (მიდის.)

ანდრეას. სად წავიდა? მე კი ჩაი მივართვი... რანაირი
ყოფილი!

მაშა. (გაჯერდება). მომეწვი, თუ ღმერთი გწამს! მო-
მადგები და შენგან მოსვენება არ არის... (მიდის ფინჯით
ხელში მავდისკენ.) თავი მომაბუნვარე, ბებერო!
ანდრეას. რაღა ვაპრობ, შენი ჭირიში!

ანდრეას ხმა: „ანდრეას!“

ანდრეას. (აკაჯრებს). ანფისა! დამკადარა იქა და...
(მიდის.)

მაშა. (დარბაზში, მავიდასთან; გაჯერებით). დამსკით
სადმე! (მავიდაზე კარტს მირევ-მორვეს.) გაუშლიათ აქ კარ-
ტი. ჩაი დაღიეთ!

ირინა. შენ, მაშა, რაღაც გააგებული ხარ.

მაშა. რაკი გააგებული ვარ, მაშ, ნურც მელაპარაკებით.
თავი გამაზნებთ!

ჩემბუტიკინი. (სიცილით). თავი გაანებეთ მავსს, თა-
ვი გაანებეთ...

მაშა. სამოცი წლისა ხართ და ბავშვივით კი იქცევით,
ეშმაკივ ვერ გაიგებს რასა ჩხახავთ.

ნატაშა. (ობრავს). ძვირფასო მაშა, რა საჭიროა ლაპა-
რაკით ასეთი გამოთქმების ხმარება? უნდა გითხრა, მაღალ,
წესიერ საზოგადოებაში. შენი მშვენიერი გარეგნობით, პირ-
დაპირი მომხიბლავი იქნებოდი, ასეთ სიტყვებს რომ არ ხმა-
რობდე. Je vous prie pardonnez moi, Marie, mais vous
avez des manières un peu grossières³.

ტუშენბახი. (სიცილს იკავებს). მომაწოდეთ... მომა-
წოდეთ, ვეთავაჯ... იქ, მგონი, კონკანია...

ნატაშა. Il paraît, que mon bonnité déjà ne dort pas⁴,
გაიღვიძა. დღეს რაღაც ვერა მყავს კარგად. წავალ, მივხედავ,
მამაკტივი... (მიდის.)

ირინა. ალექსანდრ იგნატოვი სადაა წავიდა?
მაშა. სახლში. ცოლს ისევ რაღაც არაჩვეულებრივი შე-
ეშთხვა.

ტუშენბახი. (მიდის სოლენისთან, ხელში გრაფინი
უქირავს კონიაკით). სულ მარტო ზისხართ, ფიქრობთ რაღაცა-
ზე, — კაცი ვერ გაიგებს, რაზე. მოდი, შეგვირიდეთ, მოდი, კო-
ნიაკი დავლით.

³ გოხთვო, მამაკტივით, მარო, მაგრამ თქვენ ერთობ უხეში მანე-
რები გაქვთ (ფრანგ.).

⁴ მგონი, ჩემს ბობიკს აღარ სძინავს (ფრანგ.).

სამეფ.

დღეს მთელი ღამე პიანინოზე დაკვრა მომიხდებდა, — ალბათ, ათასგვარი სისულელის დაკვრა... რა გავწყობა!

სოლენი. როგორ თუ შეერვიდეთ? მე თქვენთან არ მიჩნებოდა.

ტუშენბახი. ყველთვის ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებთ, თითქოს ჩვენს შორის რღაც უსამართლოება მომხდარიყოს. უნდა ითქვას, უცნაური ხასიათი გაქვთ.

სოლენი. (გამოთქმით). უცნაური ვარ, უცნაური ვიდა არ არის! ნუ მიწყრები, ალკო!

ტუშენბახი. რა შუაშია აქ ალკო...

პაუზა

სოლენი. როცა მართო ვარ ვინმესთან, ზაშინ არა მიშავს, — ისეთივე ვარ, როგორც — ყველა, სასოვადღობაში კი უხალისო ვხდები, გმორცხვობ და... ათასი სისულელის ჩმახვას ვიწყებ. მაგრამ მაინც ძალიან, ძალიან ბევრზე პატრონისანი და კეთილშობილი ვარ. და ამის დამტკიცება მე ყოველთვის შემიძლია.

ტუშენბახი. სასოვადღობაში ყოფნისას თქვენ აუცილებლად რაღაცაზე ამიხიბდებით ხოლმე. ამიტომ ხშირად ნაწყენი ვრჩები თქვენზე. მაგრამ რატომღაც მაინც მესიმატებოდა. რაც იყოს, იყოს, — დავთვრები დღეს. მოდი, დაველოდო!

სოლენი. დავლითო.

სამეფ.

თქვენეი საწინააღმდეგო, ბარონო, მე არასოდეს არაფერი მქონდა. მაგრამ ლურმონტოვის ხასიათი მაქვს. (ჩუმად) ცოტათი ვეგავარ კიდევ ლერმონტოვის... როგორც... ამბობენ... (ჯობიდან სუნამოს იღებს და ხელეშზე ისხამს).

ტუშენბახი. სამხედრო სამსახურს თავს ვანებებ, მორჩა და გათავდა! ხუთი წელი სულ ამაზე ვფიქრობდი და ბოლოს, როგორც იყო, გადაწყვიტე. მუშაობა უნდა დავიწყო. სოლენი. (გამოთქმით). ნუ მიწყრები, ალკო... დაივიწყე, დაივიწყე ოცნებები შენი...

პაუზა

ვიდრე ისინი ლაპარაკობენ, ანდრეი შეუმჩნევლად შემოდის წიგნით ხელში და ჯდება სანთელთან.

ტუშენბახი. მუშაობა უნდა დავიწყო...

ჩებუტიკინი. (ირინასთან ერთად მიდის სასტუმროსკენ). სუფარა ნამდვილი კავკასიური იყო: ხახვიანი წვენი, შემწვარი-მოსხარკულიდან... რა ჩეხართმა, შემწვარი ხორცი.

სოლენი. ჩერემშა ხორცი კი არა, მცენარეა, ჩვენებურ ხახვს წააგავს.

ჩებუტიკინი. არა, ჩემო ანგელოზო. ჩესართმა ხახვი კი არა, შემწვარი ცხვრის ხორცია.

სოლენი. მე კი თქვენ გუგუნებით, ჩერემშა ხახვია-მეთქი.

ჩებუტიკინი. მე კი გუგუნებით, ჩესართმა ცხვრის ხორცია-მეთქი.

სოლენი. მე კი თქვენ გუგუნებით, ჩერემშა ხახვია-მეთქი.

ჩებუტიკინი. ნეტა რას გეკამათობთ. თქვენ კავკასიაში არასოდეს არ ყოფილხართ და არც ჩეხართმა გიჭამიათ.

სოლენი. არ მიჭამია იმიტომ, რომ დანახვაც კი მეზარება. ჩერემშას ისეთივე სუნი აქვს, როგორც ნივრ.

ანდრეი. (შუღარით). კმარა, ბატონებო! გემუდარებო!

ტუშენბახი. როდის მოვლენ ბერიკები? ირინა. ცხრისთვის შეგვიბრუნდენ, — მაშ, სადაცაა, შეგვლენ.

ტუშენბახი. (ცხვევა ანდრეის). Ах, вы, сени, мои сени, сени новые мои...

ანდრეი. (ცეკვავს და მღერის). Сени новые, кле-новыи...

ჩებუტიკინი. (ცეკვავს). Решетчатые-е! იცინავს.

ტუშენბახი. (კოცნის ანდრეის). დალახვოს უმშობმა, მოდი, დავლითო, ადრეაშუა, მოდი, დავლითო იმისა, რომ ამიერთიდან წამო და თქვენ შენთან ვილაპარაკებთ. მეც შენთან ერთად წამოვალ, ანდრეაშუა, მოსკოვში, უნივერსიტეტში შესასვლელად.

სოლენი. რომელი? მოსკოვში ორი უნივერსიტეტია.

ანდრეი. მოსკოვი ერთი უნივერსიტეტია.

სოლენი. მე კი გუგუნებით — ორია.

ანდრეი. გინდა სამი იყოს. მით უკეთესი.

სოლენი. მოსკოვში ორი უნივერსიტეტია.

უკმაყოფილო ხმები, სოლენის აჩუგებენ. მოსკოვში ორი უნივერსიტეტია: ძველი და ახალი. და თუ თქვენ არა გსურთ მომისმინოთ, თუ თქვენ ჩემი ლაპარაკი გადღიანებთ, მე შემიძლია არ ვილაპარაკო. მე სხვა თთანსეც კი შემიძლია გავიდე... (გადის ერთ-ერთი კარიდან).

ტუშენბახი. ბრავო, ბრავო! (იცინის) ბატონებო, დაიწყეთ, მე პიანინოზე დაგუკრავ. სასაცილოა ეს სოლენი, ღმერთებო! (ჯდება პიანინოსთან, უკრავს ვალსს).

მ. შ. შ. (მართო ცეკვავს ვალსს). ბარონი მთვრალია, ბარონი მთვრალია, ბარონი მთვრალია!

შემოდის ნახაშა.

ნატაშა. (ჩებუტიკინს). ივან რომანჩი! (რღაცას ეუბნება ჩებუტიკინს და ჩუმად გადის).

ჩებუტიკინი მხარზე ეხება ტუშენბახს და რაღაცს ეურთრულება ირინა. რა მოხდა?

ჩებუტიკინი. დროა, წავიდეო. კარგად ბრძანდებო-ღეთ.

ტუშენბახი. ღამე შვიდობისა. წასვლის დროა.

ირინა. კი მაგრამ... ბერიკები?..

ანდრეი. (დარცხვენით). ბერიკები აღარ მოვლენ. გესმის, ჩემო კარო? ნატაშა ამბობს, ბოთიკი ვერ არის მთლად კარგადო და ამიტომ... ერთი სიტყვით, არ ვიცი, ჩემთვის სრულიად სულ რაითია.

ირინა. (მხრების აჩეჩეთ). ბოთიკი ვერ არის კარგად!

მ. შ. შ. ჯანდაბას, რაც არის, არის! რაკი გვაგდებენ, მაშ, უნდა წავიდეო. (ირინას.) ბოთიკი კი არ არის ავად, ავად თვითონ არის... აი... (შუბლზე თითს იკაკუნებს.) გაუთლებლი! ანდრეი გადის მარჯვენა კარიო თავის ოთახში, ჩებუტიკინი უკან მიჰყვება; დარბაზში ერთმანეთს ემშვიდობებიან.

ფედოტიკი. რა საწყენია! ვფიქრობდი, საღამოს მხიარულად გაგატარებ-მეთქი, მაგრამ თუკი პატარა ავადა, რა გავწყობა... ხვალ სათამაშოებს მოვუტან... რ. ო. ე. (ხმაშადალა). დღეს განგებ გამოვიძინე სადილის შემდეგ, — მეგობრა, მთელი ღამე ვიცეკვედი. ასლა ხომ მხოლოდ ცხრა საათია!

მ. შ. შ. გავიდეო ქუჩაში, იქ ვილაპარაკებო. იქ გადაწყვიტებო, როგორ მივიტოვებო.

ისმის: „შვიდობით! კარგად ბრძანდებოდეთ!“ ისმის ტუშენბახის მხიარული სიცოლი. ყველანი მიდიან. აწუხის და მოახლე ქალი

სულურას ალაგებენ, აქრობენ სინათლებს. ისმის ძიძის ნანა. ჩუმად შემოდიან ანდრეი და ნინა. ანდრეის პალტო აცვია და ქუდა ახურავს.

გამოივლის ნატაშა საწითლო ხელში.

ნ ა ტ ა შ ა. (შეხებას ჯერ ერთ თთახში, მერე — გვერდით ჩაუვლის ქმრის თთახს). აქ ანდრეია. ივითოს. უკაცრავად, ვასილი ვასილი, არ ვიციდი, რომ აქა ხართ, შინაურულად გამოვდი...
ს ი ლ ე ნ ი. ჩემთვის სულ ერთია. მშვიდობით! (მიდის).
ნ ა ტ ა შ ა. როგორი დალილი ხარ, ჩემო კარგო, ჩემო საბრალდო ვოგო! (კეოვნის ირინას.) კარგი იქნებოდა, ცოტა ადრე წაბოდიდე.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ცოლის შერთვა ვერ მოვასწარი, იმიტომ რომ, ცხოვრებამ ელვის უსწრაფესად გაიბრინა და იმიტომაც, რომ გავრეგებთ მიყვარდა დედაშენი, ის კი უკვე გათხოვილი იყო...

ა ნ დ რ ე ი. ცოლის შერთვა არც ღირს. არც ღირს იმატომ, რომ ცოლიანობა მისაწყენია.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ეს კი ასეა, მაგრამ მარტობა?... მარტობას რას უნაშ! როგორც არ უნდა იფილოსოფოსო, მარტობაა მანაც სამშინელეება, ჩემო კარგო... თუმცა არსებითად... რა თქმა უნდა, ყველაფერი სულ ერთია!

ა ნ დ რ ე ი. ჩქარა წავიდე.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. რა გეჩქარებთ? მოვასწრებთ.

ა ნ დ რ ე ი. მემშინა, ცოლმა არ შემეჩეროს.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. პო-ო!

ა ნ დ რ ე ი. დღეს არ ვითამაშებ, ისე ვივადებო. ვერა ვარ რაღაც კარგად. რა ვუშველო, ივან რომანინ, ამ ჩემს ქოშონს?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. აბა, რას მგითხებთ! არ მასხოს, ჩემო კარგო, არ ვიცი.

ა ნ დ რ ე ი. სამზარეულოდან გავიდე.

რეავენ ზარს, კიდევ რეავენ; ისმის ხმაური, სიცილი, ანდრეი და ჩებუტკინი მიდიან.

ი რ ი ნ ა (შემოღის.) რა ამბავია იქ?

ა ნ ფ ი ს ა. ბერიკები მოვიდნენ.

ისმის ზარის ხმა.

ი რ ი ნ ა. სახლში არაინ არის-თქო, ჩემო გადია. ბოდიში მოგებად.

ანფისა გადის. ირინა დაფიქრებული დაღის ოთახში, ალულებუ-ლია. შემოღის ოცხლინი.

ს ი ლ ე ნ ი. (გაოკებული.) არაინ არის... სად წავიდენენ?

ი რ ი ნ ა. სახლებში.

ს ი ლ ე ნ ი. საკვირველია. მარტო ხართ?

ი რ ი ნ ა. მარტო ვარ.

პ ა უ ზ ა

მშვიდობით.

ს ი ლ ე ნ ი. წელან ცოტა თავშეუკავებლად მოიქეცი. უტაქტოდ. მაგრამ თქვენ სხვებს არ ჰგავხართ, თქვენ სუფთა ხართ და ამაღლებული, თქვენ სიმართლეს ხედავთ... მხოლოდ თქვენ ერთს შეგიძლიათ ჩემი გაგება. მიყვარხართ, მე თქვენ უსახლგროდ, თავდავიწყებით მიყვარხართ...

ი რ ი ნ ა. მშვიდობით! ჯობს, თქვენც წახვიდეთ.

ს ი ლ ე ნ ი. მე უთქვენიოდ სიცოცხლე არ შემიძლია. (მისდევს უკან.) ო ჩემო ნეტარება! (ცრემლმორთული.) ჩემო ბედნიერება! რა შესანიშნავი, რა მშვენიერი, რა გასათვარი თვალები გაქვთ... ასეთი თვალებით მე ჯერ ქალი არ შემხვედრია.

ა რ ი ნ ა. (ცივად.) კმარა, ვასილი ვასილი!

ს ი ლ ე ნ ი. პირველად გელაპარაკებით ჩემს სიყვარულზე და თავი მიწაზე კი არა, სხვა პლანეტაზე მგონია. (შუბლს ისხრებს.) ეჰ, რა თქმა უნდა, თავს ძალად ვერაგის შეაყვარებ... მაგრამ ბედნიერი მეტოქის ყურებას კი ვერ ავიტან, ვერა... გეფიცებით ყველაფერს, რაც კი წმინდა გამაჩნია, რომ ჩემს მეტოქეს აუცილებლად მოვკლავ... ო, რა მწვენიერი ხართ!

ი რ ი ნ ა. ბოიკოს სინივას?
ნ ა ტ ა შ ა. სინივას, მაგრამ მოუხვეწრად სინივას. ამ გახსენებაზე, ჩემო კარგო, — სულ მინდა გითხრა და ხან შენ არა ხარ სახლში, ხან მე არ მცალიდა... ახლანდელი საბავშვო ოთახი ბოიკოსთვის, მე მგონი, ცოტა ცივია და ნესტიანი. შენი ოთახი კი ისეთი კარგია ბავშვისათვის. ჩემო კარგო, ძვირფასო, იქნებ ჯერჯერობით ოლასთან გადასულიყავი.

ი რ ი ნ ა. (ვერ გავიცია, რას ეუბნება ნატაშა.) სადა?

ისმის, როგორ უახლოვდება სახლს ებლი ევენის უღარუნით.

ნ ა ტ ა შ ა. შენ და ოლდა ჯერჯერობით ერთ ოთახში იყავით, შენი ოთახი კი ბოიკოს დავუთმობ. ისეთი საყვარელი ბავშვია! დღეს ეუბნები: „ჩემო ბოიკო! ჩემო ბუჭუნა!“ ის კი შემომყურებს თავისი უცოდელი თვალებით.

ისმის ზარის ხმა.

ა ლ ბ ა თ, ო ლ გ ა ბ. როგორ დაივიანა!

მთახილ მთავლობა ნატაშას და ენურჩულება.

ნ ა ტ ა შ ა. პროტოპოპოვია? რა უცნაურია. პროტოპოპოვი მოსულა და ელთი გასკინრების მთავაზობს. (იყინის.) რა უცნაურები არიან ეს მამაკაცები.

კვლავ ზარია.

კიდევ ვიღაც მოვიდა. მოდი, გავსკინრებ თხუთმეტიოდე წუთით... (მთახილს.) უთხარი, ახლავ გამოვი-თქო.

რეავენ... ო ლ გ ა ბ, ა ლ ბ ა თ... (მიდის);

ისევ ზარი.

მოახლე გარბის, ირინა ჩაფიქრებული ზის, შემოდიან კალნიძინი და ოცხლა, მათ მოჰყვება ვარშინინი.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ერიპა! თქვენ კი ამბობდით, საღამოს მართავენ.

ე გ რ შ ი ნ ი ნ ი. საკვირველია. სულ რაღაც ნახევარი საათის წინ წავედი და მაშინ ბერიკებს ელოდებოდნენ...

ი რ ი ნ ა. ყველანი წავიდნენ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. მამაც წავიდა? სად წავიდა? პროტოპოპოვი რილასთვის იცდის ქვეითი ეტლით? ვის ელოდება?

ი რ ი ნ ა. ნურაფერს მგითხებთ... ძალიან დალილი ვარ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. აი, შე ჭირვეულო...

ო ლ გ ა. საბჭო ეს-ეს არის დამთავრდა. დავიკანჯე. ჩვენი უფროსი ავადაა და ახლა მის მავიჯრად მე ვარ. თავი, თავი მტკიცეა, თავი... (ჯღბა.) ანდრეის ორასი მანეთი წაუვია გუშინ კარტში... მთელი ქალაქი ამაზე ლაპარაკობს...

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. პო, მეც დავილაღე საბჭოზე. (ჯღბა.)

ე გ რ შ ი ნ ი ნ ი. ჩემს ცოლს ჩემს შესანიშნულად ისევ რაღაც დაუღვეია და კინაღამ მართლა მოიწამლა. მადლობა მღერობს, ყველაფერმა მშვიდობიანად ჩაიარა და ცოტა ამოვი-სუნთქე... ვისეებებ ახლა... მაშ, უნდა წავიდე? რა გავწყობა! ნება მიბოძებ, გისურვებ კარგო მოვლევ კარგი. ფაფორი იღონი, მოდი წავიდე თ სადმე ერთად! შინ ყოფნა არ შემიძლია, არას-გზით არ შემიძლია... წავიდე თ სადმე!

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. დავიღალე. ვერ წამოვალ. (დგება). დავიღალე. ჩემი ცოლი შინ წავიდა?

ი რ ი ნ ა. ალბათ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (ხელზე ჰკოცნის ირინას). მშვიდობით! ხვალ და შეგ მთელი დღე ვისვენებთ. კარგად იყავით! (ში-დის.) ძალიან მინდა ჩაი. მეგონა, სასიამოვნო საზოგადოებაში გავატარებდი ხალამოს. მაგრამ თ, fallaceum hominum spem. შეძახილი ბრალდებით ბრუნვანი...

ვ ე რ შ ი ნ ი ნ ი. მაშ მარტო წავალ. (გაღის კულიგინთან ერთად სტენით.)

ო ლ გ ა. თავი მტკიავ, თავი... ანდრეიმ წააგო. მთელი ქალაქი ამასზე ლაპარაკობს... წავალ, დავწვიები. (მიდის.) ხვალ თავისუფალი ვარ... თ, ღმერთო ჩემო, რა ბედნიერებაა! ხვალაც თავისუფალი ვარ, ხვალ შევიტაც... თავი მტკიავ, თავი... (გაღის.)

ი რ ი ნ ა. (მარტო). ყველანი წავიდნენ. აღარავინ არის.

ქუჩაში გარმონს უკრავენ, ისმის ძიძის ნახა.

ნ ა ტ ა შ ა. (გადაივლის დარბაზს; ახურავს ქუდი და აცვია ქურთი. უკან მოახლე მისდევს). ნახევარ საათში დაბრუნდები. სულ ცოტას გავისეირნებ (მიდის.)

ი რ ი ნ ა. (მარტოდ დარჩენილი, მოწყენით). მოსკოვი! მოსკოვი! მოსკოვი!

ფ ა რ ლ ა

მ ო ქ მ ე ლ ე ბ ა მ ე ს ა მ ე

ო ლ გ ა და ირინას ოთახი. მარცხნივ და მარჯვნივ, შირშებს უკან, საწოლები დგას. ღაბის მესამე საათია. გარედან ხანაჯაშუ ზარების რკვეა ისმის: ქალაქი ხანძარია, რომელიც დღი ხანია ვაჩენილა. ჩანს, სახლში ტერ კიდევ არ დაწოლულან. დივანზე მამაა წამოწოლილი; მას, ჩვეულებისამებრ, შავი კაბა აცვია, შემოდიან ოღბა და ანწისა.

ან ფ ი ს ა. სხედან ახლა ქვევით, კიბის ქვეშ... ვუბნები — „ამობრძანდით ზევით, აბა, ეს რასა ჰგავს-შეთქი“. ისინი კი ტირიან. „მამა, არ ვიცი, სად არისო. ვაითუ, დაიწყო“. აბა, რა საფიქრებელია! ეზოშიც ვილაყვები არიან... იმთავაც არაფერი აცვიათ.

ო ლ გ ა. (კარადიდან კაბას იღებს). აი, ეს რუხი კაბა გაუტანე... ესეც... ეს შედარტანიც... ეს ქვედაკაბაც წაუღე. ჩემო გადი... ეს რა უბედურებაა, ღმერთო ჩემო! კირსანოვის შესახვევი, როგორც გტყობა, მილიანად დამწვარა... ესეც... აი ესეც... (კაბას კაბაზე აჩერებს ანფისას.) საწყალი ვერშინებინა გულგახეთქილები არიან... კონაღამ იმითი სახ-ლოდ დაიწვა თურმე... ჩვენთან გაათიონ ღამე... მათი შინ გაშვება არ შეიძლება... საწყალ ფედოტიკს ყველაფერი დასწვია, აღარაფერი დარჩენია.

ან ფ ი ს ა. თერაპონტისთვის დაგეძახა, ოლგუშკა, თორემ მარტო ვერ მოვერევი...

ო ლ გ ა. (რეკავს ზარს). ვის გააგონებ ახლა... (გასახ-ხვებს კარში.) ვინა ხართ მანად აქ მოიდით!

გაუფლო კარებიდან მოჩანს ხანძრის ანარეკლით ალაღალებული ფანჯარა. ისმის, როგორ ჩაიქროლებს სახლთან მუხანძრითა რაზმი. რა საშინელებაა, რა საშინელება!

აი ესენი ქვევით ჩაიტანენ... კიბის ქვეშ კოლოტილის... შეიღები არიან შეფარებულები... იმით მიეცი. აი ესეც... თერაპონტი. ბატონი ბრძანდებით. თორმეტ წელს მოსთყვიე, ასე იწვიდა. ღმერთო, დიხებულთ! ფრანგები გაკვირვებულები იყვნენ.

ო ლ გ ა. წაიდა, თერაპონტ, წაიდა.

თ ე რ ა პ ო ნ ტ ი. ბატონი ბრძანდებით. (მიდის.)

ო ლ გ ა. ჩემო გადია, შენ გენაცვალე, ყველაფერი მიეცი. ჩვენ არაფერი გინდა, ყველაფერი მიეცი, გადია... დავიღალე, ფეხზე ძლივს ვდგავარ... ვერშინებთ შინ გამშვება არ შეიძლება... ცოგობე სასტუმროში დააწვიებო, ალექსანდრ იგნატჩი კი — ქვევით, ბარნთან... ფედოტიკე ბარნთან მოათავსეთ, ანდა ჩვენთან, დარბაზში... ექიმი, თითქოს პიბრზე, მივრალია, ძალზე მივრალია და მასთან ვერავის დავაწვიებ. ვერშინების ცოლიც სასტუმროში დაძინებო.

ან ფ ი ს ა. (დაქანცული). ოლგუშკა, ჩემო საყვარელო, ნუ გამაგლებ, ნუ!

ან ფ ი ს ა. ნეტა, რას ამბობ, გადია! აბა, ვინ გაგდებს!

ან ფ ი ს ა. (გულზე მიეკრება). ჩემო ძვირფასო, ჩემო საყვარელო, მე ხომ ვერმობ, მე ხომ ვემუშაბ... გამოშლევვა ძალა და მეტყვიან... თავიდან მოვეშორდიო. აბა, სად წავაღალ? ვისთან? ოთხმოცი წლისა. ოთხმოცდამეორე წელში გადავდექი...

ო ლ გ ა. დაჯექი, ჩემო გადია... როგორ დაიღალე, შე საწყალი... (აკაშუ დასვამს.) ცოტა შეისვენე, ჩემო კარგო. რა გაფთრებული ხარ!

შეშლის ნატაშა.

ნ ა ტ ა შ ა. ამბობდეს, ხანძრით დაზარალბულთა დასახ-მარებლად სასწრაფოდ საზოგადოება უნდა შეიქმნასო. კარ-გია! მშვენიერი აზრია. საერთოდ, ასე უნდა იყოს, — უნდა ვესმარებოდეთ ღარიბებს, ეს დაიდრების მოვალბობაა. ბო-ლიც და სოფოჩკას კი სძინავთ თავისთვის, ისე სძინავთ, ვი-თომც აქ არაფერიო იმოდენ ხალხს მოიყარა თავი ჩვენ-სა! — საითაც არ გაიხედავ, საესუა. ახლა ქალაქი ინფლუ-ენციად გავრცელებული. შეშინია, ბავშვებს არ შეროუტანონ. ო ლ გ ა. (ყურს არ უკლებს). ამ ოთახიდან არა ჩანს ხან-ძარი, აქ სიმშვიდა...

ნ ა ტ ა შ ა. პო... მე, ალბათ, გაწვიწვილი ვარ. (ტრიალებს სარკის ვანს.) მეუბნებიან, გასუქდიო... არაფერი! სრულიად-დეც არ განუტყუებულან! მამას კი სძინავს, — დაიქანცა საწყალი... (ანფისას, ცივად.) როგორ ბედავ ჯდომას ჩემი თან-დასწრებით! ადე! გასწვი აქედან!

ანფისა გაღის; პ ა უ შ ა.

ვერ გამიგია, რისთვისა ვკავს აქ ეს ბებერი! ო ლ გ ა. (სახტად დარჩენილი). მამატიე, მაგრამ არც შე მეშის...

ნ ა ტ ა შ ა. ვე არაფრის მაქნისია აქ. ვე ვაღბის ქალია და სოფელი უნდა ცხოვრობდეს... მეტისმეტად ელოლიავებით! მე წესრიგი მიყვარს! სახლში ზედმეტი ხალხი არ უნდა იყოს. (ლოყაზე ხელუბს უკაცუნებს). დაიღალე, შე საბარბა! დაიღალე ჩვენი გიმნაზიის უფროსი! როცა ჩემი სოფოჩკა გა-იზრდებდა და გიმნაზიაში შევსა, მე მამინ შენი როდო მექნება.

ო ლ გ ა. მე გიმნაზიის უფროსი არ ვიქნები.

ნ ა ტ ა შ ა. ავირჩევენ, ოლიჩკა, ავირჩევენ. ეს გადაწყვეტილია.

5 ო, აღმართათა ტრუ მიმდებო! (ლიათ)

შემოღის ჩაზაშობიანი; ფეხურევადა, ფხიხელით გადაჭრის
ოთახს, შეჩერება, მოიხე-მოიხედავს, მერე მიდის პირსახეზე და მუქე
ხელბის ხაზს იწეებს.

ჩებუტიკინი. (პირქუსად). ეშმაკმა დალახვროს...
ეშმაკსაც წაუღია მავათი თავი... მავათა ჭკონიათ, ექიმი,
ყველაფრის მკურნალობა იცისო. მე კი არაფერი არ ვიცი; რაც
ვიციო, ყველაფერი დამავიწყდა, აღარაფერი მახსოვს, სრუ-
ლიად აღარაფერი.

ოლა და ნატაშა შუბმჩნევადა გაღანა.

ეშმაკმა დალახვროს! გასულ თიხშაბათს ქალსა ვწამლობდი,
— ვერ ვუწვეულ, მოკვდა. რა თქმა უნდა, ჩემი ბრალია, რომ
მოკვდა. ჩემი ბრალია, მა რა! ამ ოცი-ოცდასუთიოდ წლის
წინ კიდევ ვიცოდი რაღაც, ახლა კი აღარაფერი მახსოვს. აღა-
რაფერი. იქნებ, ადამიანი არცაა ვარ და მხოლოდ თავს ვიჭერ
ისე, თითქოს ხელებიც მესხას, ფეხებიც, თავიც; იქნებ, არც
კი ვარსებობს საერთოდ, და მხოლოდ მერყვნება, რომ დავი-
ვიკო, ვგამ, მიძინას. (ტირის.) ო, ნეტავი მართლა არ ვარსე-
ბობდა! (წყვეტს ტირილს; პირქუსად.) მისი რჯულია არ იყ-
ოს... საში დღის წინ კლუშში ლაპარაკი ჩამოვარდა — შექს-
პირით, ვოლტერით... მე არც ერთი არ წამოვიტახავს, სულაც
არ წამოვიტახავს; თავი კი ისე დავიჭირე, ვითომ წაკითხული
მქონდა. სხვებმაც ისე დაიჭირეს თავი. რა საძაგლობაა ეს!
რა სიმდაბლა! გამახსენდა ის ქალი, თიხშაბათს რომ ხელ-
წა შემომბაკვდა, ყველაფერი გამახსენდა და გული ამემტოდა,
თავი შემეზინდა... წავედი და ერთი კარვად გამოვთვიერი...

შემოღან ირინა, პარშინინი და ტაშახაზი; ტუხახაზს სა-
მოქალაქო ტანსაცმელი აცია, — ახალი და მოღური.

ირი ა. აქ დაეხსენეთ. აქ არავინ წვევასტეხებს.

ვერშინინი. ჯარისკაცები რომ არა, მივლი ქალაქი
გადიწვევებდა, ყოჩოდ მავაი! (სამოგებებისგან ჩელებს იფშე-
ნეტს.) ოქრო ბიჭები არიან! ნამდვილი ვაჟკაცები!

კ ლ ე გ ი ნ ი. (საფაროდან გამოდის). რომელი საათია,
ბატონებო?

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. უკვე ოთხი დაიწყო. თენდება.

ირი ა. ყველანი დარბაზში სხედან, არავინ მიდის, ის
თქვენი სოლივი იქა ზის... (ჩებუტიკინს.) კარგი იქნებოდა,
დაგვიძინათ, ექიმო.

ჩებუტიკინი. არა მიზავს... მადლობელი გახლავართ.
(წვერის ივარცხნის.)

კ ლ ე გ ი ნ ი. (ივინის). გამობრუქულხართ, ივან რო-
მანიჩი! (მხარზე ჩეღს დაკრავს.) ყოჩაღ! In vino veritas,⁶
ასე ამბობდნენ ძველად.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. კონცერტის მოწყობასა მისთვის დაზარა-
ლებულთა სასარგებლოდ.

ირი ა. მერე, ვის შეუძლია...

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. შეიძლებოდა მოწყობა, თუკი მოვიწოდ-
ებოდით. მარი სერგევენა, ჩემის ვართ, საუცხსოდ უკრავს
როიალზე...

კ ლ ე გ ი ნ ი. საუცხოოდ!

ირი ა. დადავიწყდა უკვე სამი წელია, არ დაუკრავს...
კი არა, ოთხიც.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. იმ ქალაქში სრულიად არაიყს ესმის მუ-
სიკა, არც ერთ ადამიანს, მაგრამ მე, — მე ნამდვილად მეს-
მის და პატიოსნებას გეფიცებით, რომ მარი სერგევენა დიდე-
ბულად უკრავს, თითქმის ტალანტით.

ო ლ გ ა. ნამდვილად უარს ვიტყვი. არ შემიძლია... ეგ
ჩემს ძალ-ღონეს აღემატება... (წყალსა სვამს.) შენ ახლა ისე
უხუნად მომქეცი გადიას... მავატიც, მავარა მუ ამის ატანა არ
შემიძლია... პირდაპირ, თვალთ დამიხნულდა...

ნ ა ტ ა შ ა. (აღუფრებით.) მავატიც, ოლაა, მავატიც... არ
მინდობა შენი გულისტკანა.

ნ ა შ ა დგება, დაეძვებს ხელს ბალიშს და გაჯავრებული გადის.

ო ლ გ ა. გაიგე, ჩემო კარგო... ჩვენ, იქნებ, უცნაურად ვართ
გაზრდილები, მაგრამ მე ასეთ რამეებს ვერ ვიტან. ამგვარი
დამოკიდებულება მტანჯავს, სიცოცხლეს მიმოკლებს, სულიერ-
ად მანადღერებს!

ნ ა ტ ა შ ა. მავატიც, მავატიც... (კოყნის.)

ო ლ გ ა. ყოველგვარი, თუნდაც სულ უმნიშვნელო, სიუსე-
შე, არათავაზიანად ნათქვამი სიტყვა სიმშვიდეს მიკარგავს...

ნ ა ტ ა შ ა. მე ხშირად ზედმეტს ვლაპარაკობ, ეს მართა-
ლია, მაგრამ მაინც... ხომ შეიძლებოდა, ჩემო კარგო, მავას
სოფელში ეცხოვრა.

ო ლ გ ა. ეგ უკვე ოცდაათი წელია, რაც ჩვენთან არის.

ნ ა ტ ა შ ა. ახლა ხომ მავას მუწაობა აღარ შეუძლია! ან
მე არ მესმის შენი, ან შენ არ გინდა ვამიგო. მავას შრომის
უნარი აღარაა აქეს, — ან სინისას, ან ისე ზის.

ო ლ გ ა. იჯდეს, მერე.

ნ ა ტ ა შ ა. (გაკვირვებით). როგორ თუ იჯდეს? ეგ ხომ
მოსამსახურეა! (ცრემლორეული) არ მესმის შენი, ოლაა.
მყავს გამდლო, მყავს ძიბა, გყავს მოხალ, მზარეული... რი-
დასთვის გჭკვირდება ეს ბებერი, რიდასთვის?

გარედან ისევ საგანგაშო ზარის ხმა ისმის.

ო ლ გ ა. ამ დამემ ათი წლით დამაბერა.

ნ ა ტ ა შ ა. ჩვენ უნდა შევთანხმდეთ, ოლაა. შენ გიზნაზი-
ნი ხარ, მე ოჯახში, შენ სწავლის საქმე განარია, მე— ოჯა-
ხის. და თუ მე რამეს ვამბობ მოსამსახურეების შესახებ, ესე
იგი ვიცო, რასაც ვამბობ; მე ვიცი, რასაც ვამბობ... და რომ
ხვალე მოლორდეს აქედან ეგ ბებერი ქურდაცაყც, ეგ ბებრუ-
ხანა... (ფეხებს ატყაპუნებს.) ეგ კუდიანი! არავინ არ ამიზა-
ლის ნერვეები! არავინ! (გონს მოდის.) დემრთანა, თუ ქვევი-
თა ოთახში არ გადახედვი, სულ ასე ვიჩხუბებთ. ეს საშინელე-
ბაა.

შემოღის კალიზიონი.

კ ლ ე გ ი ნ ი. მაშა სად არის? დროა, შინ წავიდეთ. ამ-
ბოივს, ხანძარი განვლდაო. (იხმორება.) მხოლოდ ერთი უბანი
დაჩრქ, — ქარი კი ქროდა. პირველად ასე გვეოფებოდათ,
მთელი ქალაქი იწვისო. (ჯდება.) დავიქანცე, ოლიკა, ჩემო
კარგო... ხშირად ვფიქრობ! მაშა რომ არა ყოფილიყო, შენ
შეიკრთავდი, ოლიკა. შენ ძალიან კარგი ხარ... გაიტანაჯე.
(მთავრებს.)

ო ლ გ ა. რა ამბავია?

კ ლ ე გ ი ნ ი. თითქოს განგებ, მაინც და მაინც ახლა
ჩაიხრჩო ღვინოში თავი ექიმმა. საშინლად არის გაღვმილი.
თითქოს განგებ! (დგება.) აი, მგონი, აქეთ მოდის... გესმით?
ჰო, აქეთ მოდის... (ივინის.) ერთი უყურეთ მავას, რა სანა-
ხავია! მე კი დავიმაღლები და... (მიდის კარადასთან და კუთ-
ხეში დგება.) აი ეგ ავაზაკი, ევა!

ო ლ გ ა. ორი წელია, არ დაუღვია, ახლა კი, ერთი უც-
მის, ადგა და დაითვრა... (ნატაშასთან ერთად ოთახის სიღრ-
მისკენ მიდის.)

⁶ ღვინოშია ტემპირატება (ლთ).

მოვიდვარ და დედა აქ ერთ ამბავშია — წივის, კივის, მკვირვარების რბობა.

მაშა შემოდის ბაღშით ხელში და ჯდება დედაზე.

და როცა ჩემი გოგოები კარებში საცვლების ამარა დავინახე, დავინახე ცეცხლის აღისაგან წითლად განათებული ქუჩა და სახარელო ღრინაკლი გავიგონე, ვიფიქრე: რაღაც ამის მსგავსი ხდებოდა-მეთქი, ალბათ, მრავალი წლის წინ, როცა მოულოდნელად თავს გვესხმოდა მტერი, გვძარცვავდა, ცეცხლს გვეკლავდა... სინამდვილე კი რამოდენა განსაკუთრება წარსულსა და დღევანდელ დღეს შორის! მაგრამ გაიგონის კიდევ რაღაც დრო, — ასე, ორასი, სამასი წელი, — და ჩვენს ახლანდელ ცხოვრებას შეხედავენ აი, ასევე — შიშითაც და დაცინვითაც; დღევანდელი ვითარება მოქმედებით ძალზე უხეშ, მოუწესრიგებელ, მძიმე და უცნაურ ვითარებად. ო, ალბათ, რა ცხოვრება იქნება მაშინ, რა ცხოვრება! (იყინის). მათაგეთ, მე ისევ ფილოსოფოსობა დავიწყე. ნება მიბოძეთ, განვაგრძო, ბატონებო. საშინლად მინდა ვიფილოსოფოსო, — რატომღაც ასეთ გუნებაზე ვარ ახლა.

პაუზა

თითქოს სძინავს ყველას. ჰოდა, იმას ვამბობდი: რა შესანიშნავი ნაევი ცხოვრება იქნება-მეთქი მაშინ! აბა, წარმოიდგინეთ... ისეთები, როგორებიც თქვენა ხართ, ქალაქი ახლა ხომ მხოლოდ სამაია! შემდგომ თათბერში კი მეტი იქნება, სულ მეტი და მეტი, და დადგება დრო, როცა ყველაფერი თქვენებურად შეიცვლება, ცხოვრებას თქვენებურად დაიწყებენ; მერე თქვენ ნისთანების დროც გავა და თქვენზე უკეთესი თათბერი წამოვიღებ. (იყინის.) დღეს რაღაც განსაკუთრებულ გუნებაზე ვარ. საშინლად მწყურია სიცოცხლე... (მღერის.) ყველა ასაკი მშორიწივებს ტრფობას, ის აფაქიჭებს გულსა და გრძნობას. (იყინის.)

მაშა. ტრამ-ტამ-ტამ...

ვერ შინ ინი. ტამ-ტამ...

მაშა. ტრა-რა-რა?

ვერ შინ ინი. ტრა-ტა-ტა. (იყინის).

შემოდის ვალდობანი.

ფედოტოვიკი. (ცქკკავს). დავიწვი, დავიწვი! სულ მილოდიანდ ათიოვები!

იყინისა.

ი რინა. ხუმრობთ თუ მართლა? ყველაფერი დაეწვათ?

ფედოტოვიკი (იყინის). სულ ყველაფერი. აღარაფერი დარჩა. გიტარაც დაიწვა, ფოტოგრაფიაც და მთელი ჩემი წერილებიც... უბის წიგნაკი მინდოდა თქვენთვის საჩუქრად, — ისიც კი დაიწვა.

შემოდის სოლენი.

ი რინა. არა, არა, ვასილი ვასილი, მიბრძანდით, გეთაყვა, აქ შემოსვლა არ შეიძლება.

სოლენი. ერთი ამისხნით, რატომ შეიძლება ბარონისთვის, ჩემთვის კი — არა?

ვერ შინ ინი. მართლაც, დროა წავიდეთ. როგორ არის ხანძრის საქმე?

სოლენი. ამბობენ, ქრებოთ. არა, მე ნამდვილად მაოცებს, რატომ შეიძლება შემოსვლა ბარონისთვის, ჩემთვის კი — არა? (ჯიბიდან სუნამოს იღებს და ისუნურებს).

ვერ შინ ინი. ტრამ-ტამ-ტამ?

მაშა. ტრამ-ტამ.

კულეიკინი. სწორი ბრძანდებით, ბარონო. მე მაშა ძალიან მიყვარს. მშვენიერი ქალია.

ტუ შენ ბახი. უკრავდე ასე ბრწყინვალედ და, ამავე დროს, ხედავდე, რომ შენს ირგვლივ მუსიკისა არავის არაფერი გაეგება!

კულეიკინი. (ამოთხრებულ). ჰო... მაგრამ მართებულად იქნება, რომ მაშა კონცერტში მონაწილეობა მიიღოს?

პაუზა

რა ვიცი, ბატონებო, მე ამისი არაფერი გამეგება. შეიძლება, ეს კარგიც იყოს. უნდა მოგახსენოთ, ჩვენი დირექტორი კარგი აღამაობაა, ძალიანაც კარგი, უტყვიანესი, მაგრამ ისეთი უზედ-დამუბნობა აქვს, რომ... რა თქმა უნდა, ეს მას არ ეტება, მაგრამ მაინც, თუ გნებავთ, მოველაპარაკები.

ჩუბუტაინი ფაფურის საათს იღებს და ათვლიაობებს.

ვერ შინ ინი. ამ ხანძართან ბრძოლაში ერთიანად ამოვიტხუხუნი, აღამიანს აღარ ვგავარ.

პაუზა

გუშინ ყური მოვკარი, თითქოს ჩვენი ბრიგადის გადაყვანა უნდათ სადაღ შორს. ზოგი ამბობს — პოლენეთის სამეფოში, ზოგი — ჩიტაში.

ტუ შენ ბახი. ვე მეც გავიგე. რას ეიზამთ? ქალაქი მაშინ სულ მთლად დატარდებოდა.

ი რინა. ჩვენც წავალთ!

ჩუბუტაინი. (ხელიდან უფარდება საათი და ისხვრება). დაიშხვრა!

პაუზა. ახელა შეწუხებული და უშეპარია.

კულეიკინი. (კრებს ნახსენებებს). ასეთი ყოფრფასი ნივთის გატყობა — აჰ, ივან რომანიჩ, ივან რომანიჩ! მოუფაქცევაში ნულს გიჭურთ მინუსით!

ი რინა. დედამეშის საათი იყო.

ჩუბუტაინი. შესაძლოა... დედისა და დედისა იყო. იქნებ, არც გამიტყვია და მხოლოდ გვეჩვენება, რომ გატყებ. იქნებ, მხოლოდ გვეჩვენება, რომ ვარსებობთ, სინამდვილეში კი არ ვარსებობთ. მე არაფერი არ ვიცი, არავინ არაფერი არ იცის. (კარგებთან.) რას მიყურებთ? ნატაშას რომანი აქვს განაღებული პრეტოპოპოვთან, თქვენ კი ვერა ხედავთ... თქვენ აი, სხედხართ აქ და ვერაფერსა ხედავთ, ნატაშას კი რომანი აქვს განაღებული პრეტოპოპოვთან... (მღერის.) იქნებ, საჩუქრად მიიღებდით პატარა ფინჯის... (მიღის.)

ვერ შინ ინი. ჰოო... (იყინის.) მაინც რა უცნაურია ეს ყველაფერი!

პაუზა

როგორც კი ხანძარი გაჩნდა, მაშინვე შინისკენ გავიქცევი; მივედი და ვხედავ — ჩვენი სახლი უვნებლად დგას და არც არავითარი საფრთხე ელის, მაგრამ ჩემი გოგოები საცვლების ამარა ატუხულან კარებთან, დედა არსად ჩანს, ირგვლივ დაწვრილებს სახლი. დააქუნებენ ცხენებს, წვაწვაკაზიბენ ძაღლები და ყოველივე ამის გამო გოგოებს სახეზე აწერიათ შიში, ძრწოლა, მუდარა და, რა ვიცი, კიდევ რა. გული შევიკუმშა, როცა მათ შეხედავ: დმერთო ჩემო, კიდევ რამდენი რამ შეხედებათ-მეთქი ამ გოგოებს მთელი სიცოცხლის მანძილზე! ვტაცე ორივეს ხელი, მიფრბივარ და თან ვფიქრობ: ვინ იცის, მთელი სიცოცხლის მანძილზე კიდევ რამდენი რამ გადასდებათ-მეთქი თავს ამ საცოდავებს!

ვე რ ო ი ნ ი ი. (იყინის, სოლუნის). დარბაზში გავიდეთ სო უ ნ ი. კარგი, ამასაც დავისხომებთ. უკეთ ამხსნა იქნებ ეს არი, მაგრამ დაახარბოს ვიღაცას ზბა... (უყურებ ტუზუნბახს.) ძიბ, ძიბ, ძიბ... (გადის ვერშინინსა და ფედოტიკთან ერთად.)

ი რ ი ნ ა. უპ, გაბლთა აქაურობა ამ სოლუნიმ... (გაოცებით). ბარონს ჩასძინებია! ბარონო! ბარონო!

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. (გამოფხიზლდება). როგორ დავღლილვარ... აგურის ქარხანა... ბოღდა არ გეგონათ, — ნამდვილად მალე უნდა აგურის ქარხანაში სამუშაოდ. ამაზე უკვე მოველაპარაკე. (ირინის ნაზად.) თქვენ ისეთი ფერმკრთალი ხართ, წვეწვინერი, მომხიბლავი... ასე მგონია, თქვენი სიფერმკრთალე წვეწვინეში შეუქვით იჭრება... თქვენ სვედიანი ხართ, ცხოვრებით უკმაყოფილო... წამოდით ჩემთან ერთად. წამოდით, ერთად ვიმუშაოთ...

მ ა შ ა. ნიკალაა ლეოვიჩ, გეყოფათ, წადით აქედან.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. (სიცილით). თქვენც აქა ხართ? ვერა გებოდათ. (ხელზე ჰკოცნის ირინას.) მშვიდობით, აი, მივდივარ... გიყურებთ ახლა და მაგონდება, — ოდესღაც, დიდი ხნის წინ, თქვენი სახელწოდების დღეს, რა ხალისიანად და მხიარულად ლაპარაკობდით შრომის სისარულზე... რა ბედნიერი ცხოვრება მეგატებოდა მაშინ თვალწინ! მითხარით, სად არის ის ცხოვრება? (ჰკოცნის ხელზე). თვალები ცრემლებითაა გაჭექს სავაღ. დაწვით, დაძინეთ, უკვე თუნდება... სადაც არის, მზე ამოვა... ნება რომ მიმცა, საკუთარ სიცოცხლეს არ დავიშურებდი თქვენთვის!

მ ა შ ა. ნიკალაა ლეოვიჩ, წადით! რა არის მართლა და მართლა...

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. მივდივარ... (მიდის.)

მ ა შ ა. (წვება). გძინავს, ფადლორ?

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. პა?

მ ა შ ა. წასულიყავი სახლში.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ჩემო საყვარელო მაშა, ჩემო ძვირფასო მამა...

ი რ ი ნ ა. დაქანცულია. თავი დაანებე, ფედაა, დასვენოს. კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ასლავე წავალ... ჩემი კარგი, ჩემი მშვენიერი ცოლი... მიყვარხარ, ჩემო სასუქვე...

მ ა შ ა. (გაპყვრებით). amo, amas, amat, amamus, amatis, amant.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (იყინის). არა, მართლა, საოცარი ქალია შეიდი წელია, ცოლად შეირთო და თითქოს გუშინ დაღვიწრეთ ჯვარი. პატიოსნებას ვფიციები. აი, ღმერთმანი, მართლა საოცარი ქალი ხარ. კმაყოფილი ვარ ჩემი ბედით, კმაყოფილი ვარ, კმაყოფილი!

მ ა შ ა. მიმბეზრდა, მიმბეზრდა, მიმბეზრდა... (წამოკდება.) აი, ჩამიჯდა ერთი აზრი თავში და ტკინი მიხვრებდა... ეს პირდაპირ აღმამშოთებელია, განუშება აღარ შემიძლია. ანდრეიზე ვამბობ... დააგორავა ეს სახლი ბანკში და მთელი ფული ვი მისა ცოლმა ჩაიჯიხა. მაგრამ სახლი ხომ მარტო მისი არ არის, — ის ოთხივესა! ეს უნდა იცოდეს ანდრეიმ, თუკი წესიერი აღმამიანა.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ნეტავი წენ, მაშა! რისთვის გინდა ეს სახლი? ანდრეიზეა ყელამდე ვალებშია, თავი დაიხივებ.

მ ა შ ა. ყოველ შემთხვევაში, ეს აღმამშოთებელია. (იხვეწება.)

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ჩვენ არ გვიჭირს. მე გინმანაშიმ ვმუშაობ, თან ყრბო გაკეთებლები მაქვს... მე უბრალო, პატიოსანი აღ-

მანია ვარ... როგორც იტყვიან, amia mea mecum porto. მ ა შ ა. მე არაფერიც არ მინდა. მე მხოლოდ უსამართლოება მაწუხოვებს.

ა ა უ ზ ა

წადი, ფადლორ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (ჰკოცნის). დაღლილი ხარ, ერთი ნახევარი საათი დაისვენე. მე კი იქით სადმე დავჯდები, დაგელოდები. დაძინე... (მიდის.) კმაყოფილი ვარ, კმაყოფილი, კმაყოფილი. (გადის.)

ი რ ი ნ ა. მართლაც, როგორ დაქინდა ჩვენი ანდრეი, როგორ გამოიფხიდა და დაბერდა ამ ქალის ხელში! ოდესღაც პროფესორობისთვის ემზადებოდა, გუშინ კი თავს იწონებდა იმით, რომ, ბოლოს და ბოლოს საერთო სამმართველოს წევრად აირჩიეს. ეს სამმართველოს წევრია, პროტოპოპოვი კი თავმჯდომარე... მთელი ქალაქი მაგაზე ლაპარაკობს, ხარხარებს და მარტო მაგან არ იცის და ვერა ხვდება, რა ამბავია მის თავს... ახ ახლაც, ყველა ხანძრისკენ გაიქცა, ეს კი თავის თაყვინი ჩაატყდა და ვითომც აქ არაფერიაო, ვილინის უკრავს. (ნერვიულად.) ო, ეს ხომ სასწინებება, სასწინებება, სასწინებება! (აღრს შემოიქცა.) აღარ შემიძლია, აღარ შემიძლია ძვრტის ატანა!.. აღარ შემიძლია!..

შემოდის ოლბა და თავისი მაგილის დალაგებას იწყებს. (ხმამალა ქვითინებს.) აიღეთ და მომკალით, მეტის ატანა აღარ შემიძლია.

ო ლ გ ა. (შემინებული). რა იყო, რა დაგემართა, ძვირფასო!

ი რ ი ნ ა. (ქვითინით). სად, სად წავიდა, სად გაქრა ყველაფერი? სად? ო, ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო! მე უკვე ყველაფერი დამავიწყდა, ყველაფერი... ყველაფერი ამერიას თავში... ისიც კი აღარ მახსოვს, როგორ არის იტალიურად ფანჯარა, ან აი, ტერი... ყველაფერი მავიწყდება, დღითიდღე ყველაფერი მავიწყდება, ცხოვრება კი მიდის და აღარასოდეს ვერსად მივდივარ, აღარასოდეს, და ჩვენ ვერსადროს ვერ წავალთ მოსკოვში... უკვე ვრწმუნდები, რომ ვერ წავალთ, ვერა...

ო ლ გ ა. ძვირფასო, ძვირფასო...

ი რ ი ნ ა. (თავს იკავებს). ო, რა უბედური ვარ... აღარ შემიძლია მუშაობა, აღარ ვიმუშავებ. მეყო, მეყო! ჯერ ტელეგრაფული ვიყავი, ახლა ქალაქის სამმართველოში ვმსახურობ და მძულს, მეზიზღება ყველაფერი, რასაც კი მაგაღებენ... უკვე ოცდამეათზე წელში გადავადგიე, უკვე დიდი ხანია, ვმუშაობ და გონება გამომეფიჭა, გაყვდი, დავეშნოვდი, დაბებრდი და არაფერი, არაფერი, არავითარი კმაყოფილება არ მიგრძენია. დრო კი მიდის და ისეთი გრძნობა მაქვს, რომ ვშორდები ნამდვილ, მშვენიერ ცხოვრებას, სულ უფრო და უფრო ვშორდები და რაღაც საშინელი უფსკურლისკენ მივექანები. სასოწარკვეთილებაში ვარ ჩავარდნილი და ნეტავი, როგორ ვარ ცოცხალი, თავი როგორ არ მოვიკალი ამდენ ხანს, ვერ გამიგია...

ო ლ გ ა. ნუ ტირი, ჩემო გოგო, ნუ ტირი... გული მეტანჯება.

ი რ ი ნ ა. აღარ ვტირი, აღარ... კმარა... აი, უკვე აღარ ვტირი... კმარა... კმარა... კმარა!

ო ლ გ ა. ძვირფასო, გუბნები როგორც და, როგორც მეგობარი, მიიღე ჩემი რჩევა და ცოლად გააკვიე ბარონს!

7 მიყვარს, გიყვარს და ა. შ. (ლათ).
8 ყველაფერი, რაც მაქვს, თანა მაქვს (ლათ).

შენ ხომ მას პატივს სცემ, ავსებ... მართალია, უღამაზოა, მაგრამ ისეთი პატიოსანია, ისეთი ფაქიზი სულისაა, ისეთი უწინა... ქალი ხომ სიყვარულისათვის არ თხოვდება, თხოვდება იმისათვის, რომ თავისი მოვალეობა აღასრულოს. ყოველ შემთხვევაში, მე ასე ვფიქრობ და თვითონაც უსიყვარულოდ გაგიზოვებდი. ვისაც არ უნდა ვეზოხოვ, სულ ერთია, გაყვებოდეს, ოღონდ ეს პატიოსანი კაცი ყოფილიყო. ხანში შე-სულსაც კი გაყვებოდით...

ირინა ე.ა. მე სულ მოსკოვში გადასვლას ველოდი, ვფიქრობდი, იქ შემხვდებოდა ჩემთვის სასურველი ადამიანი. მე ის მიყვარდა, სულ მასზე ვოცნებობდი... მაგრამ ყველაფერი სისულელედ აღმოჩნდა, ყველაფერი...

ო ლ გ ა. (უხევეა დას). ჩემო ძვირფასო, ჩემო საყვარელო დო, მე განა ვე არ მესმის? როდესაც ბარონმა ნიკოლაი ლეოვიჩმა სამხედრო სამსახური მიატოვა და ჩვენთან პიჯაკით მოვიდა, ისეთი უშნო მეჩვენა, რომ ტირილიც კი დავუწყე... არა გატირებოთო? — მკითხა. აბა, რა უნდა მკაპსხა? მაგრამ ღმერთს რომ ენებებინა და ცოლად შევირთა, ზედინიერი ვიქნებოდი. ეს ხომ სულ სხვა ამბავია, სულ სხვა.

მარჯვენა კარიდან გამოდის ნატაშა და, სათლით ხელში, ჩუმაღ გაღაილის სცენას მარცხენა კარისაკენ.

მ ა შ ა. (წამოაღდება). ისე დადის, ვეგონება, ქალაქს მაგან წაუკიდა ცეცხლით.

ო ლ გ ა. სულელი ხარ, მაშა. თავისი ოჯახში ყველაზე სულელი შენა ხარ. მამაკბე, გეთყავა.

პ ა უ შ ა

მ ა შ ა. მინდა გაგნდოთ, ძვირფასო დებო. გული მეწურება. გაგნდობით მხოლოდ თქვენ და სხვას არასოდეს... ახლავ გეტყვი. (ჩუმაღ). ეს ჩემი საიდუმლოა, მაგრამ თქვენ ყველაფერი უნდა იცოდეთ... არ შემიძლება გაჩუმება...

პ ა უ შ ა

მე მიყვარს, მიყვარს... მიყვარს ეს ადამიანი.. ის სულ ცოტა ხნის წინ აქ იყავი... ერთი სიტყვით, რაღა ბერის გაგაგრძელო, ვერშინინი მიყვარს...

ო ლ გ ა. (შირმას ეყარება). მოდი, გაჩუმდი. სულ ერთია, არ გისმენ.

მ ა შ ა. რა მეშველება! (თავში ხელებს იტაცებს.) მე ის ჯერ უცნაურად მეჩვენებოდა, მერე მეცოდებოდა... მერე კი შემეყვარდა... შემეყვარდა მისი ხმა, მისი ლაპარაკი; შემეყვარდა თავისი ორი გოგოთი და მთელი თავისი უბედურებებით...

ო ლ გ ა. (შირმის იქით). არ გისმენ, სულ ერთია. რა სისულელეც არ უნდა თქვა, მე, სულ ერთია, არ გისმენ.

მ ა შ ა. ეჰ, სულელი ხარ შენ, ოლა. რაკი მიყვარს, მაშ, ასეთი ყოფილა ჩემი ბედი. ჩემი ხედიერი ყოფილა ასეთი... იმასაც ვუყვარვარ... საშინაოდა ეს ამბავი, არა? ცუდია განა? (გჭიდება ირინას ხელზე, თავისკენ იზიდავს.) ო ჩემო ძვირფასო... ნეტა როგორ გავატარებთ ამ ცხოვრებას, სადამდე მივალთ... როცა რომელიმე რომანს კითხულობ, გეჩვენება, რომ ყველაფერი ეს, დიდი ხანია, ცნობილია და ძალზე გასაგები, მაგრამ როგორც კი თვითონ შეგვიყვარდება, მაშინვე დაინახავ, რომ არაინი არაფერი იცის და თითოეულმა თავის საკმე თვითონვე უნდა გადაწყვიტოს... ჩემო კარგებო, ჩემო დებო... გაგნდეთ და ამის მერე ხმასაც აღარ ამოვიღებ... ამის მერე

გოგოლის შემოღივით ვიქნები... დამეზუნდები... დამეზუნდები...

შეშლის ანდრეი, უკან მოსდევს თმარაზონი.

ან დ რ ე.ი. (გაჯავრებით). მითხარი, რა გინდა, ვერაფერი გაივებ.

თ ე რ ა პ ო ტ ი. (კარგებში, მოუთმენლად). მე, ანდრეი სერგეევიჩი, უკვე ერთი ათჯერ მაინც მოვახსენეთ.

ან დ რ ე.ი. ჯერ ერთი, მე შენთვის ანდრეი სერგეევიჩი კი არა, თქვენი მალაკეთილშობილება ვარ!

თ ე რ ა პ ო ტ ი. მესამარტვენი, თქვენი მალაღმობილება, გუთხებ, ნება მოგვცეით, მდინარეზე ბაღით ჩავიდეთო. თორემ იმთავითვე მისი შემოვლა უხდებათ, რომ წელში გაწყდნენ. ან დ რ ე.ი. კარგი. უთხარი, კარგი-თქო.

თერაპონტო მიდის.

მომამბურებს თავი. ო ლ გ ა სად არის?

ო ლ გ ა შირმის იქიდან გამოდის.

კარადის გასაღებისთვის მოვედი, ჩემი დამეკარგა. მგონი, შენც უნდა გქონდეს ისეთი პატარა გასაღები.

ო ლ გ ა უხოდ აწვდის გასაღებს. ირინა თავისი შირმის უკან გადის.

პ ა უ შ ა

რა უშველებელი ხანძარი იყო! ახლა კი შენელდა. ეწმაკა იცის მაგისი თავი, გული მომიყვანა ან თერაპონტმა, სისულელე ვუთხარი... თქვენი მალაკეთილშობილება-მეთქი...

პ ა უ შ ა

რას გაჩუბებულხარ, ოლა,

პ ა უ შ ა

დროა, თავი დანებოთ ამ სისულელეებს და ტყუილ-უბრალოდ არ იბუსებოდეთ. მაშა, შენც აქა ხარ, ირინაც აქ არის, ჰოდა, შესანაშავია. — მოდი, ერთხელ და სამუდამოდ გულახილად ვუღამარაკეთი ერთმანეთს. მითხარით, რა არ მოგწონთ ჩემი, რა?

ო ლ გ ა. ახლა თავი დავენებოთ ამას, ანდრეუშა. ხვალ ვილაპარაკოთ. (აღუვებობთ.) რა მიმივ ღამე!

ან დ რ ე.ი. (ძალზე შეშვებოდა). ნუ ღელავ. მე სრულიად მშვიდად გვეკითხებით: რა არ მოგწონთ ჩემი? ჰირდაპირ მითხარით.

ისმის ვერშინინის ხმა: „ტრამ-ტამ-ტამი“

მ ა შ ა. (დგება, ხმამალა). ტრამ-ტამ-ტამი! (ო ლ გ ას.) მშვიდობით, ოლა, კარგად იყავი. (გადის შირმის უკან, ქოცნის ირინას.) მშვიდად იძინე... მშვიდობით, ანდრეი. ახლა წადი, დაქანცულები არიან. ხვალაც შეიძლება ლაპარაკი... (მიდის.)

ო ლ გ ა. მართლაც, ანდრეუშა, მოდი, ხვალასთვის გადავდლოთ... (გადის თავისი შირმის უკან.) ახლა კი დივიდინით.

ან დ რ ე.ი. ერთს გეტყვით მხოლოდ და წავალ. აი ახლავ... ჯერ ერთი, თქვენ რაღაც არ მოგწონთ ნატაშასი, ჩემი ცოლის, — და ამას მე ვამჩნევ დღიდან ჩემი ქორწინებისა. ნატაშა მშვენიერი, პატიოსანი ადამიანია, პირდაპირი და კეთილშობილი — აი ჩემი აზრი. ჩემი ცოლი მიყვარს და პატარა ვცემ, — გესმით? — პატარა ვცემ და მოვიხიზოვ, რომ მას ასევე სცემდნენ პატარა სხვებიც. ვიფიქრებ, ის პატიოსანი, კეთილშობილი ადამიანია, ყველა თქვენი უკმაყოფილება კი, მამაკბე და, ურბალო ქირავილობა.

პ ა უ ზ ა

მეორეც, თქვენ თითქოს ჯავრობთ იმაზე, რომ პროფესორი არა ვარ, მეცნიერებას არ ვაყვები. მაგრამ მე ხომ ერთბაშად ვმსახურობ, საერთო სამმართველოს წევრი ვარ და ეს ჩემი სამსახური ისეისავე წმინდა და მაღალ საქმედ მნახანია, როგორც მეცნიერული მუშაობა. მე კიდევ სამმართველოს წევრი ვარ და, თუ გნებავთ, ვამაყობთ კიდევ ამით.

პ ა უ ზ ა

მესამეც... კიდევ ერთი რამ დამჩნა სათქმელი... მართალია, სახლი თქვენი ნებართვით გარეშე დავაგორავე... ამაში დამნაშავე ვარ, დიას, და გვთხოვ, მაპატიოთ... ვალებმა მიძულეს... ოცდარეზუმეტი ათასი მემართა... მე უკვე აღარ ვთავაშობ კარტს, — დიდი ხანია, თავი დავანებე, მაგრამ მთავარი, რაც თავის ვასამართლებლად შემძილია ვთქვა, ის არის, რომ თქვენ ქალიშვილები ხართ, პენსიას ღებულობთ, მე კი, ასე ვთქვათ, არავითარი შემოსავალი არა მქონდა...

პ ა უ ზ ა

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (კარგეში). მამა აქ არ არის? (შეშფოთებული.) მამა სად არის? უცნურია... (გადის.)

ან დ რ ე. ეურსაც არ მივადებე! ნატაშა მშვენიერი, პატრიონანი ადამიანია. (გარეშდება და სცენაზე ბოლთა სცემს. მერე შერქვდება.) როცა ცოლს ვირთავდი, ვფიქრობდი, ბედნიერები ვიქნებოდი... ყველანი — ბედნიერები ვიქნებოდით... მაგრამ, ღმერთო ჩემო... (ტირის.) ჩემო საყვარელო დეგო, ძვირფასო დეგო, არ დავიჯეროთ, არ დავიჯეროთ, რასაც ვამბობ... (გადის.)

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (კარგეში — შეშფოთებით). მამა სად არის? აქ არ არის? საკვირველი ამბავია. (გადის.)

ისმის საგანგაშო ზარების ხმა, სცენა ცარიელია.

ი რ ი ნ ა. (შირშის იქით.) ოლღა! ვინ გვიკაკუნებს იატაკიდან?

ო ლ გ ა. ექიმი ივან რომანინია. მთვრალია.

ი რ ი ნ ა. მამოუხეხარი ღამე!

პ ა უ ზ ა

ო ლღა! (გამოიხედავს შირშის იქიდან.) გაიგე? ზრივდა მინდის აქედან, — სადღაც შორს გადაჰყავთ თურმე.

ო ლ გ ა. ეგ, ალბათ, ჭორია.

ი რ ი ნ ა. სულ მარტონი დავრჩებით მაშინ... ოლღა!

ო ლ გ ა. პო, მერე?

ი რ ი ნ ა. ჩემო ძვირფასო, ჩემო საყვარელო ოლღა, მე პატრესა ვცემ, ვაფასებ ბარნარე — მშვენიერი ადამიანია; გავყვები ცოლად, თანახმა ვარ, ოღონდ კი მოსკოვში წავიდეთ! გემუდარები, წავიდეთ მოსკოვში! მოსკოვზე უკეთესი არაფერია ამქვეყნად! წავიდეთ, ოლღა! წავიდეთ!

ფ ა რ დ ა.

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ა მ ე ო თ ხ ე

პროზოროვების ძველი ბაღი. ნაძვების გრძელი ხეივანი, რომლის ბოლოზე მოჩანს მდინარე. მდინარის გაღმა ტყვა. მარჯვნივ სახლის ტერასა; აქ, მაგალზე, ბოლოები და ქიქები ფაგს; ეტუბობა. ეს-საბა, შამანური უცხო. დღის თორმეტი საათია. დროდღამო თბილისი-ორღა გამჯდული გაღაქარის ხოლმე ბაღს ქუჩიდან მდინარისკენ. სწრაფად ჩაივლის ხატიოლა ჯარისკაცი. ზაპოპინინის ბაღში, საფარქმში, უდარდელად — ეს განწყოზობილება მას

მოქმედების ბოლომდე გაკვეება — და ელის, როდის დაუძახებენ თავზე ჭული ახარავს და ხელში ცოხი უჭირავს. ირინა, უღვრეტი გაპარსული კაულბინი, ეხლს ჩამოკიდებული ორდენით, და ბუნახანი. ტერასაზე დანაწ და აცოლბენ ფედონისას და როდის, რომლებიც კიბებზე ჩამოდიან; ორივე ოფიცერს სამჯავრო ფორმა აცვია.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. (კოცინის ფედოტიც). კარგი ადამიანი ხართ და მეგობრულადვე ვცხოვრობდით. (კოცინის როდეს.) ერთხელ კიდევ უნდა გაკოცოთ. მშვიდობით, ძვირფასო!

ი რ ი ნ ა. ნახვამდის!

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. ნახვამდის კი არა, მშვიდობით. ჩვენ ერთმანეთს უკვე ვეღარასოდეს ვნახავთ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ვინ იცის! (თვალბებს იწმენდს, იღიმიება.) აი, ავტირად კიდევ.

ი რ ი ნ ა. რატომ — შეგვგდებით ერთმანეთს როდისმე.

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. ათი-თხუთმეტი წლის მერე? მაშინ, ალბათ, ძლივს ვიცნობთ ერთმანეთს და ცივად მიველალებით... (უღლებს სურათს.) ერთი კიდევ, — უკანასკნელად.

რო დ ე. (ეხვევა ტუზუნბახს). ვეღარა ვნახავთ ერთმანეთს... (კოცინის ირინას ხელზე.) გმადლობთ ყველაფერისთვის, ყველაფერისთვის!

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. (წყნით). დამაცადე!

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. ღმერთი მოწყალეა, კიდევ შეგვგდებით ერთმანეთს. იცოდეთ, წერილები გამოგვიგზავნეთ ხოლმე, უსათუოდ გამოგვიგზავნეთ.

რო დ ე. (თვალს შეავლებს ბაღს). მშვიდობით, სეგში! (ყვირის.) ჰეჰე!

პ ა უ ზ ა.

მშვიდობით, გეო!

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ვინ იცის, ცოცხალი შვირთით იქ, პოლონეთში... ბოლონული ქალი მოგვეხვევით და გეტყვი: „კოხანე!“ (იგინის.)

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. (დაიხედავს საათზე). ერთი საათიც აღარ დავგერჩა. ჩვენი ბატარეიდან მხოლოდ სოფელი წავა კარჭამთ, ჩვენი კი სამწყობრო ნაწილს გავყვებით. დღეს სამი ბატარეა წავა, ხვალ — კიდევ სამი და ქალაქში სირუმე და სიმშვიდე გამეფდება.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. და, ამავე დროს, საშინელი მოწყენილობაც.

რო დ ე. მარია სერგეენვა სადღა?

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. მამა ბაღშია.

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. გვირდოდა გამკვირვებობით.

რო დ ე. მშვიდობით, უნდა წავიდე, თორემ, სადაცაა, ავტირდები... (სწრაფად ეხვევა ტუზუნბახს და კულოცის, ხელზე კოცინის ირინას.) მშვენიერად ვცხოვრობდით აქ...

ფ ე დ ო ტ ი კ ი. (კულოცის). ეს თქვენ გქონდეთ სახსოვრად... უბის წიგნაკი და ფანქარი... ჩვენ აი, ასე ჩვეალთ მდინარეზე...

მიღიან; თან უან იუფრებანა.

რო დ ე. (ყვირის). ე-ჰე-ჰე!

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (ყვირის). მშვიდობით!

სცენის სიბრძნეში ფედოტიკი და როდე ზედმიან მამას და ეტოვებენ; მამა შამ მიჰყვება.

ი რ ი ნ ა. წავიდენ... (ჯდება ტერასის ქვედა საფეხურზე.) ჩებუტიკინი. ჩემთან გამომწვიდობება კი დაავიწყდით.

ი რ ი ნ ა. რატომ თვითონ არ დავშვებდებოდა?
ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. მეც როგორღაც დავაპყვდა. თუცა მა-
ლე ენახავ, ხვალ მეც მივდივარ... კიდევ ერთი დღე დარჩა.
ერთი წლის შემდეგ სამსახურიდან გამოვალ, ისევ აქ დავებ-
რუნები და ჩემს სიცოცხლეს აქ, თქვენს გვერდით დავასრუ-
ლებ... პენსიამდე ერთი წელია დამრჩა... (იღებს ჯიბეში გა-
შუთს, ამოიღებს მეორეს.) ჩამოვალ აქ, თქვენთან, და ჩემს
ცხოვრებას ძირფესვიანად შევცვლი... გავხდები ისეთი ჩემი,
ისეთი თვინიერი, ისეთი წესიერი, რომ რაღა...

ი რ ი ნ ა. კია საჭირო, რომ შევცვალოთ თქვენი ცხოვრება,
ჩემო კარგო, კია საჭირო, შევცვალოთ როგორც.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. პო, ვგრძნობ. (ლიღინებს.) ტა-რა-რა...
ბუმბია... ეზომო გუბა...

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. გამოუსწორებელია ივან რომანიჩი! გამო-
უსწორებელი!

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. პო, აი თქვენ რომ მოგბარებოდით, ნამ-
დელიად გამოვსწორდებოდი.

ი რ ი ნ ა. ფალოდრმა ულვაშები გაიპარა. შეხედვაც აღარ
მინდა!

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. რატომ მერე?
ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ვიტყვი, რასაც დავმსგავსა თქვენი
ფიზიონომია, მაგრამ არ შემიძლია.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. რას ვივამთ! ასეა მიღებული. ეს არის
modus vivendi⁹ ჩვენა დირექტორს ულვაშები გა-
პარსული აქვს და მეც, რა წამს ინსპექტორი გავხდი, გავიპარ-
სე. არავის არ მოსწონს ეს, ჩემთვის კი სულ ერთია. მე კმა-
ყოფილი ვარ. ულვაშები მაქვს, თუ არა მაქვს, სულ ერთია,
მაინც კმაყოფილი ვარ. (ჯდება.)

ბალს სიღრმეში ანღრპი მძინარე ბავშვს გაატარებს საბავშვო
ბტლოთ.

ი რ ი ნ ა. ივან რომანიჩ, ჩემო კარგო, ჩემო ძვირფასო, სა-
წინლად შემოფოთებული ვარ. გუშინ თქვენ ბულვარზე იყა-
ვიო; მითხარით, რა მოხდა იქ?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. რა მოხდა? ისეთი არაფერი. სათქმულად
არცა დირს. (კითხულობს გაზეთს.) ბოლოს და ბოლოს ყვე-
ლაფერი სულ ერთია.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. როგორც გავიგე, გუშინ ბულვარზე, თეატ-
რის წინ, სოლენი და ბარონი ერთმანეთს შეხვედრიან...

ტ უ ჯ ნ ბ ა ხ ი. გაჩერდი! რა არის, ბოლოს და ბოლოს...
(ხელს ჩაიჩენებს და შედის სახლში.)

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. პო, თეატრის წინ შეხვედრიან ერთმანეთს...
სოლენი ბარონს რაღაცასუ აპხრებია, ამასაც ვაღარ მოუთმე-
ნია და რაღაც საწყენი უთქვამს...

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. არ ვიცი. ყველაფერი სისულელეა.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. რომელიღაც სენიანარაში მასწავლებელს
თხსულებითვის რუსულად მიუწერია «вечна» მოწაფეს
რუსული ასოები ლათინური ჭკონებია და „ჩეპუხა“-ს მივიგ-
რად წაუკითხავს „რენიქსა“... (იკინის.) ძალიან სასაცილოა,
ღმერთმანი. ამბობენ, სოლენი ირინაზე შეყვარებული და ამ-
ის გამო ათვალწუნა ბარონი... ეს გასაკვირებია. ირინა ძა-
ლიან კარგი ქალიშვილია. ცოტათი მაშასაც კი ჭკავს, მასავით

სწირად ჩაფიქრებულია. ოლონდ შენ, ირინა, უფრო მრავალ-
სასიათისა ხარ, თუცა, კაცმა რომ თქვას, მაშასაც ვალჩა-
კარგი სასიათი აქვს. მე მიყვარს მამა.

სცენის იქით, ბალის სიღრმიდან, ისმის: „აჟი ეპე-მეა!“
ი რ ი ნ ა. (შეკრთება.) დღეს როგორღაც ყველაფერი მა-
კრთობს.

პ ა უ ზ ა.

უკვე ყველაფერი მზადა მაქვს; ნასადილევს ბარგსა ვგზავნი.
მე და ბარონი ხვალ ვიწეოთ ჯვარს, ხვალვე მივგზავნივით
აგურის ქარხანაში და ზეგ კი უკვე სკალონი ვიქნები; ახალი
ცხოვრება დავწყება. ენახთო, როგორ წავა ჩემი საქმე. მასწავ-
ლებლობის გამოცდას რომ ვაბარებდი, სიხარულისა და ბედ-
ნიერებისაგან ცრემლებიც კი მცვიოდა.

პ ა უ ზ ა.

სადაც არის, ბარგის წასაღებად მივლენ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. ეგ კი ვერა, ჩემო ირინა, მაგრამ მაინც
ყველაფერს, რასაც აპბობ, როგორღაც სერიოზულობა აკლია.
ცარეელი იდგებია, გესმის? სერიოზულობა კი — ნაკლები.
ასეა თუ ისე, სულთი და გულთი გისურვებთ, ბედნიერი იყო.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (გულაჩყვებით.) ჩემო სათნო, ჩემო
კარგო, ჩემო ძვირფასო... შორს წახვედით, შორს, — ველარა-
კინ დაღვევეთ. მე კი ჩამოგჩრით მძლევარებით, რომელიც
დაბერდა და ფრენა აღარ შეუძლია. გაფრინდით, ჩემო კარ-
გებო, გაფრინდით, ღმერთმა ხელი მოგიმართოს!

პ ა უ ზ ა.

ტყუილად მოიპარსეთ ულვაშები, ფალოდორ ილიჩ.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. კარგი ერთი, გეყოფათ! (ობრავეს.) აი, წაე-
ლენ დღეს სამხედროები და ცხოვრება ისევ ძველ პატაპოტში
ჩადგება. მეც რა უნდა თქვას, მამა მაინც კარგი, ჰალსთან
ქალია, ვის ძალიან მიყვარს და ბედის მადლიერი ვარ... ბე-
დი ადამიანებს სხვადასხვაგვარი აქვთ... აი, აქ, აქციზში, მსა-
ხურობს ვინმე კოზირევი ჩემთან ერთად სწავლობდა. გინა-
წიის მიხედვით აღარაღან გარიცხავს იმის გამო, რომ ფრასტოთ
ვერ გაიგო ut consecutivum.¹⁰ ახლა საწინლად გაჭირვე-
ბაშია ჩავარინდით, ვად არის და მე, ყოველი შეხვედრისას
ვეუბნებ: „გამარჯობა ut consecutivum“ — მეთქი.
პო, სწორედ რომ consecutivum-ით მომიგებ: ხოლმე ის
და თან ახველებს... მე კი აი, მთელი სიცოცხლე ბედი მწყა-
ლობდა, ნამდვილად ბედნიერი ვარ; აი, მეორე ხარისხის ტა-
ნისლავეც კი მაქვს და ახლა თვითონ ვასწავლი სხვებს ამ
ut consecutivum-ს- რა თქმა უნდა, ჭკვიანი კაცი ვარ,
ძალიან ბევრზეც ჭკვიანი, მაგრამ ბედნიერება ამასი არ არის
სახლიო როიალზე „ღვთისშობლის ლოცვას“ უარავენ.

ი რ ი ნ ა. ხვალ საღამოს კი უკვე აღარ გავივრნებ ამ
„ღვთისშობლის ლოცვას“, აღარც პრეტოპოპოს შეხედვებით...

პ ა უ ზ ა.

დღესაც მობრძანდა... ხის ახლა იქ, სასტუმროში...

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. გინაწიის უფროსი ჯერ კიდევ არ მობრ-
ძანებულა?

ი რ ი ნ ა. ჯერ არა, მის მოსაყვანად უკვე გავგზავნეთ ეტ-
ლი. რომ იცოდეთ, როგორ მიძინებდა ცხოვრება, აქ მარტოს,

⁹ მიღებული წესი ცხოვრებისა (ლათ).

¹⁰ ლათინური ენის სინტაქსური კონსტრუქცია.

ოლას გარეშე... რაც ოლა გიმნაზიის უფროსი გახდა და გიმნაზიაში დასასხლა, მთელი დღე საქმითა და კავებულებით, მე კი მარტო ვარ, მოწყენილი, საქმე არაფერი მაქვს, ჩემი ოთახიც შემავარდა... პოდა, ასე ვიფიქრე: თუ მისკომში ცხოვრება არ მიწერია, რა გქნა, ნუ მიწერია, მამ, ასეთი ყოფილა ჩემი ბედნი-მეთქი. რას იზამ... მართლაც ყველაფერი ღვთის ნებაა. ნიკოლაი ლვოვიჩმა ცოლად მითხოვა... მეც ვიფიქრე. ვიფიქრე და გადაწყვიტე, დასტური მიმეცა, ნიკოლაი ლვოვიჩი კარგი ადამიანია, საოცრად კარგი... პოდა, მივიღე თუ არა ეს გადაწყვეტილება, გულს დარდი გადამეყარა, თითქოს ფრთები შემეხსა, ისე მომწყურდა მუშაობა, შრომა... ოღონდ აღ, გუშინ ბარდაც მოხდა, თითქოს საღდაც საღდაც ხიფათი ჩამოვარდა...

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. რენეშა.

ნ ა ტ ა შ ა. (ფანჯრიდან). გიმნაზიის უფროსი მობრძანდა! კ უ ლ ი გ ი ნ ი. მობრძანდა გიმნაზიის უფროსი. წაივლით ირინასთან ერთად შედის სახლში.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (კითხულობს გაზეთს, ლილინებს). ტა-რა-რა... ბუმბია... ეშოში გუბეა...

შეშობის მაშა და ფახლოვდება ჩებუტკინს; სცენის სიღრმეში ანდრეი საბაშევი ეტლს მიაგორებს.

შ ა შ ა. ზის აქ თავისთვის განცხრობით...

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. რა არის მერე?

შ ა შ ა. (ჯდება). არაფერი...

ა ა უ შ ა.

თქვენ დედაჩემი გიყვარდათ?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ძალიან.

შ ა შ ა. იმასაც უყვარდა?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (პაუზის შემდეგ). ეს კი აღარ მახსოვს.

შ ა შ ა. ის, ჩემი კაცი, აქ არის? ოდესღაც ჩვენი მზარეუ-ლი მართლა იტყვიდა ხოლმე ასე თავის პოლიციელზე: ის, ჩემი კაცი, ის, ჩემი კაცი, აქ არის?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ჯერ არ მოსულა.

შ ა შ ა. როცა ბენიერება ასე ნაწილ-ნაწილ, ასე ნაწყვეტ-ნაწყვეტ გეძლევა და მერე იმასაც კარგავ ჩემსავით, რა თქმა უნდა, თანდათანობით უხეში ხდება, ბოროტდება... (გულზე ხელს იღებს.) გული მიღუბს, გული... (უყურებს თავის ძმას, ანდრეის, რომელიც საბაშევი ეტლს გაატარებს.) აი ჩვენი ანდრეი, ჩვენი ძამიკო... როგორ დაიმსხვრა მთელი ჩვენი იმედები!... ათასობით ადამიანი უწოდა ეკლესიის ზარს ზე-ვით, სამთავროსმდე დასაკიდად, ეშორავი შრომა და ფული დაი-ხარჯა ამისათვის, ის კი უცერად ჩამოვარდა და დაიმსხვრა. უცერად, — არავინ რომ არ ელოდა, ისე. ანდრეისაც სწორედ ასე დაეშინათა...

ან დ რ ე ი. ნეტავი, ბოლოს და ბოლოს, როდის დაწყნარდება ეს სახლი. სულ ერთთავად რომ აურჯანია.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. მალე. (საათს დახედავს.) ძველებური საათი მაქვს, — მომართავ და რეკავს... (მართავს საათს, საათი რეკავს.) პირველი, მეორე და მესამე ბატარეები ზუსტად პირველ საათზე გაუღენ...

ა ა უ შ ა.

მე კი ხვალ წავალ...

ან დ რ ე ი. სამუდამოდ?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. რა ვიცი. იქნებ, ერთი წლის შემდეგ დავბრუნდე კიდევ, თუქცა, ეშმაკმა იცის... ბოლოს და ბოლოს ყველაფერი სულ ერთია...

საღდაც შორს ქანარს და ვიოლიონზე უკრავენ.

ან დ რ ე ი. დაცარიელებდა ქალაქი, გამოყრუვდება, — თითქოს ზედ ქვაბი ჩამოაშობს.

ა ა უ შ ა.

რადაც მოხდა გუშინ თეატრთან, ყველა ამაზე ლაპარაკობს, მე კი არაფერი ვიცი.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ისეთი არაფერი. სისულელეა. სოლენი ბარონი აუხირდა, იმან კი იფთქა და შეურაცხყოფა მიაყენა, და ბოლოს ისე გამოვიდა, რომ სოლენი ვალდებული იყო, ბარონი დულში გაეწვია. (დახედავს საათს.) მგონი, უკვე დროა... პირველის ნაფეხარზე სახაზინო ჭალაში, აი აქედან რომ ჩანს, მდინარის გაღმა... მალე ბათქაბუთი ატყვევებს. (იცინის.) სოლენის თავი ლერმონტოვი ჰგონია და ლაქსებსაც კი წერს. სუშრობა სუშრობად და მისთვის კი ეს უკვე მესამე დღეა.

მ ა წ ა. ვისთვის?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. სოლენისთვის.

მ ა შ ა. ბარონისთვის?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. რა — ბარონისთვის?

ა ა უ შ ა.

შ ა შ ა. ყველაფერი ამერია თავში... მე მაინც ჩემსას ვიტყოდი — არ უნდა მისცეთ ამის უფლება, ბატონებო, არ უნდა მისცეთ. მას შეუძლია დაჭრას ბარონი, შეუძლია მოკლას კიდევ.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ბარონი კარგი ადამიანია, მაგრამ ერთი ბარონი ნაკლები იქნება, თუ ერთი ბარონით მეტი, განა სულ ერთი არ არის? პოდა, გაუშვი, რაც უნდა, ის უქნიათ! ბოლოს და ბოლოს, ყველაფერი სულ ერთია.

ბალის სიღრმეში იხსიან ძახილი: „ჰაუ! ბე-ბე-ბე!“

არა გიმეხს, მამ, მოიცდი. ეს სკვარცოვია, სკვუნდანტი. ნიკოლაი ზის.

ა ა უ შ ა.

ან დ რ ე ი. ჩემის აზრით, მონაწილეობას მიიღებ დულში, თუ მხოლოდ დაესწრები მას, თუნდაც როგორც ექიმი, — სულ მართლა, ერთიც და მეორეც უნებოთა.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ეს მხოლოდ გენერებთ... ჩვენ არ ვარსებობთ, არაფერი არ არსებობს ამქვეყნად. ჩვენ კი არ ვარსებობთ, არამედ მხოლოდ გენერებმა, რომ ვარსებობთ... და, ბოლოს, განა ყველაფერი სულ ერთი არ არის?

შ ა შ ა. მთელი დღე არ ასეა — სულ ლაპარაკი და ლაპარაკი... (მიღის.) ჯერ არის და, ისეთ ჰავაში გვიხდება ცხოვრება, რომ, სადაცაა, თოვლი მოვა და თან, აი, ამგვარ ლაპარაკს უნდა გაუძლოს კაცმა... (შეჩერდება.) არ შევალ ამ სახლში, არ შემიძლია იქ შესვლა... როცა მოვა ვერმინი, მითხარბით... (ხევიანს გაყვება.) ფრინველები კი უკვე თბილ ქვეყნებში მიფრინავენ... (ცაში იყურება.) ან გეღები იქნებიან ან ბატები... რა კარგები ხართ, რა ბედნიერები... (მიღის.)

ან დ რ ე ი. დაცარიელებდა ჩვენი სახლი. წავლენ ოფიცრები, წაახვალთ თქვენც, ირინა გათხოვდება და დაერქმები სახლში მარტო.

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ცოლო?

ან დ რ ე ი. ცოლს თავისი ადგილი აქვს. ნატაშა პატიოსანა, წესიერი. ვთქვათ, კეთილიც, მაგრამ ყველაფერ ამასთან ერთად, არის მისი ისეთი რამ, რითაც ის რაღაც პატარა, ბრმა, ქერცილან ცხოველს წააგავს. ყოველ შემთხვევაში, ადამიანად არ ჩაითვლება, გვეხუნებით ამას როგორც მეგობარს ერთადერთ ადამიანს, რომელსაც შემძლია გული გადავუშალ. მე მიყვარს ნატაშა, მართალია, მაგრამ ზოგჯერ ისეთ უბამს არსებად მიყვებნება, რომ ვიბნევი, აღარ მესმის, რისთვის და რატომ მიყვარს ასე, ან, უფრო სწორად, რისთვის მიყვარდა...

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (დგება). მე, ძმაო, ხვალ მივიღივარ, ერთმანეთი იქნებ ვეღარც კი ვნახთ, და აი, გირჩევ: ახლავე დაიხურე ქაღალდი, ხელში ჯოხი აიღე და გზას დაადექი... იარღ და იარე. უკან არც კი მოიხედო. რაც უფრო შორს წახვალ, მით უკეთესი იქნება.

ს ც ე ნ ი. სიღრმეში გამოჩნდება, სოლანი ორ ოფიცერთან ერთად: ჩეხუტაქიანს დანახავაზე, მისკენ მოტრიალდება; ოფიცერები გზას განაგრძობენ.

ს ო ლ ე ნ ი. ექიმო, დრო! უკვე პირველის ნახევარია (გსალმება ანდრეის.)

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ახლავე. თავი მომაბეზრეთ ყველამ. (ანდრეის.) თუ ვინმემ მიკითხა, ანდრაშა, უთხარი, რომ ახლავე დაებრუნდები... (თხრავს.) ოპო-პო-პო!

ს ო ლ ე ნ ი. ვერც კი მოასწრო უკან მიხედვა, რომ დათუნამ კარგად მითუთქვა. (მიდის ჩეხუტაქიანთან ერთად.) რასა ხეწებოთ, ბებერო?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. აბა, აბა!

ს ო ლ ე ნ ი. ჯანზე როგორა ხართ?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. როგორც ბუხი ნაღებში.

ს ო ლ ე ნ ი. ტყუილად დღეოთ, ბებერო! თავს ბევრის უფლებას არ მივცემ, მხოლოდ ტყის ქაბამივით გავაგორებ. (ამოიღებს სუნამოს და ხელეგზე ისხურებს.) აი, დღეს მთელი შუშა სუნამო გადავიხსი და ხელეგზე მაინც სუნე მიდის. მკვდრის სუნე.

პ ა უ ზ ა.

მამ, ასე... გახსოვთ ეს სტრიქონები? ის კი, მწვითავარე, უხომოს გრიგალებს, თითქოს გრიგალნი ჰპოვებს სიმწვიდეს...

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. არ მასსოხს. ვერც კი მოასწრო უკან მიხედვა, რომ დათუნამ კარგად მითუთქვა. (მიდის სოლენისთან ერთად.)

იხს ძახილი: „ეგე-ჰეჰი უ-უ!“ შემოდინან ანდრანი და თიბარაშინი.

თ ე რ ა ბ ო ნ ტ ი. თუ შეიძლება, ამ ქალაქებს ხელი მოაწვერეთ...

ან დ რ ე ი. (ნერვიულად.) თავი დამანებე! გემუდარები, თავი დამანებე! (მიდის და მიაგორებს საბავშვო ეტლს.)

თ ე რ ა ბ ო ნ ტ ი. ქალაქები მამ რისთვის არის, თუ ხელს არ მოაწვერებ? (მიდის სცენის სიღრმისკენ.)

შემოდინან ირინა და ტაშაშინანი, თავჯ ჩაღის ქუდი; აშლინი სცენას ჩაივლის ძახილი: „აუ, მამა, აუ!“

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. ეს მგონი, ერთადერთი კაცია ქალაქში, რომელსაც საშხედროების წასვლა უხარია.

ი რ ი ნ ა. ეგ გასაცხვია.

დაცარიელდება ახლა ჩვენი ქალაქი. ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. (დახედავს საათს.) ძვირფასო, მე ახლავე მოვალ.

ი რ ი ნ ა. სად მიდიხარ?

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. ქალაქში უნდა გავიდე, მერე კი... ამხანაგები უნდა გავაცილო.

ი რ ი ნ ა. არ ამბობ მართალს... ნიკოლაე, რადა ხარ დღეს ასე დაბნეული?

პ ა უ ზ ა

მითხარი. რა მოხდა გუშინ თეატრთან?

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. (მოუთმენლად იშშუშება). ერთ საათში დაებრუნდები და ისევ შენთან იქნები. (ჰკოცნის ხელეგზე). ჩემო სანატრულო... (სახეში ჩაიქქვრდება.) უკვე ხუთი წელია, რამ მიყვარხარ და ჯერ კიდევ ვერ მივეჩვიე ამას, უფრო და უფრო მფიქნირი მეჩვენები. რა შესანიშნავი, რა საუსცხოთ თმები გაქვს! რა თვალები! ხვალ წაგიყვან, — ვიშრომებით, გაემდიდრდებით, ჩემს ოცნებებს ხორცი შეესხმება. ბედნიერი იქნები. აი, ერთი რამ მაწუხებს მხოლოდ, ერთი რამ: შენ არ გიყვარვარ!

ი რ ი ნ ა. ეს ჩემი ბრალი არ არის. მე ვიქნები შენი ცოლი, ერთგული და მორჩილი, მაგრამ, რა ჯენა, სიყვარული არ მიყვარხარ. (ტირის.) მე ჩემს სიცოცხლემი არავინ მყვარდება, როგორც კი ვოცნებობდი სიყვარულზე, ვოცნებობდი გამუდმებით, დღედაღამ, მაგრამ ჩემი გული თითქოს სამუდამოდ ჩაეკეტილია, მისი გასაღები კი—დაკარგული.

პ ა უ ზ ა

რაღაც მოუსვენრობას გამჩნევ თვალებში.

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. მიუღი დამე კი მძინებია. ჩემს ცხოვრებაში ჯერ ისეთი არაფერი შემხედვარია, რომ რაიმე შიში მეგრძნობ, და აი, მხოლოდ ეს დაკარგული გასაღები მაშინებდა და ძილს მიფრთხობს... მითხარი რამე.

პ ა უ ზ ა

მითხარი რამე...

ი რ ი ნ ა. რა? აბა, რა გითხრა?

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. რაიმე.

ი რ ი ნ ა. პო, კარგი! კარგი!

პ ა უ ზ ა

ტ უ ზ ე ნ ბ ა ხ ი. საკვირველია, რა უმინჯნელო, რა სულელურ წერილმანებს ეძლევა ხოლმე ზოგჯერ ცხოვრებაში მნიშვნელობა. წინანდებურად გეცინება მათზე, წინანდებურად წერილმანებად მიგარჩნია და მაინც ანკესლე წამოგებულეთი მიპყვები მათ და ძალა არ შეგწევს — შეჩერდე ო, ნუ ვილაპარაკებთ ამაზე! კარგ გუნებაზე ვარ. თითქოს ჩემს სიცოცხლემი პირველად გუბადვედ ამ ნაძვებს, ამ ნეკერჩხლებს, ამ არყებს და თითქოს ყველაფერი ჩემს გარშემო ცნობისმოყვარეობითა და მოლოდინით შემოდმეკტროდეს. რა ლამაზი ხეგებია და, კაცმა რომ თქვას, რა ლამაზი უნდა იყოს ცხოვრება მათ სიახლოვეს!

ძახილი: „აუ! ეგე-ჰეჰი!“

უნდა წავიდე, დრო უკვე... ავერ, ხე გამხმარა, მაგრამ მას მაინც სხვებთან ერთად არსებს ქარი. და აი, მე ვფიქრობ, რომ თუნდაც მოკვდე, მაინც რაღაცნაირად მივიღებ მონაწილეობას ცხოვრებაში ამ ხესავით. მშვიდობით, ჩემო საყვარელო...

(ხელბეზე ჰკონის.) შენ რომ ქალაღები მომბარე, ჩემს მაგიაზე აწყვი, კალენდრის ქვეშ.

ირინ ა. მეუ წამოვალ.

ტუხენბახი. (შეშფოთებით). არა, არა! (სწრაფად მიდის, ხეივანი შეჩერდება.) ირინა!

ირინა. რაო?

ტუხენბახი. (არ იცის, რა თქვას). დღეს ყავა არ დამიწვევია. უთხარი, მომიზადონ... (სწრაფად გადის).

ირინა დგას ჩაფიქრებული. მერე მიდის სცენის სიღრმეში და საქანელაზე ქდება. შემოდის ანდრეი, თან სახავეშო ეტლს მოაკობრებს; გამოჩნდება თერაპონტი.

თერაპონტი. ანდრეა სერგეივ, ეს ქალაღები ხომ ჩემი არ არის, — უწყებისაა. მე ხომ რე გამომიგონია ისინი.

ანდრეი. ო, სად არის, სად წავიდა, სად გაქრა ჩემი წარსული, ჩემი ახალგაზრდობა, როცა ჩემი ოცნება და აზროვნება ნატიფი და დახვეწილი იყო. როცა ჩემს აწმყოსა და მომავალს იმედები აცისკროვნებდა? რატომ არის, რომ ცხოვრებაში ფეხს შევდგამთ თუ არა, მოსაწყენები, უფერულნი, არასაინტერესონი, უწინარები, გულგრილები, უმაქნისები, უბედურები ვხვდებით... უკვე ორასი წელია ჩვენს ქალაქს არც ებობს, ასი ათასი მცხოვრებია შიგ და არც ერთი არ არის ისეთი, რომ სხვებისგან გამოირჩეოდეს, არც ერთი მოღვაწე არ ყოფილა აქ არც წარსულში და არც ახლა, არც ერთი მეცნიერი, არც ერთი მხატვარი, არც ერთი ოღნავ მაინც შესაძრევი ადამიანი, რომელსაც შეეძლო აღძრა შური და მისი მიბაძვის მძაფრი სურვილი... მხოლოდ ჭამენ, სვამენ, სძინავთ და, რომ მოწყენილობისგან არ გამოთყავანდნენ, ცდილობს იხალისებენ სასიზღარი ჭორებით, არაფი, კარტიათ და სასამართლოებით... ცოლები ატყუებენ ქმრებს, ქმრები კი ყურს იყრუებენ, თავს ისე იტყუნენ, თითქოს ვერაფერს ხედავდნენ და არაფერი ესმოიდათ. ამ უხამსობის დაუძლეველი გავლენა აბეჭადებს ბავშვებს, აქრობს მათში ღვთიურ ნაპერწკალს და ისეთივე უხადრუკი, ყომბანეთის მსგავს უსულე გვაგებდა აქცევს, როგორებიც მათი მამები და დედები იყვნენ... (თერაპონტი გაჯავრებით.) რა გინდა?

თერაპონტი. რა? — რომ ქალაღებზე ხელი მოაწეროთ.

ანდრეი. მომამზერე თავი.

თერაპონტი. (აწყდის ქალაღებს). წელან სასაზინო პალატის შევიცარი ამბობდა... ვითომ პეტერბურგში, გასულ ზამთარს, ორასი გრადუსი ყინვა იყო.

ანდრეი. აწმყო კი სასიზღარია, მაგრამ, სამაგიეროდ, რა კარგია, როცა მომავალზე ვფიქრობ! ისეთ შეებას, ისეთ სილაღეს ვგრძობ ხოლმე მაშინ: შორს სადაც თითქოს სინათლე აკავადება და მე ვხედავ თავისუფლებას, ვხედავ, თუ რა ზუსლდით უარყოფით მე და ჩემი შვილები ღორმუცლობას, ბატონკაცური სადილის შემდეგ განცხრომას, უსაქმურობას, უსიჩქარევილი მუქთასობობას...

თერაპონტი. ვითომ, ორი ათასი კაცი გაყინულაო.

ხალხი თავსარდაცემული იყო. პეტერბურგში იყო მოსკოვში, კარვად აღარ მასობს.

ანდრეი. (დიდი სინაზით). ჩემი საყვარელი დები, ჩემი მშვენიერი დები! (გრემლობრეული.) მაშა, ჩემო ძვირფასო დაო...

ანატაშა. (ფანჯრიდან). ვინ ლაპარაკობს აქ ასე ხმაბაღლა? შენა ხარ, ანდრეაშა? სოფოკას გააღვიძებ. Il ne faut pas faire du bruit, la Sophie est dormée déjà. Vous êtes un Ours! (გაჯავრებით.) თუ ლაპარაკი გინდა, ვინმე სხვას ჩაბარე ეგ ეტლი. თერაპონტ, გამოართვი ბატონს ეტლი!

თერაპონტი. ბატონი ბრძანდებით. (ხელს მოჰკიდებს ეტლს.)

ანდრეი. (დარცხვნილი). მე ხომ ჩემად ვლაპარაკობ! ანატაშა. (ფანჯრის იქით უაღრესებს თავის ბიჭს). ბოზიკი! ჩემი ანკი ბოზიკი! საძაგელი ბოზიკი!

ანდრეი. (თვალს გადაავლებს ქალაღებს). კარგი, გადავხედავ, სადაც საჭირო იქნება, ხელს მოვაწერ, შენ კი ისევ სამართლებრივ ჩაიტანო... (შედის სახლში ქალაღების კითხვით, თერაპონტი მიავიკრებს ეტლს ბაღის სიღრმისაკენ.)

ანატაშა. (ფანჯრის იქით). ბოზიკ, დედას რა ჰქვია? ჩემი კარგო, ჩემო საყვარელი! ეს ვიღაა? ეს მამიდა ოღაა. ამა, მამიდას: გამარჯობა, ოღაა!

შემოღიან მოხეტიალე მუსიკოსები — კაცი და ქალიშვილი, რომლებიც ვილიონობა და ქანარა იყვნენ დაყვარს. სახლიდან გამოღიან პირბრუნობა, ოღაა და ანდრეი; ერთხანს ჩუმად უსმენენ მუსიკას; მათ უახლოვდება ირინა.

ოღაა. ჩვენი ბაღი შარავნად გადაიქცა, ფეხითაც აქ დაღიან და ურბეობია. გაღაია, მიეცი რამე ამ მუსიკოსებს!...

ანდრეი. (ფულს აძლევს მუსიკოსებს). წადით, ჩემო კარგებო, ღმერთი იყოს თქვენი შემწე.

მუსიკოსები თავს უკრავენ და გაღიან.

უბედური ხალხია. მამღარი კაცი ასე არ იხეტიალებს. (ირინას.) გამარჯობა, ირინა! (ჰკონის.) იი, გენაცვალე, რომ იცოლდე, როგორა ვცხოვრობ! ამ სიბერის დროს გინაზიაში, სახელმწიფო ბინაში, მომეცა ღმერთმა კუთხე ოღაუშკასთან ერთად, ჩემო ძვირფასო. ჩემ დღეში მე საცოდავს ასეთი ცხოვრება არ მომინდებია... ბინა დიღია, სახელმწიფო, — მე იქ მივლი ერთი თოახი მაქვს და საკუთარი საწოლიც მიღას. ყველაფერი სახელმწიფოა. გამეღვიძება ღამე და — ო, ღმერთო ჩემო, ღვთისშობებო დედაო, — ჩემზე ბუნდინერი ადამიანიშვილი არ მეგულება!

ვერშინინი. (დახედავს საათს). სადაცაა, გავალ, ოღა სერგეევნა. ჩემი წასვლის დროა.

ა ა უ ა

გისურვებთ ყოველივე, ყოველივე კარგს... მარია სერგეევნა სად არის?

ირინა. სადაღ აქ არის, ბაღში... წავალ, მოვძებნი. ვერშინინი. კარგი იქნება, გეთაყვა. ძალიან მეჩქარება.

ანდრეი. წავალ, მეც მოვძებნი. (ყვირის.) მაშენვა, აუ! (ირინასთან ერთად ბაღის სიღრმისკენ მიდის.) ა-უ. ა-უ!

11 ნუ ხელოვრობო, სოფის უკვე სძინავს. თქვენ ეკ, დათო! (ღამას. ფრანგა).

ვერ შინი ი. ყველაფერს თავისი დასასრული აქვს. აი, ჩვენც უმორღებოთ ერთმანეთს. (დაბედავს საათს) ქალაქმა რა-ღაც საუზნისმავკარი მოვიყვით; შამანური ვსვით, ქალაქის თავმა სიტყვაც წარმოთქვა; მართალია, ვჭამდი კიდევ, ვსვამდი კიდევ, მაგრამ სულთა და გულთი აქ ვიყავი, თქვენთან... (ბაღს თვალს მიმოვალვებს.) ძალიან შეგეჭვოეთ.

ო ლ გ ა. ნეტავ, როდისმე კიდევ ენახავთ ერთმანეთს?
ვერ შინი ი. ალბათ, ვეღარ.

ბ ა უ ზ ა

ჩემი ცოლი და გოგოები კიდევ ორ თვემდე დაჰყოფენ აქ. გე-თავყა, თუ მოხდა რამე, ან რაიმე გაუჭირდათ...

ო ლ გ ა. დიხს, დიხს, რა თქმა უნდა. მაგანუ ელ იდარდებთ.

ბ ა უ ზ ა

ქალაქში ხვალ აღარც ერთი დასმეხდრე აღარ იქნება, ყველა-ფერი მოგონებად იქცევა და, რა თქმა უნდა, ჩვენთვის ახალი ცხოვრება დაიწყება...

ბ ა უ ზ ა

ყველაფერი ჩვენი სურვილის წინააღმდეგ ხდება. გინაზიის უფროსობა არ მინდოდა და მაინც გაგხდით. მაშ, მოსკოვში ცხოვრებაც არ გვეღირსება...

ვერ შინი ი. აბა... მაღლობელი ვარ ყველაფრისთვის... მაპატიეთ, თუ როდისმე რაიმე გაწყენინეთ... ბევრს, — მართ-ლაც, ძალზე ბევრს გლამპარაკობდი და ესეც მაპატიეთ, აუგად ნუ მომიხსენიებთ.

ო ლ გ ა. (კრემლებს იწმენდს). რა არის, რა დაემართა მა-შას, რატომ არ მოდის...

ვერ შინი ი. აბა, რა გითხრათ კიდევ ამ განშორების ვაშს? რაზე ვფიქროსოფოსო? (იყინის.) ცხოვრება მიძიმეა, ბევრ ჩვენგანს ის უაზროდ და უიმედოდ ეჩვენება, მაგრამ მა-ინც უნდა ვაღიაროთ, რომ თანდათანობით ყველაფერი უშჯო-ბესდებდა და, როგორც ჩანს, შორს აღარ არის ის დრო, რო-დესაც სიკვითი სახე ცხოვრება დადგება. (დაბედავს საათს.) დროა უკვე წაიდე, დროა! ადრე კაცობრიობა ომებით იყო დაკავებული და თავისი არსებობის აზრს ლაჭკობებში, რბე-ვასა და გამარჯვებებში ხედავდა. ახლა კი ყველაფერმა ამან თავისი დრო მოჭამა და, მათ ნაცვლად, ვეგებრთულა სიცი-რიელე დარჩა, რომლის შესასვებადაც ჰერჯერობით არაფერი ჩანს; კაცობრიობა დაჭინებით ეძებს იმას, რითაც შესაძლე-ბელი იქნება ამ სიციარელის ამოცხება, ეძებს და მიიგნებს კი-დეც. ოპ, ნეტავი კი მაღე მიიგნებდეს!

ბ ა უ ზ ა

აი, შრომისმოყვარეობას რომ განათლება შეერწყმებოდეს, გა-ნათლებას კი — შრომისმოყვარეობა! (დაბედავს საათს.) თუმცა, უკვე წასვლის დროა...

ო ლ გ ა. აგერ, მოდის.

შეშოლის მამა.

ვერ შინი ი. გამოსათხოვრად მოველი...

ოღა განზე ვაღებ, რომ გამოთხოვებას ხელი არ შეუშალოს.

მაშა. (შეჰყურებს სახეში ვერშინისს). მშვიდობით...

ხანგრძლივი კოცნა.

ო ლ გ ა. გეყოფათ, გეყოფათ...

მაშა ძალზე ჰკითხონებს

ვერ შინი ი. წერილები მომწერე ხოლმე... არ დავი-ვოცოთ! ახლა გამიწვი... დროა... ოღა სერგევენა, ხელი მო-კიდეთ, უკვე ჩემი... წასვლის დროა... მაგვიანდება... (გულა-ჩუქებული ხელბუზე ჰკოცნის ოღას, მერე ერთხელ კიდევ ეს-ვევა მაშას და სწრაფად გადის.)

ო ლ გ ა. გეყოფა, მაშა! დაწყნარდი, ძვირფასო...

შეშოლის პულინიონი.

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. (შემცბარბი). არა უშავს, დაე, იტიროს, დაე... ჩემი კარგი მამა, ჩემი კეთილი მამა... შენ ჩემი ცოლი ხარ და, რაც არ უნდა იყოს, მაინც ბედნიერი ვარ... მე არა-ფერზე ვჩივი, ერთ საყვედურსაც არ გუებნები... აი, ოღააც მოვწეა... დაეწყოთ ცხოვრება ისევ ძველებურად და მე ამა-ზე ერთ სიტყვასაც არ გეტყვი, გადაკვრიოთაც კი...

მაშა. (ჰქითხისგან თავს იკავებს). მშვილდა ზღვის პი-რას მწვანე მუხაა, ოქროს ჯაჭვია ზედ გამოზმული... ოქროს ჯაჭვია ზედ გამოზმული... სადც არის, ჰკუიდან შევიმლები. მშვილდა ზღვის პირას... მუხაა მწვანე...

ო ლ გ ა. დაწყნარდი, მაშა... დაწყნარდი... წყალი მიაწო-დე!

მაშა. აღარ ვტირი...

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. აღარ ტირის... ჩემი კეთილი მამა...

ისიხს ვრუ, შარეული ვასროლის ხმა.

მაშა. მშვილდა ზღვის პირას მწვანე მუხაა, ოქროს ჯაჭ-ვია ზედ გამოზმული... კატა მწვანე... მუხაა მწვანე... სულ ამერია ყველაფერი... (სვას წყალს.) რა უკუდმართად წაივია ჩემი ცხოვრება... აღარაფერი აღარ მინდა... ახლავე დაეწყ-ნარდები... ყველაფერი სულ ერთია ჩემთვის... რას ნინაშეს მშვილდა ზღვა? რად ამეკვიატა ეს სიტყვა? აზრები ერთმა-ნეთში მერევა.

შეშოლის ირინა.

ო ლ გ ა. დაწყნარდი, მაშა. აი, რა კარგი გოგო ხარ... შე-ვიდეთ თოახში.

მაშა. (გაჯავრებით). არ შემოვალ. (ჰქითხინებს, მაგრამ იმუაქმე ჩერდება.) მაგ სახლში მე უკვე აღარ შემოვდივარ და აღარც ენოვალ... ფეხსაც აღარ დავადგამ...

ირინა. მიდით, დავსხდეთ ცოტა ხანს ერთად, თუნდაც ხმას ნუ ამოვიღებთ. მე ხომ ხვალ მივდივარ...

ბ ა უ ზ ა

კ უ ლ ი გ ი ნ ი. გუშინ მესამე კლასში ერთ ბიჭუნას ეს წვე-რი და ულვაშები წავართვი... (იკეთებს ულვაშებსა და წვერს.) გერმანული ვინს მასწავლებლებს ვეგავრ... (იყინის.) არა? რა სასახლოები არიან ეს ბიჭები!

მაშა. მართლაც, თქვენს გერმანელსა გავხარ.

ო ლ გ ა. (იყინის). ჰო, ძალიან.

მაშა ტირის.

ირინა. კარგი. გეყოფა, მაშა!

პემოლის ნებაშა.

ნ ა ტ ა შ ა. (მოახლებს). რა? სოფორკას ცოტა ხანს პრო-ტოპოპოვი მიუდგებს ყურს, მიხაილ ივანჩი, ბობიკი კი ან-დრეი სერგეიშა ვასიერინოს. რამდენ დავიდარბა სჭირდება ბავშვების მოვლას... (ირინას.) ირინა, შენ ხვალ მიდიხარ,

— რა სამწესობროს დარჩენილიყავი კიდევ ერთ კვირას მაინც. (კულიკინის დანახვანე შეჰყვირებს; ის იცინის და ისხნის წვერსა და ულვამუშს) დაიკარგეთ ერთი, შემანინეთ! (ირინას) ძალიან შეგჩვევ და შენთან განშორება, გგონია, ჩემთვის ადვილი იქნება? მუნს თითხში ანდრეის გადაგაბარებთ თავისი ვიოლიონითი, — იქ აწვიპინის, რამდენიც უნდა! — მის თითხში კი სოფორკის მოვითავებთ. ისეთი მშვენიერი, ისეთი საუცხოო ბავშვია! რა გოგოა, რა გოგო! დღეს აი, ასეთი თვალებით შემოხმედა და მეუბნება — „დღე!“

ერთი მათგანი კი წავიდა ჩვენგან სულ, სამუდამოდ ჩემ დაჩრებთ მარტინი იმსახავს, რომ ცხოვრება დამეწყობოთ... თავივდა. უნდა ვიცხოვროთ... უნდა...

* ი რ ი ნ ა. (თავს მკერდზე მიაყრდნობს ოლგას). დადგება დრო და ყველა გაიგებს რისთვისა ვწვალობთ, რისთვისაა ამდენი ტანჯვა, — გაუგებარი აღარაფერი დარჩება. მანამდე კი უნდა ვიცხოვროთ... უნდა ვიმშრომოთ, უსათუოდ უნდა ვიმშრომოთ! ხვალ მარტო გავმგზავრები, სკოლაში მასწავლებლობას დავიწყებ და მიველ ჩემს სიცოცხლეს შევიწირავ მათ, ვისაც ეს სჭირდება. ახლა შემოდგომაა, მალე დადგება ზამთარი, ირგვლივ ყველაფერი თოვლით დაფარება, მე კი ვიმშრომებ და ვიმშრომებ...

კ უ ლ ი კ ი ნ ი. მართლაც, მშვენიერი ბავშვია.

ნ ა ტ ა შ ა. მამ, ხვალღიან უკვე მარტო ვარ აქ. (ოსრავს.) პირველ ყოვლისა, ვუბრძანებ, გადაკაფონ ეს ნაძვის ხეივანი, მერე აი, ეს ნეკერჩხალი მოჭრან... საღამოებით ისეთი უშნო სანახავია... (ირინას.) ძვირფასო, სრულებით არ გიხდება ეს ქამარი... ეს დიდი უგემოვნობაა... რამე უფრო ღია ფერისა უნდა შეგერჩია. და ვუბრძანებ, ყველგან დარგონ ყვავილები, ყვავილები... რომ ყველგან ყვავილების სუნი იდგეს... (მაცარად.) რა უნდა სკამზე ამ ჩანახალს? (გაეშართება სახლისკენ, მოახლეს.) რა უნდა სკამზე ჩანახალს? — გვეთხები (ყვირს). ხნა, კრინტი-მეთქი!

ო ლ გ ა. (ებვევა ორივე დას). მუსიკა უკრავს ისე მხიარულად, ისე ხალხიანად, რომ მისი ცხელ გწყურდება! ო ლმერთო ჩემო! გავა დრო და ჩვენც წავალთ სამუდამოდ; ყველა დაგივიწყებს, დაივიწყებენ ჩვენს სახეებს, ხმას და იმას, თუ რამდენნი ვიყავით, მაგრამ ჩვენი ტანჯვა სიხარულად გადაიქცევა მათთვის, ვინც ჩვენს შემდეგ მოვა; ბედნიერება და მშვედობა დამყარდება დღემამწამდე და კეთილად მოიგონებენ, დალოცვენ იმით, ვინც ახლა ცხოვრობს. ჩემო ძვირფასო დებო, ჩვენი ცხოვრება ჯერ კიდევ არ დასრულებულა. ვიცხოვროთ! მუსიკა უკრავს ისე მხიარულად, ისე გამამხნეველად, რომ მეჩვენება: ცოტა კიდევ და, გაივებთ, რისთვისა ვართ ამქვეყნად, რისთვის ვიტანჯებით... ო, ეს რომ ვიცოდეთ! რომ ვიცოდეთ ეს!

კ უ ლ ი კ ი ნ ი. აუშა!

სტენის ჟიღან ისმის მარშის ხმა. ყველანი უხმენენ.
ო ლ გ ა. მიდიან.

მუსიკა უკრავს უფრო და უფრო ჩუმად; კულიკინს, — მხიარულს, მოლოზს, — მოაკვს შლაპა და მოსახსნამი; ანდრეი მოაგორებს საბავსო ედლს, რომელსაც ზის ბობოკი.

შემოღის ჩაბანიკინი.

მ ა შ ა. ჩვენები მიდიან. რას იხამ... ბედნიერი გზით იარონ! (ქმარს) წავიდეთ სახლში... სად არის ჩემი ქუდი და მოსახსნამი?

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (ლიღინებს). ტარა... რა... ბუმბია... ეწოთი გუბეა... (კითხულობს გაზეთს.) სულ ერთია. ყველაფერი სულ ერთია!

კ უ ლ ი კ ი ნ ი. შინ შევიტანე... ახლავე გამოვტან. (შედის სახლში.)

ო ლ გ ა. ჰო, ახლა უკვე შეიძლება ჩვენ-ჩვენს სახლებში წავიდ-წამოვიდეთ. დროა.

ო ლ გ ა. რომ ვიცოდეთ, რომ ვიცოდეთ, რისთვისა ვართ ამქვეყნად!

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ოლგა სერგეენა!
ო ლ გ ა. ბატონო?

ფ ა რ დ ა.

პ ა უ შ ა

რა არის?
ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. არაფერი... არ ვიცი, როგორ გითხრობთ... (ყურში რაღაცას უჩურჩულებს.)

ო ლ გ ა. (შემინებული). შეუძლებელია!
ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ჰო... ასეთი ამბავია... დავეიწყებ, გავწვავალი, ლაპარაკიც კი აღარ შემიძლია... (წყენით.) კაცმა რომ თქვას, ყველაფერი სულ ერთია!

მ ა შ ა. რა მოხდა?
ო ლ გ ა. (ებვევა ირინას). საშინელი დღეა დღეს... არ ვიცი, როგორ გითხრა, ჩემო ძვირფასო...

ი რ ი ნ ა. რა მოხდა? ღვთის გულსათვის, მითხარით, რა მოხდა! (ტირის.)

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. ეს-ეს არის, ბართნი მოკლეს დუელში...
ი რ ი ნ ა. (ჩუმად ტირის). ვიცოდი, ვიცოდი, რომ რაღაც მოხდებოდა...

ჩ ე ბ უ ტ ი კ ი ნ ი. (სცენის სიღრმეში, სკამზე ჯდება.) დავიქანე... (ჯიბიდან გაზეთს იღებს.) არა უშავს, იტირონ... (ჩუმად ღლიღინებს.) ტა-რა-რა ბუმბია... ეწოთი გუბეა... ზოლოს და ბოლოს, განა ყველაფერი სულ ერთი არ არის?!

სამოვი და ფხვხე დასა; ერთმანეთს ეკვრან.
მ ა შ ა. ო, როგორ უკრავს მუსიკა! ისინი მიდიან, მიდიან...

ქ რ ო ნ ი კ ა

● ძმ(ებ)მა და მეგობრობის დღესასწაულად იქცა სექტ XXV ყრილობისადმი მიძღვნილი სომხური მუსიკის დღეები აფხაზეთში. სომხეთის ხელოვნების მოღვაწეთა დიდ ჯგუფს ხელმძღვანელობდა საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი, სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი ა. არუთუნიაძე.

სომხური მუსიკის კონცერტებზე უფრო კომიტატის, ა. არუთუნიაძის, ვ. აღმაიანის, ვ. ხანიანის, ვ. არმენიანის, მ. ვართა-

● გამომდინარე რევოლუციის არჩილ ჩხარტიშვილის დაბადების 70 წლისთავთან დაკავშირებით საქართველოს თეატრალურმა საზოგადოებამ გამოსცა ალბომი, რომლის ავტორია თეატრმცოდნე კოტე ნინიაშვილი. ალბომში განხილულია რევოლუციის შემოქმედებითი გზა 1920 წლამდე.

ზარიანის ნაწარმოებები, რომლებსაც ასრულებდნენ ავტორები და რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტები: რ. მათევოსიანი, ფ. ხორენიანი, ა. აირიანი, ზერდღიის ახალგაზრდობისა და სტუდენტთა საკავშირო ფესტივალის ლაურეატი ბ. აშოვიანი და სხვები.

ყოველი კონცერტის დასასრულს სრულებოდა ა. ბაბაქანიანის „ძმობის სიმღერა“, როგორც ჩვენი ქვეყნის ხალხთა ძმობისა და მეგობრობის გამოსატყულებად.

ალბომი მოთხვევლს აცნობს ა. ჩხარტიშვილის მილდარ შემოქმედებას, მისი მუსიკის თავისებურებებს მსახიობთან, მხატვართან, კომპოზიტორთან. აქვე უხვადაა მოტანილი ქართველი თუ რუსი თეატრმცოდნეებისა და მსახიობების, მოძვე რესპუბლიკების მწერლებისა და პოეტების, ფრანგი კრიტიკოსების, ზერძენი კორეოგრაფისა და მსახიობების გამოწამყვანები ქართველ რეჟისორზე.

ალბომში მოთავსებულია ინტერვიუ „რამდენიმე შეკითხვა იუბილარს“. იგი მდიდრულადაა ილუსტრირებული სათანადო ფოტომასალით.

ალბომის რედაქტორები არიან: დ. ალექსიძე და ლ. ლომთაძიძე.

● ბსლზბნს მოსკოვში ჩატარდა საქართველოს კინოს დღეები ციკლიდან — „ოქტომბერში შობილი ხელოვნება“, რომელიც ჩვენს რესპუბლიკაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების წინააღმდეგ წარმოადგინდა.

უფრანოსტოა ცენტრალურ სახლში გაიმართა დასკვნითი საღამო. საკავშირო სახელმწიფო კინოინსტიტუტის პროფესორმა, სტუდენტთა ინტერნაციონალური კლუბის თავმჯდომარემ ნ. კობარევა ილაპარაკა ქართული კინოს შესახებ და აღნიშნა, რომ ფესტივალმა დიდი ინტერესი გამოიწვია მოსკოვის ინტერნაციონალურ კინოკლუბში გაერთიანებულ სტუდენტთა შორის.

მოგწუო კონკრეტული თემატიკის ფილმების შესახებ

● სოსოსის ს. ქანბას სახელობის სახელმწიფო თეატრის ქართულმა დასმა სექტ XXV ყრილობას მიუძღვნა თავისი ახალი სპექტაკლი — ვ. ფანკიძის „მეშვიდე ცა“.

სპექტაკლის დადგმა ეკუთვნის რეჟისორ ბ. ტოროჩაძეს, მხატვრული გაფორმება — თ. ევსიას, მუ-

● ა. სირაპას სახელობის მსახიობის სახლსა და სახელმწიფო ფილარმონიის მცირე დარბაზში გაიმართა ფილმოფიის მეცნიერებათა კანდიდატის ბ. ვალევიას ლექცია-კონცერტები თემაზე: „ფერია და მუსიკა“. მომხსენებელმა ილაპარაკა ფერისა და მუსიკის პრობლემებთან დაკავშირებული საკითხების მეცნიერულ გაშუქებაზე სრ. კავშირისა და საზღვარგარეთ. მეორე განყოფილებაში ჩაჩვენები

დაწერილ საუკეთესო რეცენზიებზე.

კინოსტუდია „ქართული ფილმის“ დირექტორმა, რეჟისორმა რ. ჩიქოვამ საუკეთესო რეცენზიების ავტორი სტუდენტები (ვიეტნამიდან, არაბეთიდან, ეკვატორიდან, კუბიდან, გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკიდან, ბულგარეთიდან) მოიწვია თბილისში, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების წინააღმდეგ წარმოადგინდა.

ქართული კინოს დღეები ასევე დიდი წარმატებით ჩატარდა მ. ლომონოსოვის სახელობის მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ნავაობისა და გაზის მრეწველობის საქავშირის ინსტიტუტში, მოსკოვის საფეიქრო ფაბრიკა „კომუნდში“.

სიაკალირი — კ. გოლაძეს. შიავარ როლებს ასრულებენ: ნ. ბექუერი, ს. პაქეტიანი, ვ. მანსელი, თ. ბოლქვაძე, ნ. მახალია, ბ. პაპუაშვილი, ა. ქაროსანიძე, თ. მილდანი, დ. ჭიაიანი, ნ. ყურაშვილი, ნ. წერეთლიანი და სხვები.

ნ. მინაშვილი.

იქნა დოკუმენტური ფილმი „ფერია და მუსიკა უაზანში“, დოკუმენტური კინოფერმანა „პრომეთე“, თეატრული ფილმები „მუდმივი მოძრაობა“ და „სატარა ტრაპიკი“.

კონცერტების შემდეგ გამართულმა დისკუსიამ, ახრთა სხვადასხვაობის მიუხედავად, დაამტკიცა პრობლემის აქტუალობა და მნიშვნელობა თანამედროვე ხელოვნების განვითარებასთვის.

● **დემკომისის** შუა რიცხვებში თბილისში ჩატარდა საკავშირო და მოკავშირე რესპუბლიკების კულტურის სამინისტროების რედაქტორებისა და სარედაქციო კოლეგიების მთავარ რედაქტორთა და დამატებურთა თათბირო. მის მუშაობაში მონაწილეობდნენ საკავშირო, აგრეთვე სომხეთის, ჯერბაიჯანის, საქართველოსა და მოლდავეთის სსრ კულტურის სამინისტროებისა და თეატრალურ საზოგადოებათა წარმომადგენლები.

მიხსენება თემაზე „ეროვნული დრამატურების პრობლემები“ წაითხა საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს თეატრალური განყოფილების უფროსმა ა. შალუტავი-

ლმა. კამათში მონაწილეობა მიიღეს: ჯერბაიჯანის სსრ კულტურის სამინისტროს სარედაქტორო-სარედაქციო კოლეგიის მთავარმა რედაქტორმა რ. გვილარმა, მოლდავეთის სსრ კულტურის სამინისტროს სარედაქციო კოლეგიის მთავარმა რედაქტორმა რ. სუვეიკემ, სომხეთის სსრ კულტურის სამინისტროს წარმომადგენელმა, ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატმა ნ. კაკრამანოვმა, ჯერბაიჯანელმა რეჟისორმა ჯ. სალიშვილმა, დრამატურგმა გ. ზუხაშვილმა, საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტროს სარედაქტორო-სარედაქციო კოლეგიის რედაქტორმა ე. გალუსტოვამ და სხვებმა.

● **მ. ბბაშვილის** სახელობის მუსიკალური კომედიის თეატრში გაიმართა დღები იხსენებების ხსოვნისა და ხელოვნების დამახუბრებული მოღვაწის თამარ იშნელის შემოქმედებისადმი მიძღვნილი საღამო.

საღამო შესავალი სიტყვით გახსნა პროფესორმა გ. ხუტუამ. სიტყვებით გამოვიდნენ: რესპუბლიკის სახალხო არტისტები, სახელმწიფო პრემიის ლაურეატები: მ. ჭავჭავიძე და მ. ჩახავა; რესპუბლიკის დამახუბრებული არტისტები: მ. თაუთაშვილი და გ. ზუ. რიკოვა.

საღამოში მონაწილეობა მიიღეს საქართველოს პოეტტიკური ინსტიტუტის ვაჟთა ვიკალურმა ტრიომ,

ვიკალურმა ტრიომ ი. გურგულიას, მ. სიხარულიძისა და გ. დარბახელიძის შემადგენლობით; მომღერლებმა: მ. ძიძიგურმა, თ. ცაფურამ, ვ. დიდიანმა. მეორე განყოფილებაში კი იმღერეს იხსენებების შვილმა და შვილიშვილებმა, თ. იშნელმა შესარულა ძველი რომანსები.

● **თბილისის** კინოსახლის დარბაზში გამართულ ჭკვიურ გამოვენაზე ლ. სვანიძე, ი. პეტროპოვსკაია, რ. აბდლაშვილი, ნ. ნახუტაიშვილი საზოგადოების წინაშე წარსდგნენ ბოლო ხანებში შესრულებული ნაწარმოებებით.

პოეტური მოტივები „შთაგონების წუთი“, „ხედავნი სიმღერა“, „ჩრდილი ბალახზე“ და სხვ) მხატვარი მოვევლინა როგორც წიგნის საინტერესო ილუსტრატორი („სამღესის“, „გვირგვინების ოქჯის“ ილუსტრაციები).

წელიწადის სხვადასხვა დროს აღზედილი რ. თანდაშვილის ლირიკულ პეიზაჟები: „წამთარი“, „შე მოდგემა“, „შუადღეს“, „საღამო“, „წვივის წინ“ — თითოეული ეს თემატიკები მხატვარს ბუნების განადიით აქვს გადმოცემული.

ნივარძის, შიხა ხალაშისა და ქეთევან ხოთაშვილის ნაშუქვრებს გამოვენა. დამვიტორებულმა რიხილეს როგორც თემატურად ასვე ეანრობივად მრავალეროვანი და საინტერესო გამოვენა.

ძირითადად პასტელიო და ნახშირით შესრულებული პორტრეტული კომპოზიციები წარმოადგინა ი. პეტროპოვსკაიამ. მისი თანამედროვეების, მეგობრების, ამხანაგების ამ პორტრეტებში ვტორმა შექმნა გაუხსნა აღმართა ინდივიდუალური ხასიათის ნიშნები, მივიღი რიგი ნაშუქვრები ფერშიც გამომსახველად გადაწვევითა.

აკვარელითაა განხორციელებული ნ. ნახუტაიშვილის პეიზაჟები და ნატურალიზმის რეალიზმი. ბევრი მათგანი გვიზიდავს საინტერესო მხატვრული გადაწვევით.

● **საპარტიზოლო** სსრ სახელმწიფო დამახუბრებული სიმფონიური ორკესტრი ჯ. ჯახიძის ხელმძღვანელობით პირველად ეწვია მესხეთს და რამდენიმე კონცერტი გამართა. კონცერტების პროგრამაში ძირითადად ქართველი კომპოზიტორების ნაწარმოებები შევიდა.

● **წ. ფალაშვილი** სსრ სახელობის თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში შედგა პრემიერა — წარმოდგენილი იქნა ლდების ბალეტი „კოკელოა“.

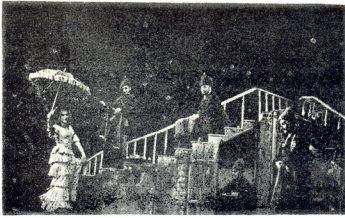
ძირითადად პასტელიო და ნახშირით შესრულებული პორტრეტული კომპოზიციები წარმოადგინა ი. პეტროპოვსკაიამ. მისი თანამედროვეების, მეგობრების, ამხანაგების ამ პორტრეტებში ვტორმა შექმნა გაუხსნა აღმართა ინდივიდუალური ხასიათის ნიშნები, მივიღი რიგი ნაშუქვრები ფერშიც გამომსახველად გადაწვევითა.

● **ბათუმში** მოეწყო მხატვრების — ოლღა ჩიჩუა, სტელეზიოვას, ნინო

სექტაკლის დადგმა და კორეოგრაფია ეკუთვნის თეატრის მთავარ ბალეტმისტერს გ. ალექსიძეს, მხატვარია გ. ალექსი-მესხივილი, ღირთიერები: საქართველოს სსრ სახა-

ლხო არტისტი, წ. ფალაშვილის სახელობის პრემიის ლაურეატი ვ. ფალაშვილი და თ. ჭავჭავიძე. წარმოდგენაში მონაწილეობენ საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი, სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი წ. კიკალიშვილი; რესპუბლიკის დამახუბრებული არტისტები: ი. ჭანდერი, ნ. აბულაძე; მსახიობები: რ. აბაშიძე, წ. ამონაშვილი და სხვები.

● **თბილისი** ს. შუამიანის სახელობის სომხური დრამის სახელმწიფო თეატრმა წარმოადგინა პრემიერა — გ. სუნდუკიანის ერთმოქმედებანი კომედიები „ძველ თბილისში“.

სპექტაკლი დადგა საქართველოს სსრ დამსახურებულმა არტისტმა გ. უშიკიანმა. მხატვრულად გააფორმა საქართველოსა და სომხეთის სსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ რ. ნალბანდიანმა და ნ. ჩაფარაძემ, მუსიკალური გაფორმება ეკუთვნის ა.

● **პ. მარტანიშვილის** სახელობის სახელმწიფო აკადემიურმა თეატრმა წარმოადგინა ფრიდრიხ ლიურენშაიტის ტრაგედი „მლოარდერის ვიზიტი“. პიესა თარგმნა ლ. ლლონტამ.

დამდგმელი-რეისორმა საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი გ. თუშანიშვილი, მხატვრები — უ. იმერლაშვილი და მ. შველიძე, მუსიკალურად გააფორმა გ. კუხიანიძემ, ქორეოგრაფია — რუსუბოლის დამსახურებული არტისტი ი. ჩაიკეცი.

ასატრიანს: და გ. მერველოვს, ქორეოგრაფია — მ. შუბაშუეკლი.

წარმოდგენაში მონაწილეობდნენ: საქართველოსა და სომხეთის სსრ სახალხო არტისტი დ. ამირბეიანი; საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი ვ. აკოფიანი; საქართველოსა და სომხეთის სსრ დამსახურებული არტისტები — ე. სტეფანიანი, ს. შუკიანი; საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ნ. გვიანურიანი; მსახიობები: თ. ჩიოფიანი, ს. სოსიანი...

წარმოდგენაში მონაწილეობენ რესპუბლიკის სახალხო არტისტი ვ. მახარაძე, დამსახურებული არტისტები: ს. ჭიკაურელი, გ. გელოვანი, გ. ტატიშვილი, გ. გოგუა, თ. არჩვაძე, თ. ლასიშვილი, მ. მებურიშვილი, თ. შაისურაძე, აფხაზეთის ასსრ დამსახურებული არტისტი მ. გამეღია, მსახიობები: ა. მიქიქაძე, ე. თოფურია, ვ. ციკლაშვილი, ა. ტყეშელაძე, შ. მუხენიერაძე, ვ. მონიავა, ლ. ყარაბაგლი, ზ. იოსელიანი და სხვები.

საღამოზე ფესტივალის ეთორის თავშქომარემ, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტმა მ. ცარიოვმა გამოაკეთა დათავლიერების შედეგები, რომლის მიხედვითაც პრემიებია და დიპლომები დაჯილდოვდნენ ფესტივალში გამარჯვებული რეისორები,

● **აშბს წინაშე** სახელმწიფო ფილარმონიის დიდ საკონცერტო დარბაზში გასტროლები გამართა ამერიკულმა კამერულმა ორკესტრმა, რომელიც დიდი პოპულარობით სარგებლობს არა მარტო ამერიკის შეერთებულ შტატებში, არამედ მის საზღვრებს გარეთაც. ორკესტრის მხატვრული ხელმძღვანელია დენის რასელ დევისი. კამერული ორკესტრის პროგრამა შეიცავდა როგორც უსაბუთო, ასევე თანამედროვე ამერიკულ კომპოზიტორთა ნაწარმოებებს: შუბერტის სიმფონია № 5, ონგერის „ზაფხულის პასტორალი“, შაინდლის სიმფონია № 98, კო-

● **სტუმრის** ს. ჭანბას სახელობის სახელმწიფო თეატრის აფხაზურმა დასამსკვან XXV ყრილობას მიუძღვნა ლ. არგენის „დაქრისის საუკუნა“.

სპექტაკლი დადგა აფხაზეთის ასსრ ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ რეისორმა მ. მარხოლიამ. მხატვრულად გააფორმა თ. თვანიძე, კომპო-

● **თითქმის** მთელი წლის მანძილზე მიმდინარეობდა „საბჭოთა კავშირის გერმანიის დამატებითი ხელოვნების ფესტივალი“ და განხილულ იქნა 120 სპექტაკლი.

თბილისში მოსკოვი, თეატრალური საზოგადოების სააქტო დარბაზში, გაიმართა ფესტივალის შემაქმებელი საამო, რომელსაც გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკიდან ჩამოსული სტუმრებიც ესწრებოდნენ.

საღამოზე ფესტივალის ეთორის თავშქომარემ, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტმა მ. ცარიოვმა გამოაკეთა დათავლიერების შედეგები, რომლის მიხედვითაც პრემიებია და დიპლომები დაჯილდოვდნენ ფესტივალში გამარჯვებული რეისორები,

ულის „სპარსული მოტივები“ და ბოლშოის „კომედი“.

კონცერტებში მონაწილეობდნენ აგრეთვე სლონეტები. პაულა სეიბელმა შესრულა მოცარტის ნაწარმოებები, რიჩარდ კლენგმა და რომუალდ ტენკომ — ბახის კონცერტები შინორი პობოისა და ვიოლინოსათვის კამერული ორკესტრის თანხლებით. განსაკუთრებულ წარმატებას ხვდა წილად ფლეიტისტი კაროლ ვინსენკი. რომელმაც შესრულა მოცარტის კონცერტი № 1 სარტის მეთორი ფლეიტისა და კამერული ორკესტრისათვის.

● **ჩეხეთის** მთავარ როლებს ასრულებდნენ — საქართველოს სსრ და აფხაზეთის ასსრ სახალხო არტისტები: მ. ზუბია და ა. აგბა, რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტები: ვ. მანი და ა. ერმოლოვი, მსახიობები: ნ. მუტა, რ. დაუთია, ვ. არგუნი, თ. ავიძია და სხვები.

მსახიობები, კომპოზიტორები და მხატვრები.

საბჭოთა კავშირის კულტურის სამინისტროსა და საქავშირო თეატრალური საზოგადოების დიპლომები დასაცავა ფესტივალის ლაურეატებს: თბილისის რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის რეისორს, ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს ს. სტურუას, საქართველოს სსრ სახალხო არტისტს რ. ჩიკაიძეს და კომპოზიტორ გ. უაჩიელს (სპექტაკლისათვის „კავკასიური ცარცის წრე“); მოწარედ მაყურებელთა ქართული თეატრის რეისორს სოს. ხელოვნების დამსახურებულ მოღვაწეს თ. მალაშვილს და მსახიობ ნ. მაკუჯარას (სპექტაკლისათვის „ორღანელი ქალწული“).

● **თომასმბი** წელია არსებობს ქ. ტყიბულის მემკვიდრეთა კულტურის სახალისი სახალხო თეატრი. ამ ხნის მანძილზე სახალხო თეატრმა 40-მდე დადგმა განახორციელა, რომელთაგან მრავალმა მოიპოვა დამსახურებული წარმატება საკავშირო თუ რესპუბლიკურ ფესტივალებზე.

1974-1975 წლების სეზონში სახალხო თეატრმა (დირექტორი ზ. გორჩაძე) წარმოადგინა ოთხი სპექტაკლი — 3. თოდუასი „რადენა“, გ. ხუწარიას „ორის ბებია“, ქ. ისაკაძის „ორმოტირაიონი“ და ი. მოსაშვილის „სადგურის უფროსი“. აღსანიშნავია, რომ ამ სპექტაკლების დადგმა სახალხო თეატრის მსახიობების 3. თოდუასი, ვ. დვისაძესა და რ. ურუიკოლიანს ეკუთვნის, პიესა „რადენა“ ავტორი ს. სახალხო თეატრის მსახიობია. სახალხო თეატრის მსახიობები წარმოება-დაწესებულებებში მუშაობას მშვენივრად უწყაყებენ თეატრალურ საქმიანობას. გახულ წელს მხატვრული თვითმოქმედების რეს-

პუბლიკურმა სახლმა ფაშისტურ გერმანიაზე გამარჯვების 30 წლისთავთან დაკავშირებით ქ. თბილისში მოაწყო სახალხო თეატრების დათვლიერება. დედუკებული მსახიობები მასპინძლის წინაშე პირველ ტურში წარსდგა გამარჯვებული რვა საუკეთესო კოლექტივი. მათ შორის იყო ტყიბულის სახალხო თეატრიც. ეთერო პირველი ხარისხის დიპლომი მიანიჭა ტყიბულის სახალხო თეატრს სექტაკლისათვის „სადგურის უფროსი“. კარგი რეჟისორული ნაშრომისათვის სასტიკო სიგელის დამსახურა რ. ურუიკოლიანმა. სასტიკო სიგელებით დაჯილდოვდნენ აგრეთვე მსახიობები: ც. ქარაქაშვი, ვ. გვერდამე, ვ. ოდილაძე, დ. წიწულაშვილი, ბ. ტურშიაძე, ნ. ბოკორიშვილი. დღევანდელწლისა და კუჭშიჩის როლების საუკეთესო განსახიერებისათვის 3. თოდუაძე და ე. ქლიაძე დაჯილდოვდნენ პირველი ხარისხის დიპლომებით.

ბ. გივანაძე.

● **თბილისის** ვრიბოედოსი სახელობის სახელმწიფო რუსულმა დრამატულმა თეატრმა მსურბებელს უჩვენა მ. როსოვსკის და ი. რიშინსკის პიესა „სამი მუსკეტერი“ (ალ. დიუმას რომანის მიხედვით). წარმოადგენა დადგა რეჟისორმა ა. ტუტსოვოვმა, მუსიკის ავტორია მკჰისმ დედენსკი, მხატვრარა — ა. კუბენკოვა, ვალეტმისტერი — რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი ი. ზარეცი. სპექტაკლში მონაწილე-

ობდნენ საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტები: ბ. კოზინცი, ი. სუხანოვი, ე. კილასონიძე, ა. შენგელია, ვ. სომინა, მსახიობები: ვ. გრუშევი, ლ. პიარნი, ა. არბოთნოვი, ვ. სოლოდნიკოვი, ვ. ბერმისტროვი, ი. კოპჩენკო, ვ. პეტროვსკი, ვ. ზახაროვი, ლ. კარლოვა და სხვები.

● **თბილისის** მ. ბალანჩაიას სახელობის მემუსიკალურმა სასწავლებელმა მასწავლებლის სახლში შემოქმედებითი საღამო გაეშარა სასწავლებლის პედაგოგს, საქართველოს დამსახურებულ

არტისტს პეტრუდა შხალცილს. პეტრუდა შხალცილი ეროვნებით ჩეხი, ჩვენი ქალაქის მკვიდრია. მან თბილისის კონსერვატორიის დამთავრების შემდეგ მუშაობა დაიწყო ოპერის გუნდში. სულ მალე კი ჩვენი

საოპერო თეატრის წამყვანი სოლოსტი გახდა. ათეული წლები მანძილზე წარმატებით მღეროდა მთავარ პარტებს სპექტაკლებში: „ბეზსალომ და ეთერი“, „ივგენი ონეგინი“, „იდა“, „ტოსკა“, „სოფლის პატრონებია“ და სხვა.

იუბილარის საპატივსაცემოდ გაიშარა კონცერტი, რომელშიც მონაწილეობდნენ სასწავლებლის სტუდენტები. მშენებლო წინაშე წარსდგა თვით მ. შხალცილი. მან შესარულა არტივს ოპერებიდან.

ნ. შიპაძე.

● **ზ. ფალიშვილი** ს სახელობის თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში ქართულ ენაზე აუდირდა მოცარტის ოპერქმედებია ოპერა „ქადოსნური ფლიტა“. ვილანდის ზღაპრის მიხედვით შეიკედირის მიერ შექმნილი ოპერტა თარგმნა გერმანისტა ნელა ანტუელიძის წარმოდგენა გერმანიის ფედერაციულ რესპუბ-

ლიკის ქალკ საარბრატუნისა და ქართული ხელოვნების მოღვაწეთა თანამეგობრების კლდე ერთი გამობატლებია. სპექტაკლის დამდგმელი რეჟისორია მ. ვიდუინდი, დირიჟორები — ზ. კილოერი და გ. გოციაძე, მხატვარი — დ. მანი, კორეოგრაფი — საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი, სახელმწიფო პრემიების ლაურეატი ზ. კვაციანიშვილი, კოსტუმე-

ბი შექმნეს ფ. ტოვემ და თ. ჰინემ. განათების მხატვარია მ. ვოლშაიდი, დადგმის ტექნიკური ხელმძღვანელი — ფ. ვისიგერბერი, კორმისტერები — საქართველოს სსრ დამსახურებული მოღვაწე ვ. ხუბრაძე, რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი ა. დანელიანი. პარტების არბულბდნენ: საქართველოს სსრ სახალხო არტისტები — ლ. კუო-

ნია, თ. მუშეულიანი; რესპუბლიკის დამსახურებულა არტისტი რ. ზომთაბერიძე; აფსაზეთის ასსრ დამსახურებული არტისტი ბ. ამინა, მომღერლები: მ. ადამაძე, ლ. ნადიბაძე, ნ. ნადიბაძე, ქ. ფირცხალავა, ლ. კალშაბლიძე, ზ. ზორავა, ლ. კვიციანიძე, ტ. ქვიციანიძე, ტ. ჰანტურია, ა. კანია, ლ. მალნარაძე.

● **შ. დადიანი**ს სახელობის ზუგდიდის სახელმწიფო დრამატულმა თეატრმა მორგე პრემიერად მასუბრებელს უჩვენა დედლიდაშვილის „სამანიშვილის დედნიცავალი“.

სპექტაკლი დადგა რეჟისორმა ს. უფშიძემ, მხატვრულად გააფორმა გ. გაბისონიამ, მუსიკალური მონაწილე ეკუთვნის ზ. ცაბაძეს.

სპექტაკლში მონაწილეობენ: საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტები

ბი — დ. გოგიჩაიშვილი, ე. კვიციანი, შ. მოსია, ა. როგავა, გ. წერეთელი; კულტურის დამსახურებული მუსიკე: დ. ბაგვა; მსახიობები: ნ. არბოლიშვილი, ლ. წერეთელი, დ. წერეთელი, ტ. დავითი, ო. ჭურციკიძე, დ. დავა, ჯ. როგავა, რ. ცხაბია.

სპექტაკლი მაყურებელმა გულთბილად მიიღო.

პ. ზაპინსკინი.

გუმბას და სხვათა ნაწარმოებები.

აფხაზეთის სახელმწიფო სიმფონიურ ორკესტრთან გამოდიოდნენ ცნობილი საბჭოთა შემსრულებლები — სერგოშაიროსი კონსურსების ლაურეატები: ვ. კრაიჩივი, მარინე და ნანა იაშვილები, რ. აგარონიანი, ო. იახლოსკია, ნ. აირაქტიანი; საქართველოს სსრ და აფხაზეთის ასსრ ფილარმონიების სოლისტები: ა. ნივარაძე, ი. ექვიშვილი, ე. დავლიანიძე, ე. არაქე

● **აბას წინათ** აკ. ხორავას სახელობის მსახიობის სახელობის მცირე დრამაზურ საქართველოს თეატრულმა სასწავლოებამ მოაწყო შეხვედრა-საუბარ-სტუდიების მოღვაწეებთან. დამსწრე სასწავლოებს თანეს საწავლოგარეთული თეატრალურა შთაბეჭდილებანი გააცნეს: ხელოვნებათმცოდნეობის კანდიდატმა, მუსისიმსცოდნე მ. ფი-

ჩხაძემ („მუსიკალური ბუდაპეშტი“), რესპუბლიკის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე რ. შირცხაძემ („პარიზის თეატრში“), რესპუბლიკის დამსახურებულმა არტისტმა რ. თავართილაძემ („ინგლისის თეატრალური ცხოვრება“), რეჟისორმა სანდრო მრეკელიშვილმა („ეროცლავის ღია თეატრი“).

● **შაბანასანელი** ორაწლის მანძილზე აფხაზეთის სახელმწიფო სიმფონიურმა ორკესტრმა მოამზადა 25 ახალი პროგრამა და გაშრომა 70 კონცერტი, რეპერტუარში იყო: ბახის, მოცარტის, ბეიოპეინის, ვაგნერის, მენდელსონის, ბრამსის, როსინის, ბოზეს, ბოკერინის, გლინკას, ჩაიკოვსკის, რაჰმანინოვის, სენსანის, დევიდის, რაველის, რ. შტრაუსის, პრეტენის, შოსტაკოვიჩის, ი. შტრაუსის, ზაქაროვიანის, თაქთაიშვილის, ლდობის, ვორდლის, ბერკოპეინის,

ლოვი, თ. გომელაური, მ. დანიშვილი, ნ. ავალიანი, მ. ალთუგაშვილი, ა. ოტირბა, ა. ავიძბა, ვ. აღანი, ნ. ნორმანი დირიჟორის — ჩსრის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე პ. დიბი, შ. პაღტკვიანი, ს. ხრევაოსკი, გ. გოცირიძე, ი. იმანოვი.

აფხაზეთის სიმფონიურ ორკესტრის კონცერტებში მონაწილეობდნენ ვ. სარაჭიშვილის საელონის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის წარჩინებული სტუდენტები.

ორკესტრი სისტემატურად აწუხებდა კონცერტებს აფხაზეთის დაბა-სოფლებში, სადაც პროპაგანდას უწევდა როგორც კლასიკურ, ისე თანამედროვე საბჭოთა და სასწავლოგარეთულ მუსიკას. მის რეპერტუარში თვალსაჩინო ადგილი დაეთმო აფხაზი კომპოზიტორების სიმფონიურ ნაწარმოებებსაც: ნაყოფიერი მოღვაწეობის გამო კოლექტივი დაჭილდოებული აფხაზეთის ასსრ კულტურის სამინისტროს საპატიო სიკვდილი.

● **პასუხი** აბაშიძის სახელობის მუსიკალური კომედიის სახელმწიფო თეატრმა მასუბრებელს უჩვენა პრემიერა — კომპოზიტორ მიჩ ლის „ლაპანელი“: ადობრეცო ავტორია დ. ვახტანგი, თარგმანი ეკუთვნით პ. გრუზინსკისა და მ. ქელიშაძის. სპექტაკლი დადგა რეჟისორმა გ. მელვიამ. დირიჟორია ა. მამაცაშვილი, მხატვარი — თ. მურვანიძე, კოსტუმები — ი. დანიანი, ცეკვების დამდგმელი — საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი გ. ოდიკაძე.

მონაწილეობენ: საქართველოს სსრ სახალხო არტისტები — ვ. საღარაძე, შ. ხაჯალია; საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტები — თ. ხელაშვილი, თ. მერკვილიძე, ლ.

ჩიბალაშვილი, პ. სუხიშვილი; მსახიობები: ა. ამირანაშვილი, ნ. პაინაშვილი, ბ. ბიბილოვი.

● **ბ. ხორავას** სახელობის მსახიობის სახლში გაიხსნა ახალგაზრდა მხატვრის ნუნუ ნივარაძის ნამუშევართა პირველი პერსონალური გამოფენა, რომელიც მიძღვნიდა თეატრის საერთაშორისო დღეს.

ნ. ნივარაძე რესპუბლიკური გამოფენების აქტიური მონაწილე. თბილისის სამხატვრო აკადემიის დამოაზრების შემდეგ იგი გატაკებში მუშაობდა ქართული კედლის მხატვრობის ძეგლთა რესტავრაციაზე, იღებდა შუა საუკუნეების ხელოვნების ამ დარგის საუეთესო ნიმუშების პირებს, რაც ერთგვარ სკოლად იქცა მხატვრისათვის პროფესიული დაოსტატე-

ბისა და გამოსახვის საშუალებათა საკუთარი ხერხების ძიებას ზაგუფ. ეს ნათლად გამოვლინდა გამოფენაზე ექსპონირებულ ნამუშევრებში — თანამედროვეთა მრავალრიცხოვან პორტრეტებსა და ტილოებში — „მთვარის დამე“, „გაზაფხული“, „სიმღერა“, „პრემიერა“ და სხვ. პორტრეტებში მხატვარი ცდილობდა ღრმად ჩაწედეს ადამიანის სულიერ სამყაროს, განაჩნა მისი ხასიათი, ნ. ნივარაძის ნაწარმოებებში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დეკორატიულ ფონს, რომლან მოტოვებს თვით მოთახულად ადამიანის ბუნება კარნახობს მხატვარს.

● 18 იანვარს ვ. სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის დიდ დარბაზში წარმატებით ჩატარდა საქართველოს სახელმწიფო კაბელის (ხელშეწყვენილი გ. მუნჯიშვილი) კონცერტი. პირველ განყოფილებაში შესრულდა დასავლეთევროპული და რუსული საკუნძო მუსიკის ქმნილებები, აგრეთვე ზანგუერი ხალხური სიმღერა. მეორე განყოფილება მიმდინარე ქართული კომპოზიტორთა საკუნძო შემოქმედებას — შესრულდა ა. ჩიმაკაძის, დ. ოორაძის, მ. ფარცხელაძის, ო. თაქაიძის, შ. მშველიძის, ა. მაჭავარიანის, ო. გორდელისა და ი. კეკელიძის ნაწარმოებები.

● შოკალერ-სარბრვი. მირი ანსამბლი „ორგრა“ ახალი პროგრამით წარსდგა თბილისელი მსმენელების წინაშე.

ანსამბლმა ორგანოფილტვიანი პროგრამა — „შოკალერ ქალღმერთის საერთაშორისო წესის მიუძღვნა. პროგრამა, რომლის ავტორია პ. გრუზინსკი, რეჟისორი — საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი მ. პაისცყი, ძირითადად ქართულ ნაწარმოებებზეა აგებული. მუსიკის მოუვარულებმა მოიხიწყეს ვ. ცაიასის, ვ. ახარაშვილის, ო. ივდლირაძის, ნ. თვანიას და სხვათა ნაწარმოებები.

● მოზარდ მსაუბრე-ლთა სახელმწიფო რუსულ-მა თეატრმა წარმოადგინა პრემიერა — პ. შვეფის „შენილი ისტორია“. დადგარებისმა ა. ოვანესიანმა, მატატორა ხელოვნების დამსახურებელი მოღვაწე ვ. ვართანიანი, მუსიკალურად გააუფორმა ფ. არამიანმა.

როლებს ასრულებენ — საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ი. იავაზოვი, მსახიობები: ნ. კორნიუშინი, ა. მუსუხანტოვა, ფ. კარპანცესკაია, შ. ნერიასოვი, ლ. პარფიროვა, ი. შვედკოვი, ლ. ზაქარევიცი.

● შალვა გუჯაბიძე თბილისის ქორეოგრაფიულ სტუდიაში 1938 წელს მივიდა. მაშინ სტუდიას ხელმძღვანელობდა გამოჩენილი მოცეკვვე და მასწავლებელი მ. ბერიანი. ქართულ ხალხურ ცეცეებს აქ აწარმოებდა სახელგანთქმული მოცეკვვე და პედაგოგი ალექსი ალექსიძე. შემდეგ შ. გუჯაბიძე სწავლა განაგრძო ზ. ფალიაშვილის სახელმწიფო თბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრის ქორეოგრაფიულ სტუდიაში, რომელსაც ხელმძღვანელობდა საქართველოს სახალხო არტისტი დავით ჭავჭავაძე. 1936 წელს იგი ჩაირიცხა მსახიობ-მოცეკვვედ თეატრის საბალეტო

დასა, წარმატებით მონაწილეობდა სპექტაკლებში: „აბესალომ და ეთერი“, „დაიხი“, „ლადატარა“, „დარჩენა ციხიდან“, „თქმულება შოთა რუსთაველზე“, „ქეთო და კოტი“, „მთების გული“, „მდიდრეა“.

1947 წელს იგი მონაწილეობდა ქართული ხელოვნების პირველ დეკადაში, რომელიც მოსკოვში გაიმართა. 1939 წელს შალვა გუჯაბიძე მოღვაწეობდა იწყებს სახელმწიფო ფილარმონიაში ენტრადის მსახიობ-მოცეკვვედ წარმატებით გამოიღოს საქართველოს სხვადასხვა უბნებში.

1940 წელს შალვა გუჯაბიძე ჩაირიცხა საქართველოს სიმღერისა და ცეცვის სახელმწიფო ანსამბლში, რომელსაც ხელმძღვანელობდნენ კომპოზიტორი გ. კოცკაძე და ქორეოგრაფი ჯ. ბაგრატიონი.

1941 წელს იგი გაწვეულ იქნა წითელი არმიის რიგებში. ერთ-ერთი გარნიზონში თვითმოქმედ ქორეოგრაფიულ დასს ხელმძღვანელობდა. 1943 წელს

მ. გუჯაბიძე ცეცვიც ცეცვის საქართველოს სიმღერისა და ცეცვის სახელმწიფო ანსამბლში, აქტიურად მონაწილეობდა სამოთა მეომარ-ზისაფის გამართულ სამეფო კონცერტებში, შემდეგ კი იგი მიწვეულ იქნა ახლად დაარსებულ კოლექტივში — ქართული ხალხური ცეცვის სახელმწიფო ანსამბლში, რომელსაც სათავეში ჩაუდგინენ ნ. რამიშვილი და ი. სუხიშვილი.

შალვა გუჯაბიძე — მოცეკვვე უნარაღებდა იუსურის სახელმწიფო ტექნიკით, პროფესიონალიზმით, ეროვნული სტილისკეთებით. მან თავი გამოიჩინა, როგორც ცეცვის — „მწვესურია“, „საკოლმურნეო“, „შრომის ცეცვი“, „თოშური“ დამდგომლმა ქორეოგრაფმა.

ნაყოფიერად მოღვაწეობს შალვა გუჯაბიძე პედაგოგიურ სარჩულედაც მის მიერ აღზრდილი მოცეკვავები მოღვაწეობენ ჩვენი რესპუბლიკის ქორეოგრაფიულ კოლექტივებში.

1962 წლიდან შ. გუჯაბიძე საქართველოს მუსიკალური და ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდიუმის კონსულტანტ-ქორეოგრაფია, მას მინიჭებულ იქნა საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი წოდება, დაჯილდოვებულია მედალით, სიგელით, ობლდომებით, ფასიანი საჩუქრებით.

გასული წლის 22 დეკემბერს რკინიგზის კულტურის სახლში გაიმართა შ. გუჯაბიძე დაბადების 60 და მოღვაწეობის 40 წლის აღსანიშნავი შემოქმედებითი სლაიმი, რომელიც გახსნა ხალხური შემოქმედების რესპუბლიკური სახლის დირექტორმა, ხელოვნების დამსახურებულმა მოღვაწემ, კომპოზიტორმა მ. ჩორინაშვილმა. შ. გუჯაბიძის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე ილასარკა სსრკ სახალხო არტისტი ი. სუხიშვილი. იუბილარის შეხალმნენ: ზუგდიდის, თელავის, გორის, კასპის, თბილისის მუსიკალური საზოგადოების წარმომადგენლები. კონცერტში მონაწილეობდა თვით იუბილარი.

ო. თ. შირვალიძე.

«САБЧОТА ХЕЛОВНЕБА»

№ 2, 1976

ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ ГРУЗИНСКОЙ ССР

Леван Приудзе

ЖИЗНЬ ДИКТУЕТ

Статья представляет собой отклик на постановление ЦК КП Грузии «О мерах по усилению борьбы с вредными традициями и обычаями».

В свете этого постановления рассматриваются некоторые вопросы быта нашей республики.

(стр. 2).

«КРУГЛЫЙ СТОЛ»
ВЫСТАВКА «СЛАВА ТРУДУ»

Любям труда посвящается большая республиканская выставка, организованная в Тбилисской картинной галерее.

Редакция обратилась к известным грузинским художникам и искусствоведам с просьбой поделиться своими впечатлениями от этой выставки, ставшей примечательным явлением в культурной жизни республики.

За круглым столом шла беседа об актуальных вопросах грузинского изобразительного искусства. В ней приняли участие искусствовед Кети Мачабели, живописцы Гиви Нармания и Радниш Тордия, скульптор Леван Мхеидзе, прикладник Нана Киквадзе, график Гурам Глonti.

Беседу вела заведующая отделом изобразительного искусства и

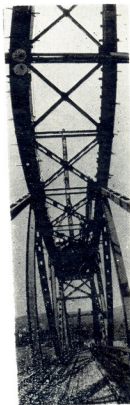
архитектуры редакции журнала «Сабчота хеловнеба» Л. Табукашвили. (стр. 10).

Котэ Ниникашвили

АРЧИЛ ЧХАРТИШВИЛИ

Статья посвящается 70-летию со дня рождения народного артиста СССР, режиссера Арчила Чхартисвили. Автор характеризует своеобразие его творчества, рассматривает спектакли, поставленные им в разное время в разных театрах и принесшие ему успех.

(стр. 25).

ИНТЕРВЬЮ

В журнале публикуется интервью с режиссером Арчилом Чхартисвили. (стр. 29).

«БАМ»!

О деятельности посланцев Грузии — юношей и девушек, работающих на одном из участков строительства Байкало-Амурской магистрали рассказывала выставка работ фотожурналиста Бондо Дадвадзе, которая недавно экспонировалась в выставочном зале

издательства «Мерани». Выставку автор посвятил XXV съезду КПСС. (стр. 30).

Анзор Эркоманшвили

ГУРИЯСКАЯ ПЕСНЯ

Автор рассматривает особенности гурийского музыкального фольклора, песни различных жанров и правила их исполнения, обусловленные различными ритуальными и бытовыми традициями. (стр. 32).

Вахтанг Беридзе

ПРОЦАЛЬНОЕ СЛОВО

Ушла из жизни народный художник Грузинской ССР, лауреат премии имени Шота Руставели Елена Дмитриевна Ахвледiani. В журнале публикуется прощальное слово академика Академии наук Грузинской ССР В. Беридзе. (стр. 42).

Тенгиз Квирквелия

ИСТОРИЧЕСКИЙ ПАМЯТНИК И СОВРЕМЕННОСТЬ

Промышленная революция и безудержный рост городов вызвали опасность уничтожения исторических памятников. Именно этим и объясняется особое внимание, уделяемое в настоящее время во просам охраны памятников прошлого.

Долгое время историческим памятником считали лишь отдельное выдающееся сооружение. ныне рядом деклараций («Венецианская хартия») и документов понятие это расширено и включает целые архитектурные комплексы, характер планировки ландшафта и т. д. Большое значение приобретает принцип сохранения колорита застройки, планировки, характерных признаков, окружающей среды. Все эти вопросы весьма

актуальны и в отношении реконструкции и строительства г. Тбилиси. Делаются лишь первые шаги по консервации исторического ядра города. В связи с этой весьма важной проблемой надо решать как научные и методологические, так и административные задачи. (стр. 44).

Гиви Гегечкори

ПАМЯТИ ГУЛЬДЫ КАЛАДЗЕ

Автор делится своими воспоминаниями о друге детства, талантливом скульпторе и графике Гულде Каладзе, рассказывает о его творчестве, многогранности его интересов, о его человеческих достоинствах. Гულда Каладзе слишком рано покинул ряды грузинских художников, но оставил много замечательных произведений как монументальной и станковой скульптуры, так и графики. (стр. 55).

«КРУГЛЫЙ СТОЛ» КУТАИССКИЙ ОПЕРНЫЙ ТЕАТР

Встречу деятелей грузинской музыки за круглым столом организовала редакция журнала «Сабчота хеловнеба» в Кутаисском оперном театре. В беседе, которую вела заведующая отделом музыки редакции журнала «Сабчота хеловнеба» Манана Ахметели, приняли участие директор Тбилисского Государственного академического театра оперы и балета им. З. Палиашвили, профессор Ираклий Беридзе, народный артист СССР Зураб Анджапаридзе, народный артист Грузинской ССР Нодар Андгуладзе, руководство Кутаисского оперного театра: директор — Гиви Торонджадзе, главный дирижер — Реваз Хурцилава, главный режиссер — Варлам Николадзе, главный художник — Нодар Гаприндашвили. (стр. 58).

Платон

АПОЛОГИЯ СОКРАТА

«Апология Сократа» — единственное творение Платона, написанное не в форме диалога. Это монолог Сократа — исповедь или автобиография — в котором мудрец оправдывает себя перед судом афинской демократии. Глубина мысли, эмоциональная полнота, совершенство стиля ставят это произведение в ряды ранних шедевров Платона.

Предисловие переводчика Бачаны Бреговдзе как бы разъясняет «Апологию», досказывая то, что подразумевается в подтексте сочинения древнегреческого философа — любимого ученика Сократа. (стр. 63).

Таризл Хавтаси

В. И. ЛЕНИН И ВОПРОСЫ КИНО

Рецензируется монография кандидата искусствоведения, киноведа Г. Дolidze «В. И. Ленин и вопросы кино», выпущенная издательством «Хеловнеба». В книге широко рассматриваются отноше-

ние Ленина к искусству, в частности, к кино, его идейно-организационная роль. (стр. 82)

Шота Ходашнели

БЛАГОРОДНОЕ ДЕЛО

Автор знакомит читателей с деятельностью спец. научно-реставрационной группы Министерства культуры Грузинской ССР, занимающейся реставрацией грузинской церковной росписи. Грушиа, в которую входит К. Бакурадзе (руководитель), В. Гургенидзе, Г. Ченшвили, М. Бучукури, выполнила много реставрационных работ и вернула грузинской культуре уникальные фрески, которым грозила гибель. (стр. 84).

Антон Чехов

ТРИ СЕСТРЫ

Публикуется пьеса А. П. Чехова «Три сестры», грузинский перевод которой осуществлен Лелой Сулханишвили. Пьесе предпослана вступительная статья переводчицы. (стр. 86).

ქართული დაიქვლილია
მ. ბაბოვის, ი. ბერეჩიკიძის, ბ. მაღლა-
ღერიძისა და პ. შვეტენოს
ფოტოები და ფოტორეპროდუქციები.

მხატვრული რედაქტორი ალექსი ბაზაშვილი.

საქართველოს კვ. ცენტრალური
კომიტეტის გამომცემლობა.
თბილისი, 1976.

ხელმოწერილია დასაბუღად 9/11-76 წ. უკ 0723/
შევ. 4614. ტირაჟი 6 000. ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 15.
საალბიტეტო-სავაჭრომცემლო თაბახი 19.75. ფასი 1 მან.

საქართველოს კვ. ცენტრალური კომიტეტის
გამომცემლობის სტამბა.
თბილისი, ლენინის ქუჩა № 14, ტელ. 93-93-59.

0.00/33

ИНДЕКС 76177